

Eglė ATUTIENĖ

DAKTARO DISERTACIJA

**VERSLO GINČŲ MEDIACIJA:
TEORINIAI PAGRINDAI
IR TAIKYMO YPATUMAI**

**SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (S 001)**
VILNIUS, 2020

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Eglė Atutienė

VERSLO GINČŲ MEDIACIJA:
TEORINIAI PAGRINDAI
IR TAIKYMO YPATUMAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2020

Daktaro disertacija rengta 2011–2019 metais Mykolo Romerio universitete, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Moksliniai vadovai:

doc. dr. Natalija Kaminskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001), 2016-2019 m.;

doc. dr. Rokas Uscila (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001), 2011-2016 m.

NAUDOTI SUTRUMPINIMAI

Angl.	Anglų kalba
CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
CPK	Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
ES	Europos Sąjunga
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
KAI	Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Liet.	Lietuvių kalba
LR	Lietuvos Respublika
LR Mediacijos įstatymas	Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas
t. t.	taip toliau
UNCITRAL komisija	Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija
žr.	Žiūrėti

TURINYS

ĮVADAS	9
Temos problematika ir aktualumas	9
Disertacinio darbo naujumas ir reikšmė	12
Ginamieji disertacijos teiginiai	14
Mokslinio tyrimo struktūra	14
Tyrimo rezultatų apibavimas ir sklaida	16
Mokslinio tyrimo metodologija	16
Tyrimų apžvalga	18
1. VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS SAMPRATA IR JOS TEISINĖ RAIDA	25
1.1. Verslo mediacijos sąvoka ir jos reikšmė	28
1.2. Prielaidos verslo ginčų sprendimui mediacija	31
1.3. Verslo ginčų tinkamumo spręsti mediacijos būdu problema	36
1.4. Verslo ginčų ypatumai ir jų apibrėžimo problema	38
1.5. Verslo mediacijos vykdymo pobūdžio ir tvarkos ypatybės	45
2. VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS PRINCIPAI IR JOS DALYVIŲ VAIDMUO	51
2.1. Pamatiniai verslo ginčų mediacijos pagrindai (principai)	51
2.1.1. Konfidencialumas	51
2.1.2. Savanoriškumas	56
2.1.3. Operatyvumas	61
2.1.4. Proceso kontrolė ir orientacija į ginčo sprendimą	63
2.2. Verslo ginčų mediacijos proceso dalyviai ir jų vaidmuo	64
2.2.1. Mediatoriaus neutralumas ir kompetencija	64
2.2.2. Mediatoriaus vaidmuo verslo ginčų mediacijoje	69
2.2.2.1. Mediacijos stiliai ir jų įtaka mediatoriaus vaidmeniui verslo ginčų mediacijoje	69
2.2.2.2. Šalių susitarimo laisvė, formuojant mediatoriaus vaidmenį verslo ginčų mediacijoje	77
2.2.3. Šalių samprata verslo mediacijos procese ir jų atstovavimo problematika	78
3. VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS YPATUMAI	83
3.1. Susitarimo reikšmė verslo ginčų mediacijoje	83
3.1.1. Susitarimas dėl verslo mediacijos ir jo sudarymo teisinės pasekmės	83
3.1.2. Mediacijos išlyga verslo sandoriuose	88
3.1.3. Mediacijos būdu pasiektų taikių susitarimų vykdymo problema	94
3.2. Verslo mediacijos specifika ir jos padėtis užsienio valstybėse	96
3.2.1. Verslo mediacija ir jos teisinis reguliavimas užsienio valstybėse	97
3.2.2. Verslo mediacija ir kitos mediacijos rūšys	102
3.2.3. Tarptautinių verslo ginčų sprendimas mediacijos būdu	105

4. ESAMA VERSLO MEDIACIJOS PADĖTIS IR JOS VIETA LIETUVOS RESPUBLIKOS VERSLO GINČŲ SPRENDIMO SISTEMOJE	109
4.1. Verslo ginčų sprendimo sistema Lietuvos Respublikoje	109
4.1.1. Išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme tvarka	112
4.1.2. Neteisminis verslo ginčų sprendimas	115
4.1.2.1. Komeracinis arbitražas	115
4.1.2.2. Privati verslo ginčų mediacija	120
4.1.3. Teisminis verslo ginčų sprendimas	120
4.1.3.1. Verslo ginčų sprendimo Lietuvos teismuose ypatumai	121
4.1.3.2. Teisminė verslo mediacijos procedūra	123
4.2. Verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kiekybinis tyrimas	127
4.2.1. Tyrimo imtis ir rezultatai	127
4.3. Verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija Lietuvos Respublikoje	139
IŠVADOS	143
PASIŪLYMAI ĮSTATYMŲ LEIDĖJUI DĖL VERSLO MEDIACIJOS TEISINIO REGULIAVIMO	147
PASIŪLYMAI DĖL VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS PLĖTROS	149
PRIEDAI	151
LITERATŪROS SĄRAŠAS	159
SANTRAUKA	175
SUMMARY	199

PADĖKA

*Autorė nuoširdžiai dėkoja savo mokslinei vadovei
doc. dr. **Natalijai Kaminskienei** už įkvėpimą studijuoti
doktorantūrą, vertingas žinias ir patarimus rengiant disertaciją.*

*Autorė dėkoja recenzentėms prof. dr. **Solveigai Palevičienei**
ir doc. dr. **Salvijai Mulevičienei**, kurių kompetencija ir pateiktos
pastabos padėjo reikšmingai pagerinti disertacinio darbo kokybę.*

*Disertacijos autorė širdingai dėkoja savo tėvams –
medicinos gydytojams **Visvaldui Nekrašui** ir **Irenai Nekrašienei**,
kurių meilė ir visapusiškas palaikymas sudarė palankias
sąlygas lavinti intelektą, tobulėti ir džiaugtis kiekvienu
gyvenimo etapu.*

*Už supratimą ir interesų bendrumą autorė dėkoja
savo mylimų vaikų tėčiui ir situoktiniui dr. **Mantui Atučiuui**,
kurio palaikymas įkvėpė siekti aukštų rezultatų ir
nenuleisti rankų susidūrus su kliūtimis.*

ĮVADAS

Temos problematika ir aktualumas

Viena iš mediacijos taikymo sričių Europos valstybėse yra verslo ginčai¹. Pasitelkiant teisinės priemonės siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas tam, kad mediacija taptų labiau prieinama ir dažniau naudojama priemone ginčams tarp verslo subjektų spręsti². Pagal Jacqueline Nolan-Haley³, šiandieną mediacija tiek viešajame, tiek ir privačiame sektoriuje yra plačiai žinoma ginčų sprendimo priemonė, o tam tikrų ginčų sprendime metu netgi pakeičia arbitražą⁴. Bendrosios teisės tradicijos šalyse verslo mediacija dažnai yra pagrindinis alternatyvus ginčų sprendimo būdas⁵. Civilinės teisės tradicijos šalyse, įskaitant Lietuvą, verslo ginčų mediacija sparčiai populiarėja⁶. Užsienio šalių statistikos duomenimis, net 89 proc. verslo mediacijos atvejų pasiekiamas taikus susitarimas tarp ginčo šalių⁷. Mediacijos proceso operatyvumas leidžia verslo ginčų šalims taupyti pinigus. Efektyvus ginčų sprendimo centro (CEDR)⁸ atlikto tyrimo duomenimis, 2018 metais Jungtinėje Karalystėje dėl komercinės mediacijos verslas sutaupė apie 3 milijardus svaro sterlingų, kuriuos verslo ginčų šalys būtų iššvaisčiusios dėl bylynėjimosi, jo metu sugadintų verslo santykių, prarasto produktyvumo ir teisinių išlaidų⁹. Todėl mediacija tampa vis patrauklesne priemone spręsti ginčus verslą vykdančioms subjektams, kurie savo veikloje vadovaujasi operatyvumo ir efektyvumo principais.

Atlikti šį tyrimą disertacijos autorę paskatino kelios priežastys. Pirma, disertacijoje analizuojama tema Lietuvoje moksliniu lygiu yra praktiškai netyrinėta. Todėl šiandieninis

¹ Vadovaujantis Europos Sąjungos vidaus politikos generalinio direktorato atlikto tyrimo rezultatais įvairios Europos Sąjungos valstybės (įskaitant, bet neapsiribojant: Olandija, Bulgarija, Lenkija, Slovėnija ir kt.) nurodo, kad jų teisinėje praktikoje mediacija yra arba gali būti taikoma verslo, komercinių ginčų sprendime, o tam yra siekiama sudaryti kuo palankesnes teisinės sąlygas. „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 10]. 2014, p. 21, 44, 49, 62.

² *Ibid.*, p. 48-49.

³ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. 2015, Vol. 16:731, (731-740).

⁴ *Ibid.*, p. 731, 732.

⁵ JAV valstybės ir federaliniuose teismuose, mediacija yra dažniausiai taikomas alternatyvus ginčų sprendimo būdas. Juridiniai asmenys, beveik visiems kilusiems ginčams spręsti naudoja mediaciją ir tik tam tikrų kategorijų ginčus perduoda arbitražinio teismo kompetencijai (Nolan-Haley, J., *op. cit.*, p. 733, 734).

⁶ Iki 2018 m. teisminei mediacijai perduodamų bylų dėl juridinių asmenų skaičius augo (teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita, 2019 m. kovo 29 d., p. 8. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 03]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>).

⁷ Efektyvus ginčų sprendimo centro (CEDR) atlikto tyrimo duomenimis, 2018 metais komercinės mediacijos sėkmės rodiklis Anglijoje ir Velse buvo 89 proc. (2016 m.: 86 proc.). The Eighth Mediation Audit. A Survey of Commercial Mediator Attitudes and Experience in the United Kingdom. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 10]. <https://www.cedr.com/docslib/The_Eighth_Mediation_Audit_2018.pdf>.

⁸ Efektyvus ginčų sprendimo centras (CEDR). [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 10] <<https://www.cedr.com>>.

⁹ The Eighth Mediation Audit. A Survey of the Mediator Attitudes and Experience in the United Kingdom, *op. cit.*

supratimas apie tai, kas yra verslo ginčų mediacija Lietuvos nacionalinės teisės kontekste, nėra pakankamas. Užsienio mokslo darbuose verslo ginčų mediacijai skiriamas vis didesnis dėmesys. Ypač šiandieną, kai yra ieškoma optimalių būdų ir priemonių palengvinti mediacijos susitarimų dėl komercinių ginčų esmės vykdymą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.

Pirmi požymiai, leidžiantys atskirti verslo ginčų mediaciją nuo mediacijos kitose srityse – ypatingas verslo ginčų mediacijos objektas (verslo ginčai) ir ginčo šalys (verslo subjektai). Tačiau iki šios dienos Lietuvos teisės šaltiniuose nėra apibrėžta verslo ginčų sąvoka. Nors iš teismų praktikos tendencijų akivaizdu¹⁰, kad ši sąvoka yra ir bus vartojama tiek teisės šaltiniuose, tiek praktikos metu. Deja, teisę taikantys subjektai nedetalizuoja verslo ginčų sąvokos turinio, todėl ne visada aišku, kokie ginčai yra priskiriami verslo ginčų kategorijai. Dėl to šios disertacijos tyrimo kontekste yra reikšminga ir verslo ginčų sąvokos problematika.

Antra, Lietuvoje nėra atliktas verslo požiūrio į mediaciją tyrimas. Jo pagrindu būtų galima daryti tam tikras išvadas apie verslo mediaciją¹¹, jos vystymo koncepciją ir taikymo perspektyvas Lietuvoje. Atsižvelgiant į verslo mediacijos proceso ginčo dalyką ir vadovaujantis verslo teisinių santykių dalyvių nuomone¹², yra tikslinga išskirti keletą pamatinių verslo ginčų mediacijos principų, be kurių šis procesas yra neišsivaizduojamas. Tai – mediacijos konfidencialumas, savanoriškumas, operatyvumas, ginčo proceso kontrolė ir orientacija į jo sprendimą. Kadangi tai yra bendrieji mediacijos principai, disertacinio tyrimo autorė atliko empirinį tyrimą¹³, kuriuo siekiama išsiaiškinti verslo atstovų požiūrį į šiuos mediacijos pagrindus ir jų svarbą verslo mediacijoje.

Atsižvelgiant į tai, kad verslo ginčų šalys praktikos metu mediaciją inicijuoja vadovaudamosios sandoryje iš anksto numatyta mediacijos išlyga¹⁴, disertaciniame darbe dėmesys skiriamas mediacijos susitarimo ištyrimui. Remiantis užsienio mokslinėje literatūroje pristatytais tyrimų rezultatais¹⁵, siekiama atsakyti į praktinius klausimus, susijusius su mediacijos metu pasiekto taikaus susitarimo teisine reikšme. Atlikus Tarptautinio mediacijos ins-

¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-113-464/2016; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-849-241/2015; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1226/2014.

¹¹ Šiame darbe terminai „verslo mediacija“ ir „verslo ginčų mediacija“ vartojami kaip sinonimai, kurie pažymi teisinių verslo ginčų (ne konfliktų) sprendimą mediacijos būdu.

¹² Autorės atliktas tyrimas apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle, 2019.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo praktikoje mediacija dažniausiai inicijuojama bendru šalių sutarimu, vadovaujantis sutartyje iš anksto numatyta mediacijos išlyga, pasirinko 8 proc. (N=15) respondentų (5 klausimas).

¹⁵ Steele, B., L. Enforcing International Commercial Mediation Agreements as Arbitral Awards Under the New York Convention. *Ucla Law Review*. 2007, Vol. 54: (1385-1412), p. 1387; Deason, E., E. Enforcement of Settlement Agreements in International Commercial Mediation: a New Legal Framework? *Dispute Resolution Magazine*. 2015, Fall, p. 34. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 03 01]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/dispute_resolution_magazine/fall-2015/8_deason_enforcements_of_settlement.authcheckdam.pdf>. Daugiau apie naudotus užsienio literatūros šaltinius žr. „Tyrimų apžvalga“.

tituto (IMI) empirinio tyrimo¹⁶ rezultatų analizę, pastebėta, kad didžioji dauguma tyrime dalyvavusių respondentų (53 proc.)¹⁷ pažymėjo, jog ypatingai svarbus yra mediacijos metu pasiekto susitarimo vykdymo klausimas.¹⁸

Pagal Ellen E. Deason¹⁹, dabartinis mediacijos metu pasiektų susitarimų pripažinimo ir vykdymo reguliavimas, pagrįstas sutarčių teisės nuostatomis, yra problema, kurios sprendimui reikalinga efektyvi tarptautinė teisinė struktūra²⁰. Su tuo sutinka Yun Zhao²¹, kuris pažymi, jog būtina ieškoti optimalių būdų ir priemonių, palengvinančių mediacijos būdu pasiektų taikių susitarimų vykdymą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu²². Šioje srityje iniciatyvos ėmėsi Jungtinės Tautos ir 2018 m. gruodžio 20 d. priėmė konvenciją, reguliuojančią tarptautinės mediacijos būdu pasiektų susitarimų dėl komercinių ginčų esmės vykdymo klausimus, žinomą kaip Singapūro konvencija (toliau – Singapūro konvencija)²³. Iki šios dienos Singapūro konvenciją pasirašė net 51 užsienio valstybė, tačiau nė viena jų minėto tarptautinės teisės dokumento neratifikavo²⁴. Taigi, mediacijos metu pasiekto susitarimo vykdymo problema išlieka aktuali.

Visapusiškam pasirinkto tyrimo dalyko atskleidimui nuspręsta ne tik išanalizuoti fundamentaliuosius požymius, nusakančius kas yra verslo ginčų mediacija ir kokie ginčai yra laikomi verslo ginčais, bet ir atsakyti į klausimą, kodėl LR teisinėje sistemoje turėtų atsirasti vietos verslo ginčų mediacijai. Analizuojant LR taikomus taikaus verslo ginčų sprendimo būdus, tyrime keliami klausimai: ar šie būdai apima ikiteisminio verslo ginčų sprendimo procedūras, ar iki teismo vykstantys savanoriški taikaus verslo ginčų sprendimo procesai laikytini išankstiniu verslo ginčų sprendimu? Tokiu būdu formuojamas naujas požiūris į LR prieinamus išankstinio verslo ginčų sprendimo ne per teismą, neteisminį ir teisminį sprendimo būdus. Taip pat ieškoma atsakymo į klausimą, ar mediacija, atsižvelgiant į LR prieinamus verslo ginčų sprendimo būdus, jų teisinį reglamentavimą ir praktinį taikymą, yra optimali teisinė taikaus verslo ginčų sprendimo priemonė.

Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytas temos aktualumą pagrindžiančias aplinkybes, formu-

¹⁶ IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results. The 2016 Census of Conflict Management Stakeholders and Trends. Oficialaus Tarptautinio mediacijos instituto internetinio puslapio pateikiama informacija. <https://immediation.org/private/downloads/rU11KF-oKnwPwHisL_IPYA/2015_Biennial_Census_Survey_Report_Results.pdf>. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 20].

¹⁷ Išskyrus mediatorius ir mediaciją tyrinėjančius mokslininkus.

¹⁸ IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results., *op. cit.*, p. 5, 25. IMI atliktas tyrimas buvo nukreiptas pirmiausia į verslo subjektus ir į kitus mediacijos naudotojus: „The survey highlights this dilemma, from the proportionate pool of business (“User”) respondents to the, at times, vastly differing views of these respondents from all other stakeholders in the survey“. (IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results, p. 2).

¹⁹ Deason, E., E., *supra* note 15.

²⁰ *Ibid.*, p. 34.

²¹ Zhao, Y. Revisiting the Issue of Enforceability of Mediation Agreements in Hong Kong. *China-EU Law Journal*. 2013, Vol. 1, Issue 3: 115–133.

²² *Ibid.*, p. 117.

²³ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018) (the „Singapore Convention on Mediation“) [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf>.

²⁴ Oficialaus Jungtinių Tautų puslapio pateikiama informacija [interaktyvus] [žiūrėta 2019 11 09] <https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status>.

luojama ši **mokslinio tyrimo problema** – kokie yra mediacijos, kaip verslo ginčų sprendimo būdo, požymiai ir ypatumai? Kaip šalutinė problema yra keliami šie klausimai; kokie verslo ginčai yra mediacijos proceso objektas, kodėl verslo teisinių santykių dalyvių tarpusavio ginčų sprendimui reikalinga mediacija, kokia verslo ginčų mediacijos koncepcija yra susiformavusi arba formuojasi Lietuvoje?

Mokslinio tyrimo objektas – atsižvelgiant į pagrindinę mokslinio tyrimo problemą, disertacinio tyrimo objektas yra verslo ginčų mediacija, jos ypatumai. Lietuvos ir užsienio teismuose spęstų verslo bylų pavyzdžiai, kuriuose atskleidžiami reikšmingi verslo mediacijai būdingi požymiai ir kiti įvairūs civilinių ginčų mediacijos taikymo praktikoje aspektai, yra šio mokslinio tyrimo šaltinis ir naudojami siekiant pagrįsti arba papildyti disertacinio darbo teiginius.

Darbu nėra keliamas tikslas atlikti alternatyvių verslo ginčų sprendimo būdų lyginamąją analizę. Tam tikri teisminiai sutaikymai, komerciniam arbitražui ar teismo procesams būdingi požymiai darbe nusakomi turint tikslą ne kritikuoti minėtus procesus, bet įvertinti mediacijos optimalumą sprendžiant verslo ginčus.

Mokslinio tyrimo tikslas – remiantis moksline analize, atskleisti mediacijos, kaip verslo ginčų sprendimo būdo, teorinius pagrindus, taikymo ypatumus ir vystymosi tendencijas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti prielaidas verslo ginčų sprendimui mediacijos būdu ir atskleisti verslo ginčų, kaip verslo mediacijos objekto, sąvoką, galimas tokių ginčų rūšis bei požymius.
2. Išanalizuoti verslo ginčų mediacijos specifiškumą pagrindžiančius principus ir nustatyti verslo ginčų mediacijos proceso dalyvių vaidmenį šiame ginčo sprendimo procese.
3. Išnagrinėti verslo ginčų mediacijos specifiką užsienio valstybėse ir tarptautinių verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu ypatybes bei ištirti susitarimo dėl mediacijos ir susitarimo dėl ginčo esmės mediacijoje sampratą. Tokių susitarimų vykdymo problematiką, teisinę galią verslo ginčų šalims ir kitiems teisės subjektams.
4. Nustatyti verslo mediacijos vietą LR taikaus ginčų sprendimo sistemoje ir išsiaiškinti verslo teisinių santykių dalyvių požiūrį į mediaciją, jos taikymą versle bei pasiūlyti verslo ginčų mediacijos Lietuvoje vystymo koncepciją.

Disertacinio darbo naujumas ir reikšmė

Mokslininkų teigimu, dėmesys į mediaciją, kaip alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo būdą, buvo atkreiptas daugiau nei prieš tris dešimtmečius.²⁵ Taigi, tai nėra nauja ir mokslo šaltiniuose neanalizuota ginčų sprendimo priemonė. Tačiau mediacija verslo ginčų sprendimo kontekste iki šiol mažai tyrinėta. Pažymėtina, kad užsienio mokslininkų atliktų tyrimų

²⁵ Zumeta, Z. A Facilitative Mediators Responds. *Journal of Dispute Resolution*. 2000, Vol. 2000, Issue 2: 335-341.

rezultatų, kurie būtų visapusiškai nukreipti į pasirinktą disertacinio darbo temą, nėra daug²⁶. Iki šiol Lietuvos ir tarptautiniai mokslo tiriamieji darbai buvo orientuoti į mokslinę mediacijos ir jos teisinio reguliavimo analizę. O Lietuvos akademinėje literatūroje mediacija verslo ginčiuose apskritai nebuvo analizuojama. Yra vos keli lietuvių literatūros šaltiniai, kuriuose nagrinėjami tik kai kurie su verslo ginčų mediacijos tematika susiję klausimai²⁷. Lietuvos nacionalinėje teisėje taip pat stinga mokslinių tyrimų ne tik atskleidžiančių verslo ginčų mediacijos sampratą, bet ir pagrindžiančių mediacijos tinkamumą verslo ginčams spręsti.

Mokslinis temos naujumas grindžiamas tuo, kad šiame darbe buvo išsamiai nagrinėjami mediacijos, kaip verslo ginčų sprendimo būdo, proceso ypatumai, pateikta verslo ginčų sampratos teorinė analizė, išnagrinėta LR egzistuojanti teisinė tokių ginčų sprendimo sistema, atliktas empirinis tyrimas apie mediacijos ypatumus ir jos taikymą versle, ir pasiūlyta Lietuvos verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija. Disertacinio darbo autorės žiniomis, iki šiol Lietuvos ir užsienio teisės moksle nebuvo atliktas kompleksinis mokslinis tyrimas, kuriame analizuota tiek verslo ginčų samprata, nusakant tokių ginčų objektyviusius, subjektyviusius požymius (įskaitant verslo ginčo šalių sampratą, jų atstovavimo problematiką), tiek mediacijos taikymo verslo ginčiuose sąlygos bei kiti pasirinkti ir teisėje numatyti mediacijos verslo teisiniuose santykiuose ypatumai. Šis mokslinis tyrimas bus **reikšmingas** teoriniu lygmeniu, nes juo užpildomos mokslinės literatūros spragos. Tyrimas, kuriame teikiami pasiūlymai verslo mediacijos reguliavimui optimizuoti, gali turėti reikšmę ir įstatymų leidėjui. Darbe keliamų praktinių probleminių situacijų sprendimų paieška neabejotinai bus naudinga praktiniame lygmenyje tiek mediacijos paslaugas teikiantiems subjektams, tiek ir verslo ginčų šalims. Atsižvelgiant į tai, kad viena iš mediatorių kvalifikacinio egzamino programoje numatytų temų yra susijusi su atskirų kategorijų civilinių ginčų mediacijos ypatumais²⁸, disertacija gali būti naudinga asmenims, kurie ruošiasi mediatorių kvalifikaciniam egzaminui. Disertacinį darbą, kuriame analizuojami verslo ginčų mediacijos vykdymo pobūdžio ir tvarkos klausimai, praktikoje gali panaudoti mediacijos mokymų paslaugas Lietuvoje teikiantys subjektai ar kiti suinteresuoti asmenys, siekdami sukurti veiksmingas verslo mediacijos vykdymo instrukcijas mediatoriams. Taip pat šio disertacijos autorės atlikto tyrimo analizės rezultatus galima naudoti pedagoginėje veikloje – kaip universitetinių studijų šaltinį.

²⁶ Įskaitant, bet neapsiribojant: Herbert, W., A. et. al. International Commercial Mediation. *The International Lawyer*. 2010, Vol. 45, Issue 1:(111-124); Abramson, H., I. Time to Try Mediation of International Commercial Disputes. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 1998, Vol. 4, Issue 2:(323-328); Johnson, L., M. The Key to Effective Mediation of Business Disputes. *Dispute Resolution Journal*. 2012, Vol. 66, Issue 4: 1-8; Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*. United Kingdom: Blackwell Publishing, 2008; Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. United Kingdom: Bloomsbury, 2015.

²⁷ Nurodyti klausimai iš dalies buvo nagrinėjami šiuose šaltiniuose: Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements. *Social transformations in contemporary society (STICS): proceedings of an international scientific conference for young researchers*. 2016, 4(5-17); Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. P. 354-380.

²⁸ Mokymų mediacijos tema minimalių reikalavimų sąrašas patvirtintas 2018 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu, Nr. 1R-289, 12 p.

Ginamieji disertacijos teiginiai

Atsižvelgiant į pirmiau pagrįstą tiriamos problemos aktualumą, naujumą bei reikšmę, formuluojami ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Verslo ginčų mediacijos specifiškumui reikšmės turi mediacijos proceso objektas, kuris apima verslo ginčus, ir subjektinė tokių ginčų sudėtis: abi ginčo šalys – verslo subjektai, kurių procesinės teisės yra lygios.
2. Lietuvoje verslo ginčų šalims priimtinas vertinamasis mediacijos stilius.
3. Verslo ginčų sprendimą galima skirstyti į išankstinį, neteisminių ir teisminių. Toks skirstymas apima ne tik tradicinio teismo ir arbitražo, alternatyvaus ginčų sprendimo, bet ir išankstinio verslo ginčų sprendimo ne per teismą sampratą.
4. Verslo ginčų mediacija gali būti laikoma optimalia taikaus ginčų sprendimo priemone, kai atitinka (tenkina) šias sąlygas: pirma – yra operatyvi ir ekonomiška, antra – yra vykdoma kompetentingo ir verslo specifiką išmanančio mediatoriaus, trečia – yra nukreipta į ginčo sprendimą.

Mokslinio tyrimo struktūra

Atsižvelgiant į Lietuvos mokslininkų tiriamiesiems darbams keliamus reikalavimus, mokslinio tyrimo objektą, tikslą ir jam pasiekti iškeltus uždavinius bei tyrimo eigą, disertacija susideda iš: įvado, dėstomosios dalies, išvadų, pasiūlymų įstatymų leidėjui dėl verslo mediacijos teisinio reguliavimo, pasiūlymų dėl verslo ginčų mediacijos plėtros, disertacijos priedų ir literatūros sąrašo, santraukų lietuvių bei anglų kalbomis.

Įvadiniame skyriuje formuluojama tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai, aptariamas darbo aktualumas, naujumas ir rezultatų praktinė reikšmė. Nurodomi žinių įgyjimo, vertinimo būdai ir priemonės.

Pirmame skyriuje „*Verslo ginčų mediacijos samprata ir jos teisinė raida*“ apžvelgiama verslo mediacijos teisinė raida, nagrinėjama jos sąvoka, reikšmė. Tiriamos teisinės mediacijos taikymo verslo ginčų sprendime prielaidos ir verslo ginčų tinkamumo spręsti mediacijos būdu problema. Keliami klausimai, ar teisės aktai nustato mediacijos būdu nespręstinių verslo ginčų sąrašą, ar galima išskirti verslo ginčus, kurie nėra tinkami spręsti mediacijos būdu. Šiame skyriuje taip pat identifikuojami verslo ginčų požymiai ir pateikiamas galimas verslo ginčų apibrėžimas. Analizuojamas verslo mediacijos vykdymo pobūdis ir tvarkos ypatybės.

Antrame skyriuje „*Verslo ginčų mediacijos principai ir jos dalyvių vaidmuo*“ atsižvelgiama į verslo teisiniams santykiams ir verslo mediacijai būdingus konfidencialumo ir savarankiškumo principus. Savarankiškumą, kuris versle pirmiausia pasireiškia veikimu savo vardu ir savo rizika²⁹, verslo ginčų mediacijos metu ginčų šalys išreiškia kontroliuodamos ginčo sprendimo procesą ir būdamos atsakingos už ginčo sprendimo rezultatą. Nagrinėjamas

²⁹ V. Budreckienė išskiria verslui būdingus požymius, kurie apima konfidencialumą ir savarankiškumą. Budreckienė, V. *Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2016. P. 33.

konfidencialumo turinys verslo ginčų mediacijos metu, komercinės paslapties reikšmė ir konfidencialumo nesilaikymo teisinės pasekmės. Analizuojama mediacijos proceso dalyvių procesinė reikšmė ir jų vaidmuo verslo ginčų mediacijos metu. Tiriant koks mediacijos stilius būdingas sprendžiant verslo ginčus, kaip sudėtiniai mokslinio tyrimo elementai, apžvelgiami mediacijos stiliai. Analizuojant problemos sprendimo ir transformuojamosios mediacijos stiliaus sampratas per verslo ginčų mediacijos prizmę, siekiamia atsakyti į klausimą, koks mediatoriaus vaidmuo labiau atitinka verslo ginčų mediacijos principus. Disertacinio darbo autorės atliktos analizės ir empirinio tyrimo pagrindu, formuluojamos išvados dėl reikšmingų verslo ginčų mediatoriaus savybių, verslo mediacijos principų, Lietuvos verslo subjektams priimtinausio mediacijos stiliaus ir kitų klausimų.

Trečiame skyriuje „*Verslo ginčų mediacijos ypatumai*“ analizuojama mediacijos susitarimo samprata, apimanti mediacijos išlygos ir kilusio ginčo atžvilgiu sudaromo mediacijos susitarimo sąvokas. Tiriami esminiai mediacijos išlygų turinio kriterijai, kurie gali būti reikšmingi tinkamam mediacijos susitarimu siekiamų tikslų įgyvendinimui. Tai lemia ir praktinį tyrimo aktualumą – tik išnagrinėjus pirmiau nurodytus klausimus, galima rasti efektyvių priemonių ir tinkamai jas pritaikyti praktikoje.³⁰ Išskiriami ir nagrinėjami mediacijos susitarimo teisiniai padariniai bei susitarimo dėl verslo ginčų esmės vykdymo problematika. Apžvelgiama verslo mediacijos padėtis užsienio valstybėse, nagrinėjamos tarptautinių verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu ypatybės. Atliktos mokslinės analizės pagrindu nurodoma verslo ginčų mediacijos, lyginant ją su kitomis mediacijos rūšimis, specifika.

Ketvirtame skyriuje „*Esama verslo mediacijos padėtis ir jos vieta Lietuvos Respublikos verslo ginčų sprendimo sistemoje*“ nagrinėjama esama verslo mediacijos padėtis ir jos vieta LR verslo ginčų sprendimo sistemoje. Analizuojant LR esamus taikaus verslo ginčų sprendimų būdus siekiama nustatyti, kokie yra prieinami taikaus verslo ginčų sprendimo būdai Lietuvos teisinėje sistemoje ir kodėl joje turėtų atsirasti vietos mediacijai. Šiuo tikslu išskiriamos ir tiriamos teisminės verslo ginčų procedūros: teisminis sutaikymas ir teisminė mediacijos procedūra. Neteisminis verslo ginčų sprendimas analizuojamas išankstinio verslo ginčų ne teisme tvarkos ir privataus verslo ginčų mediacijos kontekste. Pristatomi disertacijos autorės atlikto kiekybinio tyrimo apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle rezultatai. Pateikiama disertacijos autorės siūloma verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija.

Disertacijos pabaigoje pateikiamos tyrimo metu padarytos išvados ir pasiūlymai dėl verslo ginčų mediacijos teisinio reguliavimo tobulinimo bei siūlymai dėl verslo ginčų mediacijos plėtros.

³⁰ Pavyzdžiui, rengiant sutarčių projektus, kuriuose be kitų sutarties sąlygų kartu susitariama ir dėl tarpusavio ginčų sprendimo mediacijos būdu.

Tyrimo rezultatų apibavimas ir sklaida

Disertacinio darbo autorė atliko stažuotę Harvardo universitete, Derybų institute, kur 2016 m. sėkmingai baigė Harvardo teisės mokyklos derybų programą „Ginčų mediacija“. Derybų institute doktorantė įgijo žinių, formuojančių mokslinį požiūrį į verslo ginčų sprendimą mediacijos būdu, ir praktinių gebėjimų, būtinų mediacijos srityje.

Doktorantės tyrimo rezultatai paskelbti šiuose mokslo šaltiniuose ir recenzuojamuose mokslo darbų leidiniuose:

1. Atutienė, E. Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose. *Jurisprudencija*. 2018, 1:279-299;
2. Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements. *Social transformations in contemporary society (STICS): proceedings of an international scientific conference for young researchers*. 2016, 4:5-17;
3. Atutienė, E. *Mediacija darbo santykiuose*. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 318-336;
4. Atutienė, E. *Mediacijos etapai*. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 98-112.

Tyrimo rezultatai pristatyti mokslinėse konferencijose:

1. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Whose Justice? Global Perspective in Dialogue“ (LCC International University), 2013 m. balandžio 5 d. Pranešimo tema „Mediation – a Peaceful Way to Resolve Business Disputes“;
2. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Social Transformations in Contemporary Society 2013“ (Mykolo Romerio universitetas), 2013 m. birželio 5 d. Pranešimo tema „Mediation of Business Disputes“;
3. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Social Innovations: Theoretical and Practical Insights (2016)“ (Mykolo Romerio universitetas), 2016 m. rugsėjo mėn. 29 d. „Possibilities of Mediation Application in Business Disputes“.

Tyrimo rezultatai svarstyti ir aprobuoti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės instituto.

Mokslinio tyrimo metodologija

Pagal profesorių Alfonsą Vaišvilą, visada vienas iš kiekvienos mokslinės teorijos struktūrinių elementų yra metodologija. Tai – objektyvių žinių įgijimo ir vertinimo būdai bei priemonės³¹. Lietuvos moksliniuose tiriamuosiuose darbuose yra būtina nurodyti, kokias priemones pasitelkdamas tyrėjas įgijo žinių apie jo nagrinėjamą tyrimo objektą. Atsižvelgiant į tiriamojo klausimo specifiką, pasirinkta kokybinių metodų tyrimo strategija, dėl kurios buvo gauta įvairiapusė informacija apie mokslinio tyrimo objektą ir, kaip mąstymo

³¹ Vaišvila, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 32.

rezultatas, sukurtos naujos idėjos³². Taikant kokybinius metodus, duomenys buvo renkami ir tuo pačiu metu analizuojami, siekiant gauti duomenų apie mažai ištirtą objektą, išnagrinėti esamą verslo ginčų mediacijos koncepciją bei tolesnio vystymosi perspektyvas.

Vienas iš dažniausiai pasitelkiamų metodų mokslo darbuose, kuris buvo naudojamas ir šiame disertaciniame darbe, – *sisteminės analizės* metodas. Šio metodo pasirinkimą lėmė tai, kad vienas iš mokslinio tyrimo uždavinių – išnagrinėti esamą verslo ginčų sprendimo sistemą Lietuvoje ir atliktos analizės pagrindu atsakyti į klausimą, kodėl joje turėtų atsirasti vietos verslo ginčų mediacijai. Kitu reikšmingu ir teisės moksle plačiai naudojamu *lyginamuoju* metodu buvo nagrinėjama mokslinė jurisprudencija, joje išsakytos mokslininkų nuomonės atskirais nagrinėjamais klausimais. Lyginamasis metodas taikytas nagrinėjant verslo mediaciją ir kitas mediacijos rūšis, mediacijos metu pasiekto taikaus susitarimo vykdymo klausimus. Lyginamosios analizės pagrindu buvo siekiama nustatyti pagrindinius Lietuvos teisinio reguliavimo ypatumus, lyginant juos su Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktuose įtvirtintu bei tam tikrų atskirų užsienio valstybių teisiniu reguliavimu.

Dar vienas šio tyrimo elementas – *istorinis* metodas, pasitelktas apžvelgiant verslo ginčų mediacijos raidą, taip pat siekiant atskleisti teisminės mediacijos teisinio reguliavimo prielaidas. *Alternatyvų* metodas buvo naudojamas tiriant mediacijos stilių problematiką, lyginant ir abipusiai kritikuojant konkuruojančias problemas sprendimo ir transformuojamąją mediacijos doktrinas.

Rezultatai, gauti analizuojamo teksto forma, buvo apdoroti taikant *apibendrinimo metodą*. Metodas naudotas analitiškai ne tik apibendrinant disertacinio darbo dėstomojoje dalyje nagrinėtus atskirus klausimus, bet ir formuluojant išvadas. Apibendrinus mokslinės literatūros šaltinius ir juose pristatytas įvairias mokslininkų nuomones, teisinę mediacijos verslo ginčiuose reglamentavimą ir praktinio taikymo atvejus bei vadovaujantis atlikto tyrimo pagrindu padarytomis išvadomis, buvo pateikti pasiūlymai.

Be pirmiau nurodytų teorinių metodų, buvo naudojamas ir empirinis – teisiųjų *dokumentų analizės* metodas. Naudojant šį metodą, analizuoti Europos Sąjungos teisės aktai ir dokumentai, LR, tarptautiniai norminiai aktai, nacionalinės Lietuvos ir užsienio teisminės bylos ir jose priimti teismų sprendimai, taip pat įvairūs literatūros šaltiniai, įskaitant, bet neapsiribojant – mokslinius straipsnius, daktaro disertacijas, monografijas ir kitus mokslo darbus.

Taip pat atliktas *kiekybinis tyrimas apie verslo mediaciją Lietuvoje*. Disertacinio tyrimo anketinėje apklausoje dalyvavo 191 atstovų iš 2017 m. Lietuvos TOP 1000 verslo įmonių sąrašo³³. Vertinant respondentų atsakymus lyčių kontekste, vyrai sudarė 52 proc. respondentų (N=99), o moterys – 48 proc. respondentų (N=92). Didžiausią tyrimo imties dalį sudarė asmenys tarp 30-40 m. (64 proc., N=122), mažiausią – iki 30 m. (N=15). Respondentų, kurių amžius nuo 40 iki 50 m., buvo 12 proc. (N=22). Nuo 60 iki 70 m. – 16 proc. (N=30). Dauguma respondentų užėmė įmonės padalinio vadovo pareigas (32 proc., N=61). 24 proc. res-

³² Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 369.

³³ Didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2017 m. pardavimo pajamas. *Verslo žinios*, 2018. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-07-15]. <<https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/07/09/10-didziausiu-lietuvos-bendroviu-pagal-2017-m-pajamas>>.

pondentų aukščiausia vadovybė (N=45). Pažymėtina, kad 16 proc. respondentų nurodė, jog užsiima teisininko praktine veikla (N=30). Mažiausiai buvo tų respondentų, kurie nurodė specialisto ir vadybininko pareigas (4 proc., N=8), 8 proc. respondentų nurodė direktoriaus (N=15) ir kitas pareigas (N=15). Vertinant praktinę veiklą, daugiausia buvo respondentų, kurių darbo patirtis yra nuo 10 iki 20 metų (56 proc., N=107), ir tų, kurių verslo patirtis yra nuo 5 iki 10 metų (32 proc., N=61). Tyrimo apklausa parodė, kad mažiausią dalį respondentų sudarė tie, kurių darbo patirtis yra daugiau kaip 30 metų (12 proc., N=22).

Tyrimų apžvalga

Disertaciniu lygmeniu Lietuvoje verslo ginčų sprendimas mediacijos būdu dar nebuvo nagrinėtas. Šis disertacinis darbas yra pirmas mokslinis tyrimas, kuriame visapusiškai analizuojama verslo ginčų mediacija. Teoriniu lygmeniu, nagrinėjant verslo ginčų mediacijos ypatumus: mediacijos susitarimą, kaip teisinį verslo mediacijos taikymo pagrindą, konkrečią Lietuvoje egzistuojančią verslo ginčų sprendimo sistemą, kuri apima neteisminius ir teisminius tokių ginčų sprendimo būdus. Ir praktiniu lygmeniu, atliekant kiekybinį tyrimą apie verslo mediaciją Lietuvoje, kuriame apklaustos didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2017 m. pardavimų pajamas. Atsižvelgiant į mokslinio tyrimo objektą ir siekiant jį išnagrinėti kompleksiskai, šiame disertaciniame darbe remiamasi moksline literatūra, kurioje pristatomi Lietuvos ir užsienio mokslinių tyrimų rezultatai: pirma, susiję su verslo ginčų samprata, antra, susiję su verslo ir (arba) komercinės mediacijos specifika ir, trečia, susiję su atskirais mediacijos teisinio reguliavimo ir taikymo klausimais verslo ginčų kontekste.

Išanalizavus mokslinius šaltinius, susijusius su verslo ginčų samprata, galima teigti, kad Lietuvos teisės moksle verslo ginčų temai dėmesio skirta nebuvo. Siekiant atskleisti verslo ginčų sampratą, suformuluoti galima šios sąvokos apibrėžimą ir išskirti jos turinį formuojančius kriterijus, nuspręsta nagrinėti tuos mokslinius darbus, kuriuose nusakomi požymiai būdingi verslui, kaip veiklai, ir komercinių teisinių santykių ypatumai. Taip pat buvo atsižvelgta į atskiras „verslo“, „ginčo“ ir „komercinių ginčų“ sąvokas bei jų reikšmę. Komercinės teisės pagrindai ir komercinių teisinių santykių subjektų bei komercinės ūkinės veiklos požymiai aptinkami Romualdo Stanislovaičio³⁴ ir Juozo Šato³⁵ darbuose. Virginijaus Bitės³⁶ darbai reikšmingi tuo atžvilgiu, kad juose nagrinėjama teisinė verslo samprata ir esminiai verslo veiklos požymiai. Vienas iš naujausių mokslo šaltinių, kuriame buvo nagrinėjami komercinės teisės ypatumai bei komercinės veiklos požymiai – Viktorijos Budreckienės³⁷ disertacija. V. Budreckienė minėtus klausimus nagrinėjo komercinių sutartinių santykių kontekste, todėl juose verslo ginčų samprata nebuvo analizuojama. Giedrė Lastauskienė³⁸

³⁴ Stanislovaitis, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 26-27.

³⁵ Šatas, J. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas: Technologija, 1998.

³⁶ Bitė, V. Akcijų pirkimo-pardavimo pripažinimas verslo perleidimu: diagnostavimo kriterijai ir reikšmė akcijų pardavėjo atsakomybei. *Jurisprudencija*. 2010, 2(120): 357-378; Bitė, V. Uždarosios bendrovės akcijų pardavimas, kaip verslo perleidimo būdas. *Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.

³⁷ Budreckienė, V. *supra* note 29.

³⁸ Lastauskienė, G. Ekonominiai argumentai teisėje: jų vieta ir ribos. *Teisė*. 2013, 89: 20-36.

išskyrė ekonominio turinio ginčų sąvoką – juos apibūdino, kaip su laisvos ūkinės veiklos vykdymu ir pelno siekimu susijusius ginčus, kurių sprendimui yra būtinos verslo, jo apskaitos organizavimo ir kitokios ekonominės žinios³⁹. Taip pat aktualūs šaltiniai: vienas iš naujausių leidinių komercinio arbitražo tema – Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo komentaras⁴⁰, Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo⁴¹ nuostatos, įtvirtinančios komercinių ginčų apibrėžimą, bei CK⁴² teisės normos, kuriuose reglamentuojami tam tikri verslo teisės subjektų požymiai. Išskirtinas Agnės Tvaronavičienės⁴³ darbas ir jame pateiktos žinios apie teisinio santykio kvalifikavimo kriterijus, kurių analizė disertacinio darbo autorei padėjo formuluojant ginčo atitikimo būtiniesiems verslo ginčų požymiams kriterijus. Vis dėlto, reikia pažymėti, kad pirmiau išvardintuose literatūros šaltiniuose buvo analizuojami tik kai kurie su verslo ginčų samprata susiję klausimai.

Lietuvos teisės šaltiniuose randama nemažai publikacijų, skirtų būtent mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, analizei. Natalijos Kaminskienės⁴⁴ monografijoje mediacija nagrinėjama kaip neteisminė ir teisminė procedūra, taip pat išskiriami alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo pagrindiniai bruožai, kurie bendriausiu požiūriu nesiskiria nuo verslo ginčų mediacijos procesui būdingų principų. Kituose šios mokslininkės ir bendraautorių darbuose⁴⁵ tiriama atskiri atliktam moksliniam tyrimui aktualūs klausimai, susiję su šalių atstovavimu mediacijos procese ir mediacijos taikymu specifinėse srityse. Tiriama teismines verslo ginčų sprendimo priemonės, remtasi naujausiu teisminės mediacijos civiliniuose ginčiuose aspektus nagrinėjusios Ievos Saudargaitės⁴⁶ moksliniu darbu. Taip pat apžvelgti Vigitos Vėbraitės⁴⁷ moksliniai darbai šalių sutaikymo tematika. Felikso Petrauskos⁴⁸ darbuose didesnis dėmesys skiriamas su verslo teisiniais santykiais susijusiems – vartotojų ir verslininkų ginčams bei alternatyvioms šių ginčų teisinio nagrinėjimo formoms, kurios apima ir mediaciją. A. Tvaronavičienės ir Egidijaus Langio⁴⁹ publikacijoje tiriamas

³⁹ *Ibid.*, p. 20.

⁴⁰ Mikelėnas, V., Nekrošius, V., Zemlytė, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016.

⁴¹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, 39-961.

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, 74-2262.

⁴³ Tvaronavičienė, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.

⁴⁴ Kaminskienė N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Monografija. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011; Kaminskienė, N. et al. *Mediacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

⁴⁵ Kaminskienė, N., Tvaronavičienė, A., Čiuladienė, G. Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas. *Socialinių mokslų studijos*. 2016, 8(1): 44-62.

⁴⁶ Saudargaitė, I. *Judicial Mediation in Civil Disputes in Lithuania*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.

⁴⁷ Vėbraitė, V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslo ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, 69: (106-116); Vėbraitė, V. Šalių sutaikymas civiliam procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.

⁴⁸ Petrauskas, F. Alternatyvios vartotojų ir verslininkų ginčų bei konfliktų teisinio nagrinėjimo formos ir jų charakteristika. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122): 295-318; Petrauskas, F. *Alternatyvus ginčų susijusių su vartotojų teisių apsauga sprendimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2014; Petrauskas, F. *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos*. Monografija. Registrų centras: Vilnius, 2015.

⁴⁹ Langys, E., Tvaronavičienė, A. Mediacijos taikymas ginčiuose tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų. *Jurisprudencija*. 2016, 23(1): 108-125.

mediacijos taikymas kitoje specifinėje, su verslo teisiniais santykiais susijusių ginčų kategorijoje – tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų.

Jolanta Sondaitė⁵⁰ atliko mediacijos stilių lyginamąją analizę. O Rimanto Simaičio⁵¹ publikacijoje buvo apžvelgtos mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. Pastarosios publikacijos nėra naujos, jomis buvo remiamasi ankstesniuose lietuvių autorių darbuose mediacijos tematika⁵², todėl detaliau šiame tyrime neanalizuotos.

Įdomu tai, kad vienintelis literatūros šaltinis, kur kiti autoriai verslo mediaciją nagrinėja nedaug ir fragmentiškai, yra mokymo priemonė⁵³. Kiti šaltiniai – disertacijos autorės parengti moksliniai straipsniai verslo mediacijos tema, parašyti lietuvių⁵⁴ ir anglų kalbomis⁵⁵.

Atskiri klausimai, kaip antai, mediatoriaus kompetencija ir savanoriškumo principas, buvo nagrinėjami Gerdos Štaraitės-Barsulienės disertacijoje⁵⁶ – viename naujausių mokslo darbų mediacijos tema. Savo disertacijoje G. Štaraitė-Barsulienė fragmentiškai apžvelgė ir mediacijos išlygos klausimą. Gitanos Kavaliauskienės disertacijoje⁵⁷ tiriama įstatymo nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio neteisminio bylos sprendimo ne teisme tvarkos reikšmė, kuri buvo reikšminga disertacijos autorei, analizuojant išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme klausimą.

Vykdam tyrimą buvo remiamasi ir užsienio literatūros šaltiniais bei teisės specialistų mokslo tiriamaisiais darbais, kuriuose nagrinėjami įvairūs mediacijos taikymo civiliniuose ir komerciniuose ginčiuose aspektai. David Richbell⁵⁸ nemažai dėmesio skyrė komercinei ir statybų ginčų mediacijai. Laurence M. Johnson⁵⁹ savo straipsnyje nagrinėjo efektyvios verslo ginčų mediacijos sąlygas. William A. Herbert⁶⁰ susidomėjimo objektas – tarptautinė komercinė mediacija. Thomas J. Stipanowich⁶¹ nagrinėjo kodėl verslui reikalinga mediacija, taip pat savo moksliniuose darbuose pažymėjo, kad verslo subjektai ginčams, kylantiems iš verslo teisinių santykių, spręsti dažniau nei kitus alternatyvaus ginčų sprendimo būdus pa-

⁵⁰ Sondaitė, J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė. *Socialinis darbas*. 2004, 3(2): 114–118.

⁵¹ Simaitis, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*. 2007, 2(64).

⁵² Kaminskienė, N. et al. *Mediacija*. *supra* note 44.

⁵³ Nurodyti klausimai iš dalies buvo nagrinėjami mediacijos vadovylyje. Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) *op. cit.*, p. 354–380.

⁵⁴ Atutiene, E. Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose. *Jurisprudencija*. 2018, 1:279–299.

⁵⁵ Atutiene, E. Business Dispute Mediation Agreements, *supra* note 27.

⁵⁶ Štaraitė-Barsulienė, G. *Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2018.

⁵⁷ Kavaliauskienė, G. *Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2010.

⁵⁸ Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*; Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*, *supra* note 26.

⁵⁹ Johnson, L., M., *supra* note 26.

⁶⁰ Herbert, W., A., et. al. *supra* note 26.

⁶¹ Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *Pepperdine University Legal Studies Research Paper*. 2004, p. 11. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 20] <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2423097>.

sitelkia mediaciją⁶². Manon Schonewille ir Fred Schonewille⁶³ atliko kompleksinio pobūdžio analizę, kurios pagrindu surinko ir apibendrino 60 pasaulio šalių egzistuojantį mediacijos teisinį reglamentavimą ir teisminę praktiką. Kim Taylor⁶⁴ analizavo kai kuriuos savo mediatorės praktikoje kilusius verslo ginčų atvejus ir dažniausias jų sprendimo metu kylančias problemas. Ši autorė išskyrė „provokacijos“⁶⁵ terminą, kartu nurodydama, kad nors „provokacijos“ atvejų gali pasitaikyti bet kuriame mediacijos procese, vis dėlto, jie labiau būdingi sprendžiant verslo ginčus, kur šalys galimą mediacijos baigtį daugiausia sieja su objektyviais tikslais⁶⁶.

Tiriant mediacijos nedažno taikymo priežastis vadovautasi Carrie Menkel-Meadow⁶⁷ publikacija, Stacie Strong⁶⁸ atliko ir apibendrintu tarptautinės komercinės mediacijos empiriniu vertinimu. Klaus Peter Berger⁶⁹, Sai On Cheung ir Kenneth T. W. Yiu⁷⁰ nurodė pagrindinius verslo ginčų kilimo šaltinius. Fu Junwei⁷¹, T. Noble Foster ir Selden Prentice⁷² savo darbuose įvardijo kai kuriuos fundamentinius mediacijos proceso principus. Brette L. Steele⁷³, Yun Zhao⁷⁴, Ellen E. Deason⁷⁵ atliktuose tyrimuose buvo analizuojami aktualūs mediacijos būdu pasiekto susitarimo (susitarimo dėl ginčo esmės) vykdymo klausimai. Mediatoriaus stiliaus ir mediatoriaus vaidmens verslo ginčų sprendimo mediacijos prosese

⁶² Stipanowich, T., J. The International Evolution of Mediation: a Call for Dialogue and Deliberation. *Victoria University of Wellington Law Review*. 2015, Vol. 46, Issue 4: 1191-1244, p. 1194, 1195.

⁶³ Schonewille, M., Schonewille, F. *The Variegated Landscape of Mediation: a Comparative Study of Mediation Regulation and Practices in Europe and the World*. Eleven International Publishing: The Netherlands, 2014.

⁶⁴ Taylor, K. When BATNA Equals the Unthinkable: Business Mediations and Provocation. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, 28(3): 549-556.

⁶⁵ Autorė K. Taylor, laikosi nuomonės, kad verslo mediacijose pasitaiko atvejų, kai ginčo šalys patiria stiprias neigiamas emocijas būsenas, kurių mediatoriumi neįmanoma palengvinti teiravimosi ar jų atskleidimo būdu. Neigiamos emocijos slepia kur kas labiau problematiškesnę emocijų konfliktą, kurį išgyvenanti verslo ginčo šalis jaučiasi „išprovokuota“. Pagal K. Taylor, „provokacija“ iš esmės reiškia, būseną, kai ginčo šalys jaučia pozicijų susipriešinimą, bendrų interesų nebuvimą ir nenorą juos identifikuoti. „Provokacijos“ iš dalies įtakoja verslo ginčo šalių susitelkimas į mediacijos proceso tikslą (pavyzdžiui, sudaryti sandorį ir (ar) susitarti dėl finansinių klausimų), dėl ko, šalys dažnai lieka nepasiruošusios problemoms galintiems kilti emociniame lygmenyje. Tam, kad verslo ginčų mediacijose būtų galima išvengti aklaivietės, tokiose situacijose, K. Taylor mediatoriams pataria pasitelkti empatiško supratimo metodus. (Taylor, K., *op. cit.*, p. 550-551.).

⁶⁶ *Ibid.*, p. 550-551.

⁶⁷ Menkel-Meadow, C. The Case for Mediation: the Things That Mediators Should be Learning and Doing. *Arbitration: International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*. 2016, Vol. 82, No. 1: 22-33, p. 27, 28.

⁶⁸ Strong, S., I. Realizing Rationality: An Empirical Assessment of International Commercial Mediation. *Washington and Lee Law Review*. 2016, 2016-07: 1-71, p. 7.

⁶⁹ Berger, K., P. *Private Dispute Resolution in International Business. Negotiation, Mediation, Arbitration*. Kluwer Law International, 2006.

⁷⁰ Cheung, S., O., Yiu, K., T., W. A Study of Construction Mediator Tactics—Part I: Taxonomies of Dispute Sources, Mediator Tactics and Mediation Outcomes. *Elsevier: Building and Environment*. 2007, 42:752-761.

⁷¹ Junwei, F. Freedom of Contract in the EU and China. *Journal of International Commercial Law & Technology*. 2013, Vol. 8 Issue 4:(274-280), p. 274.

⁷² Foster, T. N., Prentice, S. The Promise of Confidentiality in Mediation: Practitioners' Perceptions. *Journal of Dispute Resolution*. Vol. 2009(1), 2009: 163-174, p. 164.

⁷³ Steele, B., L., *supra* note 15.

⁷⁴ Zhao, Y., *supra* note 21.

⁷⁵ Deason, E., E., *supra* note 15.

tema aktualūs Kenneth Kressel⁷⁶, Robert A. Baruch Bush ir Joseph P. Folger⁷⁷, Robert J. Condlin⁷⁸, David A. Hoffman⁷⁹ moksliniai darbai. Susitarimo dėl mediacijos klausimai nagrinėti Gary Poon⁸⁰, Jennifer M. Ralph⁸¹, Harold I. Abramson⁸² darbuose. Tarptautinių verslo ginčų sprendimo ypatumus, praktines gaires ir perspektyvas analizavo T. Stipanowich, Véronique Fraser⁸³.

Vadovaujantis užsienio literatūros apžvalga, akivaizdu, kad verslo mediacija nėra nauja ir visiškai nenagrinėta tema. Vis dėlto, pirmieji kompleksinio pobūdžio darbai, skirti tik verslo mediacijos temai, yra sąlyginai nauji. Įdomu ir tai, kad daugelio užsienio autorių darbuose nėra aiškinama verslo mediacijos koncepcija, nėra išsikiriamos verslo ginčų rūšys ir daugeliu atveju nėra identifikuojami specifiniai verslo ginčų mediacijos požymiai. Pastebima tendencija didesnę dėmesį skirti atskiriems komercinės mediacijos aspektams, kurie apima bendruosius mediacijos požymius ir dabar aktualius mediacijos susitarimų dėl ginčų esmės vykdymo problematikos klausimus. Žvelgiant į Lietuvos mokslinės literatūros šaltinius, matyti, kad moksliniu lygmeniu verslo ginčų mediacija nebuvo nagrinėjama visapusiškai.

Tikslinga pažymėti, kad atliekant disertacinį darbą buvo nuspręsta apriboti mokslinį tyrimą LR teisės normas analizuojant Europos Sąjungos teisės aktų ir Tarptautinės teisės institucijų iniciatyva rengtų *soft law* bei kitų teisės dokumentų kontekste. Toks pasirinkimas grindžiamas keliomis teisinėmis aplinkybėmis. Pirma, dalis Europos Sąjungos institucijų priimtų teisės aktų nuostatų buvo perkelta į Lietuvos nacionalinę teisę arba joms yra būdingas tiesioginio taikymo pobūdis. Antra, mediacija yra ir tarptautinės privatinės teisės reguliavimo dalykas. 2018 m. UNCITRAL priėmė Tarptautinės komercinės mediacijos ir jos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų pavyzdinį įstatymą (iš dalies keičiantį 2002 m. UNCITRAL Tarptautinio komercinio taikinimo pavyzdinį įstatymą)⁸⁴ (toliau – UNCITRAL pavyzdinis mediacijos įstatymas), kuriame reguliuojamas mediacijos procedūrų vykdymas ir pabaigos atvejai, mediatorių skyrimo tvarka, pamatiniai principai, reikala-

⁷⁶ Kressel, K. How Do Mediators Decide What to Do: Implicit Schemas of Practice and Mediator Decisionmaking. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. Vol. 28(3), 2013: 709-736, p. 721.

⁷⁷ Baruch Bush, R., A. Folger, J., P. *The Promise of Mediation – the Transformative Approach to Conflict*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005.

⁷⁸ Condlin, J., R. The Curious Case of Transformative Dispute Resolution: an Unfortunate Marriage of Intransigence, Exclusivity, and Hype. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 14(3), 2013: 621-682.

⁷⁹ Hoffman, D., A. Confessions of a Problem-Solving Mediator. *Society of Professionals in Dispute Resolution News*. Vol. 23(3), 1999: 1-4, p. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 25] <<https://blc.law/wp-content/uploads/2016/12/2005-07-problem-solving-mediator-branchmainlanguage/default-1.pdf>>.

⁸⁰ Poon, G., P. *The Corporate Counsel's Guide to Mediation*. 2010. USA: ABA Publishing. P 16.

⁸¹ Ralph, J., M. Unconscionable Mediation Clauses: Garrett v. Hooters-Toledo. *Harvard Negotiation Law Review*. 2005, Vol. 10:(383-400), p. 395.

⁸² Abramson, H., I., *supra* note 26, p. 325.

⁸³ Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *Fordham International Law Journal*. 2017, Vol. 40, Issue 3: 839-886.

⁸⁴ 2018 m. UNCITRAL pavyzdinis mediacijos įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 10] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/annex_ii.pdf>.

vimai susitarimo dėl ginčo esmės turiniui ir formai, ir kiti komercinės mediacijos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų aspektai⁸⁵.

Disertacinio darbo įvade taip pat tikslinga aptarti, kokių užsienio valstybių teisės sistemoje galiojančiomis teisės normomis bei teismų praktika pasirinkta vadovautis atliekant tyrimą, ir tokio pasirinkimo priežastis. Akivaizdu, kad analizuoti visų užsienio valstybių teisinį reguliavimą ir formuojamą teismų praktiką verslo mediacijos srityje nėra įmanoma. Manytina, kad mokslininkas, vadovaudamasis subjektyviais kriterijais, tokiais, kaip – informacijos prieinamumas, šaltinių kalba ir, kaip nurodo G. Štaraitė-Barsulienė, išvengdamas lingvistinių kliūčių⁸⁶, turi teisę pasirinkti kokių užsienio šalių pavyzdžiais papildyti savo mokslinį tyrimą. Šiame tyrime nuspręsta pasirinkti keletą skirtingų teisės tradicijų šalių. Atsižvelgiant į verslo mediacijos istoriją, kuri prasidėjo JAV⁸⁷, į tai, kad JAV yra gilios verslo mediacijos taikymo tradicijos, ir į disertacinio darbo autorės identitetą, kuri mokslinę stažuotę atliko Harvardo universitete, Derybų institute, daugiausia remiamasi JAV pavyzdžiu. JAV valstybės ir federaliniuose teismuose juridiniai asmenys beveik visiems kilusiems ginčams spręsti naudoja mediaciją ir tik tam tikrų kategorijų ginčus perduoda arbitražinio teismo kompetencijai⁸⁸. Vadovaujantis T. Stipanowich, J. Ryan Lamare⁸⁹, moksliniame straipsnyje paskelbtais JAV ginčų sprendimo praktikos tyrimo apibendrintų duomenų analizės rezultatais⁹⁰, pastebima, kad verslo ginčų šalys tarpusavio ginčą pirmiausiai bando išspręsti mediacijos būdu. Kitoje bendrosios teisės tradicijos šalyje – Jungtinėje Karalystėje – mediacija gali būti įvardijama pirmine priemone, kuri pasitelkiama verslo ginčams spręsti⁹¹, todėl šio tyrimo kontekste Anglijos ir Velso pavyzdys taip pat aktualus.

Civilinės teisės tradicijos šalyse mediacijos taikymas yra tik pradedamas skatinti⁹², todėl darbe pasirinktos tos civilinės teisės tradicijos šalys, kurios pirmauja pagal kasmet Europos valstybėse vykdomų mediacijų skaičių. Vadovaujantis Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių ir konstitucinių reikalų direktorato atliktu tyrimu⁹³ dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo aspektų civilinėse

⁸⁵ UNCITRAL buvo įsipareigojusi parengti įgyvendinimo priemones dėl komercinės mediacijos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų vykdymo (Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-fifth session (DRAFT), A/CN.9/896 - Oficialaus UNCITRAL puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 03 01]. <http://www.uncitral.org/pdf/english/workinggroups/wg_arb/acn9-896_draft_report_as_submitted.pdf>). Šį tikslą Jungtinės Tautos taip pat įgyvendino priimdamos Singapūro konvenciją.

⁸⁶ Štaraitė-Barsulienė, G. *supra* note 56, p. 10.

⁸⁷ Goldberg, S., B. The Dynamic of Mediation: is Creative Genius the Key to Successful Mediation? *Conference on Mediation – Geneva, March 29, 1996*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 1996, p. 11.

⁸⁸ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times, *supra* note 3, p. 733, 734.

⁸⁹ Stipanowich, T., J., Lamare, R., J. Living with ADR: Evolving Perceptions and Use of Mediation, Arbitration and Conflict Management in Fortune 1000 Corporations. *Harvard Negotiation Law Review*. 2014, Vol. 19:1, (1-68).

⁹⁰ *Ibid.*, p. 34.

⁹¹ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. Oxford University Press: United Kingdom, 2013. P. 367, 368; Clark, B. *Lawyers and Mediation*. eBook: Springer, 2012. P. 9, 10.

⁹² Nolan-Haley, J., *op. cit.*, p. 733.

⁹³ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. *supra* note 1.

ir komercinėse bylose⁹⁴ direktyvos (toliau – Mediacijos direktyva) taikymo, daugiausia mediacijų vyko Italijoje, Olandijoje bei Vokietijoje. Šios šalys atrinktos atsižvelgiant ir į tai, kad jose mediacijos vystymosi tendencijos yra skirtingos.

Siekiant pagrįsti ir papildyti disertacinio darbo teiginius bei ištirti užsienio šalių verslo mediacijos modelius, tyrime taip pat fragmentiškai remiamasi ir kitų užsienio valstybių pavyzdžiais. Vadovaujamosi tais pasirinktų užsienio šalių literatūros šaltiniais, kurie disertacinio darbo autorei yra prieinami lingvistinio turinio atžvilgiu⁹⁵.

⁹⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [2008] OL L136 24/05/ p. 0003–0008.

⁹⁵ Šaltiniai angl., liet., kalbomis.

1. VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS SAMPRATA IR JOS TEISINĖ RAIDA

Alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo plėtotė lėmė skirtingų ginčo sprendimo priemonių susiformavimą daugelyje jurisdikcijų⁹⁶. C. Menkel-Meadow laikotarpi, kuriame gausu priemonių spręsti juridinių, fizinių asmenų ir tautų ginčus, nurodo esantį procesinio pliuralizmo era⁹⁷. Atsižvelgiant į esamų ginčų sprendimo priemonių įvairovę, atsiranda poreikis nustatyti galimus jų klasifikacijos principus ir metodus. Harvardo teisės mokyklos atstovai išskiria penkis lyginamuosius kriterijus, pagal kuriuos siūlo diferencijuoti ginčų sprendimo procesus. Tai – prievartos laipsnis, proceso formalumas, procese dalyvaujančių šalių ir teisininkų vaidmuo, pagrindinės trečiojo nešališko asmens, sprendžiančio ginčą, kompetencijos ir jo vaidmuo procese bei teisės vaidmuo⁹⁸. F. Steffek kelia principais pagrįsto ginčų sprendimo reguliavimo klausimą, kuris reiškia nuoseklų, suprantamą, sistemingą ir pagrįstą požiūrį į teisėkūrą ir standartų nustatymą⁹⁹. Autorius įvardija kertinius iššūkius, kurie yra aktualūs kalbant apie tarptautinį principinį reguliavimą egzistuojančioms ginčo sprendimo priemonėms. Pirma – tai teisės aktų, reguliuojančių ginčų sprendimo priemonės, ir jų taikymo praktikos sudėtingumas bei skirtingumas. Antra, išsamios egzistuojančių taisyklių ir praktikos konvergencijos skirtingose valstybėse nebuvimas. Ir trečia, reguliavimo politikos ir ginčų sprendimo kultūrų įvairovė¹⁰⁰. Pagal F. Steffek, ginčų sprendimo mechanizmų gausa gali būti charakterizuojama taikant funkcinį ir modulinį metodus. Vadovaujantis šiais metodais nurodomi esminiai funkciniai požymiai, kurie visi yra susiję su šalių disponuojama kontrole ir jos apimtimi. Pamatiniai funkciniai požymiai, kuriais F. Steffek siūlo vadovautis klasifikuojant ginčų sprendimo mechanizmus:

1. inicijavimo kontrolė: ar šalių sutikimas yra būtinas pradėti ginčo sprendimo procesą (procedūrą);
2. proceso kontrolė: ar ginčo sprendimo procesą (procedūrą) nustato šalys;
3. neutralaus trečiojo asmens pasirinkimo kontrolė: ar šalys savarankiškai pasirenka trečiąjį nešališką asmenį;
4. ginčo sprendimo rezultato kontrolė: ar šalys sąlygoja ginčo sprendimo proceso (procedūros) rezultato turinį (t. y. ar ginčo sprendimas yra nevertinamojo pobūdžio);
5. ginčo sprendimo rezultato poveikio kontrolė: ar reikalingas šalių sutikimas, kad ginčo sprendimas joms taptų privalomas;

⁹⁶ Teisės moksle išskiriamas nebaigtinis ginčų sprendimo priemonių rūšių sąrašas, kuris apima: derybas, privalomas derybas, mediaciją, privalomą mediaciją, taikinimą, privalomąjį taikinimą, teisminį sutaikinimą, sprendimo konferenciją, neutralų vertinimą, eksperto nuomonę, privalomą eksperto nuomonę, miniteismą, ombudsmeną, privalomąjį ombudsmeną, arbitražą, privalomąjį arbitražą, neįpareigojantį arbitražą, kolektyvos procedūrą, sprendimo pasiūlymą, nuosprendžio procesą. (Steffek, F. Principled Regulation of Dispute Resolution: Taxonomy, Policy, Topics. *Journal of Conflict Management*. 2013, Vol. 5: 33-61, p. 41).

⁹⁷ Menkel-Meadow, C. 2015. Mediation, Arbitration, and Alternative Dispute Resolution (ADR). In: James D. Wright (ats. Red.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, Vol. 15. Oxford: Elsevier, p. 70–74.

⁹⁸ Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

⁹⁹ Steffek, F. Principled Regulation of Dispute Resolution: Taxonomy, Policy, Topics, *op. cit.*

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 35.

6. informacijos (konfidencialumo) kontrolė: ar ginčo sprendimo procesas (procedūra) ir jo metu atskleista informacija yra privataus pobūdžio¹⁰¹.

Esminiu skirstymo požymiu taip pat laikomas trečiojo asmens dalyvavimo klausimas: ar ginčo sprendimo procesas yra pagrįstas trečiojo asmens tarpininkavimu sprendžiant ginčą, bei ar ginčo sprendimas yra nukreiptas į šalių interesus, ar orientuotas į jų teises¹⁰². Pastebėtina, kad F. Steffek pasiūlytas ginčų sprendimo mechanizmų grupavimo pagrindas, nurodant esmines jų savybes, apima visus pagrindinius ir hibridinius ginčų sprendimo būdus, taip pat teismo ir arbitražo procesus. Jis yra ne tik nukreiptas į ginčų sprendimo priemonių funkcionalumą, bet ir padeda nepasimesti ginčų sprendimo priemonių įvairovėje bei yra modulinis dviem aspektais: pirma, perspektyvos, nes charakteristikų ir procedūrų sąrašas gali plėstis, antra – prisitaikymo, nes geba prisitaikyti prie kintančios teisės teorijos ir praktikos.

Reikšmingą vietą tarp ginčų sprendimo priemonių užima mediacija, kuri šiandieną jau yra gerai žinoma ir daugelyje užsienio valstybių teisės sistemų reglamentuojama kaip alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo priemonė. Tačiau mažuma užsienio valstybių savo teisės aktuose ar dokumentuose reglamentuoja verslo mediaciją. Autorės manymu, taip yra dėl kelių priežasčių. Pirma, verslo mediacija iš esmės yra civilinių ginčų mediacija. Literatūroje, skirtoje mediacijos tematikai, verslo mediacija grindžiama bendraisiais civilinių ginčų mediacijos principais¹⁰³. Taigi natūralu, kad mediaciją reglamentuojančios teisės normos yra skirtos ir verslo mediacijai reguliuoti. Antra, ne visose užsienio valstybėse verslo ir komercinė teisė yra išskiriamos į atskiras teisės šakas. Todėl valstybėse, kuriose pasirinktas monistinės privatinės teisės modelis, nėra poreikio verslo ginčų mediaciją reguliuoti atskiru teisės normų rinkiniu.

Mediacija yra vienas iš tarptautinės privatinės teisės reguliavimo dalykų. 2018 m. UNCITRAL pavyzdiniame mediacijos įstatyme reguliuojamas mediacijos procedūrų vykdymas ir pabaigos atvejai, mediatorių skyrimo tvarka, pamatiniai principai, reikalavimai susitarimo dėl ginčo esmės turiniui ir formai, ir kiti komercinės mediacijos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų aspektai.¹⁰⁴ Šiuo įstatymu siekiama suvienodinti mediacijos taikymo praktiką komercinių ginčų sprendime visose valstybėse-sutar ties dalyvėse ir paskatinti teisės aktų priėmimą tose valstybėse-dalyvėse, kurų vidaus teisėje nėra įtvirtinto komercinės mediacijos taikymo mechanizmo. Nors Lietuva yra daugelio tarptautinės privatinės teisės sutarčių dalyvė, nacionalinėje teisėje UNCITRAL pavyzdinis mediacijos įstatymas nėra įgyvendinamas.

Svarbu yra aptarti Europos Sąjungos institucijų iniciatyvas vienodinti valstybių narių teisę verslo mediacijos srityje. Pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, skirtas reglamentuoti mediaciją, yra jau minėta Mediacijos direktyva. Direktyvoje deklaruojamas siekis skatinti mediacijos taikymą tarptautinių ginčų sprendimo metu, o joje įtvirtinti pagrindiniai principai gali

¹⁰¹ Steffek, F. Guide for Regulating Dispute Resolution (GRDR): Principles. In *Regulating Dispute Resolution – ADR and Access to Justice at the Crossroads* (ats. Red. Steffek, F., Unberath, H.). Oxford: Hart Publishing, 2013, p. 5.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ The Key to Effective Mediation of Business Disputes. *Dispute Resolution Journal*. 2012, Vol. 66, Issue 4: 1-8, p. 1-8; Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective. supra* note 91, p. 20-49.

¹⁰⁴ 2018 m. UNCITRAL pavyzdinis mediacijos įstatymas. *supra* note 84.

būti taikomi ir valstybių narių vidaus mediacijos procesams vykdyti¹⁰⁵. 2013 m. gegužės 21 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/11/ES dėl alternatyvaus vartotojų ginčų sprendimo¹⁰⁶ (toliau – Direktyva dėl vartotojų AGS), kuri yra taikoma su verslo teisiniais santykiais susijusių ginčų metu: sprendžiant vartotojų ir komercinės veiklos subjektų ginčus, taip pat vertinant vartotojų teikiamus skundus dėl komercinės veiklos subjektų.

2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto įsteigta Europos veiksmingo teisingumo komisija¹⁰⁷ (CEPEJ) 2007 m. gruodžio 7 d. parengė gaires dėl geresnio rekomendacijų „Dėl šeimos mediacijos“ ir „Dėl mediacijos civilinėse bylose“ įgyvendinimo¹⁰⁸. Nuo 2017 m. CEPEJ darbo grupė mediacijos klausimais (CEPEJ-GT-MED)¹⁰⁹ tęsia savo veiklą, turėdama tikslą parengti papildomas priemones, skirtas užtikrinti veiksmingą esamų rekomendacijų ir gairių įgyvendinimą.

Mediacija yra unikali nesutarimų tarp šalių sprendimo priemonė, kurią pasitelkiant gali būti sprendžiami labai įvairūs civiliniai ginčai, įskaitant ir verslo ginčus. Tai, kokio tipo civiliniai ginčai yra sprendžiami mediacijos būdu, nepakeičia esamos mediacijos sampratos. Pirmieji mokslo darbai¹¹⁰ ir kiti literatūros šaltiniai¹¹¹ verslo ginčų mediacijos tema buvo paskelbti dar XX a. aštuntajame ir devintajame dešimtmetyje. Tai akivaizdžiai parodo bandymą ne tik atkreipti dėmesį į mediaciją, kaip tinkamą verslo ginčų sprendimo būdą, bet ir šį tinkamumą pagrįsti moksliskai. Kita vertus, klausimas, kodėl verslo ginčus reikėtų spręsti bendradarbiavimo būdu, išlieka aktualus¹¹² ir šiandieną. Todėl pirmoje disertacinio darbo dalyje yra analizuojama verslo mediacijos sąvokos reikšmė, tiriamos prielaidos verslo ginčų sprendimui mediacijos būdu, nagrinėjama verslo ginčų tinkamumo spręsti mediacijos būdu problema. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos mokslo šaltiniuose verslo ginčų samprata nebuvo analizuojama, šiame darbe taip pat yra tikslingai analizuojama, kokie ginčai yra laikytini verslo ginčais, jų objektyvieji ir subjektyvieji kriterijai. Šių nagrinėjamų aspektų ištyrimo pagrindu pateikiamas galimas verslo ginčų apibrėžimas. Galiausiai aptariamos verslo mediacijos vykdymo pobūdžio ir tvarkos ypatybės.

¹⁰⁵ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [2008] OL L136 24/05/ p. 0003–0008.

¹⁰⁶ Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gegužės 21 d. direktyva 2013/11/ES dėl alternatyvaus vartotojų ginčų sprendimo, kuria iš dalies keičiami Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2009/22/EB (Direktyva dėl vartotojų AGS). [2013].

¹⁰⁷ The European Commission for the Efficiency of Justice. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 09 10] <https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/presentation/cepej_en.asp>.

¹⁰⁸ Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) 2007 m. gruodžio 7 d. Gairės dėl geresnio rekomendacijų „Dėl šeimos mediacijos“ ir „Dėl mediacijos civilinėse bylose“ įgyvendinimo. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 09 10] <http://www.tm.lt/dok/CEPEJ_pasiulymai_EN.pdf>.

¹⁰⁹ CEPEJ darbo grupė mediacijos klausimais. Darbo grupės veikloje be kitų asmenų dalyvauja ir Lietuvos atstovas – doc. dr. R. Simaitis. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 09 10] <https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/mediation/default_en.asp>.

¹¹⁰ Holtzman, H., M. Value of Arbitration and Mediation in Resolving Community and Racial Disputes Affecting Business: an Overview. *Business Lawyer*. 1974, Vol. 29, Issue 3: 1005-1998; Crowe, R. Mediation of Business and Insurance Disputes. *St. Louis Bar Journal*. 1986, Vol. 32, Issue 4: 29-33.

¹¹¹ Coulson, R. *Business Mediation: What You Need to Know*. New York: American Arbitration, 1987.

¹¹² Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *supra* note 61; Philip, R. Private Dispute Resolution in International Business: Negotiation, Mediation, Arbitration. *Arbitration International*. 2016, Vol. 32, Issue 2: 388-[ii].

1.1. Verslo mediacijos sąvoka ir jos reikšmė

Pagrindinės verslo mediacijos sąlygos ir jos taikymo teisinės pasekmės yra įtvirtinamos mediaciją reguliuojančiuose tarptautiniuose dokumentuose ir daugelyje atskirų valstybių vidaus teisės aktuose. Tokiu būdu nustatomi ir pagrindiniai kriterijai, nusakantys, koks institutas yra laikytinas mediacija. Įvairūs teisiniai ir ekonominio turinio ginčai, dėl kurių šalys susitarė ir jų sprendimui sutiko taikyti mediaciją, gali būti apibūdinami kaip mediacijos objektas. Ypatingas mediacijos būdu sprendžiamo ginčo dalykas ir ginčo šalys, kurios yra verslo teisiųjų santykių dalyviai, leidžia atriboti verslo ginčų mediaciją nuo mediacijos kitose specifinėse srityse. Mediacijos sąvokos apibrėžimas teisės šaltiniuose yra formuluojamas vadovaujantis pagrindiniais šio taikaus ginčo sprendimo proceso požymiais, bet ne mediacijos būdu sprendžiamo ginčo dalyko ypatybėmis. Todėl nerasime teisės akto ar dokumento, kuriame būtų nurodyta verslo ginčų mediacijos sąvokos reikšmė.

Literatūroje, skirtoje mediacijos tematikai, nėra pateikiamas nei universalus mediacijos apibrėžimas, nei konkretus verslo mediacijos apibrėžimas. M. Leathes universalus mediacijos apibrėžimo nebuvimą apibūdino kaip spragą mediacijos moksle ir praktikoje, kuri neskatina mediacijos plėtros¹¹³, ir pasiūlė klasikinės mediacijos apibrėžimą, ją charakterizuodamas kaip konsensuą, pasiektą padedant patikimam neutraliam asmeniui.¹¹⁴ Kituose šaltiniuose matyti¹¹⁵, kad vėliau M. Leathes perfrazavo „konsensuso“ sąvoką, pakeisdamas ją „derybomis“, ir mediaciją apibrėžė kaip patikimo trečiojo neutralaus asmens asistuosas derybas. Įdomu tai, kad mediacijos, kaip asistuosų derybų, suvokimas, perteikia JAV galiojančią mediacijos sampratą, kurioje mediacija dažniausiai apibūdinama kaip asistuosas arba palengvintos derybos. Užsienio teisės šaltiniuose mediacija neretai vadinama asistuosomis derybomis, kur pats procesas iš esmės atitinka deryboms būdingus požymius, o asistavimas reiškia mediatoriaus pagalbą ir visapusi dalyvavimą sprendžiant šalių tarpusavio ginčą. Tokių mediacijos apibūdinimą ypač dažnai pateikia žemiau nurodyti JAV mokslininkai ir mediatoriai praktikai, taip pat kitų bendrosios teisės valstybių, pavyzdžiui, Anglijos, atstovai. Žymaus Jungtinės Karalystės mediatoriaus ir knygų komercinės mediacijos tema autoriaus D. Richbell požiūriu, mediacija yra ne kas kita, kaip asistuosas derybos¹¹⁶. JAV teisės profesorius R. Mnookin mediaciją taip pat apibrėžia, kaip palengvintas derybas, o tokia mediacijos koncepcija yra įtvirtinta daugelyje jo darbų¹¹⁷. Mediacija paprastai yra savanoriškas procesas, o nešališką asmenį, kuris palengvina derybas, šalys pasirenka pačios. R. Mnookin pažymi mediatoriaus tikslą – palengvinti derybas ir padėti šalims pačioms pri-

¹¹³ Leathes, M. Stop Shoveling Smoke! Give Users a Classic Definition of Mediation, 2011. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 18] <<http://www.mediate.com/articles/LeathesM3.cfm>>.

¹¹⁴ Gavrila, C., Chereji, Ch. Defining Mediation, 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 18] <<http://www.mediate.com/articles/GavrilaA6.cfm>>.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*, *supra* note 26, p. xiv.

¹¹⁷ Mnookin, R. *Alternative Dispute Resolution*, 1998. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-02-15]. <http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers/pdf/232.pdf>, Mnookin, R. *Bargaining with the Devil. When to Negotiate, when to Fight*. Simon & Schuster Paperbacks: United States of America, 2010.

imti abipusiškai tinkamą sprendimą¹¹⁸. Akivaizdu, kad derybas galima identifikuoti esant reikšminga ir verslo ginčų mediacijos procese tinkama naudoti ginčo sprendimo procesine priemone. Kita vertus, tiek mediacija, tiek ir derybos yra savarankiški ir skirtingo turinio alternatyvaus verslo ginčų sprendimo būdai. Mediacija išsiskiria tuo, kad jos metu vykstančias derybas palengvina specialus teisės subjektas – mediatorius.

Perkelti užsienio doktrinoje egzistuojantį mediacijos apibrėžimą į ne anglų nacionaline kalba kalbančių užsienio valstybių praktiką būtų sudėtingas uždavinys dėl neįprastų ir konkrečiai valstybei nebūdingų apibrėžime vartojamų terminų. Įvairūs terminai, pavyzdžiui, „lengvinantis“, „direktyvus“, „transformatyvus“, skirtingose šalyse turi skirtingas reikšmes. M. Schonewille ir F. Schonewille nuomone, šių terminų naudojimas mediacijos sąvokos reikšmei nusakyti sukuria painiavą¹¹⁹. Disertacinio darbo autorės požiūriu, žodžių junginiai, kaip antai „palengvintos derybos“ arba „asistuotos derybos“, Lietuvos nacionaliniame kontekste gali būti interpretuojami, kaip išreiškiantys fakultatyvų mediatoriaus vaidmenį mediacijoje. Nepaisant to, kad ginčo sprendimo kontrolė mediacijos procese priklauso išimtinai ginčo šalims, mediatorius nėra laikytinas ginčo šalių padėjėju ar asistentu. Jis gali būti suvokiamas kaip neutralus teisės subjektas, palengvinantis derybas arba asistuojantis derybų procese, kurio dalyvavimas mediacijoje yra būtinas. Nenuostabu, kad tokia teisinė sąmonė per daugelį mediacijos taikymo praktikos metų jau yra susiformavusi JAV ar Jungtinėje Karalystėje, kur yra gilių derybų mokslo ir praktikos tradicijos, ir mediaciją įvardijant kaip asistuotas derybas, nekyla klausimų, ar tokiose derybose mediatoriaus dalyvavimas yra būtinas, ar fakultatyvus. Žvelgiant į Lietuvos nacionalinę doktriną, galima teigti, kad mediacija nėra prilyginama palengvintų derybų sampratai. R. Simaitis siūlo mediaciją suprasti plačiausia, holistine prasme¹²⁰. Jo nuomone, mediacija gali būti bet kokios metodikos ar būdai, kurie turi sutaikymo, tarpininkavimo ar taikinimo bruožų¹²¹. Su tuo nesutinka N. Kaminskienė, kurios požiūriu, pirmiau nurodyta mediacijos sąvoka per plati, nes tarpininkavimas apibrėžiamas kaip atskira ir savo specifika pasižyminti alternatyvių ginčų sprendimo procedūra. Todėl ji neturėtų būti tapatinama su alternatyvaus ginčų sprendimo terminu, sujungiančiu visas neteismines civilinių ginčų sprendimo procedūras¹²². F. Petrauskas nurodo, kad mediacija yra neteisminė tvarka vykstantis procesas, kurio metu komunikaciją tarp šalių palengvina kvalifikuotas ir nešališkas trečiasis asmuo, kuris mediacijoje nėra įgaliotas priimti ginčo sprendimo¹²³. Pagal F. Petrauską, mediacija gali būti apibrėžiama kaip „procesas, kurio metu neutrali trečioji šalis yra pasitelkiama išspręsti kilusį ginčą ir rasti geresnį sprendimo būdą, kad šalys liktų patenkintos“¹²⁴. Kita

¹¹⁸ The Program on Negotiation Harvard Law School. [interaktyvus] [žiūrėta 2015 07 18]. <<http://www.pon.harvard.edu/about/>>.

¹¹⁹ Schonewille, M., Schonewille, F. *supra* note 63, p. 22.

¹²⁰ Simaitis, R. *supra* note 51, p. 21.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 88.

¹²³ Petrauskas, F. Alternatyvios vartotojų ir verslininkų ginčų bei konfliktų teisinio nagrinėjimo formos ir jų charakteristika. *supra* note 48, p. 304, 305.

¹²⁴ *Ibid.*, p. 305.

vertus, mediatoriaus funkcija nėra *išspręsti*, jo funkcija yra padėti šalims pačioms spręsti tarpusavio ginčą. Todėl, disertacinio darbo autorės požiūriu, paskutinis pacituotas medicijos apibrėžimas nėra aiškus ir tikslus. Siūlytina medicijos apibrėžime ginčo išsprendimo prerogatyvą aiškiai susieti su medicijos ginčo šalimis.

Suformuluoti ir į atskirų valstybių praktiką perkelti universalų medicijos apibrėžimą dar nesiryžtama. Netgi mokslininkai, kritikuojantys tendenciją nepateikti visiems bendro ir tikslaus medicijos apibrėžimo, patys nepateikia teisiškai teisingų ir tarptautiniu lygmeniu priimtinių apibrėžimo variantų. M. Schonewille ir F. Schonewille pastebi, jog vieningų medicijos apibrėžimo tikslų, kurie būtų nukreipti į atskirų valstybių teisinį reguliavimą bei praktiką, nėra¹²⁵. N. Kaminskienė pažymi, kad medicijos, kaip egzistuojančios praktikos įvairovės atribojimo esmė, yra ne medicijos apibrėžimas *ipso facto*, bet tai, kokia praktika yra vadintina medicija¹²⁶. Šis atribojimo kriterijus taip pat yra įtvirtintas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl tam tikrų tarpininkavimo aspektų civilinėse ir komercinėse bylose¹²⁷, kur procesas, neatsižvelgiant į tai, kaip yra pavadintas ar nurodytas, yra laikytinas medicija, jeigu atitinka esminius direktyvoje reglamentuojamus tokio proceso požymius. Galima daryti išvadą, kad formalus ir statiško požiūriu į mediciją suformavimas netgi nėra būtinas. Tas pats pasakytina ir apie verslo ginčų medicijos apibrėžimo poreikį. Atsižvelgiant į šiuolaikinių technologijų spartų vystymąsi, nuolatinę verslo teisinių santykių kaitą ir naujų verslo ginčų atsiradimą, verslo ginčų medicijos apibrėžimo pateikimas gali tik nepagrįstai suvaržyti šį procesą.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad medicija – tai yra universalų procesą pažyminti sąvoka, reiškianti alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo būdą, kai ginčo sprendimą palengvina specialus teisės subjektas – mediatorius. Terminas „verslo medicija“ nepakeičia universalios medicijos definicijos, nes tai yra ta pati medicija, tačiau jos objektas ir ginčo šalys, kurios yra verslo teisinių santykių dalyviai, leidžia atriboti verslo ginčų medicijos sąvoką nuo medicijos sampratos kito tipo ginčiuose. Verslo medicija – neatsiejamai susijusi su verslo derybomis, kurios gali būti laikomos medicijos procedūra. Vis dėlto, Lietuvos nacionalinės teisės kontekste įvardinti mediciją kaip palengvintas derybas būtų pernelyg drąstiška. Lietuvos įstatymų leidėjui rekomenduotina nežymiai pakeisti medicijos sąvoką apibrėžiančią teisės normą¹²⁸, kurioje ji įvardijama kaip procedūra, ir ją suformuluoti taip: „medicija – civilinių ginčų sprendimo procesas, kurio metu vienas ar keli civilinių ginčų mediatoriai padeda civilinio ginčo šalims taikiai spręsti ginčą“. Toks medicijos apibrėžimas tinkamas medicijos reikšmei pažymėti ir tais atvejais, kai medicijos būdu yra sprendžiami verslo ginčai. Tuomet verslo medicija reiškia ne verslo derybas, bet procesą, kurio tikslas yra taikaus verslo ginčo sprendimas, kurio metu mediatorius palengvina šalių tarpusavio derybas ir kurio dalyvavimas ginčo sprendimo procese yra būtinas.

¹²⁵ Schonewille, M., Schonewille, F. *supra* note 63, p. 21.

¹²⁶ Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas. supra* note 44, p. 124.

¹²⁷ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų medicijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [2008] OL L136 24/05/ p. 0003–0008.

¹²⁸ LR Medicijos įstatymo 2 str. 3 d.

1.2. Prielaidos verslo ginčų sprendimui mediacija

Visoms teisės sistemoms yra gerai žinomas civilinių ginčų sprendimas teismo procese. Teisme, kaip ir bet kurį kitą civilinį ginčą, galima spręsti ir verslo ginčus. Būtent tokį ginčų sprendimo būdą, kaip vienintelį jiems prieinamą, daugelį metų galėjo rinktis verslo subjektai, kai nepavykdavo tarpusavio derybų procesas. Kita vertus, dažnai pastebime, kad teismo procesas yra formalus, sudėtingas ir neekonomiškas. Siekiant bylos nagrinėjimo koncentruotumo, teismo procese būtina vadovautis materialiosios tiesos principu, dėl kurio teismo procesas gali sulėtėti¹²⁹. Ne ką mažiau svarbus teismo procese yra ir rungtimosi principo įgyvendinimas, kuris gali daryti įtaką šalių susipriešinimui ir todėl iš esmės riboti galimybę pasiekti vieną iš civilinio proceso tikslų – teisinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimą. Be kita ko, teismas dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones¹³⁰, kurių taikymas vadovaujantis Lietuvos apeliacinio teismo praktika „visų pirma, turi užtikrinti viešo intereso apsaugą ir tik po to siekiama kreditoriaus (ieškovo) ir skolininko (atsakovo) tarpusavio interesų pusiausvyros išlaikymo“¹³¹. Akivaizdu, kad laikinosios apsaugos priemonės kaip civilinio proceso teisės institutas nėra *a priori* nukreiptas į ginčo šalių interesus ir neišvengiamai sukuria neigiamų ekonominių padarinių bent vienai iš ginčo šalių. Galima pažymėti ir tai, kad paprastai bylinėjimasis teisme yra tęstinio pobūdžio. Praktikos metu dažnai pasitaiko atvejų, kai verslo ginčą išsprędus pirmos instancijos teisme, pralaimėjusioji šalis teismo sprendimą apskundžia ir taip pratęsia bylinėjimąsi jau kitos instancijos teisme, tokiu būdu siekdama jai palankaus teismo sprendimo. Viso teismo proceso metu ginčo šalys ne tik patiria stresą, psichologinę įtampą, bet ir verslo santykių stagnaciją bei finansinių nuostolių, dėl ko sutrinka verslo veiklos vykdymas. Kita vertus, verslo teisiniams santykiams būdingas dispozityvus teisinio reguliavimo metodas, didesnis lankstumas (autonomiškumas). Tokie visuomeniniai santykiai yra pirmiau teisės normų¹³², o jų dalyvių vykdoma veikla pasižymi prieš tai jau išskirtais ir aiškiai apibrėžtais požymiais – tęstinumu, savarankiškumu, atlygintinumu ir pelno bei pajamų siekimu, kuris neatsiejamas nuo tam tikros rizikos. Todėl verslo ginčų sprendimui naudinga pasitelkti teisinius ginčų sprendimo būdus, kurie turėtų kiek įmanoma mažesnę neigiamą poveikį verslo subjektų vykdomai veiklai ir tikslams. Dar vienas šį poreikį veikiantis aspektas yra komercinės veiklos subjektų profesionalumas, žinios ir patirtis. Jis formuluoja verslo teisinių santykių dalyvių savarankiškumą ir gebėjimą ginčą išspręsti be išorinio subjekto (pavyzdžiui, teismo) įsikišimo. S. Vitkaus disertacijoje teigiama, kad verslininkai yra laikomi savo srities profesionalais¹³³. Būtent

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2014.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 144 straipsnis. *Valstybės žinios*. 2002, 36-1340.

¹³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364/2007.

¹³² Vaišvila, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 206.

¹³³ Vitkus, S. *Sutarčių pažeidimo atveju mokėtinos sutartos sumos: iš anksto aptarti nuostoliai ir netesybos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2019, p. 8.

verslo teisinių santykių dalyvių profesionalumas, kaip pažymi V. Budreckienė, leidžia jiems tinkamai pasirūpinti savo interesais ir dėl to reiškia sąlyginį tokių santykių dalyvių autonomiškumą¹³⁴.

Kitas verslo ginčams spręsti galimas inicijuoti procesas – arbitražas. Arbitražo procesas, nors ir mažiau formalus nei teismo procesas, visgi nėra labai lankstus verslo ginčų šalių atžvilgiu. Šalys, sudarydamos arbitražinį susitarimą, ne tik išpareigoja kilus ginčui perduoti jį spręsti privatiems asmenims – arbitrams, tačiau kartu iš anksto susitaria būti saistomos galutinio arbitražinio teismo sprendimu. Bendras teismo ir arbitražo proceso požymis yra tas, kad šalims privalomą sprendimą dėl verslo ginčo dalyko priima bylą nagrinėjantis teisėjas arba arbitras. Teismo ir arbitražo procesuose, be kita ko, šalys gali priimti taikų susitarimą. Kita vertus, rašytinės šalių taikos sutarties turinys turi atitikti materialinės ir procesinės teisės normas¹³⁵. Tokiu būdu yra ribojamas verslo teisinių santykių dalyvių gebėjimas savarankiškai kurti tarpusavio santykius reguliuojančias taisykles. Todėl taikos sutartimi šalims nevisada gali pavykti priimti kūrybišką ir į jų komercinius interesus (ne tik teises ar pozicijas) nukreiptą susitarimą, kuris nebūtinai būtų pagrįstas tarpusavio nuolaidomis¹³⁶.

Šiandieną suinteresuoti teisės subjektai tarpusavio verslo ginčų sprendimui gali pasirinkti ne tik pirmiau nurodytus teisiamojo pobūdžio procesus, bet ir taikaus civilinių ginčų sprendimo priemones. Viena tokių priemonių yra mediacija, apie kurios privalumus sprendžiant verslo ginčus ne vieną dešimtmetį buvo diskutuojama teisės moksle¹³⁷, o šiandieną jos teikiama praktinė nauda ir ateities taikymo perspektyvos yra pozityviai vertinamos ir pačių mediacijos dalyvių¹³⁸. Šiuolaikinė verslo mediacijos koncepcija pradėjo formuotis palyginti neseniai – tik XX a. antroje pusėje, dar iki 1996 metų buvo pradėta sėkmingai taikyti sprendžiant verslo ginčus JAV¹³⁹. Mediacija pagal savo prigimtį yra alternatyvus civilinių ginčų sprendimo būdas, kai šalims tarpusavio ginčą spręsti padeda trečiasis nešališkas asmuo. Verslo ginčų šalys mediacijos metu turi galimybę dalyvauti

¹³⁴ Budreckienė, V. *supra* note 29, p. 9.

¹³⁵ Mikuckienė, V. Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese. *Jurisprudencija*. 2007, 5(95): 57-63, p. 58.

¹³⁶ Pagal Lietuvos teisę taikos sutartimi šalys, atsisakydamos tam tikrų oponuojančių argumentų, tarpusavio nuolaidomis išsprendžia kilusį teisminį ginčą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.983 str. 1 d. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262; 2010 m. gruodžio 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-571/2010).

¹³⁷ Pavyzdžiui, Crowe, R. Mediation of Business and Insurance Disputes. *St. Louis Bar Journal*. 1986, Vol. 32, Issue 4: 29-33; Lisnek, P., M. Mediation: Untangling Business Disputes through ADR. *Commercial Law Bulletin*. 1993, Vol. 8, Issue 4: 12-19; Johnson, L., M. The Key to Effective Mediation of Business Disputes. *Dispute Resolution Journal*. Vol. 66(4), Nov. 2011-Jan. 2012. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 20]. <<http://www.davismalm.com/1BE153/UploadedDocuments/Articles/JohnsonDisputeResolutionJournalJan2012.pdf>>; Herbert, W., A. et al. International Commercial Mediation. *International Lawyer*. 2011, Vol. 45, Issue 1:(111-124); Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. United Kingdom: Bloomsbury, 2015; PHILIP, R. Private Dispute Resolution in International Business: Negotiation, Mediation, Arbitration. *Arbitration International*. 2016, Vol. 32, Issue 2: 388-[ii], ir daugelis kitų mokslo šaltinių.

¹³⁸ Pavyzdžiui, IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results. *supra* note 16.

¹³⁹ Goldberg, S., B. The Dynamic of Mediation: is Creative Genius the Key to Successful Mediation? *Conference on Mediation – Geneva, March 29, 1996*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 1996, p. 11.

kruopščiai valdomoje diskusijoje, kurios metu ginčas yra sprendžiamas atsižvelgiant į tokias reikšmingas aplinkybes kaip verslo interesai, praktiniai aspektai ir abipusės naudos siekimas.¹⁴⁰

Pirmasis empirinis šaltinis, kuriame surinkta informacija parodė mediacijos padėtį versle – 1997 m. sėkmingiausių kompanijų tyrimas¹⁴¹ (toliau – Fortune 1000 tyrimas). Šiame tyrime savo atsakymus apie tai, kaip ir kodėl versle naudojama mediacija, pateikė daugiau nei šeši šimtai respondentų. Nepaisant to, kad respondentai pozityviai vertino mediacijos privalumus, daugelis jų taip pat nurodė nesutarimų sprendimui pirmenybę teikiantys teisminiai bylinėjimuisi¹⁴². 2011 m. Kornelio universitetas¹⁴³ kartu su Peperdino universitetu¹⁴⁴ ir Tarptautiniu konfliktų prevencijos ir sprendimo institutu (CPR)¹⁴⁵ inicijavo antrąjį tokio pobūdžio tyrimą – Fortune 1000 (2011)¹⁴⁶, kuriame dalyvavo daugelis didžiausių pasaulio korporacijų. T. Stipanowich, savo moksliniuose darbuose atlikęs išsamią Fortune 1000 (2011) tyrimo analizę, pažymėjo, kad mediacija iš verslo teisinių santykių kylantiems ginčams spręsti buvo pasitelkiama beveik visose kompanijose-respondentėse, o jos taikymas ateityje, kompanijų požiūriu, buvo „tikėtinas“ arba „labai tikėtinas“¹⁴⁷. Be kita ko, 98 proc. respondentų nurodė taikę mediaciją bent kartą per pastaruosius trejus metus, o ši ginčų sprendimo priemonė buvo pasitelkiama dažniau nei kiti alternatyvaus ginčų sprendimo būdai¹⁴⁸. JAV valstybės ir federaliniuose teismuose mediacija yra dažniausiai taikomas alternatyvaus ginčų sprendimo procesas¹⁴⁹. Pagal J. Nolan-Haley, juridiniai asmenys beveik visiems kilusiems ginčams spręsti naudoja mediaciją ir tik tam tikrų kategorijų ginčus perduoda arbitražinio teismo kompetencijai¹⁵⁰. Vadovaujantis JAV ginčų sprendimo praktikos tyrimo apibendrintų duomenų analizės rezultatais¹⁵¹, verslo ginčų šalys dėl mediacijos taikymo paprastai susitaria savanoriškai arba ji yra nurodoma teismo. Kur kas rečiau pareiga taikyti mediaciją bendrovių ir komercinių ginčų sprendimui kyla dėl sutartinės prievolės (mediacijos išlygos) vykdymo arba laikantis bendrovės vidaus taisyklėse nu-

¹⁴⁰ Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *supra* note 61, p. 11.

¹⁴¹ Stipanowich, T., J., Lamare, R. Living with ADR: Evolving Perceptions and Use of Mediation, Arbitration and Conflict Management in Fortune 1000 Corporations, *supra* note 89, p. 7.

¹⁴² *Ibid.*, p. 4.

¹⁴³ Kornelio universitetas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <<https://www.cornell.edu>>.

¹⁴⁴ Peperdino universitetas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <<https://www.pepperdine.edu>>.

¹⁴⁵ Tarptautinis konfliktų prevencijos ir sprendimo institutas (CPR) [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <<https://www.cpradr.org>>.

¹⁴⁶ Stipanowich, T., J. What does the Fortune 1000 Survey on Mediation, Arbitration and Conflict Management Portend for International Arbitration? 2013. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <<https://www.mediate.com/articles/StipanowichTb120130315.cfm>>.

¹⁴⁷ Stipanowich, T., J. The International Evolution of Mediation: a Call for Dialogue and Deliberation. *supra* note 62, p. 1194, 1195.

¹⁴⁸ Stipanowich, T., J., Lamare, R. Living with ADR: Evolving Perceptions and Use of Mediation, Arbitration and Conflict Management in Fortune 1000 Corporations, *supra* note 89, p. 40.

¹⁴⁹ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times. *supra* note 3, p. 733.

¹⁵⁰ *Ibid.*, p. 733, 734.

¹⁵¹ Stipanowich, T., J., Lamare, R. Living with ADR: Evolving Perceptions and Use of Mediation, Arbitration and Conflict Management in Fortune 1000 Corporations, *supra* note 89, p. 33.

statyto ginčų sprendimo mechanizmo¹⁵². Galima daryti išvadą, kad teisminis verslo ginčų nagrinėjimas JAV, pirmiau nepabandžius ginčo išspręsti mediacijos būdu, yra labai retas ir sunkiai įsivaizduojamas. Taigi, per daugiau nei keturis dešimtmečius, JAV jau susiformavo pozityvi taikaus verslo ginčų sprendimo kultūra.

Anglijos ir Velso jurisdikcijoje reikšmingą vaidmenį ginčų sprendimo kontekste mediacija įgavo XX a. paskutinį dešimtmetį, pradėjus kurtis pirmosioms specializuotoms mediacijos paslaugas teikiančioms organizacijoms, kurių pagrindinė veiklos sritis buvo darnus komercinių ginčų sprendimas. Šiuo metu mediacija Jungtinėje Karalystėje gali būti įvardijama pirma priemone, kuri pasitelkiama verslo ginčams spręsti¹⁵³. Mediacijos būdu sprendžiamų komercinių ginčų dalis šioje šalyje didėja nuo pat 2003 m. Vadovaujantis CEDR atlikto tyrimo duomenimis, mediacija Anglijoje ir Velse kasmet yra taikoma dešimčiai tūkstančių komercinių ginčų spręsti¹⁵⁴. Efektyvus mediacijos proceso rezultatas, kai šalims pavyksta pasiekti susitarimą dėl tarpusavio komercinių ginčų esmės, siekia net 86 proc.¹⁵⁵ N. Andrews¹⁵⁶ nuomone, mediacijos prieinamumui Jungtinėje Karalystėje daro įtaką ne tik mediacijos proceso privalumai, bet ir iniciatyvos, kurių imasi mediacijos paslaugas teikiančios institucijos ir nacionaliniai teismai. Vientiso teisės akto, kuriame būtų reglamentuotas mediacijos procesas, nėra, tačiau Jungtinė Karalystė yra ratifikavusi Mediacijos direktyvą, kurią taiko tarptautinės mediacijos atveju. Teisinė mediacijos sistema plėtojama nuosekliai, pasitelkiant atskirus teisės instrumentus ir precedentinę teisę¹⁵⁷. Pažymėtina, kad Jungtinėje Karalystėje verslo ginčų mediacija yra savanoriškas procesas, todėl teismai negali priversti ginčo šalis taikyti mediaciją. Tačiau vadovaujantis teismo precedentu, nepagrįstai mediacijoje atsisakusiai dalyvauti šaliai gali tekti apmokėti teismo išlaidas, netgi ir jai palankaus teismo sprendimo atveju¹⁵⁸. Tokiu būdu yra netiesiogiai skatinamas ir verslo mediacijos taikymas.

Kita vertus, mediacija plačiai žinoma ir taikoma yra ne visose valstybėse. Teisės profesore S. Strong tai mano esant suprantama problema, kurią lemia keletas veiksnių. Visų pirma, tai informacijos apie mediacijos praktiką ir mediaciją, kaip mokslinio tyrinėjimo objektą, trūkumas, kuris turi tiesioginį poveikį mediacijos taikymui¹⁵⁹. Iš tiesų, mediacijos pagrindiniai ypatumai nulemia tai, kad susipažinti su praktinio mediacijos taikymo rezultatais ir

¹⁵² *Ibid.*, p. 33, 34.

¹⁵³ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. *supra* note 91, p. 367, 368; Clark, B. *supra* note 91, p. 9, 10.

¹⁵⁴ Mediation Market grows 5%: the 2016 Mediation Audit. Oficialaus Efektyvus ginčų sprendimo centro internetinio puslapio pateikiama informacija < <https://www.cedr.com/news/?item=Mediation-Market-grows-by-5-percent-The-CEDR-2016-Mediation-Audit>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 19].

¹⁵⁵ The Seventh Mediation Audit. A survey of commercial mediator attitudes and experience. Oficialaus Efektyvus ginčų sprendimo centro internetinio puslapio pateikiama informacija <[https://www.cedr.com/docslib/The_Seventh_Mediation_Audit_\(2016\).pdf](https://www.cedr.com/docslib/The_Seventh_Mediation_Audit_(2016).pdf)>. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 19].

¹⁵⁶ Andrews, N. Mediation in England: Organic Growth and Stately Progress. *Revista Eletrônica de Direito Processual*. 2012, Vol. 9: (571-589), p. 571. <<http://www.e-publicacoes.uerj.br/index.php/redp/issue/view/597>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 10].

¹⁵⁷ Cortes, P. The Promotion of Civil and Commercial Mediation in the UK. *University of Leicester School of Law Research Paper*, 2015, Vol. 15-23, p. 3.

¹⁵⁸ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times. *supra* note 3, p. 732.

¹⁵⁹ Strong, S., I. Realizing Rationality: An Empirical Assessment of International Commercial Mediation. *supra* note 68, p. 7.

jos optimalumu yra praktiškai neįmanoma ne tik suinteresuotoms šalims, bet ir mediacijos doktriną tyrinėjantiems mokslininkams. Taigi informacijos trūkumo problema egzistuoja ir ji yra kompleksinio pobūdžio: informacija apskritai nėra žinoma arba ji nėra prieinama suinteresuotam subjektui (mokslinio tyrimo vykdytojui, dokumento sudarytojui, sprendimo priėmėjui ir pan.). Antra, profesorė S. Strong pažymi, kad mediacijos plėtotė verslo teisiniuose santykiuose šiuo metu dar yra mažesnė nei mediacijos kituose privatinės teisės reguliuojamuose santykiuose¹⁶⁰.

Keletą visuotinio pobūdžio veiksnių, kurie netiesiogiai riboja mediacijos populiarumą įvairiose teisės sistemose, išskiria ir profesorė C. Menkel-Meadow. Pirmasis veiksnys – rungtimosi kultūros dominavimas. C. Menkel-Meadow nuomone, rungtimosi principas dominuoja ne tik teismo procesuose, bet ir kitose gyvenimo srityse, o jo sklaida propaguojama ir konfliktu pagrįstoje žiniasklaidos priemonių veikloje. Antrasis veiksnys slypi valstybių vidaus ir tarptautinėje teisėje, kurioje gausu nacionalinių ir tarptautinių konfliktų, ginkluotų susidūrimų, teroristinių išpuolių (Irako, Ukrainos, Afganistano, Sirijos, Izraelio-Palestinos karo atvejai). C. Menkel-Meadow kritikuoja valstybių sugebėjimus taikiai spręsti vidaus ir tarptautinius konfliktus bei sudėtingas politines-ekonomines krizes ir teigia, kad realių sėkmingos mediacijos atvejų tokiuose ginčiuose nėra. Galiausiai trečiasis veiksnys yra kultūrinis ir teisinis pasipriešinimas taikyti mediaciją, kuris išlieka nepaisant įvairių teisinio reglamentavimo dėl tarptautinių ginčų sprendimo mediacijos būdu iniciatyvų, kurias stengiamasi įgyvendinti tarptautinėje ir ypač Europos regiono teisėje¹⁶¹.

T. Stipanowich nuomone, verslo vadybininkai ir advokatai šiandieną jau atkreipia dėmesį į daugybę pozityvių mediacijos ypatumų, o tai reiškia ir mediacijos teikiamos naudos suvokimą. Autorius taip pat pažymi, kad potencialūs mediacijos privalumai skiriasi nuo arbitražo ar teismo procesams būdingų požymių¹⁶², ir išskiria tokius verslo ginčams spręsti naudingus mediacijos požymius:

1. šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė, kuri kontrastuoja su teismo ir arbitražo procesams būdinga rizika ir neapibrėžtumu;
2. ginčo sprendimo proceso pritaikymas, sureguliuojant ir sprendžiant šalių ginčą;
3. konfidencialumas;
4. šalis siejančių ryšių sustiprinimas;
5. kultūrinis, tarpvalstybinis tiltas;
6. komercinių realiųjų aptarimas;
7. mažesnės išlaidos ir trumpesnė ginčo sprendimo trukmė;
8. kūrybingi, patvarūs sprendimai;
9. tęstinių santykių palaikymas arba jų tobulinimas;
10. nedidelė kaina ir rizika, lyginant su mediacijos galimai teikiama nauda¹⁶³.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ Trys pagrindiniai veiksniai, C. Menkel-Meadow nuomone, ribojantys mediacijos plėtrą. Menkel-Meadow, C. The Case for Mediation: the Things That Mediators Should be Learning and Doing., *supra* note 67, p. 27, 28.

¹⁶² Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation, *supra* note 61, p. 10.

¹⁶³ *Ibid.*

Literatūroje, skirtoje mediacijos tematikai, išskiriami ir kiti mediacijos ypatumai, kurie gali būti reikšmingi sprendžiant verslo ginčus. Pavyzdžiui, geros valios principai: derėjimosi¹⁶⁴, dalyvavimo mediacijos procese gera valia¹⁶⁵ ar netgi mediacijos metu priimto susitarimo vykdymo gera valia¹⁶⁶. Taip pat yra nuomonių, kad geros valios principas yra sudėtinė mediacijos proceso dalis¹⁶⁷. Įdomu tai, kad geros valios principai tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu lygmenimis yra pripažįstami ir komercinėje teisėje. Štai, pavyzdžiui, Europos Sąjungos institucijų iniciatyva parengti Europos sutarčių teisės principai¹⁶⁸ įtvirtinta geros valios ir sąžiningumo nuostatas. 1969 m. Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės¹⁶⁹ be geros valios principų taip pat įtvirtinta *pacta sunt servanda* norma. Taigi verslo teisiųjų santykių dalyviams yra gerai žinomi tam tikri visuotiniai principai, kuriais vadovaujamosi tiek vykdant verslo veiklą, tiek ir mediacijos proceso metu. Toku būdu verslo ginčų mediacijos sprendimo proceso metu šalims sudaromos tinkamos prielaidos tarpusavio ginčą bandyti išspręsti savarankiškai, išlaikant tęstinumo pobūdį, bendradarbiaujant, apsvarstant ekonominius aspektus ir vadovaujantis universaliais komercinės teisės principais.

1.3. Verslo ginčų tinkamumo spręsti mediacijos būdu problema

Analizuojant LR Mediacijos įstatymo nuostatas, akivaizdu, kad Lietuvoje numatytas tik vienas nespręstinumo mediacijos būdu kriterijus – mediacijos būdu negalima spręsti ginčų dėl civilinių teisių ir pareigų, dėl kurių sudarytos taikos sutartys pagal įstatymus laikomos negaliojančiomis.¹⁷⁰ Šis kriterijus minėtame įstatyme nėra detalizuojamas ir vien juo vadovaujantis nėra aišku, kokie būtent verslo ginčai yra negalimi spręsti mediacijos būdu. Tik kompleksiskai analizuojant LR teisinę reguliavimą, galima išskirti atskiras ginčų kategorijas ir atvejus, kai mediacija nėra galima. Pavyzdžiui, tam tikros išimtys įtvirtintos verslo subjektų ir vartotojų ginčams, kai verslo ginčų šalių susitarimas perduoti vartojimo ginčą spręsti mediacijos būdu negalioja, jeigu jis sudarytas iki ginčo kilimo ir juo vartotojui atimama teisė kreiptis į teismą.¹⁷¹ Keletą mediacijos būdu nespręstinų ginčų kategorijų¹⁷² galima išskirti, vadovaujantis Mediacijos direktyva, kuri netaikoma: mokesčių, muitų, administraciniams ginčams ir ginčams, kylantiems dėl valstybės atsakomybės

¹⁶⁴ Kovach, K., K. Good Faith in Mediation – Requested, Recommended, or Required – a New Ethic. *South Texas Law Review*. 1997, Vol. 38(2): 577-624, p. 590.

¹⁶⁵ Šalių dalyvavimo mediacijos procese gera valia principas. Lee, J., Lim, M. *Contemporary Issues in Mediation*. Singapore: World Scientific Publishing, 2016, p. 124.

¹⁶⁶ Mediacijos metu priimto susitarimo vykdymas gera valia (Steele, B., L. *supra* note 15, p. 1387).

¹⁶⁷ Mediacijos proceso ginčo šalių derėjimosi gera valia principas (Hutchings, R., C. Defining Good Faith Participation in Mediation, p. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 20]. <http://www.acctm.org/docs/Defining%20Good%20Faith%20Participation%20in%20Mediation%20_LAIT-Hutchings_.pdf>.

¹⁶⁸ The Principles of European Contract Law (PECL), article 1:201 (ex art. 1.106). [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 28] <<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/1.201.html>>.

¹⁶⁹ 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002-02-06, Nr. 13-480.

¹⁷⁰ LR Mediacijos įstatymo 1 str., 2 d.

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 22³ str., 3 d. *Valstybės žinios*. 1994, 94-1833.

¹⁷² T. y. ginčų, kurie negali būti mediacijos dalykas.

už veiksmus ir neveikimą, vykdant savo įgaliojimus¹⁷³. Tai – iš viešosios teisės reguliuojamo santykio kylantys ginčai, kurie nėra tinkami spręsti mediacijos būdu. Todėl, vertinant mediacijos taikymo verslo ginčiuose galimybę, yra svarbu ne tik vadovautis teisės aktais, bet ir suvokti verslo ginčų ypatinguosius bruožus, sugebėti nustatyti jų kilmę. Pavyzdžiui, viešųjų pirkimų ginčiuose, kurie pagal subjektų tarpusavio santykio specifiškumą yra priskirtini administracinės teisės reguliavimo sričiai, mediacijos taikymo galimybės yra gana ribotos.¹⁷⁴

Kadangi nei LR Mediacijos įstatyme, nei Mediacijos direktyvoje nėra tiksliai reguliuojamos mediacijos būdu nespręstinių ginčų kategorijos, kyla klausimas, kokie verslo ir su verslo teisiniais santykiais susiję ginčai negali būti sprendžiami mediacijos būdu. Vadovaujantis CK 6.156 str. įtvirtintu sutarties laisvės principu, šalis turi teisę laisvai sudaryti įstatymams neprieštaraujančias sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas. Vadinasi, verslo sandorių šalys gali laisvai susitarti ir dėl mediacijos būdu spręstinių ginčų dalyko. Antra vertus, mediacijos susitarimo šalims yra leidžiama susitarti dėl dispozityvių teisės normų, o draudimą ginčus spręsti taikant mediaciją nustato imperatyvios nacionalinių įstatymų teisės normos. Be kita ko, dispozityvumo principas nėra absoliutus ir materialinėje privatinėje teisėje jo įgyvendinimas gali būti ribojimas¹⁷⁵. Bendras principas, jungiantis mediacijoje nespręstinių ginčų kategorijas LR nacionalinės teisės ir Europos Sąjungos teisės sistemose, yra viešojo intereso svarba, kuri reikalauja užtikrinti vienodą ir viešą teisės taikymą, tinkamai įvertinant ir kitų asmenų o ne tik ginčo bylos šalių, interesus. Todėl teisė susitarti dėl verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu gali būti apribojama tuo pagrindu, kad privačių ginčų sprendimas taikant mediaciją gali pažeisti imperatyvias nacionalinės teisės normas, kurios nustatomos siekiant apginti viešąjį interesą. Kitaip tariant, valstybė turi teisę reikalauti, kad tam tikros ginčų kategorijos liktų nacionalinių teismų jurisdikcijoje.

Mediacijos direktyvos nuostatose net du kartus pažymima, kad mediacija neturėtų būti taikoma ginčams dėl teisių ir pareigų, kuriomis šalys pačios negali disponuoti pagal atitinkamą taikytiną teisę¹⁷⁶. Vadovaujantis direktyva ir LR Mediacijos įstatyme įtvirtintu draudimu¹⁷⁷ ir atsižvelgiant į tai, kad skiriant mediatorių privalo būti jo rašytinis sutikimas,¹⁷⁸ mediatoriui kyla pareiga nesutikti padėti spręsti tokius verslo ginčus, kurių išsprendimo rezultatas prieštarautų imperatyvioms įstatymų nuostatoms ar viešajam interesui.

T. Stipanowich pažymi, kad tik labai maža dalis ginčų yra netinkami spręsti mediacijos būdu. Todėl įmonės yra linkusios savo vidaus politikoje numatyti sąlygą dėl bet kokio kilu-

¹⁷³ Mediacijos direktyvos 1 str., 2 d.

¹⁷⁴ Tvaronavičienė, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas. supra* note 43, p. 49, 50, 108, 109. Svarbu papildyti, kad Lietuvos teisės aktai nedraudžia taikyti mediacijos viešųjų pirkimų ginčiuose. Tačiau LR viešųjų pirkimų įstatymo teisės normose, skirtose ginčų sprendimo tvarkai, mediacija neregamentuojama. Disertacijos autorės nuomone, atsižvelgiant į tai, kad LR viešųjų pirkimų ginčiuose galima sudaryti taikos sutartis, manytina, kad mediacija viešųjų pirkimų ginčiuose yra galima.

¹⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1495/2011.

¹⁷⁶ Mediacijos direktyvos preambulės 10 p. ir 1 str., 2 d) p.

¹⁷⁷ Lietuvos teisėje nustatytas imperatyvas, pagal kurį mediacijos būdu draudžiama spręsti tokius ginčus, kurių išsprendimo rezultatas pagal LR įstatymus būtų laikomas negaliojančiu. LR Mediacijos įstatymo 1 str., 2 d.

¹⁷⁸ LR Mediacijos įstatymo 13 str., 2 d.

sio ginčo sprendimo, pasitelkiant alternatyvaus ginčų sprendimo priemones.¹⁷⁹ Nepaisant to, ar tokia sąlyga yra patvirtinta įmonės vidaus dokumentuose, pozityvi praktika ginčo atveju yra atsakingų įmonės darbuotojų išitraukimas į ginčo sprendimo procesą, kurie susipažįsta su ginčo aplinkybėmis, nustato įmonės tiklus dėl jo sprendimo. Tokiu būdu galima nustatyti, ar ginčą naudingiau spręsti naudojant alternatyvaus ginčų sprendimo būdus, ar pasitelkti teismines jų sprendimo priemones.¹⁸⁰ T. Stipanowich taip pat išskiria keletą aplinkybių, kada, jo manymu, verslo mediacija nėra tikslinga. Tai yra: šalies nenoras daryti kompromisus arba nesugebėjimas reaguoti į racionalius argumentus; poreikis sukurti teismo precedentą arba būtinybė taikyti vindikaciją teismine tvarka; galiausiai, teisminių priemonių taikymo poreikis, siekiant gauti reikšmingą informaciją.¹⁸¹

Reziumuojant, verslo ginčai, dėl kurių išsprendimo sudarytos taikos sutartys prieštaurautų imperatyvioms įstatymų nuostatoms ar viešajam interesui, negali būti sprendžiami mediacijos būdu. Atsižvelgiant į šiuos du ginčo nespręstinumo mediacijos būdu kriterijus ir į tai, kad teisės aktuose nėra pateiktas nespręstinų verslo ginčų sąrašas, galima daryti išvadą, kad tik labai maža dalis verslo ginčų yra netinkami spręsti, pasitelkiant mediaciją.

1.4. Verslo ginčų ypatumai ir jų apibrėžimo problema

Nors verslo ginčų sąvoka nėra nauja, tačiau Lietuvos mokslo publikacijose ji dar nebuvo analizuojama. Vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką formuojantis LAT taip pat iki šiol dar nesuformulavo verslo ginčų sąvokos apibrėžimo. Ką vadinsime „verslo ginčais“ priklausau nuo kiekvienoje valstybėje esamos verslo teisės sampratos. Todėl suprantama, kad nacionaliniuose ir užsienio mokslo šaltiniuose terminas „verslo ginčai“ dažnai vartojamas nedetalizuojant jo turinio. Be kita ko, verslo ginčų sampratos neįmanoma atskleisti nesivadovaujant Lietuvos teisėje gerai žinoma „komercinių ginčų“ sąvoka. Atsižvelgiant į verslo ginčų sąvokos apibrėžimo problematiką ir siekiant ją atskleisti, pirmiausia darbo autorė apibendrins Lietuvos teisės šaltiniuose suformuluotas atskirų sąvokų – „verslas“ ir „ginčas“ – teises reikšmes. Kadangi kai kuriuose mokslo darbuose¹⁸² verslo veikla prilyginama komercinei veiklai¹⁸³, visais pirmiau paminėtais klausimais papildomai bus išnagrinėti ir komercinių-teisinių santykių ypatumai, komercinių ginčų samprata bei užsienio teisės šaltiniai.

Esminiai verslo požymiai, pagal V. Bitę, yra verslo, kaip asmenine rizika paremto fizinio arba juridinio asmens, veiklos savarankiškumas, sistemingumas, ekonominių ir kitų nematerialinių žmogiškųjų resursų naudojimas ir pelno bei pajamų siekimas¹⁸⁴. Autorius

¹⁷⁹ Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *supra* note 61, p. 22.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² Bitė, V. Akcijų pirkimo-pardavimo pripažinimas verslo perleidimu: diagnostavimo kriterijai ir reikšmė akcijų pardavėjo atsakomybei. *supra* note 36, p. 359.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos teisės šaltiniuose randamos sąvokos: „komercinė veikla“, „ūkinė veikla“, „ūkinė komercinė veikla“, „verslo veikla“ yra vartojamos kaip sinonimai (įskaitant, bet neapsiribojant: Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, 74-2262; Mikelėnas V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga*. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2001; Budreckienė, V. *supra* note 29, p. 33; Bitė, V. Uždarosios bendrovės akcijų pardavimas, kaip verslo perleidimo būdas. *supra* note 36, p. 16.).

¹⁸⁴ Bitė, V. Uždarosios bendrovės akcijų pardavimas, kaip verslo perleidimo būdas. *supra* note 36, p. 16.

verslą prilygina komercinei veiklai ir, vadovaudamasis šiais požymiais, apibrėžia teisinę verslo sąvoką, kaip „verslininko savarankišką, sistemingą, savo vardu vykdomą veiklą, kuriai naudojami ekonominiai ištekliai, kuria siekiama gauti pajamų bei pelno ir už kurią šis asmuo atsako savo turtu“¹⁸⁵. Komercinę veiklą identifikuojančius požymius yra nurodę ir CK komentaro antrosios knygos autoriai¹⁸⁶, pagal kuriuos komercinė veikla pasižymi: tęstinumu, t. y. nuolatinio pobūdžiu, savarankiškumu, t. y. veikimu savo vardu ir savo rizika ir atlygintinumu, t. y. pelno siekimu¹⁸⁷. Kita vertus, V. Budreckienė nurodo, kad atsižvelgiant į tai, jog verslininkai savo praktikoje sudaro ir neatlygintinus sandorius, atlygintinumas gali būti laikomas ne privalomu, bet papildomu komercinės veiklos požymiu¹⁸⁸. Tokiai mokslininkės nuomonei pritarti galima tik iš dalies. Disertacinio tyrimo autorės nagrinėtuose ir pirmiau nurodytuose teisės šaltiniuose ne su pelno siekimu susijusi verslininkų veikla nėra išskiriama kaip vienas iš esminių verslo veiklą identifikujančių požymių. Be to, Lietuvos įstatymų leidėjas verslo sąvoką reglamentuoja, kaip fizinio, juridinio asmens ar kitos organizacijos, jos filialų veiklą, ir ją apibrėžia, pažymėdamas subjektų, besiverčiančių šia veikla, tikslą – naudojant ekonominius išteklius siekti pajamų ir pelno¹⁸⁹. Todėl atlygintinumas, t. y. pelno siekimas, negali būti laikomas fakultatyviu verslo (komercinės) veiklos požymiu.

Vadovaujantis užsienio teisės doktrina, verslas apima labai plataus turinio santykius, kurie egzistuoja konkurencingoje rinkos, socialinėje, politinėje ir teisinėje aplinkose¹⁹⁰. Stanfordo universiteto profesorius emeritas D. Baron, analizavęs verslą rinkos ir ne rinkos aplinkoje, pažymi, kad rinkos aplinkoje verslo santykiai reiškiasi kaip rinkos dalyvių sąveika (įmonių, tiekėjų, klientų interakcijos), kuri reglamentuojama sandoriuose ir rinkų teisės aktuose bei norminiuose dokumentuose¹⁹¹. Profesorius išskiria pagrindinę verslo funkciją visuomenėje – ekonominio efektyvumo priemonėmis reguliuoti socialinę-ekonominę gerovę¹⁹². Su tuo iš dalies sutinka ir kiti mokslininkai¹⁹³, teigdami, kad verslas daro didelę įtaką žmonių gerovei. Iš to, kas pasakyta, galima daryti išvadą, jog verslas gali būti suprantamas kaip veiksminga sistema, kurioje egzistuoja priemonės efektyvaus visuomenės išteklių panaudojimui ir žmonių gerovės didinimui. Ši sistema neįsivaizduojama be ūkinės veiklos subjektų, kurie verslo literatūroje dažniausiai įvardijami įmonėmis¹⁹⁴.

¹⁸⁵ Bitė, V. Akcijų pirkimo-pardavimo pripažinimas verslo perleidimu: diagnostavimo kriterijai ir reikšmė akcijų pardavėjo atsakomybei. *supra* note 36, p. 359.

¹⁸⁶ Mikelėnas V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga*. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2001.

¹⁸⁷ *Ibid.*, p. 23.

¹⁸⁸ Budreckienė, V. *supra* note 29, p. 33.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 2 str., 23 p. *Valstybės žinios*. 1999, 52-1672.

¹⁹⁰ Davidson, A., et al. *1000 CEOs*. Great Britain: Dorling Kindersley, 2009, p. 8.

¹⁹¹ Baron, D., P. *Business and its Environment*. 5th edition. Pearson Education-Hall, Upper Saddle River: United States of America, 2006, p. 2.

¹⁹² *Ibid.*, p. 658.

¹⁹³ Durand, M., Boarini, R. Well-Being as a Business Concept. *Humanistic Management Journal*. 2016, 1: 127-137, p. 136.

¹⁹⁴ J. Kiršienės ir K. Keručio straipsnyje pažymima, kad ekonominiu požiūriu, „verslas yra ne kas kita kaip tik įmonės komercinis aspektas“ (Kiršienė, J., Kerutis, K. Verslo perleidimas akcijų ar įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė. *Jurisprudencija*. 2008, 3(81): 24-31, p. 26).

Ginčo sąvoka yra universali, todėl jos reikšmė Lietuvos mokslininkų darbuose buvo tyrinėjama įvairiuose kontekstuose. A. Tvaronavičienė, analizavusi viešųjų pirkimų ginčų sampratą, pažymi, kad teisiniu požiūriu ginčas yra teisės subjektų socialinis konfliktas dėl tam tikrų teisės normų taikymo¹⁹⁵. Panašiai teigė darbo ginčo ir darbo konflikto reikšmes nagrinėjusi D. Petrylaitė¹⁹⁶, kurios požiūriu ginčas yra viena iš socialinių konfliktų pasireiškimo formų ir bendriausia prasme gali būti suprantamas kaip konfliktas. Socialinis konfliktas, pagal A. Barsky¹⁹⁷, egzistuoja tuomet, kai dvi ar daugiau šalių turi priešingus įsitikinimus, vertybes, interesus ar pozicijas, nepaisant to, ar priešingumai tarp jų yra realūs, ar tik nuspėjamo pobūdžio¹⁹⁸. Nors apibūdinant ginčo sąvoką nėra atsisakoma apibrėžti jį kaip konfliktą, vis dėlto esama mokslinių nuomonių, kad ginčo ir konflikto terminai yra netapatūs. D. Petrylaitė pažymi, kad ne kiekvienas konfliktas tarp šalių, o tik toks, kuris yra perduodamas spęsti įgaliotiems organams, gali būti įvardijamas kaip ginčas¹⁹⁹. F. Petrausko požiūriu, konflikto sąvoka teisės moksle yra beveik nevartojama, o teisinius ginčus autorius apibūdina kaip nesutarimus, kurie kyla iš teisės normomis reglamentuojamų teisinių santykių ir kuriems yra būdingas struktūrinis sprendimo mechanizmas.²⁰⁰ Vadovaudamasi savo atlikta ginčo ir konflikto sąvokų skirtumų analize, konflikto virsmą ginču apibūdina ir N. Kaminskienė. Autorė nurodo, kad atvejais, kai vienos iš šalių reikalavimas dėl teisės ar fakto yra kitos šalies atmetamas, gali būti įvardijamas kaip teisinis ginčas, kurio sudėtinis turinio elementas yra šalių tarpusavio nesutarimas. N. Kaminskienės teigimu, ginčo be konflikto negali būti, nes ginčas yra tolesnė konflikto vystymosi stadija. Tačiau konfliktas į ginčą perauga tik tada, kai raštu, žodžiu ar konkludentiniais veiksmais pareikštas reikalavimas dėl teisės ar fakto yra atmetamas²⁰¹. Panašiai nurodoma ir užsienio doktrinoje, kur kiekvienas konfliktas yra suprantamas kaip potencialus ginčas. Tačiau tam, kad konfliktas išsivystytų į teisinį ginčą, yra būtinas priešingų teisinių interesų turėtojo išreikštas nesutikimas²⁰². Sujungiant mokslininkų nuomones ginčo apibrėžimo klausimu, galima daryti išvadą, jog tam, kad konfliktas transformuotųsi į teisinį ginčą, turi būti inicijuojamos tam tikros teisinės jo sprendimo priemonės.

Vadovaujantis pirmiau atskleistomis verslo ir ginčo sąvokomis, verslo ginčus galima įvardinti kaip šalių tarpusavio teisinius ginčus, kurie kyla vykdant į pelno ir pajamų gavimą orientuotą ūkinę veiklą. Tačiau toks lingvistinis sąvokos aiškinimas nėra pakankamas, nes nėra išsamus ar pagrįstas moksliniais argumentais. Disertacinio darbo autorės nuomone, siekiant atskleisti teisiškai teisingą ir logišką verslo ginčų sąvokos apibrėžimą, tikslinga išsiaiškinti verslo ginčų kilimo šaltinius, verslo ginčams būdingus ypatumus bei

¹⁹⁵ Tvaronavičienė, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas*. *supra* note 43, p. 61, 62.

¹⁹⁶ Petrylaitė, D. Vientiso darbo ginčo instituto perspektyvos Lietuvos darbo teisėje. *Jurisprudencija*. 2008, 8(110): 50-56, p. 51, 52.

¹⁹⁷ Barsky, A., E. *Conflict Resolution for the Helping Professions – Negotiation, Mediation, Advocacy, Facilitation, and Restorative Justice*. 3rd edition. Oxford University Press: United States of America, 2017.

¹⁹⁸ *Ibid.*, p. 3.

¹⁹⁹ Petrylaitė, D. *op. cit.*, p. 52.

²⁰⁰ Petrauskas, F. *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos*. *supra* note 48, p. 19.

²⁰¹ Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. *supra* note 44, p. 36.

²⁰² Berger, K., P. *Private Dispute Resolution in International Business. Negotiation, Mediation, Arbitration*. Kluwer Law International, 2006, p. 17, 19.

tai, kokie subjektyvieji ir objektyvieji kriterijai formuoja verslo ginčų sąvokos turinį. Tuo tikslu disertacinio tyrimo autorė išskyrė tris būtinuosius verslo ginčų požymius: pirma, verslo ginčų sprendimo mechanizmą, antra, verslo ginčų šalis, kaip subjektyvųjį kriterijų, ir, trečia, verslo ginčų objektą, kaip objektyvųjį kriterijų, formuojantį verslo ginčų turinį.

Ginčų sprendimo mechanizmas – tai teisinių ginčų sprendimo būdai ir priemonės. Anksčiau minėta, kad, D. Petrylaitės teigimu, tik toks šalių konfliktas, kuris yra perduodamas spręsti įgaliotiems organams, gali būti įvardijamas teisiniu ginču²⁰³. Su tokia mokslinė pozicija galima sutikti tik iš dalies. Neapsiribojant konfliktais, kurie perduodami spręsti atitinkamoms institucijoms ar įgaliotiems organams, teisiniu ginču galima įvardinti ir tokį konfliktą, kurio sprendimui tretieji asmenys pasitelkiami pačių ginčo šalių iniciatyva. Paprastas verslo nesutarimas ar priešingų interesų, pozicijų egzistavimas tarp verslo subjektų ar verslo teisinių santykių dalyvių, kuris gali būti sureguliuojamas neteisinėmis priemonėmis, dar nereiškia kilusio verslo ginčo. Verslo ginčams yra būdingas jų sprendimas, pasitelkiant teisiamojo pobūdžio arba taikinamuosius procesus. Tokių procesų inicijavimas verslo nesutarimams spręsti būtent ir gali būti siejamas su verslo konflikto transformacija į teisinį verslo ginčą. Iš to, kas pasakyta, yra aišku, kad galimybė nesutarimo sprendimui naudoti teisinius mechanizmus yra vienas iš esminių verslo ginčams būdingų požymių. Kaip vienas iš kriterijų, verslo ginčus atibojančių nuo kito tipo ginčų, pavyzdžiui, administracinių, yra jų galimumas spręsti ne bet kokia, o civilinio proceso tvarka. Verslo ginčo priskirtinumas bendrosios kompetencijos teismui leidžia daryti išvadą, kad tai – civilinis teisinis ginčas. Kita vertus, A. Tvaronavičienės moksliniu požiūriu, „priskyrimas konkrečiau teisinio santykio civilinės ar administracinės teisės reguliavimo sričiai, negali būti laikomas pakankamu įvertinimu kaip pozityviojoje teisėje yra išspręstas bylų priskirtinumo klausimas“²⁰⁴. Todėl, sprendžiant ginčo priskirtinumo verslo ginčų kategorijai klausimą, turi būti atsižvelgiama ir į teisinio santykio, iš kurio šis ginčas yra kilęs, specifika²⁰⁵.

Antrasis svarbus elementas, modeliuojantis verslo ginčų turinį, yra **verslo ginčų šalys**²⁰⁶, kurios yra ūkinės komercinės veiklos dalyviai. Esama užsienio šaltinių²⁰⁷, kuriuose, atsižvelgiant į ginčo šalių požymius, išskiriami tokie verslo ginčų tipai: ginčai tarp verslo subjektų, ginčai tarp verslo subjektų ir darbuotojų, ginčai tarp verslo subjektų ir bendruomenių, ginčai tarp verslo subjektų ir vyriausybės institucijų, ginčai tarp verslo subjektų ir nevyriausybinių organizacijų bei ginčai tarp fizinių asmenų ir verslo subjektų²⁰⁸. Lietuvoje su verslo teisiniais

²⁰³ Petrylaitė, D. *supra* note 196, p. 52.

²⁰⁴ Tvaronavičienė, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas. supra* note 43, p. 49.

²⁰⁵ Disertacinio darbo autorės įsitikinimu, sprendžiant ginčo priskirtinumo verslo ginčų kategorijai klausimą svarbu vadovautis ne tik bylų visumos priskyrimo bendrosios ar specializuotų teismų kompetencijai reglamentuojančiomis teisės normomis, bet papildomai įvertinti ar ginčas yra kilęs iš privatinės teisės reguliuojamo santykio.

²⁰⁶ Šalių samprata verslo mediacijos procese yra analizuojama disertacijos 2.2.3 p., todėl šioje disertacijos dalyje nebus išsamiai nagrinėjama.

²⁰⁷ Vadovaujantis disertacinio darbo autorės atlikta Tarptautinio mediacijos instituto (IMI) empirinio tyrimo rezultatu analize (IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results. *supra* note 16).

²⁰⁸ Norint įvertinti galimą mediacijos naudojimo mastą IMI tyrime respondentai buvo paprašyti atsakyti į klausimą, kokiose srityse konfliktų sprendimą gali palengvinti kompetentingas specialistas. Vadovaujantis tyrimo rezultatais, net 87 proc. respondentų nurodė, kad toks specialistas labiausiai pageidautinas ginčiuose tarp verslo subjektų (IMI tyrimo rezultatai. IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results, p. 19. *supra* note 16).

santykiais susijusius ginčus (pagal ginčus, kylančius praktikoje ir nagrinėjamus teismuose²⁰⁹) galima suskirstyti į septynias didelės apimties kategorijas: 1) ginčai dėl juridinių asmenų; 2) ginčai susiję su prievolių teise; 3) ginčai kylantys iš daiktinių teisinių santykių; 4) ginčai dėl konkurencijos ir vartotojų teisių pažeidimo; 5) ginčai dėl asmenų neturtinių teisių ir intelektinės nuosavybės; 6) ginčai dėl darbo teisinių santykių; 7) ginčai, kylantys iš tarptautinių teisinių santykių. Vadovaujantis Lietuvos civilinių bylų klasifikatoriumi yra akivaizdu, kad ginčai skirstomi į tam tikras ginčų kategorijas. Ginčai, kai abi ginčo šalys yra verslo subjektai – tai ginčai dėl juridinių asmenų²¹⁰, ginčai, kur kita šalis yra darbuotojas – darbo teisiniai ginčai²¹¹, nesutarimai tarp juridinių asmenų ir vartotojų – vartojimo ginčai²¹² ir pan. Todėl disertacijos autorė, vadovaudamasi teisinio santykio subjektų specifiskumo kriterijumi, siūlo verslo ginčus apibrėžti siauriau – kaip verslo subjektų teisinius ginčus²¹³. Verslo mediacijoje ginčo šalys – procesiškai lygios, tokiu būdu šis procesas reikšmingai skiriasi nuo mediacijos kito tipo ginčiuose, kur egzistuoja galių disbalansas tarp ginčo šalių²¹⁴.

Verslo ginčų objektas pačia bendriausia prasme yra *verslo teisės*²¹⁵ dalykas. Kita vertus, verslo teisės kategorija nėra laikytina savarankiška teisės šaka²¹⁶. Todėl verslo teisė iki šiol įvairiose teisinėse sistemose gali būti priskiriama tiek privatinei, tiek viešajai teisės sričiai arba apskritai vienareišmiškai nepriskirta vienai jų²¹⁷. R. Kazlauskienės teigimu, „teisinių požūris į viešosios ir privatinės teisės santykį ir jų turinį nuolat keičiasi“²¹⁸. Todėl galima pritarti A. Stonio mokslinei nuomonei, kad „galima tirti ne atskirų teisės šakų priskyrimą viešajai arba privatinei teisei, o tik analizuoti viešosios arba privatinės teisės normų vyrimą vienoje ar kitoje teisės šakoje“²¹⁹. Taigi, verslo ginčai, suprantant juos pačia plačiausia prasme, gali būti priskirti abiem – *jus publicum* ir *jus privatum* – kategorijoms. O siauriausia prasme verslo ginčų objektas yra *komercinės teisės*²²⁰ dalykas, kur potencialūs verslo gin-

²⁰⁹ Su verslo teisiniais santykiais susijusios galimos ginčų kategorijos yra išskirtos tyrimo autorės vadovaujantis civilinių bylų klasifikatoriumi (NTA) ir Lietuvos procesinės teisės normomis. (Civilinių bylų klasifikatorius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 03 13]. <<http://www.infolex.lt/praktika/kmedis.asp?rgr=47001>>; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 1 str. *Valstybės žinios*. 2002, 36-1340).

²¹⁰ Civilinių bylų klasifikatorius (2015). [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 20]. <<http://www.infolex.lt/praktika/kmedis.asp?rgr=47001>>.

²¹¹ Petrylaitė, D. *supra* note 196, p. 51, 52; Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, TAR, 2016-23709, 213 str.

²¹² Petrauskas, F. *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos*. *supra* note 48, p. 32; Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str., 16 d. *Valstybės žinios*, 1994, 94-1833.

²¹³ Vadovaujantis pirmiau išdėstyti ir siekiant pernelyg nenutolti nuo pagrindinės disertacinio tyrimo temos, šiame darbe vadovaujama siauriau verslo ginčų samprata.

²¹⁴ Verslo mediacija ir kitos mediacijos rūšys analizuojamos disertacijos 3.2.2 dalyje.

²¹⁵ Teisės studijų procesui skirtoje lietuvių literatūroje sąvoka „verslo teisė“ žymi „tam tikrą kursą, kurį dėstant analizuojama visa, kas susiję su verslu“ (Vileita, A. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 87, 88).

²¹⁶ Budreckienė, V. *supra* note 29, p. 35.

²¹⁷ Šioje disertacijoje verslo teisės priskyrimo viešajai arba privatinei teisei klausimas nebus plačiau analizuojamas.

²¹⁸ Kazlauskienė, R. Teisės skirstymo į viešąją ir privatinę idėja bei jos reikšmė Lietuvos Statutų sistemai. *Jurisprudencija*. 2008, 1(103): 72-78, p. 73.

²¹⁹ Stonys, A. Viešoji ir privatinė teisė: pamatinės klasifikacijos problemos. *Teisė*. 2012, 82: 120-132, p. 129.

²²⁰ Pagal R. Stanislovaitį, komercinės teisės turinys nuolat kinta, o jos taikymo sritis apima nebaigtinį sąrašą skirtingos veiklos rūšių (Stanislovaitis, R. *supra* note 34, p. 4). Atsižvelgdama į tai, kad pateikti išsamų komercinės teisės veiklos rūšių sąrašą neįmanoma, ar netgi nėra būtina, V. Budreckienė, komercinės teisės sampratą sieja su sandoriais, kuriuos sudaro šalys vykdydamos verslo veiklą (Budreckienė, V. *supra* note 29, p. 30).

čų kilimo šaltiniai egzistuoja tik komerciniuose teisiniuose santykiuose. Pagal UNCITRAL komisijos 1985 m. tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdiniame įstatyme²²¹ (toliau – UNCITRAL komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas) pateikiamą apaiškinimą, terminas „komercinis“ apima sutartinius ir nesutartinius komercinės prigimties santykius pačia plačiausia prasme, „įskaitant, bet neapsiribojant: bet kokius prekybinius sandorius, skirtus tiekti ar keisti prekėmis ar paslaugomis; platinimo sutartis; komercinį atstovavimą; faktoringą; lizingą; statybą; konsultavimą; inžineriją; licencijavimą; investavimą; finansavimą; bankininkystę; draudimą; eksploatacijos susitarimus arba koncesijas; verslo kooperaciją ar kitas įvairias pramoninio verslo bendradarbiavimo formas; krovinių ar keleivių vežimą oru, jūra, geležinkeliu ar keliu“²²². Tokiu būdu komerciniai teisiniai santykiai iš esmės sutapatunami su bet kokiais ūkiniais santykiais. LR Seimas, siekdamas suderinti KAĮ nuostatas su UNCITRAL komercinio arbitražo pavyzdinio įstatymo nuostatomis, 2012 m. birželio 21 d. priėmė KAĮ pakeitimus, kurių pagrindu buvo išplėsta komercinio ginčo sąvoka. Pagal šiuo metu Lietuvoje galiojantį įstatyminių reglamentavimą, komerciniu ginču gali būti laikomas „bet koks šalių nesutarimas dėl fakto ar (ir) teisės klausimų, kilęs iš sutartinių ar nesutartinių teisinių santykių, įskaitant prekių tiekimą ar paslaugų teikimą, distribuciją, komercinį atstovavimą, faktoringą, nuomą, rangą, konsultavimą, inžinerines paslaugas, licencijavimą, investavimą, finansavimą, bankinę veiklą, draudimą, koncesiją, jungtinės veiklos kūrimą ir vykdymą, bet kokią kitokią pramonės ar verslo kooperaciją, žalos, padarytos pažeidus konkurencijos teisės normas, atlyginimą, sutartis, sudarytas viešųjų pirkimų pagrindu, prekių ar keleivių vežimą oru, jūra ir sausuma, bet tuo neapsiribojant“²²³. Toks platus komercinio ginčo sąvokos reglamentavimas, apimantis daugybę nebaigtinio sąrašo skirtingos veiklos rūšių, ir komercinio ginčo kilimo šaltinių įvardijimas „bet koku šalių nesutarimu dėl fakto ar (ir) teisės klausimų, kilusiu iš sutartinių ar nesutartinių teisinių santykių“²²⁴ leidžia daryti išvadą, kad LR teisėje bet koks ginčas, kylantis vykdant verslo veiklą, gali būti laikomas komerciniu ginču.

Komercinės teisės ypatumai monistinėse ir dualistinėse privatinės teisės sistemose bei viešosios ir privatinės teisės atskyrimo problema iš esmės nulemia tai, kad verslo ginčų samprata priklauso nuo nacionalinio teisinio reguliavimo. LR yra pasirinktas monistinės privatinės teisės modelis²²⁵, kur verslo teisiniai santykiai nėra vertinami kaip atskiros teisės šakos objektas, bet priklauso civilinei teisei²²⁶. Taigi, Lietuvos verslo teisėje vyrauja privatinės teisės normos, o verslo ginčų specifiškumą lemia paties ginčo kilmė (ginčas kilęs iš privatinės teisės reguliuojamo santykio). Atsižvelgiant į tai, kad LR pasirinktas monistinės

²²¹ 1985 m. UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 02 01] <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.

²²² *Ibid.*, p. 1.

²²³ Lietuvos nacionalinėje teisėje, ginčai kylantys iš komercinių – ūkinių santykių yra įvardijami komerciniais ginčais ir yra reguliuojami Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 3 str., 11 d. (Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 39-961).

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ Budreckienė, V. *supra* note 29, p. 38, 39.

²²⁶ *Ibid.*, p. 37.

privatinės teisės modelis, ir į tai, kad verslo ir komercinė teisė nėra išskiriamos į atskiras teisės šakas, bet gali būti laikomos *lex specialis* bendrosios nacionalinės sistemos atžvilgiu²²⁷, bei į tai, kad Lietuvos nacionaliniame įstatyminiame reglamentavime komercinių ginčų sąvoka aiškinama pačia plačiausia prasme, galima daryti išvardą, kad verslo ginčų kilimo šaltiniai egzistuoja civiliniuose ir komerciniuose teisiniuose santykiuose. Užsienio doktrinoje²²⁸ verslo ginčų kilimo šaltiniais įvardijami konfliktai dėl faktinių klausimų, konfliktai dėl išteklių paskirstymo, konfliktai dėl veiklos strategijų, konfliktai dėl žmonių tarpusavio santykių ir konfliktai, susiję su vertybėmis ir principais. K. Taylor pažymi, kad tam tikrame kontekste verslo ginčai gali būti apibrėžiami kaip ginčai, susiję su verslo sandoriais²²⁹. Kinijos mokslininkai, atlikę epimirinį mediacijos stovybos ginčiuose tyrimą, įvardija du pagrindinius ginčų šaltinius: susijusę su statybomis ir susijusę su žmonių elgesiu²³⁰. Verslo ginčai yra ir ekonominė sąvoka, nes jų objektas yra susijęs su ekonominiu verslo tikslu – pelno ir pajamų siekimu. Šiuo atžvilgiu verslo ginčai gali būti suprantami kaip ekonominio turinio ginčai. G. Lastauskienė²³¹ ekonominio turinio ginčus apibūdina kaip su laisvos ūkinės veiklos vykdymu ir pelno siekimu susijusius ginčus, kurių sprendimui yra būtinos verslo, jo apskaitos organizavimo ir kitokios ekonominės žinios. G. Lastauskienės teigimu, būtent tokių ginčų daugėja Lietuvos teisėje, o iš teisėjų reikalaujama ekonominio pobūdžio bylas spręsti ne tik kvalifikuotai, panaudojant specialiąsias žinias, bet ir savo sprendimus argumentuoti taip, kad jų išsprendimo principą suprastų ir verslininkai.²³² Kita vertus, verslo ginčai yra ir ginčai dėl teisės. Todėl jiems būdingas dualumas, kuris, vadovaujantis objektyviniu kriterijumi, gali būti atskleidžiamas, nurodant šio tipo ginčų dalyką. Apibūdinant verslo ginčus kaip ekonominio turinio ginčus, galima išskirti tokius ginčų dalykus: 1) ginčai susiję su ūkinės komercinės veiklos vykdymu (komerciniai ginčai); ir 2) ginčai tiesiogiai arba netiesiogiai susiję su pelno siekimu (arba ginčai susiję su verslo subjektų veikla ir jos organizavimu). Apibūdinant verslo ginčus kaip teisinius ginčus, jie gali būti suprantami kaip verslo subjektų ginčai dėl bendrosiose civilinės ir komercinės teisės normose ir verslo sandoriuose nustatytų teisių ir pareigų įgyvendinimo.

Disertacinio darbo autorės požiūriu, verslo ginčų sąvoką yra tikslinga aiškinti privatinės teisės kontekste, vadovaujantis verslo ginčų turinį modeliuojančiais kriterijais. Detaliai išnagrinėjus verslo ginčų sampratą ir šių ginčų turinį formuojančius subjektyvųjį ir objektyvųjį kriterijus, galima išskirti būtinuosius verslo ginčų požymius, kurie pateikti lentelėje (Priedas B, 1 lent.). Apibendrinant būtinuosius verslo ginčų turinį formuluojančius elementus, pažymėtina, kad verslo ginčai – tai ginčai dėl fakto ar (ir) teisės klausimų, kilę iš sutartinių ar nesutartinių teisinių santykių, kurių priešingų teisinių interesų turėtojai yra

²²⁷ Dalhuisen, J., H. *Dalhuisen on Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade Law*. 6th edition. Hart Publishing: North America, 2016, p. 1.

²²⁸ Berger, K., P. *Private Dispute Resolution in International Business. Negotiation, Mediation, Arbitration*. Kluwer Law International, 2006, p. 19.

²²⁹ Taylor, K. *supra* note 64, p. 552.

²³⁰ Cheung, S. O., Yiu, K., T., W. A Study of Construction Mediator Tactics—Part I: Taxonomies of Dispute Sources, Mediator Tactics and Mediation Outcomes. *Elsiever: Building and Environment*. 2007, 42:752-761, p. 754.

²³¹ Lastauskienė, G. *supra* note 38, p. 20.

²³² *Ibid.*

verslo ginčo šalys *ir* kurių objektas yra komercinis arba su pelno ir pajamų siekimu susijęs nesutarimas, *ir* kurių sprendimui yra taikomos teisinės priemonės. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad visos trys disertacinio darbo autorės suformuluotos sąlygos Lietuvos teisės kontekste yra būtinos, tačiau užsienio teisėje sąlygų turinys gali skirtis, priklausomai nuo konkrečioje valstybėje esamų komercinės teisės ypatumų monistinėse ir dualistinėse privatinės teisės sistemose bei įstatyminio reglamentavimo.

1.5. Verslo mediacijos vykdymo pobūdžio ir tvarkos ypatybės

Pozityvų požiūrį apie mediacijos tinkamumą verslo ginčų sprendimui galima formuoti išanalizavus mediacijos vykdymo pobūdžio ir tvarkos ypatumus. Vadovaujantis teisės doktrina egzistuoja tam tikros mediacijos vykdymo gairės, kurios dažniausiai yra įvardijamos kaip mediacijos etapai. Mediacijos etapų suvokimas yra reikšmingas tuo atžvilgiu, kad vadovavimasis doktrininėmis mediacijos vykdymo gairėmis ir jų tinkamas pritaikymas individualaus verslo ginčų sprendimo procese, gali tapti sudėtingu uždaviniu ginčų mediatoriams. Ypač tais atvejais, kai šalys dėl mediacijos vykdymo tvarkos nesusitaria ir nepateikia nuorodos į konkrečius mediacijos taisyklių rinkinius. Disertacijos autorė pastebi, kad Lietuvos taikaus ginčų sprendimo praktikoje pasitaiko atvejų, kai mediatoriai nesilaiko mediacijos procesui būdingų etapų ir todėl jų atliekami veiksmai gali būti tinkamiau apibūdinami, kaip šalių atstovavimas derybose arba teisinių konsultacijų teikimas ginčo šalims, bet ne mediacija. Atsižvelgiant į tai, kad šalys, įsitraukdamos į mediacijos procesą, gali turėti teisėtų lūkesčių dėl jo eigos²³³, keliama hipotetinė prielaida, kad netinkamas mediatoriaus mediacijos proceso suvokimas gali šių lūkesčių nepateisinti.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mediacija nėra paprastas mediacijos proceso dalyvių sėdėjimas prie stalo, šalių kalbėjimasis tarpusavyje ir su mediatoriumi. Tai yra procesas, kurį kiekvienas mediatorius stengiasi organizuoti taip, kad verslo ginčo šalys turėtų galimybę išsakyti savo pozicijas ir identifikuoti interesus, konsultuotis su teisiniais atstovais, būti išklaudytos mediatoriaus, o svarbiausia – dirbti kartu, siekdamos priimti sprendimą dėl tarpusavio ginčo.

Lietuvoje galiojantys teisės aktai neįtvirtina verslo mediacijos etapų ir jų turinį formuojančių kriterijų sąvokų. Kita vertus, LR Mediacijos įstatyme reglamentuojamos mediacijos inicijavimo²³⁴, mediatoriaus skyrimo²³⁵, mediacijos vykdymo pobūdžio ir tvarkos²³⁶ bei mediacijos pabaigos²³⁷ procedūros, kurios kompleksiniu teisiniu požiūriu gali būti suprantamos, kaip tam tikri verslo mediacijai būdingi etapai. Pagal LR galiojantį įstatyminių reguliavimą, ginčo šalys turi teisę susitarti mediaciją vykdyti vadovaujantis pasirinktu taisyklių rinkiniu arba bendru sutarimu nustatytais atskiromis taikinamojo tarpininka-

²³³ Lietuvoje, šalių teisėtų lūkesčių formuojančių įstatyminiu pagrindu gali būti laikomas LR Mediacijos įstatymo 15 str., kuriame reglamentuojamas mediacijos vykdymas.

²³⁴ Mediacijos įstatymo 12 str., 1 d.

²³⁵ *Ibid.*, 13 str., 1 d.

²³⁶ *Ibid.*, 15 str.

²³⁷ *Ibid.*, 19 str.

vimo taisyklėmis²³⁸. Jei dėl pirmiau nurodytų atskirų taisyklių ar taisyklių rinkinio ginčo šalys nesusitaria, mediatorius mediaciją privalo vykdyti:

- tinkamai,
- atsižvelgdamas į ginčo dalyką,
- vadovaudamasis teisės aktais ir
- vadovaudamasis šalių procesinio lygiateisiškumo, operatyvumo ir kooperacijos principais.

Analizuojant mediacijos etapus verslo ginčų sprendimo kontekste, tikslinga paminėti Harvardo teisės mokyklos atstovų išskirtus reikšmingus mediacijos etapus, kuriais vadovaujasi verslo ginčų sprendimo praktikoje ir sėkmingai taiko tokie Pasaulyje žinomi mediatoriai, kaip R. Mnookin, G. Friedman, D. Curtis²³⁹. Svarbu pažymėti, kad mediacijos procesas ir visa jo eiga yra pagrįsta „supratimo“ modeliu (*mediation through understanding*)²⁴⁰ arba kitaip – supratimu grindžiamu požiūriu į mediaciją. Šio modelio ypatumas yra atskirų susitikimų su ginčų šalimis nebuvimas. Tokiai verslo mediacijai yra būdingi keturi pagrindiniai etapai. Pirmasis – sutarties sudarymas, kurio tikslai apima: procese dalyvaujančių asmenų įtraukimą į procesą ir kontaktų užmezgimą, proceso paaiškinimą ir jo aptarimą, mediatoriaus bei proceso dalyvių vaidmenų ir kompetencijų išgryninimą bei susitarimą dėl pagrindinių taisyklių. Antrasis etapas – problemos apibrėžimas ir konflikto sprendimas. Šiame etape keliami dvejopo pobūdžio konflikto ir teisės supratimo tikslai. Trečiajame – interesų tyrinėjimo ir galimų sprendimų paieškos – etape aktyviai siekiama išsiaiškinti šalių interesus, naudojant pozityvaus perfrazavimo techniką. Šalys taip pat skatinamos siūlyti plataus turinio galimus verslo ginčų sprendimų variantus, nevertinant jų optimalumo. Paskutinis – ketvirtasis etapas – mediacijos pabaiga ir perspektyvų nustatymas apima susitarimo sudarymą, su kurio turiniu susipažįsta ginčo šalys, teisininkai ir kiti suinteresuoti proceso dalyviai. Šiame etape nesusitarus dėl taikaus verslo ginčo išsprendimo siekiamia išsiaiškinti likusius probleminius klausimus ir apsvarstyti kitus galimus ginčo sprendimo procesus²⁴¹.

Atlikus mediacijos etapų ir Lietuvos nacionalinės teisės normų reguliuojančių mediacijos vykdymą analizę bei vadovaujantis Harvardo teisės mokykloje įgytomis teorinėmis žiniomis, galima išskirti tris pagrindinius ir verslo ginčų sprendimui tinkamus plataus turinio mediacijos etapus:

1. mediacijos pradžia;
2. mediacijos sesija;
3. mediacijos pabaiga.

Pirmasis mediacijos proceso etapas vyksta dar iki mediacijos sesijos, todėl ne visi autoriai jį išskiria kaip atskirą mediacijos etapą. Tačiau mediacija, kaip procesas, nors ir bū-

²³⁸ *Ibid.*, 15 str., 1 d.

²³⁹ Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

²⁴⁰ Friedman, G., Himmelstein, J. *Challenging Conflict: Mediation Through Understanding*. United States of America: American Bar Association, 2008.

²⁴¹ Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

damas neformalus, turi pradžią ir turi pabaigą. Šiame mediacijos etape yra svarbu tai, kad verslo ginčų šalys pasirenka mediatorių arba mediatorius. Mediatorių šalys gali rinktis savo nuožiūra arba iš mediatorių sąrašų. Bet kuriuo atveju, šalys turėtų atkreipti dėmesį į mediatoriaus patirtį, įkainius, išsilavinimą ir kitas joms svarbias mediatoriaus savybes.

Išsirinkusios mediatorių šalys ir ginčo mediatorius atlieka aktyvius pasirengimo mediacijos sesijai veiksmus, kurie yra susiję su pasiruošimu tikrajam verslo ginčų sprendimo procesui. Tuo tikslu gali būti organizuojamas preliminarus susitikimas, kurio metu: mediatorius susipažįsta su ginčo šalims, tarpusavyje susipažįsta mediacijoje dalyvaujantys asmenys; paaiškinami mediacijos ypatumai ir ko šalys gali tikėtis iš mediacijos proceso; aptariamas susitarimo dėl mediacijos klausimas; mediatorius susipažįsta su ginčo dalyku; nustatoma, kokios informacijos reikia iš šalių, ir terminas, kada tokią informaciją reikia pateikti; rekomenduojama ginčo šalims aptarti su savo atstovais spęstinių klausimų ribas; rekomenduojama ginčo šalims pasiruošti pirmuosius trumpus pasisakymus; nustatoma, kas dalyvaus mediacijos sesijoje ir koks bus dalyvaujančių asmenų vaidmuo; nustatoma ir patvirtinama mediacijos sesijos data, laikas ir vieta²⁴².

Antrasis etapas – mediacijos sesija, priešingai nei pirmasis gali būti laikomas tikroju mediacijos vykdymo procesu, kurio sudėtinės dalys yra stadijos, neretai lemiančios mediacijos efektyvumą. Šis laikas yra skirtas mediacijos šalims suprasti mediacijos procesą, jų vaidmenį jame ir užduoti klausimus, kokia tvarka vyks jų ginčo mediacija. Įvadinės kalbos pagrindiniai mediatoriaus tikslai yra paaiškinti mediacijos procesą ir įgyti gebėjimą jį kontroliuoti²⁴³.

Mediacijos sesijos metu taip pat pasisako ginčo šalys. Neretai šalių pasisakymai būna emocionalūs, nes šalys dėsto ne tik faktines ginčo aplinkybes ir apsieičia informacija, bet ir išreiškia savo jausmus. Dėl to, kas turėtų pasisakyti pirmas, tarpusavyje gali susitarti pačios ginčo šalys. Mediatorius gali paklausti, kuri iš ginčo šalių norėtų pasisakyti pirmoji, ir įsitikinti, kad nė viena iš ginčo šalių tam neprieštarauja ir sutinka²⁴⁴. Šalių pasisakymų tikslas mediacijos sesijos metu yra suteikti ginčo šalims galimybę papasakoti istoriją iš savo perspektyvos ir būti išklaustyoms. Šiam tikslui sėkmingai pasiekti D. Spencer ir M. Brogan²⁴⁵ rekomenduoja ginčo mediatoriui skatinti aktyvų šalių dalyvavimą ir viena kitos įsiklausimą, paprašyti šalių pasisakyti glaustai, tačiau paprašyti patikslinti, jeigu pasisakymas per trumpas. Taip pat siūloma ignoruoti nedidelius pertraukinėjimus²⁴⁶. P. Lovenheim ir L. Guerin²⁴⁷ šiame etape pataria vegti savo pasisakymus užbaigti reikalavimu ir pertraukinėti pasisakančiąją šalį²⁴⁸.

Šalys savo požiūrį į ginčą išsako pirmuosiuose pasisakymuose, tačiau įsigilinti į ginčo esmę ir visiškai suvokti šalių pozicijas gali padėti interesų ir problemų nustatymas. Pir-

²⁴² Spencer D., Brogan, M. *Mediation law and practice*. New York: Cambridge University Press, 2006, p. 49-50.

²⁴³ Lovenheim, P., Guerin, L. *Mediate don't Litigate: Strategies for Successful Mediation*. USA: Nolo Press, 2004, p. 172.

²⁴⁴ Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

²⁴⁵ Spencer, D. Brogan, M. *supra* note 242.

²⁴⁶ *Ibid.*, p. 59, 60.

²⁴⁷ Lovenheim, P., Guerin, L. *op. cit.*

²⁴⁸ *Ibid.*, p. 177.

miausia mediatorius stengiasi atskleisti ginčo šalių interesus, siekdamas padėti šalims suvokti, ko jos nori ir kodėl, padeda šalims suprasti viena kitą. Interesų nustatymas padeda ir pačiam mediatoriui suprasti, kas yra svarbu konkrečiame mediacijos procese, ir nukreipti šalių interesus į ateitį, o ne į praeitį. Tuo tikslu mediatorius stengiasi palengvinti šalių bendravimą tarpusavyje, naudodamas tokias technikas, kaip: efektyvų, nepertraukiamą klausymąsi, tiesioginį šalių bendravimą, klausimų uždavimą. Kai kurie mediatoriai naudoja vaizdines priemones, kurios padeda šalims susikoncentruoti, pavyzdžiui, surašo šalių išsakytus interesus and lentos. Nustačius interesus, stengiamasi identifikuoti spręstinus klausimus ir problemas²⁴⁹.

Siekiant pozityvaus mediacijos sesijos tikslo – taikaus susitarimo dėl verslo ginčo priėmimo – ginčo šalys yra skatinamos ieškoti galimų ginčo sprendimų variantų, tačiau jų nevertinti. Svarbu – pateikti įvairaus pobūdžio pasiūlymų viena kitos atžvilgiu, vėliau atmesti mažiausiai priimtinus ir ieškoti bendrų sąlyčio taškų²⁵⁰. Mediacijos sesijos metu nėra draudžiama, o neretai netgi įprasta, organizuoti individualius mediatoriaus susitikimus su atskiromis ginčo šalimis.

Trečiasis mediacijos etapas yra mediacijos pabaiga. Tais atvejais, kai mediacijos etapams prilyginama mediacijos sesijos tvarka, mediacijos pabaiga neturėtų būti išskiriama kaip paskutinis savarankiškas etapas, nes paskutiniuoju etapu turėtų būti susitarimo tarp šalių sudarymas. Tačiau mediacija, kaip procesas, turi ir pradžią, ir pabaigą, o toks susitarimas yra tik vienas iš kelių galimų mediacijos pabaigos elementų. Verslo mediacija gali pasibaigti ne tik mediacijos sesijos metu, tačiau jai ir neprasidėjus, pavyzdžiui, mediacijos inicijavimo etape, jeigu vienai iš šalių inicijavus mediacijos procesą kita šalis nesutinka verslo ginčo spręsti mediacijos būdu. Todėl mediacijos pabaigą galima išskirti kaip paskutinį mediacijos etapą. Šis etapas, kaip ir pirmasis, egzistuoja kiekviename mediacijos procese. Mediacija pasibaigia, kai: vienai iš šalių inicijavus mediaciją kita ginčo šalis nesutinka dėl tokio ginčo sprendimo būdo; šalys arba viena iš šalių nusprendžia pabaigti mediaciją arba pasitraukti iš mediacijos proceso; šalys sudaro ir pasirašo taikų susitarimą²⁵¹.

Nepaisant egzistuojančių skirtingų mediacijos etapų ir jų klasifikacijų, bet kurio privataus mediacijos proceso šeiminkės yra pačios ginčo šalys. Todėl mediatorius, atsižvelgdamas į ginčo objektą, mediacijos proceso šalis, jo taikomą mediacijos stilių ir kitas aplinkybes, gali individualiai pasirinkti mediacijos etapus ir jų skaičių. Jeigu mediatorius pastebi, kad konkrečiame etape nepavyks pasiekti tikslo, nėra būtina pabaigti vieną etapą tam, kad būtų pradėtas kitas. Šalys, pradėjusios mediacijos procesą, nėra įpareigtos jo tęsti iki paskutinio mediacijos etapo. Jos gali bet kada pasitraukti iš proceso, tokiu būdu įgyvendindamos verslo mediacijos savanoriškumo principą.

Išanalizavus mediacijos literatūroje nurodomus mediacijos etapus, LR įstatyminių mediacijos vykdymo reguliavimą ir vadovaujantis Harvardo teisės mokyklos atstovų pristaty-

²⁴⁹ *Ibid.*

²⁵⁰ Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

²⁵¹ LR Mediacijos įstatymo 19 str.

tu verslo ginčų mediacijos vykdymo modeliu, galima daryti išvadą, kad verslo mediacijos vykdymas yra siejamas su trim pagrindiniais etapais: mediacijos pradžia, mediacijos sesija ir mediacijos pabaiga. Šių etapų metu verslo ginčų šalims yra suteikiama teisė ir laisvė: išsakyti teisinius reikalavimus ir identifikuoti tikruosius šalių interesus, bet kada pasitraukti iš proceso ir tarpusavio taikiu susitarimu baigti verslo mediaciją.

2. VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS PRINCIPAI IR JOS DALYVIŲ VAIDMUO

Verlo mediacija yra konfidencialus ir savanoriškas procesas, kurio metu ginčo sprendimo proceso šeiminkėmis išlieka ginčo šalys, o susitarimas dėl ginčo esmės įpareigoja ir tampa joms privalomas tik tada, kai jis yra priimtas abiejų šalių suderinta valia. Literatūroje, skirtoje mediacijos tematikai, išskiriami tokie verslo mediacijos principai, kaip: ginčo sprendimo proceso konfidencialumas, savanoriškumas, ginčo sprendimo proceso tinkamumas bei ginčo sprendimo proceso kontrolė ir orientacija į jo išsprendimą²⁵². Visi šie pirmiau nurodyti principai teisės šaltiniuose jau buvo nagrinėti ne kartą. Dažniausiai siekiant pažymėti mediacijos pranašumą lyginant ją su teismo²⁵³ ir arbitražo procesais²⁵⁴. Išanalizavus dalį mokslinės literatūros verslo mediacijos tema, nustatyta, kad verslo mediacijai yra būdingi bendrieji mediacijos principai, tačiau jų turinys skiriasi. Tirdama šį klausimą disertacinio tyrimo autorė atliko empirinį tyrimą, kurio vienas iš tikslų – išsiaiškinti, kokius verslui svarbius mediacijos požymius išskiria verslo teisiųjų santykių dalyviai, ir ar visi verslo mediacijos principai jiems yra vienodai svarbūs.

Šiame disertacijos skyriuje nagrinėjamos verslo mediacijos ypatybės, turinčios reikšmingos įtakos formuojant verslo teisiųjų santykių dalyvių sąmoningumą tarpusavio nesutarimus, virtusius ginčais dėl teisės, spręsti bendradarbiavimo būdu, pasitelkiant mediatorių, jo žinias ir specifinius gebėjimus. Taip pat tiriama verslo mediacijos proceso dalyvių samprata ir jų vaidmuo ginčo sprendimo procese.

2.1. Pamatiniai verslo ginčų mediacijos pagrindai (principai)

2.1.1. Konfidencialumas

Verslo ginčų sprendimo būdų, kuriuose būtų visapusiškai užtikrinamas ginčo sprendimo proceso konfidencialumas, nėra daug. Štai, pavyzdžiui, teisme vadovaujamasi konstituciniu viešo bylų nagrinėjimo principu.²⁵⁵ LR Konstitucinis teismas, akcentuodamas teismo proceso viešumo reikšmę, savo nutarime yra pažymėjęs: „Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo teisme principas, iš Konstitucijos, *inter alia* jos 25 straipsnio, kylantis visuomenės interesas būti informuoti, Konstitucijos 25 straipsnio 5 dalis, pagal kurią pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją

²⁵² Albalah, D., C., Steele, J., D. For Business Dispute Solutions, Process Matters. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. 2010, Vol. 11:385, (385-410); Strong, S., I. Applying the Lessons of International Commercial Arbitration to International Commercial Mediation: A Dispute System Design Analysis (January 4, 2018). In *Mediation in International Commercial and Investment Disputes* (Oxford University Press, Catharine Titi and Katia Fach Gomez, eds.) 2018 Forthcoming; University of Missouri School of Law Legal Studies Research Paper No. 2018-01 <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3096668> [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 10]; Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskiėnė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. P. 354-380.

²⁵³ Pavyzdžiui, Gren, N., M. The Principles of Mediation. *The Journal of Eastern European Law*. 2016, 75(24): 75-79.

²⁵⁴ Pavyzdžiui, Nolan-Haley, J. Mediation: the „New Arbitration“. *Harvard Negotiation Law Review*. 2012, Vol. 17(61): 61-95.

²⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 str., 1 d. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

apie jį, konstitucinis teisinės valstybės principas, *inter alia* teisinio aiškumo reikalavimas, su-ponuoja įstatymų leidėjo pareigą bylų nagrinėjimo teisme santykius įstatymu reguliuoti taip, kad proceso dalyviams ir visuomenei būtų sudarytos sąlygos *inter alia* žinoti apie teismuose nagrinėjamas bylas, bylą nagrinėjančio teismo sudėtį, bylose sprendžiamus ginčus, priimtus sprendimus²⁵⁶. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) teismo proceso viešumo principą savo praktikoje ne kartą įvardijo esant fundamentaliu principu, pažymėdamas, jog „Teismas primena, kad viešasis proceso pobūdis apsaugo bylas nuo slapto ir visuomenės žiniai neprieinamo teisingumo vykdymo; tai taip pat yra viena iš priemonių, leidžiančių išlaikyti pasitikėjimą teismais“²⁵⁷. Remiantis LAT praktika, ginčų šalis, siekianti pagrįsti poreikį nukrypti nuo Konstitucinio teismo proceso viešumo principo, prisiima riziką prailginti teismo bylinėjimosi laiką ir padidinti finansinių išteklių sąnaudas²⁵⁸.

Procesinėse teisės normose viešumas reguliuojamas dviem aspektais: teismo bylų nagrinėjimo viešumo²⁵⁹ ir bylos medžiagos viešumo.²⁶⁰ Kaip matyti iš LR Konstitucinio teismo jurisprudencijos, viešumas yra siejamas su visuomenės teise skleisti informaciją ir ją gauti. Kita vertus, byloje atskleisti teisiniai nesutarimai ir argumentai gali tapti verslo konkurentų ar žiniasklaidos susidomėjimo objektu. Viešumon iškilę verslo ginčų šalių nesutarimai gali neigiamai paveikti ne tik jų tarpusavio santykius, bet ir jų santykius su klientais, užsakovais ar jiems paslaugas teikiančiais trečiaisiais asmenimis bei tapti viena iš juridinių asmenų bankroto priežastimi.

Verslo mediacijoje, priešingai nei teismo procese, prioritetas yra teikiamas ne viešumui, bet proceso konfidencialumui, o pati privatumo samprata yra labai platus turinio. Užsienio autoriai nagrinėję verslo mediaciją pastebi, kad ginčo sprendimo proceso konfidencialumas yra viena iš esminių priežasčių, kodėl šalys nusprendžia pasirinkti mediaciją²⁶¹. T. Stipanowich pažymi, kad privatumas užtikrinamas mediatoriaus privačių susitikimų su ginčo šalimis metu, kur šalys gali saugiai atskleisti informaciją. Tai suteikia galimybę pripažinti ginčo šalies pozicijos trūkumus, atskleisti verslo tikslus, pasidalinti mintimis apie galimus ginčų sprendimo būdus bei ypatingai slapta informacija, įskaitant komercines paslaptis. Visa ši informacija gali būti reikšminga mediatoriui tam, kad jis nukreiptų ginčo sprendimo procesą tinkama linkme²⁶².

Lietuvos teisėje ginčo šalys, mediatoriai ir mediacijos paslaugų administratoriai visą

²⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimas byloje Nr. 33/2009.

²⁵⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. sausio 17 d. sprendimas byloje Ryakib Biryukov v. Rusija, pareiškimo Nr. 14810/02, pastr. 30. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 22]. <<http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4533047>>.

²⁵⁸ Bylinėjimosi laikas ir šalių patiriamos išlaidos didėja, nes visų pirma, suinteresuotas asmuo turi pateikti teismui dokumentus ar medžiagą, kuri pagrindžia konkrečias vertybes, teises ar teisėtus interesus, kurių apsauga gali užtikrinti tik bylos nagrinėjimas uždame teismo posėdyje, pateisinantis viešo bylų nagrinėjimo principo išimties taikymą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72-421/2017. Antra, ilgėja procesiniai terminai, nes vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9 str. 1 d. teismas nusprenddamas bylą nagrinėti uždame teismo posėdyje turi priimti motyvuotą nutartį.

²⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9 str.

²⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 10 str.

²⁶¹ Player, J. Making Mediation Work for Business. In: (ats. Red. Margellos, T. et al). *Mediation: Creating Value in International Intellectual Property Disputes*. Kluwer Law International, 2016, p. 247.

²⁶² Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *supra* note 61, p. 14.

mediacijos ir su ja susijusią informaciją turi laikyti paslapyje, išskyrus atvejus, kai verslo ginčų šalys susitaria kitaip²⁶³. Mediacijos konfidencialumas taip pat turi būti užtikrintas ir privačių susitikimų su ginčo šalimis metu. Mediatoriui nustatyta įstatyminė pareiga neatskleisti vienos ginčo šalies jam patikėtos konfidencialios informacijos kitai ginčo šaliai, nesant informaciją patikėjusios ginčo šalies sutikimo²⁶⁴. Konfidencialumo pareiga taikoma ne tik mediacijoje, bet ir kitose teisminėse ir neteisminėse ginčų sprendimo institucijose, priklausomai nuo to, ar jos susijusiuos su verslo ginču, kuris sprendžiamas mediacijos būdu, ar nesusijusios.

Vadovaujantis Mediacijos įstatymo 17 str. 1 d., subjektai, kuriems draudžiama atskleisti informaciją, yra: 1) mediacijoje tiesiogiai dalyvaujantys asmenys – ginčo šalys, jų atstovai ir mediatoriai. Šiems asmenims nustatyta pareiga neatskleisti mediacijos metu gautos ir su ginčo sprendimu susijusios informacijos tretiesiems asmenims; 2) mediacijos procese tiesiogiai nedalyvaujantys subjektai – tai, pavyzdžiui, teisėjai, arbitrai. Konfidencialumo nuostata mediacijos procese tiesiogiai nedalyvaujantiems subjektams gali būti siejama su draudimu kituose ginčų sprendimo procesuose vadovautis mediacijoje atskleistais įrodymais ir aplinkybėmis. Vadovaujantis Lietuvos įstatyminiu reguliavimu, galima daryti išvadą, kad šis draudimas galioja priklausomai nuo to, ar į kitą ginčų sprendimo instituciją vėliau kreipiamasi dėl to paties verslo ginčo, tuo pačiu pagrindu, ar kitais, su mediacijoje jau spręsto ginčo susijusiais pagrindais.

Konfidencialumo pareiga įtvirtinta ir 2018 m. lapkričio 30 d. Teisėjų tarybos nutarimu Nr. 13P-122-(7.1.2) patvirtintose naujos redakcijos teisminės mediacijos taisyklėse (toliau – Teisminės mediacijos taisyklės)²⁶⁵, pagal kurias mediatorius, ginčo šalys ir kiti teisminės mediacijos procese dalyvavę asmenys privalo neplatinti, nepasakoti ir kitais tiesioginiais ar netiesioginiais būdais neviešinti ar kitaip nenaudoti teisminės mediacijos procese pateiktos, surinktos ar sužinotos informacijos, išskyrus teisės aktuose ir dokumentuose numatytas išimtis²⁶⁶.

Procesinėse teisės normose taip pat reglamentuojamas ginčo sprendimo mediacijoje konfidencialumas. CPK 177 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad mediacijoje gauti duomenys negali būti įrodymais civiliniame procese. Vadovaujantis CPK 189 straipsnio 2 dalies 5 punktu, mediatoriai negali būti apklausiami kaip liudytojai apie aplinkybes, kurias jie sužinojo mediacijos metu.

Kita vertus, verslo mediacijos konfidencialumo principas, taip pat, kaip ir konstitucinis teisės viešumo principas, nėra absoliutus. Lietuvos įstatymais reglamentuoti konfidencialumo principo ribojimo atvejai apima teisesines situacijas, kai informacijos reikia siekiant patvirtinti ar įvykdyti mediacijoje sudarytą taikos sutartį, arba jei informacijos neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui. Apriboti konfidencialumą taip pat galima susitarus ginčo šalims. Teisminės mediacijos civiliniuose ginčiuose aspektus nagrinėjusi I. Saudargai-

²⁶³ LR Mediacijos įstatymo 17 str., 1 d.

²⁶⁴ *Ibid.*, 17 str., 2 d.

²⁶⁵ Teisėjų tarybos 2018 m. lapkričio 30 d. nutarimu Nr. 13P-122-(7.1.2) patvirtintos Teisminės mediacijos taisyklės. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-05-04]. <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/70208500f7941e880d0fe0db08fac89/asr>>.

²⁶⁶ *Ibid.*, 7.2. p.

tė pastebi, kad ginčo šalims leidžiama savanoriškai susitarti dėl informacijos, kuri laikytina konfidencialia, ribų. Teisė susitarti yra suteikiama išimtinai tik ginčo šalims. Mediatoriams, priešingai, pareiga visą mediacijos ir su ja susijusią informaciją laikyti paslapyje dažniausiai reglamentuojama imperatyviomis teisės aktų normomis²⁶⁷.

Europos mediatorių elgesio kodekse pareiga saugoti konfidencialumą ir ginčo šalis su pažindinti su konfidencialumo nuostatomis akcentuojama mediaciją vykdančiam subjektui²⁶⁸. Savanoriškai Europos mediatorių elgesio kodeksą taikantys mediatoriai ir mediacijos paslaugas teikiančios institucijos yra įpareigosos visą mediacijoje kylančią arba su ja susijusią informaciją laikyti paslapyje, išskyrus teisės aktuose nustatytus atvejus. Taip pat keliama pareiga neatskleisti mediacijos taikymo fakto²⁶⁹. Tokiose mediacijose, kur mediatorius ginčo sprendimo procese praktikuoja privačius susitikimus su šalimis, nustatytas reikalavimas laikyti paslapyje visą ginčo šalies pateiktą informaciją tokio susitikimo metu ir be leidimo neatskleisti jos kitai ginčo šaliai²⁷⁰. I. Saudargaitės požiūriu, tokį draudimą įtvirtinančiose nuostatose reglamentuojamas konfidencialumo – konfidencialumo principas²⁷¹.

Verslo ginčų mediacijos konfidencialumas yra įtvirtintas nacionaliniuose, regioniniuose ir tarptautiniuose dokumentuose. Daugelis užsienio valstybių taip pat pripažino ir savo vidaus teisėje įtvirtino konfidencialumo principą deklaruojančias teisės normas²⁷².

T. Foster ir S. Prentice konfidencialumą įvardija kaip fundamentalų mediacijos proceso principą, kuris skatina atviras ir nuoširdžias diskusijas tarp ginčo šalių. Autorių nuomone, konfidencialumo principas reiškia dvi skirtingas, bet tarpusavyje susijusias privatumo ir privilegijos sąvokas²⁷³. Pagal JAV tam tikrose valstijose galiojančius teisės aktus, privatumas reiškia draudimą atskleisti mediacijoje gautą informaciją joje nedalyvavusiems tretiesiems asmenims. Draudimas mediacijos komunikaciją, kaip įrodymus panaudoti kitose ginčo sprendimo instucijose – privilegija²⁷⁴. Ch. Kumpan, C. Bauer-Bulst, nagrinėję mediaciją Šveicarijoje, pažymi, kad, pagal Šveicarijos teisės aktus, mediacija privalo būti konfidenciali. Anot autorių, tam, jog mediacija būtų sėkminga, yra labai svarbu, kad ginčų šalys galėtų atvirai diskutuoti visais klausimais²⁷⁵.

²⁶⁷ Saudargaitė, I. *supra* note 46, p. 153.

²⁶⁸ 2004 m. Europos Komisijos priimtas Europos Mediatorių elgesio kodekso 3.1 str. (European Code of Conduct for Mediators of the European Commission, 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-06-15]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf>).

²⁶⁹ *Ibid.*, 4 str.

²⁷⁰ *Ibid.*

²⁷¹ Saudargaitė, I. *op. cit.*, p. 153.

²⁷² Europos Sąjungos valstybės narės, įgyvendinančios Mediacijos direktyvą, kurioje nurodytas imperatyvas užtikrinti mediacijos konfidencialumą. Taip pat JAV, pavyzdžiui, Vašingtono teisėje, mediacijos komunikacija yra konfidenciali tokia apimtimi, dėl kurios susitarė šalys, arba ta, kurią numato šios valstijos teisės aktai. Vašingtono kodekso 7 skyriaus, 7.07.070 nuostata. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 02]. <<http://apps.leg.wa.gov/rcw/default.aspx>>.

²⁷³ Foster, T. N., Prentice, S. *supra* note 72, p. 164.

²⁷⁴ JAV Floridos valstijos Mediacijos konfidencialumo ir privilegijų akto 44.405 str. Floridos statutai, V knyga, 44 skyrius. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 02]. <<http://www.flsenate.gov/Laws/Statutes/2019/44.405>>.

²⁷⁵ Kumpan, Ch., Bauer-Bulst, C. Mediation in Switzerland: A new Approach in a Conciliation-oriented Tradition. In: (ats. Red. Hopt, K., J., Steffek, F.). *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. Oxford University Press: United Kingdom, 2013. P. 1220.

Svarbu pažymėti, kad subjektams, kuriems draudžiama atskleisti informaciją, konfidencialumo nesilaikymas sukelia neigiamas teises pasekmes. Pagal LR Mediacijos įstatymo nuostatas, konfidencialią informaciją atskleidusiems mediatoriams ir mediacijos paslaugų administratoriams kyla civilinė teisinė atsakomybė ir jie atsako LR CK nustatyta tvarka, įskaitant ir tuos atvejus, kai asmenims yra padaroma žala²⁷⁶. Be kita ko, jiems gali būti taikoma drausminė atsakomybė, pavyzdžiui, išpėjimas, viešas išpėjimas ar netgi išbraukimas iš LR mediatorių sąrašo²⁷⁷. Ginčo šalims pažeidus įstatyminę konfidencialumo pareigą, panašiai kaip ir mediatoriams, gali kilti deliktinė civilinė atsakomybė²⁷⁸, o neįvykdžius ar netinkamai įvykdžius savo sutartinę prievolę, numatytą tarpusavio susitarime dėl mediacijos arba atskirame konfidencialumo susitarime, taikoma sutartinė civilinė atsakomybė²⁷⁹. Disertacijos darbo autorė pastebi, kad atsižvelgiant į tai, jog susitarimas dėl mediacijos yra kaip bet kuri sutartis, todėl jam yra taikomos sutarčių teisės nuostatos ginčo šalims be LR Mediacijos įstatyme numatyto imperatyvo visą mediacijos ir su ja susijusią informaciją laikyti paslapyje, taip pat taikytina LR CK nustatyta konfidencialumo pareiga²⁸⁰, kurią pažeidus šalis privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius. Minimalūs nuostoliai tokiais atvejais yra tokio dydžio, kokia yra gauta nauda, išreikšta pinigais²⁸¹. Galima daryti išvadą, kad ginčo šalims pareiga neatskleisti konfidencialios informacijos ar jos nenaudoti savo tikslams neteisėtu būdu egzistuoja nepaisant to, ar susitarimas dėl mediacijos sudarytas, ar ne.

Konfidencialumo nesilaikymo pasekmės labai detalai reguliuojamos JAV Floridos valstijos Mediacijos konfidencialumo ir privilegijų akte²⁸², kur nustatyta, kad bet kurio mediacijos dalyvio atžvilgiu, sąmoningai atskleidusio mediacijos komunikaciją ir tuo pažeidusio akto nuostatas, bet kuriai šaliai pateikus prašymą kompetetingam teismui, gali būti taikomos teisminės priemonės:

- „a) teisingas atleidimas nuo mokesčio;
- b) kompensacinė žala;
- c) advokato, mediatoriaus mokesčiai ir išlaidos, susijusios su mediacijos procesu;
- d) pagrįstos advokato išlaidos ir išlaidos, patirtos teikiant paraiškas dėl pažeistų teisių gynimo“²⁸³.

JAV teismų precedentas tiriamu klausimu buvo formuluojamas 1997 m. *Paranzino v. Barnett Bank of South FLA*²⁸⁴ verslo byloje, kur JAV Floridos apeliacinis teismas nurodė, kad „esminis mediacijos pagrindas yra tai, jog šalys gali pasikliauti visų savo žodinių ir

²⁷⁶ LR Mediacijos įstatymo 17 str., 3 d. ir 27 str.

²⁷⁷ *Ibid.*, 26 str. 1 d.

²⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.245 str., 4 d.

²⁷⁹ *Ibid.*, 6.245 str., 3 d.

²⁸⁰ Konfidencialumo pareigos samprata įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.164 str., 1 d.: „jeigu viena šalis derybų metu suteikia kitai šaliai konfidencialią informaciją, tai kita šalis, sužinojusi ar gavusi šią informaciją, privalo jos neatskleisti ar nenaudoti savo tikslams neteisėtu būdu nepaisant to, ar sutartis sudaryta, ar ne. Šią pareigą pažeidusi šalis privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius“.

²⁸¹ *Ibid.*, 6.164 str., 2 d.

²⁸² JAV Floridos valstijos Mediacijos konfidencialumo ir privilegijų aktas. *supra* note 274.

²⁸³ *Ibid.*, 44.406 str.

²⁸⁴ District Court of Appeal of Florida, Fourth District Case of *Paranzino v. Barnett Bank of South FLA*, No. 95-0577 (1997).

rašytinių pareiškimų mediacijoje konfidencialumu²⁸⁵. Civilinės bylos objektas buvo konfidencialumą reguliuojančių susitarimo sąlygų pažeidimas. Verslo ginčas kilo tarp pretenzijų pareiškėjos *Paranzino* banko ir *Barnett* banko, kuris ginčijo ieškovės įneštos sumos į jo depozitą dydį. *Barnett* bankas ir kita verslo ginčo šalis – *Paranzino* – tarpusavio nesutarimui spręsti sutiko taikyti teisminę mediaciją. Įgyvendindami savo laisva valia išreikštą sutikimą dėl tarpusavio ginčo sprendimo būdo šalys pasirašė mediacijos susitarimą. Šiuo susitarimu šalys įsipareigojo visas diskusijas, išsakytas mediacijos metu, laikyti paslapyje ir neatkleisti konfidencialios informacijos tretiesiems asmenims. Konfidencialumo principo ribojimo išimtys, nustatytos šalių sudarytame mediacijos susitarime, apėmė atvejus, kai šalys rašytine forma susitaria priešingai, arba pareiga atkleisti informaciją kyla vadovaujantis teismo įsakymu. Susitarimo dėl ginčo esmės mediacijoje šalims priimti nepavyko. Praėjus penkiems mėnesiams po mediacijos pabaigos, *Paranzino* bankas visuomenės informavimo priemonėmis atskleidė apeliantei jai mediacijoje pateikto pasiūlymo detales. Apeliantas kreipėsi į teismą pareikšdamas, kad *Paranzino* tokiu būdu pažeidė šalių pasirašyto mediacijos susitarimo nuostatas, reguliuojančias konfidencialumą. Teismas sutiko su apeliante pareiškimu ir taikė griežtą sankciją – sprendimą uždrausti ieškovei kreiptis į teismą dėl to paties dalyko tuo pačiu pagrindu. Apeliacinis teismas konstatavo, kad pažeisdama šalių pasirašyto mediacijos susitarimo nuostatas ieškovė pažeidė ir nacionalinės teisės aktus, reglamentuojančius teisminės mediacijos konfidencialumą, ignoravo teisminę valdžią ir jai nepakluso²⁸⁶. Iš pristatytos teisminės verslo bylos analizės matyti, kad konfidencialumo principo pažeidimas sukuria neigiamus teisinius padarinius ir verslo ginčų šalims.

Pareiga laikyti paslapyje visą mediacijoje gautą arba su ja susijusią informaciją yra ribojama su dviem išlygomis. Pirmoji, susijusi su viešojo intereso apsauga ir reiškia konfidencialumo principo ribojimą, kai būtina dėl viršenybę turinčių nacionalinės viešosios politikos valstybės interesų. Viešojo intereso svarba reikalauja užtikrinti vienodą ir viešą teisės taikymą, tinkamai įvertinant ir kitų asmenų, ne verslo ginčų šalių, interesus. Antroji išlyga yra susijusi su šalių susitarimu dėl verslo ginčo esmės ir yra galima, jei tokio susitarimo turinio atskleidimas yra būtinas siekiant jį įgyvendinti ar privalomai vydyti. Konfidencialumo nesilaikymo teisinės pasekmės atsiranda ne tik mediaciją vykdančioms subjektams, bet ir verslo ginčų šalims.

2.1.2. Savanoriškumas

Savanoriškumo principą įtvirtina absoliuti dauguma teisės aktų, reguliuojančių mediaciją. Tai – visuotinai pripažįstamas ir mediacijos unikalumą išreiškiantis principas, kuris reiškia laisvą, autonomišką²⁸⁷ šalių apsisprendimą dėl jų tarpusavio ginčo sprendimo būdo. Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos požiūriu, „mediacijos būdu pasiektų susitarimų paprastai labiau laikomasi savanoriškai ir jie labiau padeda išsaugoti draugiš-

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ *Ibid.*

²⁸⁷ Šiame darbe sąvokos „autonomiškas“ ir „savanoriškas“ vartojamos kaip sinonimai, reiškiančios laisvą, savarankišką apsisprendimą, nepriklausantį nuo kieno nors valios.

kus ir tvarius šalių santykius²⁸⁸. Tai neabejotinai svarbu savarankišką ir sistemingą veiklą vykdančioms verslo subjektams. Apie savanoriškumą, kaip vieną pagrindinių mediacijos požymių, jau daugiau kaip prieš keturis dešimtmečius kalbėjo žymus JAV mokslininkas F. Sander, pažymėdamas, kad mediatoriaus vaidmuo ginčo šalims neturi privalomosios galios²⁸⁹. Tuo tarpu, lietuvių teisės mokslo atstovas R. Taraškevičius beveik prieš du dešimtmečius nurodė, kad savanoriška mediacija, pasitelkiama spręsti verslo ginčus, yra tinkama, kai ginčo šalis sieja ilgą laiką trunkantys tarpusavio santykiai, ir joms būtina arba norisi tokius santykius išsaugoti bei privačiai išspręsti ginčą²⁹⁰. Vadovaujantis disertacinio darbo autorės atliktu tyrimu apie mediacijos taikymo perspektyvas versle, nustatyta, kad verslo subjektams mediacijos savanoriškumas išlieka aktualus ir šiandieną. Net 36 proc. autorės apklaustų ir tyrime dalyvavusių asmenų nurodė, kad savanoriškumas verslo ginčų šalims yra reikšmingas mediacijos požymis²⁹¹.

Ginčiuose tarp verslo subjektų mediacijos savanoriškumo principas yra taikomas dviem aspektais: verslo ginčo šalims ir mediaciją vykdančiam subjektui. Pirmuoju atveju, verslo ginčų šalių savanoriškas dalyvavimas mediacijoje reiškia jų teisę dalyvauti ginčo sprendimo procese, kurią šalys įgyvendina savo laisva valia ir aiškiai išreikštu sutikimu. Pažymėtina, kad toks šalių sutikimas turi būti abipusis. Šalys taip pat tarpusavio susitarimu pasirenka mediatorių ir (ar) mediatorius, kurie dalyvauja taikaus ginčo sprendimo procese. Antruoju atveju, savanoriškumo principas išreiškia priimtinumą taisyklę. Šalių pasirinktas mediatorius turi teisę sutikti priimti ginčo šalių jam deleguotą funkciją – padėti taikiai spręsti verslo ginčą. Priimtumas yra abipusis: ne tik ginčo šalys apsisprendžia dėl jų tarpusavio verslo ginčo sprendimui priimtino mediatoriaus, bet ir pats mediatorius išreiškia akceptavimą šalių atžvilgiu, kuris nuo 2019 m. privalo būti įformintas raštu²⁹².

Savanoriškumas mediatoriaus atžvilgiu yra priimtinumą taisyklė, tačiau jo turinys – kur kas siauresnis nei ginčo sprendimo proceso autonomija šalių atžvilgiu. Verslo ginčų šalys savo laisva valia ir susitarimu turi teisę pasirinkti joms priimtina mediatorių, o pats mediatorius gali tik išreikšti sutikimą būti ginčo mediatoriumi. Pastebėtina, kad LR Mediacijos įstatyme mediatoriaus teisė atsisakyti padėti spręsti šalių ginčą yra tik numanomo pobūdžio, be to, nėra aiškiai apibrėžti kriterijai, kuriais vadovaujantis mediatorius gali išreikšti savo nesutikimą dėl jam paskirto verslo ginčo. Įstatymu reguliuojama, kad mediatorius, prieš tai neinformavęs ginčo šalių ir negavęs jų sutikimo, negali pradėti arba tęsti mediacijos esant šališkumo prezumcijai²⁹³. Taigi, mediatoriaus sutikimas yra labiau sietinas su jo pareiga atsisakyti pradėti mediaciją, esant įstatyme numatytiems pagrindams. Galima daryti išvadą, kad mediatoriaus nesutikimo teisiniai pagrindai yra imperatyvaus pobūdžio

²⁸⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [2008] OL L136 24/05/ p. 0003–0008.

²⁸⁹ Sander, F., E., A. Multi-Door Courthouse. *Barrister*. 1976, Vol. 3, Issue 3: 18-42, p. 20, 21.

²⁹⁰ Taraškevičius, R. Could Mediation as One of the Most Important ADR Forms Exist Under Today's Law in Lithuania? *Journal of Baltic Law*. 2001, Vol 1, p. 147.

²⁹¹ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad savanoriškumas yra verslui svarbus mediacijos požymis, pasirinko 36 proc. (N=68) respondentų (9 klausimas).

²⁹² LR Mediacijos įstatymo 13 str., 2 d.

²⁹³ LR Mediacijos įstatymo 4 str., 2 d.

ir yra neatsiejamai susiję su mediatoriaus savybėmis ir / arba jo ir ginčo šalių tarpusavio santykiais. Siekiant aiškaus teisinio reguliavimo mediatoriaus savanoriškumo atžvilgiu, tikslinga rekomenduoti įstatymų leidėjui reglamentuoti mediatoriaus teisę sutikti arba atsisakyti jam šalių deleguotos funkcijos.

Savanoriškumo principas ginčo šalių atžvilgiu yra suprantamas labai plačiai, nes apima ne tik jų laisvą apsisprendimą dėl dalyvavimo medicijos procese, bet ir šalių teisę bei laisvę atsisakyti dalyvauti verslo medicijoje arba bet kuriuo metu pasitraukti iš taikaus ginčo sprendimo proceso. Ši šalių teisė, teoriniu požiūriu, yra absoliuti – jos nėra privaloma pagrįsti jokiais teisiniais argumentais. LR Medicijos įstatyme šalių autonomija yra išreikšta medicijos vykdymą reguliuojančiose teisės normose: „bet kuri ginčo šalis gali pasitraukti iš medicijos, nenurodydama pasitraukimo priežasčių“²⁹⁴. Be to, pagal Medicijos direktyvą, teise pasitraukti iš medicijos šalys disponuoja viso ginčo sprendimo proceso metu²⁹⁵.

Įdomu tai, kad ginčo šalių pasitraukimas iš medicijos proceso nesukuria joms jokių teisės aktais įtvirtintų teisinių padarinių. Ginčo šalys, savo valia pasitraukusios iš verslo medicijos proceso, taip pat nepraranda teisės pakartotinai jo inicijuoti dėl to paties verslo ginčo, tuo pačiu teisiniu pagrindu. Tokiu būdu ši šalių teisė aiškiai išreiškia, kad medicija nėra valstybės ar kitų trečiųjų asmenų prievarta pagrįstas formalus ginčo sprendimo procesas ir įgalina ginčo šalis atkakliau siekti susitarimo dėl verslo ginčo esmės. Kita vertus, teisiniai atsisakymo dalyvauti arba pasitraukimo iš medicijos padariniai gali atsirasti kitais pagrindais. Užsienio teismų praktika rodo, kad ginčo sprendimą perdavus teisminei institucijai, ši, nepagrįstai medicijoje dalyvauti atsisakusiai ginčo šaliai gali taikyti procesines sankcijas²⁹⁶. Štai, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, teismai, vadovaudamiesi teismo precedentu, nepagrįstai medicijoje dalyvauti iš šalį gali įpareigoti apmokėti teismo išlaidas. Netgi ir jai palankaus teismo sprendimo atveju²⁹⁷. Taigi, vienas iš pagrindinių negatyvių teisinių padarinių, kylančių iš medicijos savanoriškumo principo, yra tas, kad šalis, turinti autonomiją apsispręsti netaikyti medicijos verslo ginčo sprendimo atžvilgiu, gali būti teismo įpareigota vykdyti teismo jai paskirtas procesines sankcijas. Iš to, kas pasakyta, galima daryti išvadą, kad medicijos savanoriškumą išreiškianti ginčo šalių teisė nepradėti verslo ginčų medicijos arba pasitraukti iš medicijos proceso bet kuriuo metu, nors ir nėra ribojama, bet gali joms sukelti reikšmingus teisinius padarinius. Tam, kad savanoriškumo principas būtų veiksmingas, jis turi būti aiškiai išreikštas tiek medicijos pradžioje, tiek ir viso medicijos proceso metu. Negatyvūs teisiniai padariniai, kylantys ginčo šalims įgyvendinant savanoriškumo principą, dažniausiai nėra nurodomi nacionalinės teisės aktuose. Todėl tyrimo autorės požiūriu, pareiga apie juos informuoti ginčo šalis turėtų būti deleguojama verslo ginčų mediatoriui. Tokios pareigos atsiradimo

²⁹⁴ LR Medicijos įstatymo 23 str., 6 d.

²⁹⁵ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų medicijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, preambulės 13 sk. [2008] OL L136 24/05/ p. 0003–0008.

²⁹⁶ PGF II SA v. OMEs Company 1 Limited, Case No: A2/2012/0373 & 0465 (2013) England and Wales Court of Appeal (Civil Division), Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust, Case No: EWCA Civ 576 (2004) England and Wales Court of Appeal (Civil Division).

²⁹⁷ Andrews, N. *supra* note 156, p. 571.

teisiniu pagrindu galėtų būti laikomi: rašytinis šalies pareiškimas dėl nesutikimo spręsti ginčą mediacijos būdu ir šalies rašytinis pareiškimas dėl pasitraukimo iš mediacijos.

Kita aktuali teorinė-praktinė problema – mediacijos savanoriškumo ribojimo atvejai, kurie yra susiję su privalomosios mediacijos institutu²⁹⁸. Privalomoji mediacija Lietuvos teisės doktrinoje pirmą kartą buvo analizuojama N. Kaminskienės moksliniame darbe, kuriame autorė išskyrė tris privalomosios mediacijos inicijavimo formas²⁹⁹:

1. Abiejų ginčo šalių valia inicijuota mediacija, kai ginčo šalys teismo nėra įpareigojamos, bet įvairiomis procesinėmis sankcijomis netiesiogiai skatinamos dalyvauti mediacijoje. Tokia privalomosios mediacijos inicijavimo forma yra susijusi su ginčo šalių teise nedalyvauti arba pasitraukti iš mediacijos bet kuriuo metu ir iš to kylančiais teisiniais padariniais.
2. Mediacijos inicijavimas, vykdamas teismo nurodymą ar įpareigojimą.
3. Mediacijos inicijavimas, laikantis teisės aktuose nustatyto reikalavimo prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą, pirmiausia, bandyti jį spręsti mediacijos būdu³⁰⁰. Šią mediacijos inicijavimo formą tam tikriems verslo ginčams Lietuvos įstatymais jau buvo siekiama nustatyti. Tačiau vėliau idėjos, įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti privalomąją mediaciją ginčiuose dėl nedidelių sumų, nagrinėjamuose CPK nustatyta tvarka, buvo atsisakyta³⁰¹.

Teisės moksle yra įvairių nuomonių dėl to, ar privalomoji mediacija nepaneigia mediacijos savanoriškumo. Pagal D. Quek³⁰², privalomoji mediacija neturi pakenkti savanoriškam mediacijos pobūdžiui ir teigia, kad ji nebūtinai prieštarauja ar apskritai paneigia savanoriškumo doktriną, jei egzistuoja tam tikros sąlygos, kurios užtikrina ginčo šalių interesus ir išlaiko šio proceso neformalumą³⁰³. Taip pat yra nuomonių³⁰⁴, išreiškiančių bendrą poziciją, kad mediacijos savanoriškumas pasireiškia dviem skirtingais lygmenimis: kaip laisvas šalių apsisprendimas inicijuoti (angl. *into the process*) verslo mediaciją ir kaip savanoriškas jų dalyvavimas (angl. *within the process*) ginčo sprendimo procese, siekiant tarpusavio susitarimo³⁰⁵.

Išanalizavus mokslininkės N. Kaminskienės išskirtas ir pirmiau aptartas tris privalomosios mediacijos inicijavimo formas bei jų santykį su mediacijos savanoriškumo principu, yra aišku, kad pirmuoju atveju savanoriškumas ginčo šalių atžvilgiu nėra ribojamas – ginčo šalys mediaciją inicijuoja savo laisva valia ir nuožiūra. Tuo tarpu, paskutinės dvi privalo-

²⁹⁸ Šiame disertaciniame darbe privalomosios mediacijos institutas nagrinėjamas tik tiek, kiek jis yra susijęs su savanoriškumo principo problematika.

²⁹⁹ Kaminskienė, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*. 2013, 20(2): 683-705.

³⁰⁰ *Ibid.*, p. 688, 689.

³⁰¹ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas, 2017, XIII-44399(2).

³⁰² Quek, D. Mandatory Mediation: an Oxymoron? Examining the Feasibility of Implementing a Court-Mandated Mediation Program. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 11, 2010: 479-509.

³⁰³ *Ibid.*, p. 491.

³⁰⁴ Hanks, M. Perspectives on Mandatory Mediation. *UNSW Law Journal*. 2012, 35(3): 929-952, p. 930; Quek, D. *op. cit.*, p. 492.

³⁰⁵ *Ibid.*

mosios mediacijos formos, priešingai nei pirmoji, riboja savanorišką šalių įsitraukimą į mediacijos procesą. Vis dėlto, įgyvendinant šias privalomosios mediacijos inicijavimo formas, savanoriškumo principas nėra paneigiamas, nes verslo ginčų šalys viso mediacijos proceso metu disponuoja absoliučia pasitraukimo iš jo teise. Galima teigti, kad savanoriškumo principas yra būdingas tiek verslo ginčo šalims mediaciją inicijuojant savo laisva valia ir sutarimu, tiek ir joje dalyvaujant teismo įpareigojimo, nurodymo ar teisės aktuose nustatytų reikalavimų pagrindu. Tačiau savanoriškumo principo turinys, priklausomai nuo verslo mediacijos inicijavimo formos, yra skirtingas: privalomosios mediacijos atveju ginčo šalių valia pradėti mediaciją yra suvaržoma trečiųjų asmenų (įstatymo leidėjo ir (ar) teismo), arba daroma netiesioginė įtaka – nepagrįstai verslo mediacijoje dalyvauti atsisakusiai šaliai taikant įvairias ekonominio pobūdžio sankcijas. Kita vertus, dalyvavimas verslo ginčų mediacijoje ir mediacijos proceso rezultatas išlieka savanoriškas.

Analizuojant savanoriškumo principo problematiką verslo ginčų sprendimo kontekste yra svarbu pažymėti, kad Lietuvos teisėje šiuo metu nėra galiojančių teisės normų, kuriomis vadovaujantis verslo subjektai privalėtų tarpusavio ginčą pirmiausia spręsti mediacijos būdu. Kita vertus, tam tikrų verslo ginčų atveju šalys, prieš paduodamos ieškinį teisme, turi pasinaudoti išankstine ginčų sprendimo ne per teismą tvarka³⁰⁶. LAT savo nutartyse taip pat neformulavo teisinės praktikos dėl privalomosios verslo ginčų mediacijos. Tuo tarpu, verslo teisinių santykių dalyvių nuomone, verslo ginčai dėl nedidelių sumų (iki 2000 Eur) turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu³⁰⁷. Todėl darbo autorės požiūriu, tobulinant mediacijos teisinį reguliavimą ateityje, idėja, įtvirtinti privalomosios mediacijos modelį verslo ginčiuose dėl nedidelių sumų, gali būti pateikta svarstyti pakartotinai.

Išanalizavus mokslinę literatūrą nagrinėjamu klausimu, nustatyta, kad savanoriškumo principas apima dvi reikšmingas šalių teises. Pirmą, savanoriško įsitraukimo į mediacijos proceso, kuri gali būti ribojama, ir, antra, pasitraukimo iš mediacijos proceso bet kuriuo metu, kuri yra absoliuti. Savanoriškumo principas skirtinga apimtimi yra taikomas tiek verslo ginčo šalių, tiek ir mediatoriaus atžvilgiu. Žvelgiant į Lietuvos nacionalinę teisę, verslo ginčų mediacija šiandieną yra savanoriška ir galima tik tais atvejais, kai verslo ginčo šalys išreiškia sutikimą tarpusavio nesutarimą bandyti spręsti gera valia. Toks įstatyminis reguliavimas nevisiškai atitinka verslo subjektų valią, kurių požiūriu Lietuvoje ginčai dėl nedidelių sumų pirmiausia turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu.

³⁰⁶ Išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme tvarka yra nagrinėjama disertacijos 4.1.1 dalyje.

³⁰⁷ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo ginčai dėl sumų iki 2000 eur turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu, pasirinko 60 proc. (N=115) respondentų (14 klausimas).

2.1.3. Operatyvumas

Viena iš esminių priežasčių, lemiančių mediacijos inicijavimą verslo ginčų atvejais, yra verslo subjektų poreikis tarpusavio ginčą išspręsti operatyviai, kuo mažesnėmis sąnaudomis ir išsaugant prieš tai šalį siejusius santykius. Daugiau nei 40 metų statybos versle dirbęs, o dabar patyręs komercinių ginčų mediatorius D. Richbell drąsiai pažymi, kad, jo įsitikinimu, komercinių ginčų sprendimui taikyti kitokį nei mediaciją ginčų sprendimo būdą yra netgi neteisinga³⁰⁸. Pagal JAV profesorių H. Abramson, tarptautinių verslo ginčų sprendimo kontekste mediacija gali būti suprantama kaip alternatyvus ginčo sprendimo būdas, kuris, priešingai nei arbitražo procesas, yra greitas, ne toks brangus ir suteikia ginčo sprendimo kontrolę ginčo šalims³⁰⁹.

Dalis (28 proc.) verslo teisinių santykių dalyvių paklausti apie tai, kas turi reikšmės jų apsisprendimui dėl verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu, įvardijo neigiamą patirtį kituose procesuose (teisme, arbitraže).³¹⁰ Tokia respondentų nuomonė turi pagrindo, nes kasmet Lietuvos teismus pasiekia daugiau nei 3000 bylų vien tik dėl juridinių asmenų³¹¹. Žvelgiant į Lietuvos teismų praktiką, pastebima, kad verslo bylos, kuriose ginčo dalykas susijęs su verslo teisiniais santykiais, yra nagrinėjamos ne vienerius metus. 2018 m. daugiau nei pusė, t. y. net 51 proc. visų tais metais teismuose išnagrinėtų bylų, dėl juridinių asmenų įsitraukimo truko ilgiau nei metus³¹². Suprantama, kad tikslios teisminių verslo bylų nagrinėjimo trukmės neįmanoma nusakyti pagal bendro pobūdžio statistinius duomenis, nes teismams jas išsprendus ginčo šalys, įstatymų nustatyta tvarka, gali inicijuoti naujus teisinius procesus. Tokiu būdu verslo ginčų sprendimo trukmė ilgėja, o šalys patiria daugiau ekonominio pobūdžio neigiamų padarinių.

Verslo ginčų sprendimo trukmė yra reikšminga verslo teisinių santykių dalyviams. Net 84 proc. tyrimo apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą respondentų pažymėjo, kad verslo ginčus spręsti pasitelkiant mediaciją juos skatina tikslas taupyti laiką³¹³. Lietuvoje nėra statistinių duomenų apie tai, kiek laiko trunka verslo ginčų mediacija. Todėl lyginamojo pobūdžio tyrimas, kiek laiko Lietuvoje trunka verslo bylų nagrinėjimas teisme ir kiek trunka verslo ginčų sprendimas mediacijos būdu, nebuvo atliktas. Statistiniai duomenys tyrėjui prieinami tik apie dalies kasmet Lietuvos teismus pasiekiančių verslo bylų nagrinėjimo

³⁰⁸ Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*, supra note 26, p. xv.

³⁰⁹ Abramson, H., I. supra note 26, p. 325.

³¹⁰ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo ginčus pasirenka arba pasirinktų spręsti mediacijos būdu dėl neigiamos patirties kituose procesuose, pasirinko 28 proc. (N=54) respondentų (8 klausimas).

³¹¹ 2018 m. I instancijos teismuose buvo gauta 3110 bylų (Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose), 2018 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-05-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>).

³¹² Išvada padaryta disertacinio tyrimo autorės skaičiavimu vadovaujantis Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita I instancijos teismuose. Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose), 2018 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-05-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>).

³¹³ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo ginčus pasirenka arba pasirinktų spręsti mediacijos siekdami taupyti laiką, pasirinko 84 proc. (N=160) respondentų (8 klausimas).

trukmę³¹⁴. Šių duomenų pagrindu matyti, kad 2018 metais 26 proc. bylų dėl juridinių asmenų buvo nagrinėjama iki 6 mėn., 23 proc. 6-12 mėn., ir net 51 proc. tokių bylų nagrinėjimas truko 12 mėn. ir ilgiau. Taigi, Lietuvos teismuose verslo bylų nagrinėjimas dažniausiai trunka metus ir ilgiau. Lyginant vidutinę civilinių ir komercinių ginčų mediacijos trukmę ES valstybėse narėse³¹⁵ su jų trukme ES valstybių teismuose, buvo nustatyta, kad mediacija vidutiniškai trunka 43 d., tuo tarpu teismo procesas – 566 d. Lietuvos atstovai nurodė, kad tą patį ginčą išspręsti mediacijos būdu gali užtrukti iki 30 d., o teisme iki 300 d.³¹⁶ Lyginant su kitomis ES valstybėmis, Lietuvoje ginčo sprendimo trukmė mediacijos būdu yra trumpiausia³¹⁷ (Priedas C, 2 lent.). Vadovaujantis 2017 m. ES teisingumo suvestinės rezultatais, civilinių ir komercinių bylų nagrinėjimo Lietuvoje trukmė nesiekia 200 d. ir yra trumpesnė, lyginant ją su civilinių ir komercinių bylų proceso trukme kitose ES valstybėse³¹⁸.

Be laiko, ekonomijos verslo subjektams svarbus ir kitas su proceso trukme susijęs veiksnys – tai verslo ginčų sprendimo proceso kaina. Daugiau nei pusė tyrime apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle savo atsakymus pateikusių respondentų nurodė, kad mediaciją renkasi arba rinktųsi ateityje siekdami taupyti pinigus³¹⁹. Išanalizavus duomenis apie ES valstybių narių vidutinį mediacijos ir bylinėjimosi kainos santykį civilinėse ir komercinėse bylose³²⁰, pastebėta, kad Lietuvoje, Italijoje, Olandijoje, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje³²¹ su mediacijos procesu susijusios išlaidos yra ženkliai mažesnės nei to paties ginčo bylinėjimosi kaina (Priedas D, 3 lent.).

Apibendrinant prieinamus duomenis apie civilinių ir komercinių ginčų mediacijos trukmę ir kainą ES valstybėse, galima daryti išvadą, kad tai laiko ir pinigų ekonomija pagrįstas procesas. Tiriant verslo teisinių santykių dalyvių nuomonę dėl mediacijos taikymo, nustatyta, kad verslo ginčų mediacija yra aktuali ginčų sprendimo priemonė, siekiant taupyti ginčošalių laiką ir pinigus.

³¹⁴ Duomenys apie bylų dėl juridinių asmenų nagrinėjimo pirmos instancijos teismuose trukmę. Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose), 2018 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-05-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>).

³¹⁵ Disertacijos rengimo metu Jungtinė Karalystė yra laikoma ES valstybe nare. Jungtinė Karalystė išstojo iš Europos Sąjungos 2020 m. sausio 31 d.

³¹⁶ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, *supra* note 1, p. 124.

³¹⁷ *Ibid.*, p. 124.

³¹⁸ Europos Komisijos Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinio direktorato 2017 m. ES teisingumo suvestinė, p. 7. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-01-15]. <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2017_en.pdf>.

³¹⁹ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo ginčus pasirenka arba pasirinktų spręsti mediacijos siekdami taupyti laiką, pasirinko 64 proc. (N=122) respondentų (8 klausimas).

³²⁰ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs), *supra* note 1, p. 126.

³²¹ Duomenys rinkti ir apibendrinti tik apie tas užsienio valstybes, kurios pasirinktos kaip aktualios disertacinio tyrimo įvade.

2.1.4. *Proceso kontrolė ir orientacija į ginčo sprendimą*

Šalių kontrolė mediacijoje pasireiškia ginčo sprendimo proceso ir ginčo sprendimo rezultato lygmenimis. Kalbant apie proceso kontrolę, verta paminėti, kad ginčų šalims mediacijos metu sudaromos prielaidos ne tik pasisakyti ir būti išklaustoms, bet ir išlieti susitelkusias neigiamas emocijas, kurių verslo ginčiuose netrūksta. Autorė K. Taylor laikosi nuomonės, kad verslo mediacijose pasitaiko atvejų, kai ginčo šalys patiria stiprių negatyvių emocijų, kurių mediatoriumi neįmanoma palengvinti teiravimosi ar jų atskleidimo būdu³²². Negatyvios emocijos slepia kur kas labiau problematišką emocinį konfliktą, kurį išgyvenanti verslo ginčo šalis jaučiasi „išprovokuota“. Pagal K. Taylor, „provokacija“ iš esmės reiškia būseną, kai ginčo šalys jaučia pozicijų susipriešinimą, bendrų interesų nebuvimą ir nenorą juos identifikuoti. „Provokacijas“ iš dalies sukelia verslo ginčo šalių susitelkimas į mediacijos proceso tikslą (pavyzdžiui, sudaryti sandorį ir (ar) susitarti dėl finansinių klausimų), dėl ko šalys dažnai lieka nepasiruošusios problemoms, galinčioms kilti emociniame lygmenyje. Tam, kad verslo ginčų mediacijose būtų galima išvengti aklavietės, tokiose situacijose K. Taylor mediatoriams pataria pasitelkti empatiško supratimo metodus³²³. Šie metodai yra taikomi ir Harvardo derybų instituto atstovų, kurie nurodo, kad empatija padidina šalių susitarimo galimybes³²⁴.

Kitas mediacijos privalumas yra tas, kad pačios ginčo šalys yra atsakingos už tarpusavio ginčo sprendimo rezultatą. Nesvarbu, kokį – formalų ar neformalų – procesą inicijuoja verslo ginčų šalys, jų tarpusavio ginčas neturėtų priklausyti teisėjui, arbitrai ar mediatoriumi. Pagal T. Stipanowich, vienas iš pozityvių komercinių ginčų sprendimo procesų formavimo kriterijų yra šalių kontrolė ginčo sprendimo ir jo rezultato atžvilgiu, kuri apima: informuotą sprendimų priėmimą ir sutikimą, apsisprendimą, lankstų dinamišką (pritaikytą) procesą³²⁵. Mediacijoje mediatorius negali priimti šalims privalomo ginčo sprendimo.³²⁶ Visi esminiai proceso sprendimai priklauso išimtinai verslo ginčų šalims³²⁷. Mediatorius, priklausomai nuo savo pasirinkto elgesio modelio, gali tik rekomenduoti šalims verslo ginčų sprendimo būdus, tačiau galutinį susitarimą dėl tarpusavio verslo ginčo sprendimo turi sudaryti pačios ginčo šalys.

J. Nolan-Haley požiūriu, du esminiai procesų požymiai – savanoriškumas ir šalių kontrolė dėl ginčo rezultato – skiria mediaciją nuo arbitražo³²⁸. Tačiau pagal pirmiau pristatytus prieinamus statistinius duomenis matyti, kad Lietuvoje mediacija vis dar nėra pirmaujanti verslo ginčų sprendimo priemonė. 2018 m. Lietuvos teismus pasiekė daugiau kaip

³²² Taylor, K. *supra* note 64, p. 550-551.

³²³ *Ibid.*

³²⁴ Curtis, D., L. Reconciliation and the Role of Empathy, 1998. In: (ats. Red. Alfini, J., J., Galton, E., R.) *ADR Personalities and Practice Tips*. Washington: American Bar Association Section on Dispute Resolution, p. 63.

³²⁵ Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *supra* note 83, p. 878-879.

³²⁶ Tagor, R. Dragomir, C., B. Mediation as an Alternative to Conflict Settlement. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*. 2012, Vol. 4, Issue 1, p. 393.

³²⁷ Lavi, D. Three is Not a Crowd: Online Mediation-Arbitration in Business to Consumer Internet Disputes. *University of Pennsylvania Journal of International Law*. 2016, Vol. 37, Issue 3: 871-940, p. 883.

³²⁸ Nolan-Haley, J., M. Mediation: the „New Arbitration“. *supra* note 251, p. 68.

3110 bylų dėl juridinių asmenų³²⁹, tesiminei mediacijai tokių bylų buvo perduoda vos 11³³⁰, o Vilniaus komercinio arbitražo teisme iš viso buvo gautos 21 byla.³³¹ Dėl to galima manyti, kad verslo ginčų šalims ginčų sprendimo proceso kontrolė vis dar nėra labai aktuali. Statistiškai absoliučiai daugumos verslo ginčų atvejų jų išsprendimo prerogatyva yra deleguojama teisėjui. Tačiau tokia skirtingoms institucijoms perduodamų verslo bylų statistika neatspindi tikrosios verslo teisiųjų santykių dalyvių valios. Didžioji dauguma verslo subjektų teigiamai vertina galimybę pačioms priimti sprendimą dėl verslo ginčų sprendimo rezultato³³². Vos 12 proc. tyrimo apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle respondentų nurodė, kad neigiamai vertina galimybę sprendimą dėl verslo ginčų priimti pačioms šalims, pažymėdamos, kad geriau, kai sprendimą priima teisėjas arba arbitras³³³. Disertacinio darbo autorės įsitikinimu, verslo ginčų šalių sąmoningumą apie ginčo proceso kontrolę ir orientaciją į jo išsprendimą tikslinga formuoti kompleksiskai, todėl tolesniuose poskyriuose būtina analizuoti mediatoriaus vaidmenį verslo mediacijoje.

2.2. Verslo ginčų mediacijos proceso dalyviai ir jų vaidmuo

Verslo mediacijos procese dalyvauja ne tik ginčo šalys ir mediatorius, bet ir ginčo šalių atstovai, juridinių asmenų dalyviai, ekspertai ir kiti asmenys – taigi, platus ir neapibrėžtas subjektų skaičius. Kiekvienas verslo mediacijos proceso dalyvis įgyvendina skirtingas funkcijas, kurios turi lemiamos reikšmės sėkmingam mediacijos procesui. Todėl tikslinga analizuoti pagrindinius verslo mediacijos dalyvius ir nustatyti jų vaidmenį ginčo sprendimo procese.

2.2.1. Mediatoriaus neutralumas ir kompetencija

Mediatoriaus neutralumas mediacijoje yra laikomas vienu iš esminių mediacijos teorijos pagrindų. Nagrinėjant mediatoriaus neutralumo klausimą, pastebima, kad teisės aktuose ir dokumentuose mediatoriaus neutralumas kyla iš mediatoriaus nepriklausomumo ir nešališkumo, tačiau su šiais principais nėra tapatinamas³³⁴. Tiek įvairių užsienio valstybių

³²⁹ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose), 2018 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-05-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

³³⁰ Teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita, 2019 m. kovo 29 d., p. 8. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 03]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>.

³³¹ 2018 m. Vilniaus komercinio arbitražo teisme buvo gauta 21 byla. Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika, 2020 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-02] < http://www.arbitrazas.lt/failai/Statistika/VKAT%20statistika%202018%20m_updt.pdf>.

³³² Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad teigiamai vertina galimybę sprendimą dėl ginčo dalyko priimti pačioms, pasirinko 88 proc. (N=168) respondentų (10 klausimas).

³³³ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad geriau kai sprendimą dėl ginčo dalyko priima trečiasis asmuo (arbitras, teisėjas), pasirinko 12 proc. (N=22) respondentų (10 klausimas).

³³⁴ Vadovaujantis Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) Efektyvios mediacijos vadovu nešališkumas nėra neutralumo sinonimas, nes mediatorius paprastai yra įpareigotas laikytis tam tikrų visuotinių principų ir vertybių, su kuriomis prireikus turi supažindinti ir mediacijos proceso dalyvius. United Nations Guidance for Effective Mediation, 2012, p. 9. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-15]. <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDP2012%28english%29_0.pdf>.

teisės aktuose³³⁵, tiek tarptautinių organizacijų priimtuose kodifikuotuose etikos reikalvinių rinkiniuose³³⁶, tiek ir mokslinėje literatūroje³³⁷ mediatorius apibūdinamas kaip neutralus³³⁸, nešališkas³³⁹ ir nepriklausomas³⁴⁰ asmuo.

Lietuvos nacionalinėje teisėje mediatoriui keliamas nešališkumo reikalavimas, nustatytas mediatoriaus apibrėžimą įtvirtinančioje teisės normoje, pagal kurią mediatorius – tai „trečiasis nešališkas fizinis asmuo, kuris yra įrašytas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą ir padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą“³⁴¹. LR Mediacijos įstatymo 4 str. 2 d. suformuluota ir elgesio taisyklė, kuri mediatorių įpareigoja ginčo šalių atžvilgiu veikti nešališkai. Panašus reikalavimas numatytas Europos mediatorių elgesio kodekse: „mediatorius visais atvejais turi šalių atžvilgiu veikti nešališkai“³⁴². Galima daryti išvadą, kad mediatoriaus neutralumas yra suprantamas, kaip nešališkas mediatoriaus elgesys ginčo šalių atžvilgiu.

Kita vertus, mediatoriaus neutralumas neapsiriboja nešališku elgesiu su ginčo šalimis. Jis ir reiškia ir mediatoriaus nepriklausomumą, kuris priešingai nei nešališkumas, yra siejamas ne tik su ginčo šalimis, bet ir su reikšmingomis aplinkybėmis, darančiomis įtaką mediatoriaus neutralumui arba galinčiomis sukelti interesų konfliktą. Lietuvos teisėje nepriklausomumo principas nėra aiškiai reglamentuojamas ir apsiriboja pareiga pranešti ginčo

³³⁵ Pavyzdžiui, 2017 m. spalio 2 d. Airijos Respublikos mediacijos įstatymas [No. 27] PT.6 S.26, Sec. 6.4 (c), Sec. 8.2 (b) [žiūrėta 2018 01 18] <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/27/enacted/en/pdf>>; 2012 m. liepos 21 d. Vokietijos Federacijos mediacijos įstatymas, Sec. 1(2), Sec. 3(1) [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 18] <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_mediationsg/englisch_mediationsg.pdf>; Kalifornijos valstijos Civilinio proceso kodeksas, Sec. 154.023. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-18]. <<http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/CP/pdf/CP.154.pdf>>.

³³⁶ 2004 m. Europos Komisijos priimtas Europos Mediatorių elgesio kodeksas. European Code of Conduct for Mediators of the European Commission, 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-06-15]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf>. 2014 m. priimtos Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) Mediacijos taisyklės. International Chamber of Commerce Mediation Rules, 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-06-15]. <<https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/mediation/mediation-rules/>>; Tarptautinio mediacijos instituto (IMI) Profesinio elgesio kodeksas. International Mediation Institute Code of Professional Conduct. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-06-15]. <<http://mediationbedrijfsleven.nl/files/IMI%20code%20of%20professional%20conduct.pdf>>; 2012 m. priimtas Jungtinių Tautų (JT) Organizacijos Efektyvios mediacijos vadovas. United Nations Guidance for Effective Mediation, 2012. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-06-15]. <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_0.pdf>.

³³⁷ Field, R. Neutrality and Power: Myths and Reality. *ADR Bulletin*. 2000, Vol. 3(1):1-5. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-18]. <<http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1089&context=adr>>.

³³⁸ Žodis „neutralus“ reiškia – neprisidantis nė prie vienos pusės, bešališkas. Tokia reikšmė nurodoma lietuvių kalbos žodyne (Lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 18]. <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=neutralus&lns=-1&les=-1>>). Panaši reikšmė nurodoma viename išsamiausių anglų kalbos žodynų – Oksfordo žodyne, kuriame „neutralus“ (angl. *neutral*) reiškia nepalaikantis, nepadedantis nė vienai iš konflikto, nesutarimo šalių, nešališkas. (The Oxford Dictionary. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 18]. <<https://en.oxforddictionaries.com/definition/neutral>>). Pažymėtina, kad vadovaujantis pirmiau nurodytuose žodynuose pateikiamomis „neutralus“ (angl. *neutral*) reikšmėmis abu žodžiai: „neutralus“ ir „nešališkas“ gali būti laikomi artimos reikšmės žodžiais.

³³⁹ Žodis „nešališkas“ reiškia – vienodai elgiantis su varžovais ar ginčo šalimis. (The Oxford Dictionary. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 18]. <<https://en.oxforddictionaries.com/definition/impartial>>).

³⁴⁰ Žodis „nepriklausomas“ reiškia – nepriklausantį nuo nieko, laisvą, savarankišką. Tokia reikšmė nurodoma lietuvių kalbos žodyne (Lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 18]. <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=nepriklausomas&lns=-1&les=-1>>).

³⁴¹ LR Mediacijos įstatymo 2 str., 5 d.

³⁴² 2004 m. Europos Komisijos Europos Mediatorių elgesio kodekso 2.2 p. (European Code of Conduct for Mediators of the European Commission, 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-06-15]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf>).

šalims apie, mediatoriaus manymu, svarbias aplinkybes, galinčias turėti įtakos jo nešališkumui. Europos mediatorių elgesio kodekso 2.1 straipsnyje mediatoriaus nepriklausomumas reguliuojamas labai detalai, išskiriant aplinkybes, kurios gali daryti įtaką mediatoriaus nepriklausomumui arba sukelti interesų konfliktą. Tokios aplinkybės apima, įskaitant, bet neapsiribojant, aplinkybes susijusias su: mediatoriaus ir bent vienos iš ginčo šalių asmeniniais ar verslo santykiais; mediatoriaus tiesioginiu ar netiesioginiu finansinio ar kitokio pobūdžio suinteresuotumu ginčo sprendimo baigtimi; mediatoriaus (arba jo biuro nario) kitų, ne mediacijos, paslaugų teikimu bent vienai iš ginčo šalių. Esant pirmiau nurodytoms arba kitoms, mediatoriaus nepriklausomumui galinčioms daryti įtaką aplinkybėms, mediatoriui ne tik keliama pareiga apie jas informuoti ginčo šalis, bet ir gauti jų sutikimą, norint pradėti arba tęsti mediacijos procesą.

Tarptautinėje teisėje mediatoriaus neutralumo ir nešališkumo sąvokos nėra vartojamos kaip sinonimai. ICC Mediacijos taisyklėse nurodoma, kad „mediatorius visada veikia nepriklausomu, neutraliu ir nešališku būdu“³⁴³. Vadovaujantis 2012 m. Jungtinių Tautų (JT) Efektyvios mediacijos vadovu³⁴⁴ nešališkumas reiškia:

1. mediatoriaus pareigą išlaikyti balansą su visomis šalimis elgiantis sąžiningai;
2. mediatoriaus materialinio intereso nebuvimą dėl mediacijos baigties; ir
3. efektyvios komunikacijos vykdymą, kuris yra būtinas visapusiškam reikšmingų aplinkybių atskleidimui³⁴⁵.

Tuo tarpu, mediatoriaus neutralumas siejamas su tam tikrais visuotiniais principais ir vertybėmis³⁴⁶, su kuriomis, prireikus, mediatorius turi aiškiai supažindinti ir mediacijos proceso dalyvius³⁴⁷. Taigi, tarptautinės teisės požiūriu, mediatoriaus neutralumas yra labai plataus turinio ir nėra prilyginamas mediatoriaus nešališkumui.

K. Tan teigimu, mediatoriaus neutralumas ir nešališkumas paprastai vartojami kaip sinonimai, nors šias sąvokas atskirti galima neutralumą siejant su mediatoriaus nesuinteresuotumu, o nešališkumą – su mediatoriaus sąžiningumu. Vis dėlto, K. Tan mediatoriaus nešališkumą prilygina neutralumui ir jį sieja su mediatoriaus gebėjimu spręsti šalių galios disbalanso problemą³⁴⁸. Praktikoje mediatoriai neutralumą ir nešališkumą supranta įvairiai. Vieni neutralumą prilygina nešališkumui, kiti neutralumą sieja su nešališkumu ir

³⁴³ 2014 m. Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) Mediacijos taisyklių 2.3.3 p. International Chamber of Commerce Mediation Rules, 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-06-15]. <<https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/mediation/mediation-rules/>>.

³⁴⁴ United Nations Guidance for Effective Mediation, 2012. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-15]. <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_0.pdf>.

³⁴⁵ *Ibid.*, p. 10.

³⁴⁶ Atsižvelgiant į tai, kad 2012 m. priimtas Jungtinių Tautų (JT) Efektyvios mediacijos vadovas yra nukreiptas į JT mediatorius, ir yra aktualus valstybėms JT narėms (Lietuva JT narė tapo 1991 m. rugsėjo 17 d.), darytina išvada, kad vadove minimi „visuotiniai principai ir vertybės“ reiškia JT deklaruojamus ir jos organų priimtuose teisės dokumentuose įtvirtintus fundamentinius principus ir vertybes, kaip antai, pagarba pagrindinėms žmonių teisėms, socialiniam teisingumui, žmogaus asmenybės orumui ir kt. (1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*. 2002, 15-557).

³⁴⁷ United Nations Guidance for Effective Mediation, 2012, *supra* note 344, p. 9.

³⁴⁸ Tan, K., W., T. Bridging the Concepts of Neutrality and Power Imbalance, 2016. In: (ats. Red., J., Lim, M.) *Contemporary Issues in Mediation*. Singapore: World Scientific Publishing, p. 141, 142.

suinteresuotumu ginčo sprendimo atžvilgiu.³⁴⁹ Disertacinio darbo autorės nuomone, mediatoriaus neutralumo sąvoka apima mediatoriaus nešališkumą. Nešališkumas reiškia mediatoriaus elgesį ginčo šalių atžvilgiu, o neutralumas yra siejamas su mediatoriaus asmeniu ir jo disponuojamomis žiniomis.

Kitas su mediatoriaus asmeniu susijęs reikšmingas tiriamas klausimas – mediatoriaus kompetencija. Pagal naująjį LR Mediacijos įstatymą „mediacija, išskyrus teisėjų vykdomą teisminę mediaciją, yra profesinė veikla.“³⁵⁰ Verslo teisiųjų santykių dalyviai, paklausti apie tai, ar verslo ginčų mediatorius turėtų išmanyti sritį su kuria susijęs kilęs ginčas, atsakė teigiamai³⁵¹. Tačiau nemaža dalis respondentų taip pat pažymėjo, kad sprendžiant verslo ginčus mediatorius-ginčo dalyko ekspertas nėra būtinas, svarbu, kad jis būtų kvalifikuotas³⁵². G. Štaraitės-Barsulienės teigimu, dalis Europos valstybių, pavyzdžiui, Vokietija, Portugalija, Didžioji Britanija, apskritai neturi jokių teisės aktuose išdėstytų minimalių kvalifikacijos reikalavimų mediatoriams³⁵³. Lietuvoje nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojusio LR Mediacijos įstatymo teisės normose nustatyti aukštesni nei prieš tai galioję mediatorių kvalifikacijos reikalavimai, kurie, tikėtina, turėtų paskatinti verslo subjektus labiau pasitikėti mediacija ir ją dažniau rinktis tarpusavio ginčų sprendimui. Mediatorių, kurie pageidauja būti įtraukti į teismo mediatoriaus sąrašą, kompetenciją reguliuoja Teismo mediatoriaus statuso suteikimo ir jo panaikinimo asmenims tvarkos aprašas (toliau – Aprašas)³⁵⁴. Vadovaujantis Aprašu, teismo mediatoriaus statusą suteikia Teisėjų tarybos sudaryta Teisminės mediacijos komisija, o mediatoriams keliami kvalifikaciniai reikalavimai apima: nepriekaištingos reputacijos, aukštojo universitetinio išsilavinimo, ne trumpesnių kaip 32 akademiųjų valandų mokymų mediacijos tema išklauso ir mediatoriui reikiamų asmeninių ir dalykinių savybių turėjimo, reikalavimus³⁵⁵.

Mediatoriams keliami kompetencijos reikalavimai privalomi visiems mediaciją Lietuvoje vykdančioms teisės subjektams. Pagal 2019 m. priimtą reguliavimą, asmenims, neįrašytiems į LR mediatorių sąrašą, panaikintos teisinės sąlygos teikti mediacijos paslaugas³⁵⁶. Nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojusiose teisės normose detalieji reguliuojami reikalavimai asmenims, siekiantiems teikti mediacijos paslaugas. Pagal LR įstatyminių reguliavimą, mediatoriams taip pat numatyti netinkamo reikalavimų įgyvendinimo teisiniai padariniai. Pavyzdžiui, išbraukimas iš mediatorių sąrašo ar išpėjimas³⁵⁷. Be kita ko, mediatorių kva-

³⁴⁹ Douglas, S. Neutrality in Mediation: A Study of Mediator Perceptions. *Queensland University of Technology Law and Justice Journal*. Vol. 8(1), 2008: 139-157, p. 144.

³⁵⁰ LR Mediacijos įstatymo 2 str., 3 d.

³⁵¹ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad mediatorius turėtų išmanyti sritį su kuria susijęs kilęs ginčas, pasirinko 48 proc. (N=92) respondentų (13 klausimas).

³⁵² Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad mediatoriui nebūtina išmanyti sritį su kuria susijęs kilęs ginčas, tačiau yra svarbi jo kvalifikacija, pasirinko 44 proc. (N=84) respondentų (13 klausimas).

³⁵³ Štaraitė-Barsulienė, G. *supra* note 56, p. 66.

³⁵⁴ Teisėjų tarybos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr. 13P-124-(7.1.2) patvirtintas Teismo mediatoriaus statuso suteikimo ir jo panaikinimo asmenims tvarkos aprašas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-05-05] <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/18f52c404d2f11e48ab9ed2ded7f9767/OTIUHICGFh>>.

³⁵⁵ Teismo mediatoriaus statuso suteikimo ir jo panaikinimo asmenims tvarkos aprašo II sk., 6 p. *Ibid*.

³⁵⁶ LR Mediacijos įstatymo 4 str., 1 d.

³⁵⁷ LR Mediacijos įstatymo 9 str., 26 str., 1 d. 1, 2 p.

lifikacija privalo būti nuolat tobulinama³⁵⁸. Asmenys, siekiantys būti mediatoriais, privalo turėti universitetinį išsilavinimą; būti išklausę ne trumpesnius kaip 40 akademiųjų valandų mediacijos mokymus; išlaikyti mediatorių kvalifikacinį egzaminą ir būti nepriekaištingos reputacijos³⁵⁹. Priimtos naujovės apima didesnę mediacijos mokymų akademiųjų valandų kiekį ir mediatorių kvalifikacinio egzaminą išlaikymą. Lietuvoje pasirinktas modelis išklausti konkretų mediacijos mokymų valandų skaičių nėra naujas ar neįprastas kitų užsienio šalių atžvilgiu. O reikalavimą išlaikyti mediatorių kvalifikacinį egzaminą nustato tik labai maža dalis Europos Sąjungos valstybių (Kroatija³⁶⁰, Austrija³⁶¹, Bulgarija³⁶²). Tam tikros įrašymo į LR mediatorių sąrašą išimties priimtos teisėjams, advokatams, antstoliams, notarams ir socialinių mokslų daktaro laipsnį turintiems asmenims. Kita vertus, įstatymų leidėjas, netgi numatydamas mažesnius mediatoriaus statuso suteikimo reikalavimus pirmiau nurodytiems asmenims, kartu pateikia sąlygas išimčių taikymui. Štai, pavyzdžiui, socialinių mokslų daktaro laipsnį turintys asmenys neprivalės išlaikyti mediatorių kvalifikacinį egzaminą ir neturės būti išklausę 40 akademiųjų valandų mokymų mediacijos tema, jei per paskutinius trejus metus iki kreipimosi dėl įrašymo į LR mediatorių sąrašą bus vedę mokymus mediacijos tema, kurių bendra trukmė ne mažiau kaip 100 akademiųjų valandų³⁶³.

Įstatymų leidėjo suformuluoti reikalavimai asmenims, siekiantiems būti mediatoriais, skatina siekti pozityvaus tikslo – mediaciją įtvirtinti kaip profesionalią paslaugą, vykdomą kompetetingo asmens. Iki pirmiau nurodytų reikalavimų asmenims, norintiems tapti mediatoriams, išgaliojimo, buvo pastebima ryški tendencija ginčų mediatoriais pasirinkti mediatorius – teisėjus. 2018 m. didžiausia dalis, net 92 proc., teisminei mediacijai perduotų civilinių bylų perduota teismo mediatoriams-teisėjams ir tik 8 proc. – kitų profesijų teismo mediatoriams³⁶⁴. Teisėjams, kuriems keliami aukšti kompetencijos reikalavimai³⁶⁵ tam tikri kompetencijos reikalavimai nustatyti LR Mediacijos įstatymu nėra taikomi³⁶⁶. G. Štaraitė-Barsulienės požiūriu, tam tikrų teisės specialistų – notarų atžvilgiu, reikalavimai mediatoriaus kompetencijai taip pat, kaip ir teisėjams, turėtų būti minimizuoti³⁶⁷.

³⁵⁸ LR Mediacijos įstatymo 8 str.

³⁵⁹ LR Mediacijos įstatymo 6 str., 1 d., 4 p.

³⁶⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. rugsėjo 17 d. įsakymo Nr. 1R-268 „Dėl Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“ 37.3 p. *Teisės aktų registras*. 2015 m. rugsėjo 17 d. Nr. 13939.

³⁶¹ Austrijoje asmenys siekiantys tapti mediatoriais privalo išlaikyti akreditacijos egzaminą. Austrijos teisminės mediacijos asociacija organizuoja specialų egzaminą, kurio išlaikymo reikalavimas taikomas teismo mediatoriams. („Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs. 2014, *supra* note 1 p. 19).

³⁶² Bulgarijoje asmenys sėkmingai baigę mediacijos mokymus privalo išlaikyti teorinį ir praktinį egzaminus. *Ibid.*, p. 24.

³⁶³ LR Mediacijos įstatymo 6 str., 2 d.

³⁶⁴ Teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita, 2018 m. kovo 29 d., p. 4. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 05]. < <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf> >.

³⁶⁵ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 – 53 str. *Valstybės žinios*. 1994-06-17, Nr. 46-851; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas byloje Nr. 19/05.

³⁶⁶ LR Mediacijos įstatymo 6 str., 2 d.

³⁶⁷ Štaraitė-Barsulienė, G. *supra* note 56, p. 69.

Apibendrinant mediatoriaus neutralumo klausimą, galima daryti išvadą, kad mediatoriaus neutralumą galima apibūdinti kaip jo nešališkumą ginčo šalių atžvilgiu ir nepriklausomumą, esant tam tikroms reikšingoms aplinkybėms, galinčioms daryti įtaką mediatoriaus neutralumui, sukelti interesų konfliktą arba prieštarauti visuotiniams principams ir vertybėms. Mediatoriaus neutralumas yra susijęs ir su jo kompetencija. Atsižvelgiant į verslo teisinių santykių dalyvių išreikštą nuomonę, galima daryti išvadą, kad tiek mediatorius – verslo ginčų ekspertas, tiek apskritai kvalifikuotas mediatorius yra vertinami pozityviai. Tikėtina, kad mediatoriams keliami kompetencijos reikalavimai ir prievolė nuolat tobulinti kvalifikaciją turės pozityvios įtakos verslo ginčų mediacijos plėtrai.

2.2.2. Mediatoriaus vaidmuo verslo ginčų mediacijoje

Mediatorius, talkindamas sprendžiant verslo ginčą, neverčia šalių priimti ginčo sprendimo ir pats tokio sprendimo nepriima, tačiau jo vaidmuo vykdamas mediaciją yra labai svarbus. Mediatorius bet kuriuo proceso metu turi teisę įsikišti į šalių diskusiją, užduoti esminius klausimus ginčo šalims ir panaudoti jam suteiktas įtikinėjimo galias, siekdamas padėti šalims priimti taikų susitarimą.

2.2.2.1. Mediacijos stiliai ir jų įtaka mediatoriaus vaidmeniui verslo ginčų mediacijoje

Verslo ginčų mediacijoje mediatoriaus vaidmeniui tiesioginę įtaką daro mediacijos stilius, kurį praktikoje taiko ginčo sprendime tarpininkaujantis trečiasis nešališkas asmuo. Mokslinėje literatūroje mediacijos stiliai klasifikuojami įvairiais pagrindais. Dažniausias ir labiausiai paplitęs skirstymas yra pagal tris kriterijus. Pirmasis – mediacijos proceso tikslas, t. y. į ką mediacija yra orientuota: į ginčo esmę, į ginčo sprendimo procesą ar į ginčo šalių tarpusavio santykius. Antrasis kriterijus apima mediatoriaus subjektyviasias savybes, tokias, kaip: jo požiūris į ginčo sprendimą ir galiojančias socialines, teisines normas. Trečiasis kriterijus yra susijęs su mediatoriaus savęs suvokimu mediacijos procese ir jo gebėjimu šį procesą kontroliuoti³⁶⁸. Vadovaujantis pirmuoju proceso tikslo kriterijumi, išskiriami tokie visuotinai žinomi mediacijos stiliai, kaip: lengvinamasis³⁶⁹, vertinamasis³⁷⁰, transformuojamasis, pasakojamasis ir terapinis. Verslo mediacijos procese aktualūs lengvinamojo,

³⁶⁸ Kaminskienė, N. et al. *Mediacija. supra* note 44, p. 61.

³⁶⁹ Dar vadinamas lengvinamuoju arba lengvinančiuoju mediacijos stiliumi. Terminas „lengvinantysis“, kaip angl. žodžio „*facilitative*“ vertinys nurodantis mediacijos stiliaus rūšį lietuvių mokslininkų darbuose pirmą kartą atsirado 2004 m., kai jį iš anglų kalbos savo darbe išvertė autorė Jolanta Sondaitė (Sondaitė, J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė. *Socialinis darbas*. 2004, 3(2): 114–118, p. 115). Žodis „*facilitative*“ yra kildinamas iš lot. žodžio „*facilis*“ (lot. *padaryti lengvesnį*) ir daugelyje anglų kalbos žodynuose reiškia: palengvinti (pvz., procesą); daryti lengvesnį arba daryti mažiau sudėtingu; padėti; vesti (pvz., derybas, diskusiją); asistuoti (pvz., susitikime, procese); padaryti lengviau atliekamą (pvz., darbą, procesą) (The American Heritage Dictionary of the English Language. Fifth Edition. Boston: Houghton Mifflin, 2011; Collins English Dictionary – Complete and Unabridged. 12th Edition. Glasgow: HarperCollins Publishers, 2014). Lietuvos nacionalinės teorijos apie mediaciją vienodinimo tikslu, moksliniuose darbuose kurių tyrinėjimo objektas yra mediacija, mediacijos stiliaus rūšiai nusakyti siūloma vartoti terminą „lengvinamasis“. Būtent tokį sąvoką reiškiantį žodį nurodo ir pirmojo vadovėlio mediacijos tematika autoriai (Kaminskienė, N. et al. *Mediacija. supra* note 44).

³⁷⁰ Atsižvelgiant į mediatoriaus direktyvaus elgesio išraišką vertinamasis mediacijos stilius yra direktyvus.

vertinamojo ir transformuojamojo mediacijos stiliai arba jų elementai. Pasakojamasis ir terapinis mediacijos stiliai laikytini fakultatyviais, nes nėra duomenų, kad būtų naudojami verslo ginčų sprendimo praktikoje.³⁷¹

Kenneth Kressel³⁷², tyrinėjęs mediatoriaus elgesį sprendimo priėmimo procese, išskiria terminą „formalūs modeliai“, kuris mediacijos doktrinoje ir praktikoje nusako mediatoriaus vaidmenį mediacijoje. Vadovaudamasis savo atlikto išsamaus mediatorių elgesio empirinio tyrimo rezultatais, K. Kressel pateikia tokias pagrindines su formaliais mediacijos modeliais susijusias išvadas:

- visuotinai žinoma formalių modelių samprata ir mokymas apie juos nėra pakankamas;
- kiekvieno mediatoriaus unikali patirtis, asmeninės vertybės ir įsitikinimai neišvenigiamai daro įtaką formalių modelių taikymui;
- formalūs modeliai yra bendro pobūdžio, todėl atsižvelgiant į ginčų ir (arba) ginčo šalių unikumą bei dinamiką yra nepakankamai tikslūs;
- formalūs modeliai paprastai egzistuoja sąmoningumo lygmenyje, tuo tarpu mediatorių elgesys sprendimo procese dažniausiai yra numanomo lygmens³⁷³.

Nors pirmiau pateiktos K. Kressel išvados suformuluotos gana kritiškai, kaip matyti, pats autorius nepaneigia formalių modelių egzistavimo fakto ir išskiria penkis konceptualiai skirtingus mediacijos stilius: integruotąjį, vertinamąjį, transformuojamąjį, lengvinamąjį ir latentinės priežasties (angl. *latent cause*). Autorius taip pat pažymi, kad iš šių penkių mediacijos stilių praktikoje mediatoriai taiko tik du mediacijos modelius: orientuotą į sprendimą ir orientuotą į santykius³⁷⁴. Todėl šie stiliai ir jų įtaka verslo mediaciją vykdančiam subjektui bus analizuojami plačiau.

Svarbu pažymėti, kad šiuolaikinė mediacijos samprata ir jos principų turinys pirmiausia formavosi lengvinamosios mediacijos doktrinos pagrindu. Lengvinamasis mediacijos stilius atsirado ir buvo pradėtas taikyti kartu su mediacijos, kaip institucionalizuotos paslaugos, susiformavimu. Pirmieji lengvinamojo stiliaus šalininkai buvo teisės profesijos atstovai, nors manytina, kad šis stilius dažniau taikomas mediatorių neturinčių teisinio išsilavinimo³⁷⁵. Pagrindiniai lengvinamojo stiliaus bruožai yra mediatoriaus pasyvus ir neutralus elgesys, orientacija į ginčo sprendimo procesą ir atskirų susitikimų su šalimis vengimas. Vėliau atsirado ir šiuo metu Anglijoje bei JAV verslo ginčams spręsti sparčiai populiarėja vertinamasis mediacijos stilius, kurį dažniau nei kitų profesijų atstovai, praktikoja mediatoriai-teisininkai. N. Kaminskienė nurodo, kad ir Lietuvoje egzistuoja vertinamojo stiliaus taikymo prielaidos, argumentuodama, jog tam įtakos turi kita mediatoriaus profesija (pavyzdžiui, mediatorius-teisėjas, mediatorius-advokatas). Šiandieną ginčai Lietuvoje dar nėra dažnai sprendžiami me-

³⁷¹ Tyrimo autorė disertacijos rengimo metu neaptiko nei vieno mokslinio šaltinio, kuriame nurodoma, kad pasakojamasis ir (ar) terapinis mediacijos stilius yra ar gali būti naudojami verslo mediacijos praktikoje.

³⁷² Kressel, K. How Do Mediators Decide What to Do: Implicit Schemas of Practice and Mediator Decisionmaking. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. Vol. 28(3), 2013: 709-736, p. 721.

³⁷³ *Ibid.*, p. 721.

³⁷⁴ Kressel, K. *Cituota pagal* Condlin, J., R. The Curious Case of Transformative Dispute Resolution: an Unfortunate Marriage of Intransigence, Exclusivity, and Hype. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 14(3), 2013: 621-682, p. 621.

³⁷⁵ Zumeta, Z. A Facilitative Mediators Responds. *supra* note 25, p. 335.

diacijos būdu, todėl, N. Kaminskienės požiūriu, griežtai išskirti vertinamojo stiliaus taikymą, kaip jau susiformavusį Lietuvos nacionalinės mediacijos praktikoje, yra anksti³⁷⁶.

Vertinamojo mediacijos stiliaus skiriamasis bruožas yra formalių arba neformalių pasiūlymų ginčo sprendimo procese teikimas. Šis mediacijos stilius siejamas su tam tikrų specialiųjų mediatoriaus žinių panaudojimu sprendžiant ginčus. Vieni autoriai teigia, kad vertinamąjį mediacijos stilių suformavo ir dažniausiai taiko mediatoriai, turintys teisinį išsilavinimą³⁷⁷. Kitų mediatorių patirtis rodo, jog mediatoriaus įgytas išsilavinimas nėra vertinamojo stiliaus taikymo priežastis. Pavyzdžiui, buvęs advokatas G. Friedman³⁷⁸ jau daugiau kaip 40 metų mediatoriaus praktikoje taiko lengvinamąjį stilių³⁷⁹. Todėl asmens įgytas išsilavinimas nebūtinai *a priori* lemia tai, kokį mediacijos stilių ginčų sprendimo praktikoje taikys mediatorius. Manytina, kad taikytino mediacijaus stiliaus siejimas su teisininko išsilavinimu yra pagrįstas tik tais atvejais, kai mediacijoje mediatorius save identifikuoja kaip teisininką.

Z. Zumeta nuomone, didesnę reikšmę konkretaus mediacijos stiliaus pasirinkimui turi mediatorių mokymai ir jų turinys³⁸⁰. Pritartina, kad mediacijos mokymai išties daro įtaką asmeniniam mediatoriaus elgesio modelio formavimuisi.

Kitas, labai plačiai literatūroje nagrinėtas mediacijos stilius, yra transformuojamasis, kuris siejamas su transformuojamosios mediacijos teorija, pradėjusia formuotis XX a. dešimtajame dešimtmetyje. Šios teorijos kūrėjai ir vystytojai, pirmą kartą suformulavę transformuojamosios mediacijos principus, yra R. Baruch Bush ir J. Folger³⁸¹. Priešingai nei lengvinamasis ir vertinamasis mediacijos stiliai, kurių tikslas – šalių susitarimas, ši teorija grindžiama konflikto dalyvių požiūriu į nesutarimą ir į vienas kitą pasikeitimu. Siekiama ne tik transformuoti santykius tarp ginčo šalių, bet ir daryti įtaką visuomenės kaitai.

Literatūroje, skirtoje mediacijos tematikai, yra įvairių nuomonių dėl mediatoriaus vaidmens sprendžiant ginčus. Reikia pažymėti, kad mokslininkai ir praktikai yra linkę atsargiai vertinti bet kurio mediacijos stiliaus kritiką. Atsižvelgiant į tai, kad mokslinėse diskusijose dominuojanti problemos sprendimo ir transformuojamosios mediacijos doktrinų problematika³⁸², toliau nagrinėtini šių doktrinų teoriniai pagrindai ir jų praktinio pritaikymo galimybė sprendžiant verslo ginčus.

³⁷⁶ Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. *supra* note 26 p. 6.

³⁷⁷ Sondaitė, J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė. *Socialinis darbas*. 2004, 3(2): 114–118, p. 115.

³⁷⁸ Friedman, G., Himmelstein, J. *Challenging Conflict: Mediation Through Understanding*. United States of America: American Bar Association, 2008.

³⁷⁹ Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

³⁸⁰ Pavyzdžiui, lengvinamąjį stilių propaguojančiuose mokymuose nedalyvavę mediatoriai lengvinamojo stiliaus gali neįtaikyti dėl teorinių ir praktinių žinių trūkumo. Tokie mediatoriai procesą yra linkę vesti intuityviai, vadovaudamiesi įgytais teisiniais-profesionaliais ir juos kaip specialistus formuojančiais gebėjimais (Zumeta, Z. *A Facilitative Mediators Responds*. *supra* note 25, p. 36, 339).

³⁸¹ Baruch Bush, R., A, Folger, J., P. *The Promise of Mediation – the Transformative Approach to Conflict*. *supra* note 77.

³⁸² Zumeta, Z. *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation*, 2000. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 10] <http://www.rchss.sinica.edu.tw/cibs/law/1.%20Monthly%20Seminar%20Since%202008/Papers/2009/20090211/Chen-Chieh%20Ting_Styles%20of%20Mediation_%20Facilitative,%20Evaluative,%20and%20Transformative%20Mediation.pdf>.

Istoriniu požiūriu problemos sprendimo mediacijos doktrina atsirado pirmiau ir yra taikoma ilgesnį laiką. Ji pagrįsta fundamentiniais principais, kurie išreiškia mediacijos prigimtį ir deklaruoja esmines mediacijos vertybes. Problemos sprendimo mediatoriai neskatina šalių emocijų išraiškos ir yra išimtinai orientuoti į ginčo sprendimą. Transformuojamosios mediacijos doktrina, kaip moderni teorinių prielaidų visuma, susiformavo vėliau, bet turi tvirtą metodologinį pagrindą. Transformuojamoji mediacijos doktrina taip pat grindžiama neteisiamąjo proceso ir mediatoriaus, kaip neutralaus trečiojo asmens dalyvavimo ir asistavimo derybose, principais, be to egzistuoja ne tik teoriniu lygmeniu, bet yra taikoma ir komercinėse bylose³⁸³.

Mokslinės problemos sprendimo ir transformuojamosios doktrinų šalininkų pozicijos ir jų argumentavimas daro įtaką dviejų mediacijos paradigms konkurencijai, kuri pasireiškia doktrininio lygmeniu. Pagal T. Kuhn³⁸⁴, moksliniuose tyrinėjimuose labai svarbų vaidmenį atlieka *paradigmos*, kurias autorius apibrėžia, kaip visuotinai pripažintus mokslo pasiekimus, tam tikru metu suteikiančius mokslinei bendruomenei problemų kėlimo ir jų sprendimo modelį. Mąstytojas pažymi, kad tam, jog teorija būtų pripažinta paradigma, ji turi atrodyti geresnė už kitas, konkuruojančias su ja teorijas.³⁸⁵ Vertinant problemos sprendimo ir transformuojamosios doktrinų konkurenciją per T. Kuhn *paradigmos* sampratą, problemos sprendimo mediacijos paradigma turėtų užleisti vietą save modernesnei, reprezentuojančiai – transformuojamosios mediacijos paradigmos erai. Kita vertus, asižvelgiant į tai, kad mediatoriai praktikos metu dažniau taiko lengvinamąjį ir vertinamąjį mediacijos stilius³⁸⁶, galima teigti, jog transformuojamosios mediacijos doktrinos šalininkams, o gal, veikiau, jos kūrėjams, dar reikės palaukti *mokslinės revoliucijos*³⁸⁷. Tai, kad abi mediacijos doktrinos yra vertingos, parodo mokslininkų įžvalgos atskirų šiems stiliams būdingų elementų derinimo klausimu. K. Goodman kalbėdama apie kartu į sprendimą ir į santykius orientuotų metodų derinimą mediacijos praktikoje, išskiria terminą „lankstus mediacijos stilius“³⁸⁸. D. Hoffman, kuris pats save priskiria prie problemos sprendėjų, taip pat sutinka, kad transformuojamosios ir problemos sprendimo mediacijose naudojamus įrankius galima, o kai kuriais verslo ginčų atvejais netgi būtina, sujungti³⁸⁹. K. Goodman pastebi, jog su tuo kategoriškai nesutinka transformuojamosios mediacijos doktrinos kūrėjai, kurie teigia, kad teorijų derinimas yra neįmanomas dėl visiško jų ideologijų nesuder-

³⁸³ Pynchon, V. Can Transformative Mediation Work In Commercial Litigation? A Conversation With Joseph P. Folger And Robert A. Baruch Bush. 2005. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 10] <<https://mediate.com/articles/pynchonv1.cfm>>.

³⁸⁴ Kuhn, T. S. *Mokslų revoliucijų struktūra*. Vilnius: prada, 2003.

³⁸⁵ *Ibid.*, p. 32.

³⁸⁶ Vadovaujantis savo atlikta užsienio valstybių atstovų pateiktų duomenų apie jų valstybėse taikomą mediacijos stilių analize, galima daryti išvadą, kad mediacijoje dažniausiai taikomas lengvinamasis stilius (Austrijoje, Belgijoje, Čekijoje, Škotijoje) ir vertinamasis stilius (Estija, Italija, Lietuva, Slovėnija) (Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. *supra* note 26, 2015).

³⁸⁷ Terminas „mokslinės revoliucijos“ – T. Kuhn. Kuhn, T., S. Mokslų revoliucijų struktūra. Vilnius: prada, 2003.

³⁸⁸ Goodman, K. Mediating Between the Mediation Models, part I. 2012. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 25] <<https://www.mediate.com/articles/GoodmanK1.cfm>>.

³⁸⁹ Hoffman, D., A. *supra* note 79, p. 2.

namumo tarpusavyje³⁹⁰. Tačiau dalis autorių doktrinų nesuderinamumą vertina skeptiškai, teigdami kad rinktis tarp mediacijos stilių nėra būtinybės, nes praktikoje jie neretai yra taikomi derinant tarpusavyje, o mediacijos stilių sujungimas į vieną turi daugiau galios nei kiekvienas iš jų atskirai³⁹¹.

Disertacijos autorės atlikto tyrimo apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle rezultatai parodė, kad didžioji dauguma verslo ginčų šalių prioritetą teikia mediatoriams, taikantiems vertinamąjį stilių³⁹². Analizuojant problemos sprendimo ir transformuojamosios mediacijos stiliaus sampratą per verslo ginčų mediacijos prizmę, siekiama atsakyti į klausimą, koks mediatoriaus vaidmuo labiau atitinka verslo ginčų mediacijos principus. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad nėra siekiama suponuoti nuomonės apie tai, kuris iš mediacijos stilių turi būti taikomas verslo ginčams spręsti. Mediatorius pats pasirenka kokį stilių praktikuoti pagal tai, kaip skirtingi principai, kuriais yra grindžiami atskiri mediacijos stiliai, atitinka jo unikalius asmeninius įsitikinimus ir profesinius gebėjimus. Pažymėtina, kad nesant teisės normose įtvirtinto imperatyvo verslo mediacijoje taikyti konkretų mediacijos stilių, praktikos metu mediatoriai, priklausomai nuo ginčo dalyko ir ginčo šalių, mediacijos stilių arba atskirų stiliams būdingų elementų derinimą, gali taikyti pasirinktinai. Todėl šalys rinkdamosis mediatorių tarpusavio verslo ginčui spręsti turėtų žinoti ir įvertinti, ar mediatoriaus taikomi principai yra priimtini ir, jų nuomone, tinkami tarpusavio ginčo sprendimo proceco metu.

Buvo minėta, kad proceso tikslo kriterijus atskiruose mediacijos stiliuose yra skirtingas. Todėl probleminis klausimas yra, koks ginčo sprendimo procesas – orientuotas į problemos sprendimą ar į santykių transformavimą – yra tinkamesnis verslo ginčams spręsti.

Transformuojamosios mediacijos procesas yra pagrįstas dviem pamatinėmis funkcijomis: įgalinimu (angl. *empowerment*), kurį vienas iš šios teorijos kūrėjų paaiškina, kaip „gebėjimą padrąsinti šalis išreikšti savo autonomiškumą, pasirinkimą ir savarankišką apsisprendimą“³⁹³, ir pripažinimu (angl. *recognition*), kuris reiškia šalių nukreipimą į jų tarpusavio supratimą. Vėliau minėtas funkcijas transformuojamosios mediacijos pradininkai modernizavo ir jas pervadino įgalinimo bei pripažinimo dimensijomis. Šios dvi dimensijos padeda konfliktui transformuotis. Įgalinimas šalių silpnumą pakeičia į stiprybę: kuo šalis stipresnė, tuo ji darosi atviresnė kitai konflikto šaliai. Todėl pripažinimas padeda šalims atsiverti viena kitai, o atvirumas skatina šalių stiprybę. Transformacija vyksta įgalinimo ir pripažinimo tarpusavio keitimosi principu ir yra pagrįsta grįžtamuju ryšiu³⁹⁴. Konfliktas

³⁹⁰ Goodman, K. Mediating Between the Mediation Models, part II, 2012. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 25] <<https://www.mediate.com/articles/GoodmanK2.cfm>>.

³⁹¹ *Ibid.*

³⁹² Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo ginčų šalims labiausiai priimtina tokio pobūdžio mediacija, kai mediatorius ne tik padeda šalims derėtis, bet taip pat teikia pasiūlymus dėl ginčo sprendimo, pasirinko 76 proc. (N=145) respondentų (11 klausimas).

³⁹³ Baruch Bush, R., A. Efficiency and Protection, or Empowerment and Recognition: the Mediator's Role and Ethical Standards in Mediation. *Florida Law Review*. Vol. 41(2), 1989: 253-286, p. 268.

³⁹⁴ Baruch Bush, R. A., Pope, S., G. Changing the Quality of Conflict Interaction: the Principles and Practice of Transformative Mediation. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*. Vol. 3(1), 2002: 67-96, p. 81, 82.

suprantamas kaip žmonių sąveikos krizė³⁹⁵, o mediatoriaus tikslas ne konkretus rezultatas ar sprendimas, bet šalių destruktvyvaus konflikto į pozityvų šalių supratimą ir grįžtamąjį poveikį transformavimas³⁹⁶.

Transformuojamojo ginčų sprendimo (toliau – TGS) teorija nuo jos atsiradimo pradžios buvo nekartą analizuojama mokslo darbuose. Disertacinio darbo autorės požiūriu, tiksliausiai TGS taikymo problematiką retorinio klausimo forma išreiškia D. Hoffman, kreipdamasis į mediatorius: „kaip mes galime pagrįsti savo pačių įsivaizdavimo apie tai ko mediacijoje turėtume pasiekti (asmeninio augimo ir vystymosi) primetimą šalims atėjusioms pas mus kažko kito (konkrečiai sprendimo)?“³⁹⁷. Tokiu būdu D. Hoffman kvestionuoja transformuojamosios teorijos savarankiško apsisprendimo principą.

Neseniai mokslinio tyrimo forma TGS teorija buvo sukritikuota ir teisės profesoriaus R. Condlin³⁹⁸. Kritika buvo nukreipta ne tik į pačią teoriją, išreiškiant abejonę dėl transformuojamojo objekto, t. y. ką mediacija transformuoja, į jos fundamentinius principus kaip per daug idealizuotus ir nepraktiškus, bet ir į transformuojamosios mediacijos teorijos šalininkus bei jų ambicijas³⁹⁹. Pastarieji, atsakydami į kritiką, dedikavo publikaciją⁴⁰⁰, kurioje teigia, jog R. Condlin daugelį teiginių formulavo įžeidžiančiai, ignoruodamas reikšmingą literatūrą ir praktiką TGS klausimu. Kritiška nuomonė, anot R. Bush, J. Folger, yra pagrįsta idealistiniais argumentais ir jokių būdu nereiškia, kad transformuojamoji koncepcija – neteisinga⁴⁰¹.

D. Hoffman, analizavęs transformuojamąją ir į ginčo sprendimą orientuotą mediacijos teorijas lyginamuoju aspektu, nurodo tokius pagrindinius TGS proceso bruožus: orientacija į procesą, neteisiamąjį pobūdį, šalių atsakomybės dėl ginčo sprendimo rezultato akcentavimas, proceso kontrolės perkėlimas šalims, pagrįstas šalių kompetencija spręsti ginčą, neatskiriamas nuo šalių emocijų ekspresijos, telkiamasis į dabartį, siaurai koncentruotas, nukreiptas į santykius, konfliktas suprantamas kaip galimybė, tikslas yra asmeninė ir (arba) socialinė transformacija, santykinė pasaulėžiūra.⁴⁰²

Vadovaudamasi pirmiau išdėstyta informacija, tyrimo autorė formuluoja dvi pagrindines prezumcijas dėl TGS taikymo. Pirmoji – įtakos *darymas* šalių *valiai*. Ši prezumcija reiškia, kad šalių konkretus mediacijos proceso tikslas t. y. išspręsti ginčą, TGS yra transformuojamas į tikslą pakeisti jų tarpusavio santykius. Pasak Ch. Moore, „mediatoriaus pareiga yra padėti šalims priimti kuo geresnį sprendimą, pagerinti kiek įmanoma jų tarpusavio

³⁹⁵ Folger, J. Harmony and Transformative Mediation Practice: Sustaining Ideological Differences in Purpose and Practice. *North Dakota Law Review*. Vol. 84(3), 2008: 823-860, p. 840.

³⁹⁶ Baruch Bush, R. A., Pope, S., G. *op. cit.*, p. 77.

³⁹⁷ Hoffman, D., A. *supra note 79*, p. 1.

³⁹⁸ Condlin, J., R. *supra note 78*.

³⁹⁹ *Ibid.*, p. 621-635.

⁴⁰⁰ Baruch Bush, R. A., Folger, J. P. Response to Condlin's Critique of Transformative Mediation. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 15(1), 2013: 231-242.

⁴⁰¹ *Ibid.*, p. 236, 237.

⁴⁰² Hoffman, D., A. *supra note 79*, p. 4.

santykius, bet tai ne tas pats, kas būti advokatu šioje srityje⁴⁰³. Akivaizdu, kad į problemos sprendimą orientuoto proceso šalininkai dažnai lieka ištikimi fundamentiniui mediacijos proceso tikslui ir tai nėra šalių santykių pakeitimas. Mediacijos tikslas yra šio proceso pamatas, dėl kurio turi sutarti ir mediatorius, ir verslo ginčų šalys. Autorės įsitikinimu, jei šalys nori transformuoti tarpusavio verslo santykius, mediatorius gali padėti šalims, bet jokiū būdu negali to daryti prieš šalių valią. Todėl *darymo įtakos šalių valiai* prezumpcija egzistuoja tik tada, kai mediacijos procese mediatoriaus ir šalių tikslai nesutampa. Be kita ko, Lietuvos verslininkų nuomone, svarbiausias verslo ginčų šalių tikslas yra ginčo sprendimas, bet ne santykių transformacija⁴⁰⁴.

Kita prezumpcija yra *ginčo dalyko tinkamumas*, kuri reiškia, kad ne visi ginčai gali būti sprendžiami naudojant transformuojamąjį mediacijos stilių. TGS principai, kuriais vadovaujantis mediatorius procesą suvokia kaip galimybę, orientuojasi į dabartį ir skatina šalių emocijų išraišką, negali būti priimtinas visiems verslo ginčams spręsti. Toks tyrimo autorės požiūris argumentuojamas ne tik vadovaujantis TGS proceso principais ir jo tikslo kriterijumi, bet ir D. Hoffman teiginiais apie tai, kad tam tikrų verslo ginčų sprendimo procesuose pirminiai mediacijos dalyviai yra teisininkai, kurie mediaciją suvokia kaip verslo derybas ir dažniausiai turi geriausią derybose pasiekto susitarimo alternatyvą⁴⁰⁵. Verslo mediacija pagrįsta optimalumo principu bei yra orientuota į apčiuopiamą ginčo sprendimo rezultatą⁴⁰⁶ (susitarimo pakeitimas, patirtų nuostuolių atlyginimas, prekių pakeitimas ir pan.), bet ne į tarpusavio verslo teisinių santykių transformaciją. Todėl įvertinus pirmiau suformuluotas prezumpcijas ir verslo teisinių santykių dalyvių požiūrį į mediatoriaus vaidmenį verslo mediacijos procese, galima daryti išvadą, kad tam tikrų verslo ginčų sprendimui tinkamesnis yra vertinamasis stilius.

Kita vertus, nemažai patyrusių autoritetingų mediatorių vertina ir pirminį – lengvinamąjį – mediacijos stilių. Jį savo praktikoje taiko tokie gerai žinomi mediatoriai, kaip R. Mnookin⁴⁰⁷ ir G. Friedman⁴⁰⁸. Pastarojo supratimu paremta mediacijos teorija išreiškia esminius lengvinamosios mediacijos principus⁴⁰⁹. D. Richbell – vienas geriausių civilinių ir

⁴⁰³ Interview with Chris Moore, 27:50 min. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 12]. <<https://www.mediate.com/articles/MooreCompleteInterview.cfm>>.

⁴⁰⁴ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad esminis verslo ginčų šalių tikslas mediacijoje yra ginčo sprendimas, pasirinko 88 proc. (N=168) respondentų (12 klausimas).

⁴⁰⁵ Hoffman, D., A. *supra* note 79, p. 1.

⁴⁰⁶ Hinchy, R. Commercial Mediators: Do They Have a Style? *ADR Bulletin*. Vol. 2, No. 6 (1), 1999: 53-56, p. 55. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 12]. <<https://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1070&context=adr>>.

⁴⁰⁷ Mnookin, R., H. Alternative Dispute Resolution. *Center for Law, Economics, and Business, Harvard Law School, Discussion Paper*. Vol. 232, 1998: 1-10, p. 4; Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

⁴⁰⁸ Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

⁴⁰⁹ Friedman, G., Himmelstein, J. *Challenging Conflict: Mediation Through Understanding*. United States of America: American Bar Association, 2008; Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.

komercinių ginčų mediatorių pasaulyje⁴¹⁰, savo knygoje⁴¹¹ taip pat atskleidžia, kad komerciniams ginčams spręsti jis taiko lengvinamąjį stilių. Šio autoriaus nuomone, lengvinamojo stiliaus pavadinimas ir pagrindiniai principai gali sudaryti pirminę nuomonę, kad tai yra vien pasyvus mediatoriaus sėdėjimas ir šalių klausymasis. Tačiau lengvinamojo stiliaus taikymas verslo mediacijoje nėra pasyvus mediatoriaus elgesys. Pagrindinis mediatoriaus tikslas – suteikti verslo ginčų šalims geriausią galimybę sprendimo pasiekimui. Tokia galimybė realizuojama mediatoriui naudojant klausymosi, klausinėjimo įgūdžius ir kuriant pasitikėjimu grindžiamus santykius dviem būdais: pirma, mediatoriaus gebėjimu valdyti procesą ir antra, mediatoriui įgalinant šalis pasiekti sprendimą. Tai varginantis ir sudėtingas procesas, kurio metu mediatorius negali atsipalaiduoti ar prarasti situacijos kontrolės. Todėl ilgą laiką komercinių ginčų sprendimui lengvinamąjį mediacijos stilių praktikuojantis D. Richbell, dabar jį vadina nevertinamuoju (angl. *non-evaluative*), teigdamas, kad tokiu būdu šiam stiliaus pavadinimui suteikia daugiau energijos⁴¹².

Lengvinamasis ir vertinamasis mediacijos stiliai, nepaisant savo esminių skirtumų, turi bendrą tikslą – pasiekti šalių tarpusavio susitarimą. Jie yra *orientuoti į sprendimą*⁴¹³. Šiuos stilius praktikuojantys mediatoriai prioretizuoja šalių susitarimo tikslą ir verslo ginčus suvokia kaip problemą. Transformuojamasis mediacijos stilius yra *orientuotas į santykius*. Tikslas – šalių tarpusavio santykių ir jų ekstravertinių santykių pakeitimas. Tyrimo autorės požiūriu, atsižvelgiant į tai, kad i) verslo mediacijos procesinis objektas yra verslo ginčai, ii) verslo mediacija yra orientuota į ginčo sprendimą, kas verslo ginčų šalims yra labiau priimtina, nei proceso nukreipimas į santykių transformaciją, ir iii) verslo teisinių santykių dalyvių nuomone, verslo ginčų mediacijoje labiausiai tinkami vertinamąjį mediacijos stilių taikantys mediatoriai, galima daryti išvadą, kad tokio tipo mediacijos procese labiau tinkama vadovautis lengvinamuoju ir (ar) vertinamuoju stiliumi. Transformuojamoji mediacija labiau tinkama tais atvejais, kai yra sprendžiamas su šalių verslo santykiais susijęs konfliktas, bet ne teisinis verslo ginčas.

Apibendrinant svarbu pažymėti keletą reikšmingų išvadų. Pirma, nepaisant mediacijos doktrinoje egzistuojančių ir praktikoje taikomų mediacijos stilių, mediatorius yra nepriklausomas ir savarankiškai pasirenka jam priimtina bei jo profesionalius gebėjimus atitinkanti vieną mediacijos stilių arba atsižvelgdamas į šalių interesus ir ginčo prigimtį verslo mediacijos procese derina kelių mediacijos stilių elementus. Antra, mediacija verslo ginčams spręsti yra į ginčo sprendimą nukreiptas procesas, kuris labiausiai tinkamai vykdomas, vadovaujantis lengvinamojo ir vertinamojo mediacijos stiliaus principais. Tyrimo autorės požiūriu, verslo mediacija yra taikus ginčų sprendimo būdas, bet ne šalių verslo teisinių santykių transformavimo procesas. Santykių tarp šalių pasikeitimas tokiaime procese

⁴¹⁰ 2014 m. pripažintas vienas iš dešimties respektabiliausių komercinių ginčų mediatorių. Who's Who Legal, 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2015 05 12]. <<http://whoswholegal.com/>>.

⁴¹¹ Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators.* *supra* note 26, p. 454.

⁴¹² Richbell, D. *op. cit.*, p. 3-6.

⁴¹³ Lengvinamojo ir vertinamojo mediacijos stiliaus principai skiriasi, tačiau proceso tikslas sutampa. Todėl į ginčo sprendimo procesą orientuota mediacija yra ir lengvinamoji ir vertinamoji mediacija. Mediatorius, kuris praktikoje taiko lengvinamąjį arba vertinamąjį stilių dar vadinamas vienu bendru terminu – problemos sprendėju arba problemos sprendimo mediatoriumi.

suprantamas ne kaip proceso tikslas, o kaip rezultatas tam tikrų (bet ne visų) verslo ginčų mediacijos procesų. Trečia, verslo mediaciją vykdančiam subjektui nėra draudžiama taikyti įvairius mediacijos stilius, įskaitant ir transformuojamąjį, arba tik tam tikrus stilių elementus. Tačiau mediatorius, turintis prioritetinę mediacijos proceso tikslą transformuoti šalių tarpusavio santykius, pirmiausia apie tai turėtų informuoti verslo ginčų šalis.

2.2.2.2. Šalių susitarimo laisvė, formuojant mediatoriaus vaidmenį verslo ginčų mediacijoje

Kitas, ne ką mažiau reikšmingas probleminis aspektas, kuris yra susijęs su verslo ginčų mediacijos proceso dalyviais ir jų vaidmeniu, – ginčo sprendimo proceso šalių valia. Verslo ginčų mediacija yra savanoriškas procesas. Dėl dalyvavimo mediacijoje šalys susitaria savarankiškai ir nepriklausomai nuo kitų asmenų valios. Tai yra esminis verslo ginčų mediacijos teorinis pagrindas. Atvejai, kai kilusio ginčo subjektai į mediatorių kreipiasi konkrečiu šio proceso tikslu – spręsti ginčo, bet yra nukreipiamos, pavyzdžiui, į santykių gerinimą, gali būti suprantami kaip šalių valios autonomijos pažeidimas. Pavojus neigiamai paveikti šalių valios nepriklausomumą egzistuoja, jei mediatorius, prieš pradėdamas mediacijos procesą, nepaaiškina ginčo šalims savo vaidmens mediacijoje. Todėl mediacijos praktikai ir teoretikai visada atkreipia šalių dėmesį į tai, kad mediatorių jos renkasi savo laisva valia. Atsižvelgiant į tai, kad mediacijos savanoriškumo principas yra taikomas tiek mediacijos proceso šalims, tiek ir mediatoriui, galima daryti išvadą, kad šalys, pasirinkdamos mediatorių, tuo pačiu išreiškia savo valią ir dėl mediacijos proceso tikslo. Siekiant išvengti skirtingo mediacijos tikslo interpretavimo tarptautiniuose ginčiuose, H. Abramson pataria mediacijos išlygose nurodyti ir mediacijos stilių.⁴¹⁴ Šiai nuomonei pritaria ir tarptautinio mediacijos proceso ekspertai, pažymėdami, kad tarptautinių verslo ginčų sprendime gali būti taikomos įvairios ir neįprastos mediacijos stiliaus variacijos⁴¹⁵. Vienose šalyse mediatoriaus elgesys mediacijoje yra labiau lengvinamojo pobūdžio (pvz., JAV), kitose, priešingai, mediatoriai yra linkę taikyti vertinamąjį stilių (pvz., Estija). Tarptautinės ir nacionalinės verslo mediacijos atveju proceso dalyviai dažnai tikisi, kad mediatorius jiems paaiškins, koku būdu bus vykdoma mediacija. Todėl šalys, norinčios išvengti netikėtumų ginčų sprendimo procese, siekia išsiaiškinti koks mediatoriaus taikytinas stilius joms yra priimtinas⁴¹⁶. Tyrimo autorės manymu, tas pats pasakytina ir apie nacionalinius mediacijos procesus, ypač tose šalyse, kur verslo mediacija yra sąlyginai nauja ir (ar) retai taikoma ginčų sprendimo priemonė.

Verslo ginčų šalių apsisprendimas dėl mediatoriaus pasirinkimo turi būti sąmoningas, o ne atsitiktinis. Taigi, šalių autonomija dėl proceso tikslo negali būti pažeidžiama tais atvejais, kai šalys savarankiškai nusprendė ir pasirinko konkretų mediatorių, kuris taiko vieną ar kitokį mediacijos stilių. Apie tai, kokį stilių praktikuoja mediatorius, paprastai infor-

⁴¹⁴ Abramson, H., I. *supra* note 26, p. 325-328.

⁴¹⁵ Kolkey, D., M., et al. *Practitioner's Handbook on International Mediation and Arbitration*. Third edition. US: JurisNet, 2012, p. 514.

⁴¹⁶ *Ibid.*, p. 489-490.

muoja pats ginčo mediatorius. Tačiau labai svarbu formuoti išankstinį verslo ginčų šalių žinojimą apie tai, kad pasirinkdamos mediatorių, jos turi būti įvertinusios ir mediatoriaus vaidmenį ginčo sprendimo procese. Šalims nėra būtina identifikuoti pačią taikomo stiliaus rūšį, išmanyti jo turinį ir tikslą. Toks žinojimas, veikiau, turi būti pagrįstas mediatoriaus praktikos analize, išnagrinėjus kokio tipo ginčus konkretus mediatorius padeda spręsti ir kokia jo prioritentinė taktika – ginčo sprendimas ar santykių tarp šalių keitimas.

2.2.3. Šalių samprata verslo mediacijos procese ir jų atstovavimo problematika

Mediacijoje, kaip ir civiliniame procese, šalimis gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys. Šalių samprata mediacijos procese reikšmingai skiriasi nuo tradiciniams teisinių ginčų sprendimo procesams būdingų ieškovo ir atsakovo sampratų⁴¹⁷. Vadovaujantis LR mediacijos įstatyme pateiktu ginčo šalies apibrėžimu⁴¹⁸, verslo ginčo šalis gali būti suprantamas kaip ginče dalyvaujantis asmuo, kurio teisėms ir pareigoms turi įtakos ginčo išsprendimas. Taigi, procesine prasme, mediacijoje verslo ginčo šalys nėra skirstomos į teisės subjektus, iš kurių vienam priklauso reikalavimo teisė, o kitam pareiga gintis nuo pareikštų reikalavimų.

Bent viena iš dvišaliame ar daugiašaliame verslo ginče dalyvaujančių ir priešingus interesus turinčių šalių visada bus verslo subjektas su visais jam būdingais požymiais. Verslo subjektais gali būti komercinės teisės subjektai, turintys papildomą teisės subjekto požymį – verslininko (komersanto)⁴¹⁹ statusą. Pagal J. Šatą, iš kitų civilinės teisės subjektų, komercinės teisės subjektai išsiskiria tuo, kad jų pagrindinis tikslas yra pelno bei pajamų siekimas, ir jiems įstatymų nustatyta tvarka yra suteikta teisė verstis ūkine komercine veikla bei dalyvauti su ja susijusiuose teisiniuose santykiuose⁴²⁰. Verslo subjektai yra dviejų kategorijų. Pirmoji tai – individualūs fiziniai asmenys, kurie būdami prekybinių ir gamybinių įmonių savininkai veikia kaip savarankiški verslininkai⁴²¹. Lietuvos materialinės teisės normos verslininką apibrėžia, kaip fizinį arba juridinį asmenį ar kitą organizaciją, ar jų padalinį, kurie savo prekybos, verslo, amato arba profesijos tikslais siekia sudaryti ar sudaro sutartis, įskaitant asmenis, veikiančius verslininko vardu arba jo naudai.⁴²² Pagal Lietuvos nacionalinį teisinį reglamentavimą, šios kategorijos verslo subjektams yra nustatytos individualios veiklos teisinės formos. Lietuvoje verstis savarankiška, tęstinumu pasižyminčia ir į pelną bei pajamas arba kitokią ekonominę naudą orientuota veikla galima pagal pažymą,

⁴¹⁷ Šalių samprata civiliniame procese reglamentuojama Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 41 str. *Valstybės žinios*. 2002, 36-1340.

⁴¹⁸ LR Mediacijos įstatymo 2 str., 1 d.

⁴¹⁹ Komersantais vadinami tie asmenys, kurie turi teisę verstis prekių pirkimu ir pardavimu, o verslininkais – tie subjektai, kurie gamina bei realizuoja materialines vertybes arba teikia paslaugas. Praktikoje dažniausiai neskiriama jų užsiėmimo specifika ir visi jie apibendrinami vadinami komersantais arba verslininkais. (Šatas, J. *supra* note 35 p. 7-8). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas verslininko ir komersanto sąvokas vartoja kaip sinonimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445/2001).

⁴²⁰ Šatas, J. *supra* note 35, p. 7.

⁴²¹ Verslininko samprata reguliuojama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.4 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla yra laikomi verslininkais.

⁴²² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.228¹ str., 3 d. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262.

įsigijus verslo liudijimą arba steigiant individualias įmones, kurios vadovaujantis specialiomis ir bendrosiomis civilinės teisės normomis⁴²³ yra pripažįstamos juridiniais asmenimis. Akivaizdu, kad vykdant individualią veiklą verslo liudijimo arba pažymos teisiniu pagrindu, fizinis asmuo (verslininkas) veikia kaip savarankiškas teisiųjų santykių subjektas. O sprendžiant verslo ginčus, kuriuose dalyvauja individualios įmonės, iškykla klausimas, ką laikyti savarankišku verslo subjektu: individualią įmonę ar fizinį asmenį, kuris yra jos savininkas. Vadovaujantis LR civilinio kodekso 2.4 str. 2 d. verslininkais yra laikytini fiziniai asmenys, kurie verčiasi šios formos ūkio subjektui būdinga veikla, bet ne pati įmonė⁴²⁴. LAT 2001 m. balandžio 11 d. nutartyje dėl individualios įmonės, kaip teisiųjų santykių subjekto⁴²⁵, pagal tuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą, išaiškino, kad verslininkas yra individualią komercinę ūkinę veiklą vykdantis fizinis asmuo, o ne individuali įmonė. LAT šioje nutartyje konstatavo, kad individuali įmonė yra tik jos savininko verslo teisinė forma, todėl savarankišku verslo subjektu laikytinas individualią komercinę ūkinę veiklą vykdantis fizinis asmuo, bet ne pati įmonė.

Lietuvos nacionaliniai teismai, net ir 2004 m. įsigaliojus naujam LR individualių įmonių įstatymui (toliau – Individualių įmonių įstatymas), sprenddami civilines bylas ne kartą vadovavosi pirmiau minėtu LAT išaiškinimu, kad individuali įmonė nėra inkorporuota į įmonę, kai verslininku pripažįstama ne įmonė, o fizinis asmuo. Todėl individualią įmonę vertino tik kaip fizinio asmens verslo teisinę formą, tam tikrą jo komercinę ūkinę veiklą⁴²⁶. LAT atsižvelgdamas į individualios įmonės sampratos problemą ir į galiojančius teisės aktus, išskyrė dvi galimas individualios komercinės ūkinės veiklos organizavimo formas ir nurodė atvejus, kada šios formos ūkio subjektas gali būti laikomas savarankišku teisiųjų santykių subjektu.⁴²⁷ Pagal pirmąją, individualios įmonės veikla organizuojama taip, kad ji yra suprantama kaip tam tikra fizinio asmens vykdomo verslo teisinė forma. Šiuo atveju atsižvelgiama į du svarbius kriterijus: 1) ar fizinio asmens veikla neatskiriama arba minimaliai atskiriama nuo įmonės veiklos; 2) ar įmonė suprantama kaip turto, teisių ir pareigų visuma verslui vykdyti, kuri neatskirta nuo jos savininko. Kai individualios įmonės reglamentavimas atitinka šiuos kriterijus savarankiškas verslo subjektas yra ne pati įmonė, bet jos savininkas. Pagal antrąją individualios įmonės organizavimo formą, kai individuali įmonė turi požymius būdingus įmonei kaip ribotos atsakomybės juridiniam asmeniui, šios formos ūkio subjektas nėra tapatinamas su savo savininku (fiziniu asmeniu) ir yra pripažįstamas savarankišku teisiųjų santykių subjektu. Tokie požymiai galėtų būti įmonės turto atskyrimas nuo jos savininko turto, veiklos sistemingumas, pelno ir pajamų siekimas ir kiti, išskyrus esminius ir tik šiai fizinio asmens ekonominės veiklos organizavimo formai

⁴²³ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 2 str., 1 d. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 112-4991; Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.50 str. 4 d. *Valstybės žinios*. 2000, 74-2262.

⁴²⁴ Verslininkais pagal Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintą reglamentavimą laikomi abiejų kategorijų juridiniai asmenys.

⁴²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445/2001; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-159/2010.

⁴²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-159/2010.

⁴²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445/2008.

būdingus požymius. Būtent tokia individualios įmonės komercinės-ūkinės veiklos organizavimo forma įtvirtinta galiojančiame Individualių įmonių įstatyme, kuriuo vadovaudamasis LAT konstatavo, kad individuali įmonė yra suprantama kaip juridinis asmuo, turintis savarankišką teisinį statusą⁴²⁸.

Dar viena verslo subjektų kategorija, kuri mediacijoje gali būti verslo ginčo šalimi – juridiniai asmenys. Juridiniai asmenys, priešingai nei komercinę ūkinę veiklą vykdydantys fiziniai asmenys, veikia įvairesnio pobūdžio organizacinėmis formomis. Tokiais kolektyviniais komersantais yra pripažįstamos prekybinės bendrovės – akcinės bendrovės, ribotos atsakomybės bendrovės ir kiti sutartiniai asmenų junginiai, kurie siekia pelno⁴²⁹. Juridinis asmuo gali būti laikomas verslininku, neatsižvelgiant į jo dalyvių teisinę formą. Todėl Lietuvos nacionaliniu požiūriu, verslo subjektų sąvoka gali būti prilyginama verslininko sąvokai. LAT savo nutartyse verslininką apibūdina kaip fizinį ar juridinį asmenį, veikiantį verslo tikslais⁴³⁰.

Akivaizdu, kad verslo subjektai apibūdinami, kaip pelno ir pajamų siekiantys asmenys. Kita vertus, buvo minėta, kad ne visi autoriai verslo veiklos atlygintinumą laiko būtinu verslo požymiu. Be kita ko, Europos Sąjungos teisėje verslininko vykdoma komercinė veikla nėra privalomai siejama su pelno siekimo požymiu⁴³¹.

Verslo ginčų šalių teisę mediacijos procese pasirinkti veiklos modelį lemia materialiosios teisės normos. Todėl svarbu pažymėti, kad imperatyviosios teisės normomis nustatytas subjektų lygiateisiškumo principas⁴³² reiškia, kad mediacijoje verslo ginčo šalys yra procesiškai lygios. Mediacijoje turi būti užtikrinamas mediacijos proceso sąžiningumas ir ginčo šalių lygiateisiškumas. Mediacijos metu priimtas šalių taikus susitarimas, kuriuo akivaizdžiai pažeidžiamos imperatyviosios teisės normos gali lemti taikos sutarties negaliojimą. Kaip iliustruojantį pavyzdį galima pateikti 2011-06-02 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartį civilinėje byloje Nr. 2-1495/2011⁴³³, kurioje teismas pažymėjo, kad įstatyme teismui nustatyta pareiga – prieš tvirtinant šalių sudarytą taikos sutartį patikrinti, ar ji neprieštarauja viešajam interesui. Akivaizdu, kad šalių taikos sutartis negali būti tvirtinama teismo, jeigu jos turinys prieštarauja imperatyviosioms įstatymų nuostatomis ar viešajam interesui. Tinkamai įgyvendinti procesinį mediacijos dispozityvumo principą gali padėti ne tik mediatorius, bet ir verslo ginčų šalių atstovai, prižiūrėdami, jog ginčo šalys savo teises įgyvendintų tokiais būdais ir priemonėmis, kurie nepažeidžia kitų asmenų teisių bei imperatyviosios teisės normomis nustatytą draudimą.

⁴²⁸ *Ibid.*

⁴²⁹ Stanislovaitis, R. *supra* note 34, p. 26-27.

⁴³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164/2013.

⁴³¹ „„Prekybininkas“ – bet kuris fizinis arba juridinis asmuo, kuris komercinėje veikloje, kuriai taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslių, susijusių su jo prekyba, verslu, amatu arba profesija, ar bet kuris asmuo, veikiantis prekybininko vardu arba jo naudai“. (Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. gegužės 11 d. 2005/29/EB direktyva dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančia Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva) [2005], OL L 149/22. 2 str., b) p.).

⁴³² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.2 str., 1 d. *Valstybės žinios*. 2000, 74-2262; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 17 str.

⁴³³ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1495/2011.

Literatūroje, skirtoje mediacijos tematikai, jau ne vienerius metus analizuojamas klausimas, ar šalių atstovų dalyvavimas apsunkina mediacijos procesą ir todėl gali būti vertinamas negatyviai.⁴³⁴ Dalis autorių teigia, kad atstovų dalyvavimas gali būti ne tik naudingas, bet ir būtinas tais atvejais, kai yra ryškus galių disbalansas tarp ginčo šalių.⁴³⁵ Pavyzdžiui, verslo ginčiuose, kur viena iš šalių yra stambus juridinis asmuo su reikšminga verslo patirtimi⁴³⁶, arba tarp šalių yra esminė nelygybė. Mediacijoje teisininkų iniciatyva gali būti atkreiptas dėmesys į ginčo šalių procesinės lygybės klausimą ir reikšmingas aplinkybes, pavyzdžiui, verslo ginčų šalių tikslus – ar šie atitiko įprastą verslo praktiką, ar nebuvo naudojami kitos šalies sunkia ekonomine padėtimi.⁴³⁷

Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimo autoriai⁴³⁸, nurodo kad sprendžiant teisinius klausimus būtinas teisinis išprusimas. Autoriai taip pat išskiria dvi pagrindines šalių atstovų vaidmens mediacijoje formas: dalyvavimas kartu su ginčo šalimis mediacijos procese ir ginčo šalių konsultavimas tiesiogiai nedalyvaujant⁴³⁹.

D. Richbell pažymi, kad komercinė ginčų mediacija beveik visais atvejais yra pagrįsta teisinių atstovų dalyvavimu. Avokatų dalyvavimas mediacijos procese šio autoriaus teigimu dažniau yra pozityvus, negu negatyvus veiksnys. Tačiau šalių atstovų vaidmuo turėtų pasižymėti tokiais reikšmingomis savybėmis, kaip: palaikymo, bet ne lyderiavimo, vaidmenų ir funkcijų paaiškinimo, analizavimo, padedant ginčo šalims įvertinti rizikas ir sprendimus, bei patikimo patarėjo strategijų ir derybų klausimais⁴⁴⁰. Kitaip tariant, tiek pačios ginčo šalys, tiek ir jų atstovai turėtų dirbti kartu tam, kad būtų pasiekti pozityvūs mediacijos tikslai.

Kita aktuali praktinė problema, kuriai spręsti galima pasitelkti verslo ginčo šalių atstovus yra mediacijos procese dalyvaujančių asmenų tinkamas nustatymas. Pagal LR Mediacijos įstatymą, mediacijos procese gali dalyvauti tik ginčo šalys, jų atstovai ir mediatorius. Ginčo šalių prašymu arba sutikimu mediacijos metu gali dalyvauti ir kiti asmenys. Taigi, mediatorius savo iniciatyva negali nurodyti verslo ginčo šalims į procesą įtraukti suinteresuotus asmenis, kurių teisėms ir pareigoms gali turėti įtakos ginčo išsprendimas. Kita vertus, praktikoje pasitaiko atvejų, kai patys teismai nusprendžia dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų. Vadovaujantis LAT formuojama teismų praktika, viešojo intereso pažeidimu pripažįstami tokie atvejai, kai teismas, tvirtindamas šalių sudarytą taikos sutartį, neišsiaiškina, ar byloje nėra pažeidžiamos dalyvaujančių trečiųjų asmenų teisės, arba patvirtina taikos sutartį, nedalyvaujant teismo posėdyje trečiajam asmeniui, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą ir kuris nebuvo informuotas apie suda-

⁴³⁴ Poitras, J., Stimec, A., Roberge, J., F. The Negative Impact of Attorneys on Mediation Outcomes: a Myth or a Reality? 2010 [interaktyvus] [žiūrėta 2017-09-15]. <http://onlinelibrary.wiley.com.skaitlykla.mruni.eu/doi/10.1111/j.1571-9979.2009.00251.x/full>, p. 10.

⁴³⁵ Clark, B. *supra* note 91, p. 115.

⁴³⁶ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-18396-466/2017.

⁴³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-636/2014.

⁴³⁸ Kaminskienė, N., Tvaronavičienė, A., Čiuladienė, G. Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas. *supra* note 45.

⁴³⁹ *Ibid.*, p. 50.

⁴⁴⁰ Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*, *supra* note 26, p. 102-103.

rytos taikos sutarties sąlygas⁴⁴¹. Todėl svarbu tinkamai nustatyti verslo mediacijos proceso dalyvius ir įvertinti, kokią teisinę reikšmę mediacijos metu pasiektas taikus susitarimas gali turėti suinteresuotų trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms. Ši funkcija, tyrimo autorės įsitikinimu, galėtų būti deleguojama verslo ginčų šalių atstovams, kurie yra susipažinę su ginčo dalyku dar iki mediacijos proceso pradžios. Taigi, verslo ginčų šalių atstovų vaidmuo mediacijos procese svarbus ne tik užtikrinant, kad nebūtų pažeistos kliento teisės ir teisėti interesai, bet ir siekiant efektyviau vykdyti verslo ginčų sprendimo procesą.

⁴⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2006.

3. VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS YPATUMAI

3.1. Susitarimo reikšmė verslo ginčų mediacijoje

Susitarimas dėl verslo ginčų mediacijos⁴⁴² reiškia verslo subjektų susitarimą tarpusavio ginčus spręsti mediacijos būdu. Jeigu šalių valia yra sprendimą dėl verslo ginčų dalyko priimti tarpininkaujant mediatoriui ir dėl to jos susitarė, tai galiojantis susitarimas dėl mediacijos suteikia joms teisę verslo ginčus spręsti mediacijos būdu. Sudarydamos mediacijos susitarimą, šalys išreiškia savo valią dėl verslo ginčų sprendimo būdo, kuris bus taikomas šalių ginčui spręsti ir kurio metu ginčų sprendimo kontrolė priklausys ne arbitrai ar teisėjui, bet pačioms šalims.

Mediacijos susitarimo reikšmę verslo ginčų mediacijoje tikslinga nagrinėti, nes verslo ginčų šalims yra būdinga mediaciją inicijuoti vadovaujantis sutartyje iš anksto numatyta mediacijos išlyga⁴⁴³. Be to, šalių sudarytas mediacijos susitarimas sukelia teises pasekmes. Pagrindinis pozityvusis mediacijos susitarimo dėl verslo ginčų padarinys – ginčo sprendimui pirmiausia taikyti mediaciją. Mediacijos susitarimo analizė reikšminga ir verslo ginčų mediacijos inicijavimo formų kontekste. Savanoriškumo principas iš esmės lemia tai, kad mediacijos susitarimas gali būti laikytinas pagrindine ir pamatine verslo ginčų mediacijos inicijavimo forma. Galiausiai mediacijos susitarimas verslo ginčų mediacijoje reiškia ir mediacijos susitarimą dėl ginčo esmės, kurio vykdymo klausimai yra aktualūs ne tik Lietuvos nacionaliniame, bet ir tarptautiniame kontekste.

3.1.1. Susitarimas dėl verslo mediacijos ir jo sudarymo teisinės pasekmės

Teisinėje literatūroje mediacijos susitarimo arba susitarimo dėl mediacijos sąvokos yra vartojamos mediacijos proceso inicijavimo formoms nusakyti ir reiškia šalių susitarimą tarpusavio ginčus spręsti mediacijos būdu.

Mediacijos susitarimo apibrėžimas nėra pateikiamas Lietuvos teisės mokslo šaltiniuose. Susitarimo pradėti mediaciją sąvoka gali būti atskleidžiama vadovaujantis LR Mediacijos įstatymo teisės normomis, kuriose nurodoma, kad mediacija yra taikoma ginčo šalių rašytiniu susitarimu⁴⁴⁴. Nors šis įstatymas nereglamentuoja mediacijos susitarimo apibrėžimo, galima daryti išvadą, kad susitarimu dėl mediacijos gali būti laikomas toks susitarimas, kuris: 1) yra sudaromas tarp ginčų šalių; 2) įforminamas raštu; ir 3) kurio teisinis padarinys – mediacijos taikymas ginčų atveju. Kiekvieną šių reikalavimų reikia atskirai aptarti verslo mediacijos kontekste.

⁴⁴² Sąvokos: „susitarimas dėl verslo ginčų mediacijos“, „susitarimas dėl mediacijos“ ir „mediacijos susitarimas“ vartojamos kaip sinonimai, išskyrus jei nurodyta priešingai.

⁴⁴³ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo praktikoje mediacija dažniausiai inicijuojama bendru šalių sutarimu, vadovaujantis sutartyje iš anksto numatyta mediacijos išlyga, pasirinko 8 proc. (N=15) respondentų (5 klausimas).

⁴⁴⁴ LR Mediacijos įstatymo 12 str. 1 d.

Mediacijos susitarimas sudaromas tarp verslo ginčų šalių. Sutartinis mediacijos elementas išreikštas jau pačiame jo pavadinime. Verslo ginčų mediacija, kaip savanoriškas ginčų sprendimo būdas, yra galima tik esant šalių susitarimui dėl jos. Lietuvos įstatymų leidėjas suteikia teisę verslo ginčų šalims savarankiškai susitarti dėl mediacijos susitarimo sudarymo sąlygų. Tačiau mediacijos susitarimo šalys turi turėti tam reikalingą teisingumą ir veiksnumą. Priešingu atveju, verslo ginčų šalių sudarytas mediacijos susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu bendrais sandorių negaliojimo pagrindais. Manytina, kad pagal analogiją vertinant KAI reikalavimą arbitražiniams susitarimams, juridinių asmenų sudarytas mediacijos susitarimas neturėtų būti sudaromas pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Todėl tam, kad juridiniai asmenys būtų tinkama mediacijos susitarimo šalimi teisingumo atžvilgiu, gali būti reikalingas tam tikrų jo valdymo organų sutikimas. Reikšminga aplinkybė, sprendžiant klausimą dėl sutikimo būtinumo, gali būti verslo ginčų suma, dėl kurių sudaromas mediacijos susitarimas.

LR Mediacijos įstatymas numato, kad susitarimas dėl mediacijos gali būti sudarytas *ad hoc*, t. y. egzistuojantiems ginčams tarp šalių arba ginčams, kurie gali kilti ateityje⁴⁴⁵. Taigi, laiko atžvilgiu galima išskirti mediacijos susitarimą, kurį šalys sudaro dar nesant verslo ginčo ir mediacijos susitarimui, kuris šalių sudaromas, kai tarp jų jau egzistuoja verslo ginčas. Mediacijos susitarimas, kuris sudaromas iš anksto, kai ginčo dar nėra, teisinėje literatūroje įvardijamas kaip mediacijos išlyga⁴⁴⁶. Tuo tarpu, *ad hoc* sudaromas susitarimas mediacijos praktikoje įforminamas, kaip šalių sudarytas atskiras susitarimas⁴⁴⁷. Paprastai mediacijos susitarimo, kuris yra sudaromas jau kilus verslo ginčui tarp šalių, savarankiškumas yra akivaizdus. Jį ginčo šalys sudaro kaip atskirą dokumentą, kurio teisinė galia prilyginama sutarties teisinei galiai. Mediacijos susitarimas, kuris yra sudaromas jau egzistuojant ginčui, dažnai yra detalesnis dokumentas nei mediacijos išlyga. Tokio mediacijos susitarimo pavyzdį pateikia D. Richbell, kuris komercinių ginčų sprendimo praktikoje naudoja paprastą ir neperteklinę mediacijos susitarimo formą. Kaip būtinas mediacijos susitarimo sąlygas autorius siūlo visada įtraukti nuostatas, reguliuojančias esminius mediacijos principus, ir aiškų ginčo šalių sutikimą tarpusavio ginčą spręsti mediacijos būdu⁴⁴⁸.

Teisiniu požiūriu, susitarimo dėl mediacijos rūšių išskyrimas neturi jokios reikšmės. Nepaisant to, ar mediacijos susitarimas tarp šalių sudarytas kaip mediacijos išlyga, ar kaip atskira šalių sutartis, abiejų rūšių esminė sąlyga yra ta, kad šalys tokiu susitarimu sutinka ir susitaria tarpusavio ginčus spręsti taikiai, tarpininkaujant mediatoriui. Teisės doktrinoje atskleidžiama sutartinė mediacijos susitarimo prigimtis. G. Poon nurodo, kad sudarant mediacijos susitarimą yra svarbu vadovautis įprastais sutarčių principais⁴⁴⁹. J. M. Ralph tei-

⁴⁴⁵ LR Mediacijos įstatymo 12 str., 1 d.

⁴⁴⁶ Herbert, W., A. *supra* note 26; Abramson, H., I. *supra* note 26; Ralph, J., M. *supra* note 81; Poon, G., P. *supra* note 80; Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators.* *supra* note 26, ir kt.

⁴⁴⁷ *Ad hoc* sudaromo susitarimo pavyzdys yra pateiktas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakyme 2016 m. kovo 2 d. „Dėl sutikimo spręsti ginčą valstybės užtikrinamo neteisminio taikinamojo tarpininkavimo būdu formos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2016 m. kovo 2 d., Nr. IR-83.

⁴⁴⁸ Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*, *supra* note 26, p. 155-156.

⁴⁴⁹ Poon, G., P. *supra* note 80, p. 16.

gimu, mediacijos susitarimas yra sutartis ir patenka į visuotinai taikomos sutarčių doktrinos sritį⁴⁵⁰. Taigi, mediacijos susitarimas yra kaip ir bet kuri kita sutartis, tačiau jo dalykas specifinis, nes šalys susitaria ne dėl materialinės teisės klausimų, o dėl tarpusavio verslo ginčų nagrinėjimo būdo. Susitarimas dėl verslo ginčų mediacijos reikšmingas tuo atžvilgiu, kad juo nustatomi civiliniai procesiniai padariniai bei sukuriamos civilinės procesinės šalių teisės ir pareigos. Toks susitarimas yra įrodymas, kad šalys sutiko tarpusavio verslo ginčus spręsti mediacijos būdu.

Susitarimas dėl mediacijos gali būti sudarytas tik tuo atveju, jei visos verslo ginčų šalys sutiko tarpusavio ginčus spręsti mediacijos būdu. Svarbu pažymėti, kad šalių sutikimas turėtų būti išreikštas savarankiškai ir nepriklausomai nuo kitų juridinių ar fizinių asmenų valios bei kitų veiksmų, galinčių sukurti sutikimo defektą. Šalių autonomijos fundamentinis kriterijus – visuotinai pripažįstamas sutarčių laisvės principas⁴⁵¹, kuriuo vadovaujantis verslo ginčų šalys turi teisę laisvai sudaryti mediacijos susitarimą. Tyrimo autorės požiūriu, bet koks sutarčių laisvės principo pažeidimas gali būti suprantamas kaip veiksnys, sukuriantis mediacijos susitarime išreikšto sutikimo defektą. Kaip veiksniai, galintys sukurti šalių sutikimo verslo ginčus spręsti mediacijos būdu defektą, gali būti suprantami ir tokie atvejai, kai pasinaudoti mediacija ginčo šalys yra privalomai nukreipiamos teisėjo, arba tokia pareiga šalims numatyta teisės aktuose. Kita vertus, kai mediacija yra ne savanoriška⁴⁵², bet privalomo pobūdžio, mediacijos susitarimas neturi didelės praktinės reikšmės dėl keleto priežasčių. Visų pirma, privalomos mediacijos atveju, nepaisant to ar šalys sudaro susitarimą dėl mediacijos, ar ne, joms *de jure* egzistuoja pareiga ginčo sprendimui naudoti mediacijos procedūrą. Pavyzdžiui, kai mediacija yra nurodoma teismo (tokiu atveju šalių susitarimas apskritai nėra sudaromas, nes ginčas perduodamas spręsti mediacijos būdu civilinę bylą nagrinėjančio teisėjo (teisėjų kolegijos) nutartimi)⁴⁵³, arba, kai pareiga ginčo šalims pasinaudoti mediacija, prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą, yra numatyta teisės aktuose⁴⁵⁴. Antra, kai kuriais privalomosios mediacijos atvejais šalių susitarimas pradėti mediaciją neišreiškia autonomiškos šalių valios dėl tarpusavio ginčo sprendimo būdo. Pavyzdžiui, kai ginčo šalys dalyvauti mediacijoje yra skatinamos įvairiomis procesinėmis sankcijomis, mediacijos susitarimas, nors ir gali būti sudaromas, jis bus su trūkumais. Susitarimo defektą tokiose situacijose sukuria verslo ginčų šalių valios autonomiškumo pažeidimas. Tokią tyrimo autorės poziciją galima pagrįsti N. Kaminskienės nuomone, kad nepasaint to, jog mediacijos inicijavimas ginčo šalių susitarimu, jas skatinant įvairiomis procesinėmis sankcijomis, išlieka ginčo šalių valioje, toks skatinimas yra veikiau vertimas dalyvauti mediacijoje ir yra laikomas privalomosios mediacijos požymiu⁴⁵⁵. Privalomosios mediacijos vykdymo pagrindu pasirašytu susitarimu nėra išreiškiamas savarankiškas vers-

⁴⁵⁰ Ralph, J., M. *supra* note 81, p. 395.

⁴⁵¹ Junwei, F. Freedom of Contract in the EU and China. *Journal of International Commercial Law & Technology*. 2013, Vol. 8, Issue 4:(274-280), p. 274.

⁴⁵² Klasikinė mediacija šiame disertaciniame darbe reiškia savanorišką procesą – tai ginčo šalių savarankišku apsisprendimu ir abipusiu susitarimu inicijuojama mediacija.

⁴⁵³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 231¹ str., 1 d.

⁴⁵⁴ Kaminskienė, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai, *supra* note 299, p. 689.

⁴⁵⁵ *Ibid.*

lo ginčų šalių apsisprendimas, nes šalių sutikimui daro įtaką tretieji asmenys arba išoriniai veiksniai. Pavyzdžiui, reikšmingų ekonominių sankcijų taikymas. Toks susitarimas, jei jis apskritai yra sudaromas, veikiau gali būti vertinamas kaip procesinis dokumentas, kuriuo siekiama nustatyti pagrindines verslo ginčų šalių teises ir pareigas mediacijos procese ir kurio pagrindinės nuostatos paprastai reguliuoja susitarimo privalomumą, vykdomumą, mediacijos konfidencialumą ir taikytiną teisę⁴⁵⁶.

Mediacijos susitarimas įforminamas raštu. LR Mediacijos įstatyme įtvirtintas reikalavimas šalių susitarimą dėl mediacijos įforminti raštu. Pažymėtina, kad vadovaujantis paralelinėmis rašytinę sandorių formą reguliuojančiomis teisės normomis, rašytinio mediacijos susitarimo sąvoka yra suprantama plačiau, nei susitarusių šalių parašais patvirtintas susitarimas. CK 1.73 str. 2 d. nustato, kad rašytinės formos sandoriai sudaromi surašant vieną dokumentą, pasirašomą visų sandorio šalių, arba šalims apsieičiant atskirais dokumentais. Rašytinės formos dokumentui CK taip pat prilygina šalių pasirašytus dokumentus, perduotus telegrafinio, faksimilinio ryšio ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais, jeigu tokiu būdu yra užtikrinama teksto apsauga ir galima identifikuoti parašą⁴⁵⁷.

Europos Sąjungos teisės aktuose mediacijos susitarimo sąvoka apskritai nėra reguliuojama. Galimybė šalims susitarti naudotis mediacija kilus ginčui yra numatyta kaip viena iš Mediacijos direktyvoje nurodytų mediacijos proceso inicijavimo formų⁴⁵⁸. Priešingai nei Lietuvos nacionaliniai įstatymai, Mediacijos direktyva neįtvirtina rašytinės mediacijos susitarimo formos reikalavimo. Mediacijos direktyvoje pažymima, kad „nesant rašytinio susitarimo turėtų būti laikoma, kad šalys susitaria naudoti mediaciją tuomet, kai jos imasi konkrečių veiksmų mediacijos procesui pradėti“⁴⁵⁹. Tai reiškia, kad veiksmai mediacijai ginčo sprendimui tarp šalių inicijuoti, turėtų būti atliekami ne trečiųjų asmenų, bet abiejų verslo ginčų šalių valia. Kita vertus, nėra aišku, kokie konkretūs veiksmai pradėti mediacijos procesą gali būti suprantami, kaip abipusis sutikimas tarpusavio verslo ginčus spręsti mediacijos būdu. Be to, verslo ginčų mediacijos procesas absoliučiai daugeliu atvejų pradedamas vykdyti esant rašytiniam verslo ginčų šalių sutikimui⁴⁶⁰. Galima daryti išvadą, kad verslo ginčų mediacijos pradžia, nesant rašytinio susitarimo, yra siejama su pasirengimo verslo ginčų mediacijos etapui būdingais veiksmais.

Mediacijos susitarimo teisinis padarinys – mediacijos taikymas verslo ginčų atveju. Susitarimu dėl mediacijos yra sukuriamos verslo ginčų šalių teisės ir pareigos, kurios kyla sutarties pagrindu. Pagrindinė iš jų – kilus ginčui taikyti mediaciją, o ne kuri nors kitą verslo ginčų sprendimo būdą. Tai, kad šalims sudariusioms susitarimą dėl mediacijos atsiranda pareiga tarpusavio ginčų sprendimui taikyti mediaciją, yra aiškiai reglamentuojama LR Mediacijos įstatymo 12 str. 2 d.: „ginčo šalys, kurios yra susitarusios ginčą spręsti me-

⁴⁵⁶ District Court of Appeal of Florida, Fourth District Case of *Paranzino v. Barnett Bank of South FLA*, No. 95-0577 (1997).

⁴⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.73 str., 2 d.

⁴⁵⁸ Mediacijos direktyvos 2 str., 1 d.

⁴⁵⁹ Mediacijos direktyvos 15 p.

⁴⁶⁰ Verslo ginčų mediacijos pradžia šioje disertacijoje siejama su jos inicijavimo formomis ir patenka į pasirengimo mediacijai stadiją. Verslo ginčų mediacijos procesas suprantamas kaip etapinė verslo ginčo sprendimo eiga, kurio vykdymo teisinis pagrindas yra rašytinis verslo ginčų šalių sutikimas tarpusavio ginčus spręsti mediacijos būdu.

diacijos būdu, turi prieš kreipdamosi į teismą arba arbitražą bandyti ginčą išspręsti šiuo būdu⁴⁶¹. Vadovaudamiesi Lietuvos procesinėmis normomis, nacionaliniai teismai atsisako priimti ieškinį⁴⁶² arba pareiškimą palieka nenagrinėtu, jeigu ieškovas ar pareiškėjas, prieš kreipiantis į teismą, nesilaikė tos kategorijos byloms nustatytos išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos ir dar galima pasinaudoti šia tvarka⁴⁶³. Disertacinio tyrimo autorės požiūriu, sutartinė šalių valios išraiška dėl jų tarpusavio verslo ginčų sprendimo būdo turi įtakos nacionalinių teismų jurisdikcijai dėl kelių reikšmingų ir Lietuvos nacionalinėje bei tarptautinėje teisėje galiojančių formaliai apibrėžtų elgesio taisyklių. Pirma, LR Mediacijos įstatyme įsakmiai reguliuojama, kad esant ginčų šalių susitarimui prioritetas turi būti teikiamas sutartinei ginčo sprendimo procedūrai⁴⁶⁴. Antra, teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią⁴⁶⁵. Trečia, kiekviena įsigaliojusi sutartis jos šalims yra privaloma ir šalys privalo sąžiningai ją vykdyti (*pacta sunt servanda*)⁴⁶⁶. Galima daryti išvadą, kad nustatant pareigą mediacijos susitarimą sudariusioms verslo ginčų šalims pirmiausia bandyti ginčą išspręsti sutartu būdu, yra įtvirtinamas ginčo nepriimtumo spręsti teisme kriterijus. Kai į Lietuvos nacionalinius teismus kreipiasi verslo ginčų šalys, kurių teisės ir pareigos dėl ginčų sprendimo būdo apibrėžia jų sudarytas ir galiojantis mediacijos susitarimas, teismai turi tiek *teisę* atsisakyti priimti ieškinį arba palikti jį nenagrinėtu, tiek ir *pareigą* nukreipti verslo ginčų šalis vykdyti susitarimą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad verslo ginčų mediacijos ypatybė yra šio proceso savanoriškumas, o vienos iš verslo ginčo šalių atsisakymas taikyti mediaciją daro mediacijos susitarimą negalimu ir yra pagrindas nepradėti mediacijos, manytina, kad nacionalinių teismų *teisė* atsisakyti priimti ieškinį arba palikti jį nenagrinėtu galėtų būti įgyvendinama tais atvejais, jei 1) šalys yra sudariusios susitarimą verslo ginčą spręsti mediacijos būdu ir 2) viena iš tokio susitarimo šalių reikalauja laikytis mediacijos susitarimo.

Verslo ginčo šalys savarankiškai, nepriklausomai nuo kitų asmenų valios, gali nustatyti, koku būdu ir kokia tvarka bus sprendžiamas jų verslo ginčas. Atsižvelgiant į tai, kad verslo ginčų mediacija Lietuvoje ir daugelyje pasaulio valstybių yra savanoriškas procesas⁴⁶⁷, susitarimas dėl šio proceso taip pat turi būti pagrįstas šalių valios autonomijos principu. Apibendrinant taip pat galima daryti išvadą, kad privalomosios mediacijos pagrindu sudarytas susitarimas yra kitokio pobūdžio dokumentas ir neturėtų būti tapatinamas su mediacijos susitarimu, kuris reiškia susitarimą dėl verslo ginčų sprendimo būdo. Todėl mediacijos susitarimo sąvoką tikslinga vartoti tik, kai yra kalbama apie savanoriško mediacijos proceso inicijavimo formas. Sudarydamos mediacijos susitarimą verslo ginčų šalys turi pareigą jo

⁴⁶¹ LR Mediacijos įstatymo 12 str., 2 d.

⁴⁶² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 str., 2 d., 3 p.

⁴⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 296 str., 1 d., 1 p.

⁴⁶⁴ LR Mediacijos įstatymo 12 str., 2 d.

⁴⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.189 str., 1 d.

⁴⁶⁶ 1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 26 str. *Valstybės žinios*, 2002-02-06, Nr. 13-480.

⁴⁶⁷ Vadovaujantis M. Schonewille ir F. Schonewille atlikto mokslinio tyrimo rezultatais, kurio pagrindu autoriai surinko ir apibendrinę 60 pasaulio šalių ir regionuose egzistuojančių mediacijos teisinį reglamentavimą ir teisminę praktiką, darytina išvada, kad didžiojoje daugumoje pasaulio šalių yra įtvirtintas savanoriškos mediacijos modelis. Schonewille, M., Schonewille, F. *supra* note 63.

laikytis ir ginčų atveju pirmiausia bandyti inicijuoti mediacijos procesą. Mediacijos susitarimas sukuria teises ir pareigas ne tik verslo ginčų šalims, bet ir nacionaliniams teismams, kuriems atsiranda pareiga nukreipti šalis vykdyti susitarimą bei teisė priimti atitinkamą procesinį sprendimą mediacijos susitarimą sudariusių šalių atžvilgiu.

3.1.2. Mediacijos išlyga verslo sandoriuose

Mediacijos išlyga yra susitarimas dėl mediacijos, kuris sudaromas kaip viena iš materialinės sutarties nuostatų. Pagal teisinę prigimtį, tai – sutarties sąlyga dėl ginčų sprendimo būdo. Jau prieš du dešimtmečius mokslininkai yra pažymėję, kad susitarti dėl ginčų sprendimo būdo ir į tarptautinius verslo sandorius įtraukti alternatyvaus ginčo sprendimo išlygas (toliau – AGS išlyga) yra labai svarbu⁴⁶⁸. Šiandienai tai – įprasta ir sutarčių teisėje dažnai taikoma praktika⁴⁶⁹. G. Štaraitė-Barsulienė vadovaudamasi savo atliktos Lietuvos notarų anketinės apklausos tyrimo rezultatais, pažymi, kad notarai nėra linkę rekomenduoti šalims į tvirtinamą sandorį įtraukti mediacijos išlygas⁴⁷⁰. Šios mokslininkės teigimu, notarai „įpratę sandoryje numatyti, kad ginčai sprendžiami šalių bendru sutarimu (arba derybų būdu) arba teismo pagalba“⁴⁷¹, kas gali būti laikoma netiesiogine mediacijos įtvirtinimo galimybe⁴⁷². Su tokia mokslininkės pozicija negalima visiškai sutikti. Vadovaujantis tyrimo autorės turima patirtimi, manytina, kad notaro tvirtinamam sandoriui, kuriame susitariama ginčus spręsti bendru susitarimu arba teismo keliu, yra sudaroma išlyga, kurioje nėra išreikšta šalių valia dėl mediacijos proceso. Verslo ginčų atveju šalys sudariusios tokią pakopinę išlygą turėtų sudaryti atskirą mediacijos susitarimą. Tyrimo autorės požiūriu, būtina, kad notarai verslo sandorių praktikoje rekomenduotų šalims į sandorį įtraukti ne netiesioginio ir numanomo pobūdžio mediacijos susitarimą, bet aiškiai ir tiksliai suformuluotą mediacijos išlygą.

Atsižvelgiant į verslo sandorių privatumą ir alternatyvaus ginčų sprendimo priemonėms būdingą konfidencialumą, mokslininkai nustatyti kaip dažnai ir kokio turinio mediacijos išlygos yra įtraukiamos į šalių parašais tvirtinamus verslo sandorius, jeigu nėra neįmanoma, tai bent jau labai sudėtinga. Priešingai nei Lietuvoje, JAV jau prieš keletą dešimtmečių pradėjo formuotis praktika į kiekvieną šalių pasirašomą sutartį įtraukti mediacijos išlygą⁴⁷³. JAV profesorius H. Abramson kaip į tarptautinius verslo sandorius tinkamą įtraukti AGS išlygą įvardija esant išimtinai mediacijos išlygą⁴⁷⁴. Disertacijos autorės nuomone, atsižvelgiant į tai, kad daugelis verslo teisinių santykių yra reguliuojami šalių tarpusavio sutartimis, versle naudoti būtent tokią mediacijos susitarimo formą yra aktualu dėl keletos priežasčių. Visų pirma, mediacijos išlyga yra nukreipta į ateitį, nes yra sudaroma dėl verslo ginčų, galinčių kilti ateityje. Galimybė iš anksto susitarti dėl verslo ginčų sprendimo būdo padeda šalims sutauptyti lėšas ir

⁴⁶⁸ Abramson, H., I. *supra* note 26, p. 325.

⁴⁶⁹ Poon, G., P. *supra* note 80, p. 15.

⁴⁷⁰ Štaraitė-Barsulienė, G. *supra* note 56, p. 27.

⁴⁷¹ *Ibid.*

⁴⁷² *Ibid.*

⁴⁷³ Poon, G., P. *op. cit.*, p. 15.

⁴⁷⁴ Abramson, H., I. *op. cit.*, p. 325.

laiką. Priešingu atveju, kilus ginčui, kai tarp verslo šalių jau egzistuoja nesutarimas ir priešš-kumas viena kitos atžvilgiu, šalims gali kilti sunkumų sudarant bet kokią susitarimą⁴⁷⁵. Todėl iš anksto sutartyje numatyta mediacijos išlyga leidžia šalims verslo ginčus pradėti spręsti kuo ankstesnėje jų stadijoje, kol ginčai dar nėra pernelyg išsivystę, ir negaišti laiko mėginant susitarti dėl ginčų sprendimo būdo. Antra, mediacijos išlyga yra įtraukiama į pagrindinį verslo sandorį kaip atskira sutarties nuostata, todėl šalys viename dokumente gali susitarti ne tik dėl tarpusavio teisių ir pareigų, bet ir dėl tarpusavio ginčų sprendimo būdo.

Kadangi mediacijos išlygos dalykas yra dar tarp šalių nekilęs ginčas, dažnai išlygos būna nedidelės apimties. Taip yra todėl, kad verslo subjektams, kurie yra mediacijos susitarimo šalys, sudarant mediacijos išlygą, dar neegzistuojančio tarp šalių verslo ginčo dalykas ir apskritai, ar toks ginčas kils ateityje, nėra šalims žinomi. Be to, verslo subjektai sudarydami sandorį pirmiausia susitaria dėl būsimo bendradarbiavimo, todėl šiame etape optimistiškai tikisi, kad ginčų tarp jų nekils. Tačiau verslo teisiniuose santykiuose ginčai kyla dažnai⁴⁷⁶, todėl šalims aktualu suformuluoti teisiškai teisingą ir į verslo sandorį įtraukti veiksmingą mediacijos išlygą.

Analizuojant teisinius mediacijos išlygos aspektus, pirmiausia atkreiptinas dėmesys į jos turinį. Mediacijos išlygoje šalys sutinka tarp jų ateityje galinčius kilti verslo ginčus pirmiausia spręsti taikiai su vieno ar kelių mediatorių pagalba. Kadangi mediacijos išlyga įtraukiama į pagrindinį verslo sandorį, dažniausiai ją suformuluoja verslo sandorio projektą rengiantys teisininkai. Taip pat galima vadovautis mediacijos paslaugas teikiančių subjektų suformuluoatomis rekomenduojamomis mediacijos išlygomis. Pavyzdžiui, Vilniaus Komercinio arbitražo teismas (toliau – VKAT) asmenims, pageidaujantiems, kad mediacijos procesą organizuotų VKAT, į šalių sandorius siūlo įrašyti rekomenduojamą mediacijos išlygą, kuria „kiekvienas ginčas, nesutarimas ar reikalavimas, *kylantis iš šios sutarties ar su ja susijęs*, sprendžiamas mediacijos būdu VKAT, pagal šio teismo mediacijos taisykles“⁴⁷⁷. Išlygoje taip pat nurodomas terminas per kurį šalims nepavykus susitarti taikiai dėl ginčo užbaigimo, ginčas gali būti perduodamas spręsti teisės aktų nustatyta tvarka.

Tarptautinės tipinės mediacijos išlygos formuluojamos panašiai, kaip nurodyta pirmiau, skiriasi tik mediacijos paslaugas teikiantis subjektas ir taisyklės, pagal kurias bus sprendžiamas ginčas. ICC organizacija siūlo įvairias rekomenduojamas tipines mediacijos išlygas. Šalys gali pasirinkti tarp rekomendacinio pobūdžio išlygų, kuriomis jos susitaria ginčo atveju apsvarstyti mediacijos taikymą, ir įpareigojančio susitarimo, kurį pasirašiusios šalys privalo pirmiausia ginčą spręsti mediacijos būdu. Taip pat siūlomos pavyzdinės pakopinės išlygos, kai viename susitarime dėl ginčo sprendimo būdo numatomos kelios alternatyvaus ginčų sprendimo procedūros, tokios kaip – iš pradžių mediacija, po to arbitražas⁴⁷⁸.

⁴⁷⁵ Kolkey, D., M., *et al. supra* note 415, p. 513.

⁴⁷⁶ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose), 2017 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-05-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

⁴⁷⁷ Vilniaus komercinio arbitražo teismo rekomenduojama tipinė mediacijos išlyga. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-15]. <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/VKAT_Mediacijos%20ir%20Med-Arb%20i%20C5%A1lygos_2014%2003%2019.pdf>.

⁴⁷⁸ Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) organizacijos rekomenduojamų tipinių mediacijos išlygų pavyzdžiai. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-15]. <<http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/mediation/suggested-clauses/>>.

Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (toliau – PINO) pavyzdinėje mediacijos išlygoje nurodoma, kad „bet koks ginčas, nesutarimas ar reikalavimas, kylantis iš šios sutaries arba su ja susijęs, taip pat ginčas, kylantis iš bet kokių vėlesnių šios sutarties pakeitimų, įskaitant, bet neapsiribojant, ginčus dėl: jos formavimo, galiojimo, privalomumo, aiškinimo, vykdymo, pažeidimo arba nutraukimo; taip pat nesutartiniai reikalavimai, turi būti sprendžiami mediacijos būdu, vadovaujantis PINO mediacijos taisyklėmis“⁴⁷⁹. Sudarydamos šią mediacijos išlygą, šalys taip pat pasirenka mediacijos vykdymo vietą ir ginčo sprendimo mediacijos metu kalbą.

Mediacijos išlygos dalykas yra ne bet kokie ginčai, bet verslo sutartį parašais patvirtinusių *šalių* ginčai, kurie neatsiejamai susiję su pagrindine sutartimi ir iš jos kylančiomis teisėmis ir pareigomis. Atkreiptinas dėmesys, kad pirmiau nurodytų rekomenduojamų pavyzdinių mediacijos išlygų dalykas yra formuluojamas „plačiai“⁴⁸⁰, kaip ginčai *kylantys iš pagrindinės sutarties ar su ja susiję*. Galima daryti hipotetinę prielaidą, kad tokia mediacijos išlygos formuluotė yra perkelta iš arbitražinio susitarimo doktrinos. Ch. R. Drahozal, R. W. Naimark⁴⁸¹ išskiria arbitražinę išlygą „plačiaja“ prasme ir teigia, kad tokios arbitražinės išlygos savarankiškumas nuo pagrindinės sutarties, kurioje ji numatyta, yra labiau akivaizdus⁴⁸². Todėl, pavyzdžiui, sandorio negaliojimo dėl apgaulės atveju, kai pagrindinė sutartis netenka teisinės galios, arbitražo teismo jurisdikcija dėl šalių ginčo lieka galioti. Analogiškai, „plačiai“ interpretuojamos mediacijos išlygos savarankiškumas turėtų būti labiau akivaizdus, nes *su sutartimi susiję* ginčai reiškia ir ginčus dėl jos sudarymo. Nepaisant to, kad teisės aktai nereglementuoja mediacijos išlygos autonomiškumo principo, galima daryti išvadą, jog mediacijos išlyga yra savarankiška sutarties sąlyga ir pasižymi autonomiškumu pagrindinės sutarties atžvilgiu. Teisėtai sudaryta ir galiojanti mediacijos išlyga jos šalims turi įstatymo galią⁴⁸³ ir nepriklauso nuo pagrindinės sutarties teisinės galios⁴⁸⁴. Todėl net ir tuo atveju, kai pagrindinė sutartis tarp šalių pasibaigia, mediacijos išlyga lieka galioti.

Vadovaujantis pirmiau išdėstyta informacija, galima nesunkiai suformuluoti dvi alternatyvias ir verslo ginčų atveju mediacijos taikymo ribas reguliuojančias išlygas, kuriomis:

1. šalys susitaria, kad kiekvienas verslo ginčas, nesutarimas ar reikalavimas, *kylantis iš šios sutarties* ir (ar) *su ja susijęs*, bus sprendžiamas mediacijos būdu; arba
2. šalys susitaria, kad kiekvienas verslo ginčas, nesutarimas ar reikalavimas, *kylantis iš šios sutarties*, bus sprendžiamas mediacijos būdu.

Nors lingvistiniu požiūriu pirmiau pasiūlytos išlygų formuluotės skiriasi mažai, teisinė reikšmė yra kur kas didesnė. Disertacinio tyrimo autorės teigimu, šalys į tarpusavio verslo

⁴⁷⁹ Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO) pavyzdinė mediacijos išlyga. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-15]. <<https://www.wipo.int/amc/en/clauses/mediation/>>.

⁴⁸⁰ Vadovaujantis teisės doktrina, mediacijos išlyga „plačiaja“ prasme suprantama tada, kai joje įrašomi žodžiai: „visi ginčai, kylantys iš sutarties ar su ja susiję“, priešingu atveju, kai įrašomi tik žodžiai: „ginčai ar nesutarimai kylantys iš šios sutarties“, mediacijos išlyga bus siaura, todėl apims tik ginčus, kylančius iš galiojančios sutarties, tuo tarpu kiti ginčai, pvz., dėl sutarties sudarymo, nepateks į mediacijos išlygos dalyką ir todėl negalės būti sprendžiami mediacijos būdu.

⁴⁸¹ Drahozal Ch. R., Naimark R. W. *Towards a Science of International Arbitration – Collected Empirical Research*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 2005, p. 70.

⁴⁸² *Ibid.*, p. 70.

⁴⁸³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.189 str., 1 d.

⁴⁸⁴ *Ibid.* 6.226 str., 1 d.

sandorį įtraukdamos mediacijos išlygą „plačiaja“ prasme (aut. past., kaip nurodyta 1 p.), tarpusavyje susitaria, kad mediacijos būdu bus sprendžiami ne tik verslo ginčai, kylantys iš galiojančios sutarties, bet ir ginčai dėl šios verslo sutarties sudarymo.

Pavyzdinės mediacijos išlygos yra rekomenduojamojo pobūdžio, todėl ne visada į verslo sandorį tikslinga įtraukti visiems ginčams tinkamą šabloninę išlygą. Tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, kai verslo sandoryje šalys susitaria dėl nacionalinių ar tarptautinių verslo santykių, patartina apsvarstyti konkrečiam sandoriui pritaikytos mediacijos išlygos galimybę. Tai ypač aktualu tarptautinės mediacijos atveju, nes šalys išlygoje gali numatyti joms svarbias sąlygas, tokias kaip, mediacijos vieta ir kalba⁴⁸⁵. Šalys su teisininkų pagalba gali suformuluoti išimtinai į jų interesus orientuotą mediacijos susitarimą. Tyrimo autorės nuomone, sudarant sąlygas sandorio šalims savarankiškai susitarti dėl mediacijos išlygos dalyko, atitinkamai turėtų plėstis ir verslo teisinių santykių dalyvių teisinė sąmonė, kuri daro tiesioginę įtaką įgyvendinant mediacijos susitarimo tikslą – taikų ginčų sprendimą, pasitelkiant mediatoriaus pagalbą.

Be mediacijos išlygos dalyko yra nemažai kitų svarbių aspektų, kuriuos reikšminga numatyti mediacijos išlygoje. H. Abramson išskiria penkis, jo požiūriu, esmines mediacijos išlygos turinio nuostatas:

1. pirmoji – aiškiai išreikšta mediacijos koncepcija;
2. antroji – aiškiai išreikšti teisiniai padariniai;
3. trečioji – susitarimas dėl mediatoriaus kompetencijos;
4. ketvirtoji – susitarimas dėl mediacijos pobūdžio ir tvarkos;
5. penktoji – susitarimas dėl tolesnio ginčų sprendimo⁴⁸⁶.

Pirmoji nuostata reiškia, kad mediacija neturi būti tapatinama su kitomis į ją panašiomis procedūromis, pavyzdžiui, derybomis arba sutaikinimu. Todėl formuluojant mediacijos išlygą svarbu aiškiai nusakyti procedūrą, kuri bus taikoma tarpusavio ginčui spręsti. Siekiant išvengti skirtingo mediacijos tikslo interpretavimo tarptautiniuose ginčiuose, H. Abramson taip pat pataria mediacijos išlygose nurodyti ir mediacijos stilių.⁴⁸⁷ Šiai nuomonei pritaria ir tarptautinio mediacijos proceso ekspertai, pažymėdami, kad sprendžiant tarptautinius verslo ginčus gali būti taikomos įvairios ir neįprastos mediacijos stiliaus variacijos⁴⁸⁸. Tarptautinės mediacijos atveju proceso dalyviai dažnai tikisi, kad mediatorius jiems paaiškins, koku būdu bus vykdoma mediacija. Todėl šalys, norinčios išvengti netikėtumų ginčų sprendimo proceso metu, siekia išsiaiškinti, koks mediatoriaus taikytinas stilius yra priimtinas joms abiem⁴⁸⁹. Kita vertus, mediacijos stiliaus identifikavimas gali būti vertinamas kaip perteklinis ir, tyrimo autorės nuomone, nereikalingas. Manytina, kad siekiant tinkamai įgyvendinti H. Abramson išskirtą pirmąją nuostatą, reiktų pasirinkti konkrečių mediatorių, kurio elgesys mediacijoje šalims yra žinomas ar bent jau numanomas.

Pagal antrąją nuostatą, mediacijos išlygoje turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai išreikšta

⁴⁸⁵ Kolkey, D., M., *et al. supra* note 415, p. 513.

⁴⁸⁶ Abramson, H., I. *supra* note 26, p. 325.

⁴⁸⁷ *Ibid.*, p. 325-328.

⁴⁸⁸ Kolkey, D., M., *et al. supra* note 415, p. 514.

⁴⁸⁹ *Ibid.*, p. 489-490.

šalių pareiga pirmiausia sprendimą dėl ginčo esmės bandyti pasiekti mediacijos būdu. Ši nuostata, pagal H. Abramson, turėtų būti formuluojama, atsižvelgiant į dvi galimas problemas: vienos iš ginčo šalių nenorą dalyvauti mediacijos procese ir vienos iš ginčo šalių naudojimąsi šia nuostata, siekiant vilkinti kitos šalies teisę kreiptis į teismą ar arbitražą. Šia nuostata taip pat turi būti siekiama prasmingo ir sąmoningo šalių dalyvavimo mediacijoje. Todėl mediacijos išlygoje svarbu numatyti objektyvius kriterijus, dėl kurių susitarimą vykdyti būtų lengviau. Pavyzdžiui, aiškią ir išsamią mediatoriaus skyrimo procedūrą, šalių sutikimą dalyvauti bent vienoje mediacijos sesijoje, šalių atstovus mediacijos procese, preliminarų mediacijos vykdymo grafiką. Taip pat naudinga nurodyti aiškias teises pasiekimas mediacijos išlygos pažeidimo atveju, įrašant sutartinę nuostolių ir teisiųjų išlaidų atlyginimo sąlygą⁴⁹⁰. Papildomai galima nurodyti terminą, kuriam suėjus sutartinė prievolė dėl mediacijos taikymo pasibaigia. O verslo sandorio šalims sutikus – baudą verslo ginčo šaliam, atsisakusiam vykdyti mediacijos susitarimą.

Ketvirtoji nuostata reiškia, kad ginčo šalys mediacijos išlygoje gali laisvai susitarti dėl mediacijos pobūdžio ir tvarkos. Šią nuostatą galima įgyvendinti dviem būdais: nurodant pasirinktą mediacijos taisyklių rinkinį arba šalių bendru sutarimu nustatant atskiras mediacijos taisykles. Šalys taip pat gali iš anksto susitarti dėl mediacijos paslaugas teikiančios institucijos, nurodamos tikslų jos pavadinimą. Tokiu atveju, paprastai pažymima ir nuostata, kad ginčo atveju bus taikomos tos konkrečios mediacijos paslaugas teikiančios institucijos taisyklių rinkinys⁴⁹¹.

Penktąja nuostata yra siekiama susitarti dėl kito alternatyvaus ginčo sprendimo būdo, kuris ginčo šalims būtų privalomas, jei susitarimo nepavyktų pasiekti mediacijos metu. Ši nuostata įgyvendinama nurodant, kad jeigu per tam tikrą laikotarpį nuo mediacijos pradžios šalims nepavyksta susitarti dėl ginčo užbaigimo, ginčas gali būti sprendžiamas kitu alternatyvaus ginčo sprendimo procesu, pavyzdžiui, arbitražu⁴⁹². Taigi, akivaizdu, kad H. Abramson rekomenduoja į tarpusavio sutartis įtraukti mišrias AGS išlygas, kuriomis susitariama dėl kelių alternatyvaus ginčų sprendimo procedūrų.

J. M. Ralph taip pat išskiria keletą aspektų, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį formuluojant mediacijos išlygas. Pirmasis – mediatorių sąrašas. Verslo subjektai, kurie mediacijos išlygą įtraukia į sutartį su darbuotoju, neturėtų joje numatyti siūlomo mediatorių sąrašo. Tam, kad nebūtų primetama stipresnės šalies valia, tokį sąrašą rekomenduojama sudaryti, pasitelkiant neutralaus trečiojo asmens pagalbą, arba tik tais atvejais, kai darbuotojas turi atstovą. Kitas svarbus aspektas – mediacijos vieta. Sąlygą dėl mediacijos vietos rekomenduojama numatyti tais atvejais, kai ji suderinama laisva šalių valia. Ši sąlyga praktikoje dažnai taikoma šalių ir vykdoma teismo, kai šalys yra verslo subjektai. Priešingu atveju, kai vietos pasirinkimo nustatymas gali būti papildoma našta procesiškai silpnesnei šaliai (pavyzdžiui, tariantis darbuotojui ir darbdaviui, verslininkui ir vartotojui), sąlyga dėl mediacijos vietos turėtų būti vengtina. Galiausiai, svarbu nustatyti protingą mediacijos pabaigos terminą. Trumpesnį nei trisdešimt dienų terminą pasinaudoti mediacija vengti

⁴⁹⁰ Abramson, H., I. op. cit., p. 326.

⁴⁹¹ Ibid.

⁴⁹² Ibid., p. 327.

numatyti tais atvejais, kai mediacijos susitarimą pasirašančios šalys pasižymi ryškiau galių disbalansu⁴⁹³.

Praktikos metu pasitaiko teisinių ginčų dėl „patologinių išlygų“⁴⁹⁴, kai mediacijos išlyga turi trūkumų, netikslumų arba yra neišsami. Kaip iliustruojantį pavyzdį, galima analizuoti JAV teisme nagrinėtą bylą *Garrett v. Hooters-Toledo*⁴⁹⁵, kurioje Ohajo federalinės apygardos teismas nusprendė, kad šalių sudarytas mediacijos susitarimas buvo amoralus dviem aspektais: procedūrinio ir materialiniu. *Garrett v. Hooters-Toledo* byloje buvo nagrinėjami šalių sudaryto susitarimo tarpusavio darbo ir su juo susijusių ginčus spręsti mediacijos ir arbitražo procesuose (toliau – Med-Arb susitarimas) teisiniai aspektai. Bylos nagrinėjimo teisme dalykas buvo tarp ginčo šalių sudarytas Med-Arb susitarimas. Ieškovės (įmonės darbuotojos) teigimu, pasirašyti Med-Arb susitarimą ji buvo priversta. Darbuotoja taip pat teigė nesupratusi dokumento, kurį parengė atsakovas (darbdavys) ir susipažinimui su jo turiniu įteikė keletą savaičių prieš sandorio pasirašymą. Bylos nagrinėjimo metu buvo nustatyta, kad Med-Arb susitarimas buvo sudarytas įgyvendinant vidaus darbo taisyklių nuostatas, pagal kurias bet kuris darbuotojas, turintis ambicijų pagerinti darbo sąlygas, privalėjo su darbdaviu pasirašyti Med-Arb susitarimą⁴⁹⁶.

JAV teismo požiūriu, nesąžiningomis materialiniu aspektu laikytinos Med-Arb susitarimo nuostatos, įpareigojančios ieškovę dalyvauti procese, kurio teisinis pagrindas yra vienos iš ginčo šalių naudai parengtas dokumentas. Teismas vertino ir tai, kad ginčo šalis siejo darbo teisiniai santykiai, kurie yra specifiški, nes pasižymi galių disbalansu tarp darbuotojo ir darbdavio. Susitarimas buvo suformuluotas įgyvendinant išimtinai atsakovo interesus ir tarp susitarimo šalių buvo ryškus galių disbalansas. Nesąžiningomis teismas pripažino ir tas susitarimo sąlygas, kurios reguliavo šalių išlaidų pasiskirtymo klausimus. Taip pat nepagrįstai trumpu buvo pripažintas dešimties dienų mediacijos pabaigos terminas⁴⁹⁷.

Nesąžiningumą procedūrinio aspektu teismas laikė nelygią šalių procesinę padėtį, sudarant Med-Arb susitarimą. Vadovaujantis ieškovės pateiktais teisiniais argumentais ir teisminio nagrinėjimo metu nustatytais reikšmingomis faktinėmis aplinkybėmis, buvo konstatuotas ieškovės valios autonomijos pažeidimas. Ieškovės valiai nuspręsti, koku būdu

⁴⁹³ Ralph, J., M. *supra* note 81, p. 397.

⁴⁹⁴ Sąvoką „patologinė“ išlyga pirmas pavartojo Frederic Eisemann. Vadovaujantis F. Eisemann, „patologinė“ išlyga reiškia AGS išlygą su trūkumais. F. Eisemann pasiūlė „patologinių“ arbitražinių išlygų sąvoką ir suformavo keturis kriterijus, kurių neatitinkanti arbitražinė išlyga turi trūkumų ir yra vadinama „patologine“ išlyga. F. Eisemann kriterijai yra: pirmasis, bendras visoms arbitražinių susitarimų rūšims – sukurti privalomus teisinius padarinius jų šalims; antrasis, pašalinti valstybių teismų kišimąsi į ginčo sprendimą, bent jau iki sprendimo priėmimo stadijos; trečiasis, suteikti teisę arbitrams spręsti ginčus, kurie gali kilti tarp šalių; ketvirtasis, sudaryti sąlygas efektyviam ir greitam procesui, kurio metu priimtus sprendimus būtų galima įvykdyti. (Pagal: Davis B. G. (Pathological Clauses: Frédéric Eisemann's Still Vital Criteria). *Arbitration International*, 1991(4), p. 365 – 367). Lyginamuojų metodu gali būti analizuojami F. Eisemann ir H. Abramson kriterijais suformuotos AGS išlygų funkcijos, kuriais tinkama vadovautis sudarant mediacijos išlygas. Pavyzdžiui, pirmasis F. Eisemann kriterijus tapatus antrajai H. Abramson nuostatai, kuri reiškia, kad išlygoje turi būti aiškiai nurodomos jos sukuriamos teisinės pasekmės – ginčo atveju taikyti AGS procedūrą. Trečiasis F. Eisemann kriterijus reiškia kompetencijos delegavimo funkciją ir atitinka H. Abramson trečiąją nuostatą dėl mediacijos kompetencijos. Ketvirtasis F. Eisemann kriterijus gali būti prilyginamas H. Abramson ketvirtajai ir penktajai nuostatomis ir reiškia išlygų formulavimą siekiant užtikrinti AGS proceso tvarką ir susitarimo dėl ginčo esmės vykdymą.

⁴⁹⁵ United States District Court, N.D. Ohio, *Garrett v. Hooters-Toledo*, 295 F.Supp.2d 774 (2003).

⁴⁹⁶ *Ibid.*

⁴⁹⁷ *Ibid.*

ir kokia tvarka bus sprendžiamas ginčas, buvo akivaizdžiai daroma jos darbdavio įtaka. Teismas konstatavo, kad spaudimas ieškovei akceptuoti Med-Arb susitarimą buvo aki-vaizdus. Med-Arb susitarimas šioje byloje pripažintas neteisėtu, neteisingu ir nepagrįstai palankiu vienai iš ginčo šalių. Atsižvelgiant į tai, kad Med-Arb susitarimas neteisėtas ir pažeidžia JAV teisę, jis buvo pripažintas nevykdytinu⁴⁹⁸.

Bylos analizė leidžia teigti, kad medicacijos išlyga gali tapti ginčo tarp šalių dalyku. Todėl sudarant medicacijos išlygas yra svarbu nepažeisti pagrindinių sutarčių teisės principų. Tik toks medicacijos susitarimas, kuris neprieštarauja pagrindiniams sutarčių teisės principams gali būti laikomas galiojančiu ir vydomu⁴⁹⁹.

Atsižvelgiant į tai, kad medicacijos išlyga yra unikali sutartis, jos turinio sąlygos taip pat ypatingos. Nors medicacijos išlygą formuluoti galima įvairiai ir į verslo sandorius įtraukti rekomenduojamas tipines medicacijos išlygas tam, kad kilus verslo ginčui medicacijos išlyga būtų efektyvi, kad būtų galima išvengti netikslumų ir praktikoje pasitaikančių medicacijos išlygos turinio klaidų, verslo sandorių šalims patartina pasitelkti jų interesus atstovaujančių teisininkų pagalbą. Tokiu būdu į verslo sandorius įtraukiamose medicacijos išlygose galima susitarti dėl į konkrečias sandorio šalis orientuotų objektyvių verslo medicacijos organizavimo ir vykdymo aspektų (įskaitant, bet neapsiribojant), medicacijos stiliaus, vietos, kalbos, baudos bei jos dydžio vienam iš verslo subjektų atsisakius vykdyti susitarimą.

3.1.3. Medicacijos būdu pasiektų taikių susitarimų vykdymo problema

Sudėtingas teorinis ir praktinis klausimas, kuris visai neseniai tapo mokslinių diskusijų centru ir gali būti netiesiogiai siejamas su verslo ginčų šalių nenoru taikyti medicacijos procesą, – tai susitarimo, pasiektu verslo ginčo medicacijos būdu, vykdymo problema. Visuotinai pripažįstama, kad medicacija, priešingai nei arbitražas, yra neformalus ir lankstus procesas. Kita vertus, arbitražo priimti sprendimai sukelia įpareigojančius padarinius, kurie atsiranda: 1) jį sudariusioms šalims, 2) nacionaliniams teismams ir netgi trečiosioms šalims⁵⁰⁰. Šio formalaus teisiamojo pobūdžio proceso esmė ir efektyvumas pasireiškia tuo, kad arbitražinio teismo sprendimo įvykdymą garantuoja valstybė, jos įstatymai bei teismai⁵⁰¹. O medicacijos metu pasiektas verslo ginčo šalių susitarimas privalomus teisinius padarinius sukuria tik tokio susitarimo šalims, o jo vykdymas gali būti įgyvendinamas tik šalių gera valia. Tačiau šalys, net ir savanoriškai vykdančios susitarimą, nėra užtikrintos, kad ateityje nekils iššūkių ir nesutarimų dėl priimto medicacijos susitarimo vykdymo⁵⁰².

Pažymėtina, kad medicacijos būdu pasiektu taikaus šalių susitarimo dėl ginčo esmės

⁴⁹⁸ *Ibid.*

⁴⁹⁹ Poon, G., P. *supra* note 80, p. 16.

⁵⁰⁰ Delvolvé J. - L., Pointon G., Rouche J. *French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration*, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009, p. 68, 77.

⁵⁰¹ Dominas, G., Mikelėnas, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 244; Moses, M., L. *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*. Second Edition. Cambridge University Press: United States of America, 2012. p. 3.

⁵⁰² Steele, B., L. *supra* note 15, p. 1387.

teisinės galios ir jo vykdymo klausimai nėra reglamentuojami tarptautinės teisės aktais ir dokumentais. Tai yra kiekvienos valstybės nacionalinio teisinio reguliavimo dalykas. LR Mediacijos įstatymo 16 str. 2 d. numato, kad mediacijos metu sudaryta taikos sutartis ginčo šalims turi įstatymo galią. Įstatyme taip pat numatyta, kad „ginčo šalių bendru prašymu arba vienos iš ginčo šalių prašymu, kai yra gautas kitos ginčo šalies rašytinis sutikimas, taikos sutartis gali būti pateikta teismui tvirtinti <...> išiteisėjusia teismo nutartimi patvirtinta taikos sutartis ginčo šalims įgyja galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią ir gali būti vykdoma priverstinai“.⁵⁰³ Vadinasi, priverstinis mediacijos susitarimo dėl ginčo esmės vykdymas yra vienas iš *res judicata* principo padarinių, kuriam atsirasti yra būtinas abiejų ginčo šalių sutikimas ir teismo patvirtinimas. Tačiau mažai tikėtina, kad šalis, gera valia nevykdanti mediacijos susitarimo, išreikštų sutikimą dėl taikos sutarties pateikimo tvirtinti teismui, tokiu būdu sudarydama sąlygas priverstiniam jos vykdymui. Galima daryti išvadą, kad mediacijos susitarimas dėl ginčo esmės yra vykdomas išimtinai šalių gera valia. Todėl pirmiau nurodyta teisės norma ginčo dėl geranoriško taikos sutarties nevykdymo atveju yra neįvykdoma.

Siekdama skatinti mediacijos taikymą Europos Komisija dar 2008 m. rekomendavo šalims privalomai vykdyti mediacijos susitarimus „mediacijos būdu pasiekto susitarimo, pripažinto privalomai vykdomu valstybėje narėje, turinys kitoje valstybėje narėje turėtų būti pripažintas ir paskelbtas privalomai vykdomu laikantis taikytinos Bendrijos ar nacionalinės teisės“⁵⁰⁴. Akivaizdu, kad leidžiamas vykdyti mediacijos susitarimas tampa tik tada, kai jis iš pradžių pripažįstamas. Todėl regioninės teisės akte nurodomi du – mediacijos būdu pasiekto susitarimo pripažinimo ir jo vykdymo – teisės institutai. Italijoje įtvirtinti aukštesni nei Mediacijos direktyvoje numatyti minimalūs reikalavimai dėl mediacijos būdu pasiekto susitarimo vykdymo.⁵⁰⁵ Italijos įstatymų leidėjas nustatė galimybę bet kuriai iš suinteresuotų šalių, net ir negavus kitos šalies sutikimo, pateikti prašymą rašytinio susitarimo turinį pripažinti privalomai vykdomu⁵⁰⁶.

Kai kurių mokslininkų nuomone, būtent dėl pernelyg didelio liberalumo, mediacijos procesas neužtikrina šalių teisių įgyvendinimo ir jų pareigų atlikimo⁵⁰⁷. Pagal Y. Zhao, dabartinis mediacijos susitarimų pripažinimo ir vykdymo reguliavimas, kuris pagrįstas sutarčių teisės nuostatomis, yra problema, kurios sprendimui yra reikalinga efektyvi nacionalinė ir tarptautinė teisinė struktūra⁵⁰⁸. Todėl keliamas optimalių būdų ir priemonių įtvirtinimo klausimas, kuris palengvintų mediacijos būdu pasiektų taikių susitarimų vykdymą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu⁵⁰⁹. Tai, kad problema aktuali ne tik teisės doktrinoje, bet ir

⁵⁰³ LR Mediacijos įstatymo 16 str., 3d.

⁵⁰⁴ Mediacijos direktyvos preambulė, (20) p.

⁵⁰⁵ Sąlyga dėl apibusio šalių sutikimo krepiantis mediacijos dėl būdu pasiektu rašytinio susitarimo turinio pripažinimo privalomai vykdomu yra įtvirtinta Mediacijos direktyvos 6 str., 1 d.

⁵⁰⁶ Esplugues, C., Marquis, L. *New Developments in Civil and Commercial Mediation. Global Comparative Perspectives*. Springer International Publishing: Switzerland, 2015, p. 359, 360.

⁵⁰⁷ Genn, H. What is Civil Justice For? Reform, ADR, and Access to Justice. *Yale Journal of Law & the Humanities*. 2012, Vol. 24, Issue 1: (397-417), p. 416, 417.

⁵⁰⁸ Zhao, Y., *supra* note 21, p. 117.

⁵⁰⁹ Deason, E., *supra* note 15, p. 34.

praktikoje, yra akivaizdu, atlikus Tarptautinio mediacijos instituto (IMI) empirinio tyrimo apie mediaciją ir AGS būdus⁵¹⁰ rezultatų analizę. Didžioji dauguma respondentų (išskyrus mediatorius ir mediacijos mokslo atstovus), dalyvavusių apklausoje, pažymėjo, kad mediacijos susitarimo dėl ginčo dalyko vykdymo klausimas jiems yra labai svarbus.

UNCITRAL išpareigojo parengti įgyvendinimo priemones dėl mediacijos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų vykdymo. Diskusijos šių priemonių rengimo klausimu vyko Antrosios darbo grupės (ginčų sprendimas) 2016 m. rugsėjo mėnesio susitikime, kuriame buvo susitarta dėl daugybės esminių klausimų. Taip pat nuspręsta tęsti projekto nuostatų, pavyzdžiui, projekto taikymo sritis, mediacijos susitarimui keliami formos reikalavimai ir kt., svarstymo darbus.⁵¹¹ JT, pripažindamos mediacijos vertę tarptautinių komercinių ginčų sprendime, 2018 m. gruodžio 20 d. priėmė konvenciją, reguliuojančią tarptautinės mediacijos būdu pasiektų susitarimų vykdymo klausimus, žinomą, kaip Singapūro konvencija⁵¹². Singapūro konvencijoje reguliuojamas mediacijos būdu pasiektų susitarimų vykdymas ir įtvirtinta pagrindinė idėja – gerbti mediacijos metu pasiektus taikius susitarimus dėl komercinių ginčų esmės ir juos įgyvendinti visose konvencijos dalyvėse. Singapūro konvenciją iki šios dienos pasirašė 51 šalis.

Mediacijoje pasiektu taikaus susitarimo vykdymas nėra pakankamai užtikrinamas. Atsižvelgiant į tai, kad mediacijos susitarimo dėl ginčo dalyko vykdymo klausimas mediacijos šalims yra labai svarbus, manytina, kad taikaus susitarimo vykdymo nepakankamas užtikrinimas daro įtaką verslo ginčų šalių nenorui taikyti mediaciją. Tikėtina, kad netolimoje ateityje, valstybių iniciatyva ratifikavus Singapūro konvenciją, mediacijos metu priimto susitarimo vykdymas dėl tarptautinio komercinio ginčo esmės bus užtikrinamas tarptautiniu lygmeniu. Vertinant problematikos aktualumą ir naujumą, yra būtinos tolesnės teisinio reguliavimo iniciatyvos mediacijos susitarimų vykdymo užtikrinimui.

3.2. Verslo mediacijos specifika ir jos padėtis užsienio valstybėse

Pirmiau šiame darbe buvo minėta, kad šiandieną nerashė teisės šaltinio, kuriame būtų pateikiamas universalus verslo mediacijos apibrėžimas. Be to, atsižvelgiant į šiuolaikinių technologijų spartų vystymąsi, nuolatinę verslo teisinių santykių kaitą ir naujų verslo ginčų atsiradimą, verslo ginčų mediacijos apibrėžimo pateikimas galėtų tik nepagrįstai suvaržyti šį procesą. Verslo ginčų mediacija yra ne kas kita, kaip bendraisiais mediacijos principais pagrįsta verslo ginčų sprendimo priemonė, kurios metu verslo subjektai, padedami kvalifikuoto mediatoriaus, sprendžia tarpusavio ginčus. Nors verslo mediacijai yra būdingi bendrieji mediacijos principai, jų turinys tam tikrais aspektais reikšmingai skiriasi. Tiriant verslo mediacijos problematiką išlieka aktualus klausimas, kuo verslo mediacija skiriasi

⁵¹⁰ IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results. *supra* note 16.

⁵¹¹ Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-fifth session (DRAFT), A/CN.9/896 -. Oficialaus UNCITRAL puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 03 01]. <http://www.uncitral.org/pdf/english/workinggroups/wg_arb/acn9-896_draft_report_as_submitted.pdf>.

⁵¹² United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018) (the „Singapore Convention on Mediation“) [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf>.

nuo kitų mediacijos procesų? Todėl toliau šiame disertaciniame darbe nagrinėjama verslo mediacijos specifika, lyginant ją su kitais mediacijos procesais, analizuojami tarptautinių verslo ginčų sprendimo ypatumai ir apžvelgiama verslo mediacijos padėtis, jos teisinis reguliavimas užsienio valstybėse.

3.2.1. Verslo mediacija ir jos teisinis reguliavimas užsienio valstybėse

Šalių teisė tarpusavio verslo ginčų atveju taikyti mediaciją yra reguliuojama įvairių užsienio šalių nacionalinės teisės aktuose. JAV verslo mediacija yra reglamentuojama atskirų federalinių ir valstijų procesinės teisės normose. Labiausiai pažengusiomis valstijomis mediacijos teisėje yra laikytinos Kalifornijos, Floridos, Ohajo ir Teksaso valstijos⁵¹³. Kalifornijos Civilinio proceso kodekso⁵¹⁴ 1775(c) dalyje deklaruojama, kad mediacija, kaip alternatyvus procesas, skirtas paspartinti ginčų sprendimą, mažinti šalių išlaidas ir patiriamą stresą yra efektyviai naudojamas Kalifornijoje ir kitur. Teksaso valstijos Civilinės praktikos ir teisių gynimo kodekso⁵¹⁵ 154.023 dalyje taip pat yra įtvirtinta mediacijos, palengvinančios bendravimą tarp ginčo šalių, taikymo galimybė. Tam tikrose JAV jurisdikcijose galioja ir Vieningas mediacijos įstatymas⁵¹⁶, kuris buvo priimtas siekiant supaprastinti ir suvienodinti mediacijos taikymą visoje šalyje ir gali būti priimtas atskirų valstybių. Mediacijos statutai, federaliniai ir valstijų įstatymai sankcionuoja *ad hoc* mediacijos schemų taikymą teismuose, taip pat galioja įvairios vietos teismų mediacijos taisyklės.

Verslo mediacija sparčiai vystosi ir kitose bendrosios teisės tradicijos valstybėse, pavyzdžiui, Kanadoje ir Australijoje⁵¹⁷. Mediacija Kanadoje yra reglamentuojama atskirų jos provincijų materialinės ir procesinės teisės normomis. Verta paminėti Kanados Ontarijo provincijos 2010 m. priimtą Komercinės mediacijos įstatymą⁵¹⁸, kurio tikslas palengvinti mediacijos taikymą sprendžiant išimtinai komercinius ginčus. Šis teisės aktas reglamentuoja tam tikrus mediacijos verslo ginčiuose aspektus, taip pat įtvirtinta šalių autonominę teisę susitarti tarpusavio ginčo sprendimui netaikyti įstatyme numatytų teisės normų arba jas taikyti ta apimtimi, dėl kurios šalys abipusiai susitarė. Kanados Naujosios Škotijos provincijoje taip pat galioja 2005 m. Komercinės mediacijos įstatymas⁵¹⁹, kuris taikomas

⁵¹³ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. *supra* note 91, p. 1254.

⁵¹⁴ Kalifornijos valstijos Civilinio proceso kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2016-06-15]. <<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=ccp&group=01001-02000&file=1775-1775.15>>.

⁵¹⁵ Teksaso valstijos Civilinio proceso kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2016-06-15]. <<http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/CP/pdf/CP.154.pdf>>.

⁵¹⁶ Vieningas mediacijos įstatymas, 2001. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-06-15]. <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/mediation/mediat_am00.pdf>. Įstatymo tekste skelbiama, kad jo priėmimo metu, galiojo daugiau nei 2500 statutų, kuriuose įvairia apimtimi reguliuojama mediacija. Šiai dienai Vieningą mediacijos aktą yra priėmusios tokios valstijos, kaip Nebraska, Ilinojus, Naujasis Džersis, Ohajas, Ajova, Vašingtonas, Juta, Vermontas, Šiaurės Dakota taip pat Kolumbijos apygarda (įskaitant, bet neapsiribojant).

⁵¹⁷ Brooker, P. *Mediation Law – Journey Through Institutionalism to Juridification*. USA and Canada: Routledge, 2013. P.13.

⁵¹⁸ 2010 m. Kanados Ontarijo provincijos Komercinės mediacijos įstatymas. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 10]. <<https://www.ontario.ca/laws/statute/10c16a>>.

⁵¹⁹ 2005 m. Kanados Naujosios Škotijos provincijos Komercinės mediacijos įstatymas. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 19]. <<https://www.ontario.ca/laws/statute/10c16a>>.

komercinių ginčų sprendimo metu, išskyrus tuos atvejus, kai šalys susitarė kitaip. Australijoje, panašiai kaip ir JAV, mediacija yra reikšminga alternatyvaus ginčų sprendimo priemonė. Valstybės politika formuojama ta linkme, kad mediacijos taikymas veikiau būtų suprantamas kaip įprasta ginčų sprendimo praktika, nei išimtis⁵²⁰.

Civilinės teisės tradicijos šalyse mediacijos taikymas yra tik pradedamas skatinti⁵²¹, todėl šis ginčų sprendimo būdas dar netapo įprasta ir dažnai taikoma priemone verslo ginčams spręsti. Nepaisant mediacijos optimalumo, bendra tendencija yra reikšmingos mediacijos ekspansijos nebuvimas daugelyje Europos Sąjungos valstybių, išskyrus Rumuniją, Graikiją ir Italiją, kurios nurodo didelį susidomėjimą mediacijos srityje⁵²². Kita vertus, įvairios civilinės teisės tradicijos šalys savo vidaus teisėje numatė ir įstatymiškai reglamentavo mediacijos taikymo galimybę verslo ginčiuose. Pavyzdžiui, Prancūzijoje mediacijos taikymo sąlygos nustatytos Prancūzijos civilinio proceso kodekso VI dalyje. Teisės normose įtvirtinta savanoriška mediacija, kuri taikoma šalių sutikimu, taip pat numatyta, kad teismas turi teisę šalims pasiūlyti pasinaudoti mediacija. Maksimalus mediacijos proceso terminas – 3 mėnesiai, kuris mediatoriaus prašymu gali būti vieną kartą pratęstas tokiam pačiam terminui⁵²³. Vokietijoje mediacija pradėta reguliuoti gana neseniai – 2012 m. liepos 21 d. priimtu Mediacijos įstatymu, kuriame nėra išskiriamas mediacijos objektas, taigi juo gali būti bet koks šalių konfliktas⁵²⁴. Terminas „komercinė mediacija“ apima platų ginčų spektrą: mažų ir vidutinių kompanijų ginčai, vidaus darbuotojų ginčai, įmonių tarpusavio sutarčių ir kiti ginčai⁵²⁵. Šalys, sudariusios mediacijos susitarimą, negali jo nepaisyti ir kreiptis į teismą ar arbitražą⁵²⁶. Vokietijoje verslo ginčo mediacijos susitarimus privalomai vykdomais pripažįsta teismui arba notarui patvirtinus⁵²⁷.

Olandijoje mediacijai sudaromos tinkamos teisinės sąlygos įstatymiškai ją reguliuojant teisės normomis, tačiau kartu stengiantis nekurti privalomų taisyklių ir nukreipti verslo šalis mediaciją reguliuoti pasitelkus sandorius⁵²⁸. Mediacija civiliniuose ir komerciniuose ginčiuose yra savanoriška⁵²⁹. Susitarimas dėl ginčo esmės gali būti tvirtinamas teismo arba notaro. Be kita ko, jei viena iš šalių nesilaiko susitarime nustatytų įsipareigojimų, kita šalis

⁵²⁰ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. *supra* note 91, p. 872.

⁵²¹ Nolan-Haley, J. *Mediation: the Best and Worst of Times*. *supra* note 3, p. 733.

⁵²² „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs). *supra* note 1, p. 118, 119.

⁵²³ Prancūzijos civilinio proceso kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 18] <<http://195.83.177.9/code/liste.html?lang=uk&c=39&r=7439>>.

⁵²⁴ Vokietijos Federacijos mediacijos įstatymo 1d., 1 p. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_mediationsg/englisch_mediationsg.html>.

⁵²⁵ Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. *supra* note 26, p. 429.

⁵²⁶ Esplugues, C., Marquis, L. *supra* note 506, p. 297.

⁵²⁷ *Ibid.*, p. 428.

⁵²⁸ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. *supra* note 91, p. 45.

⁵²⁹ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs), *supra* note 1, p. 118, 119.

(pasinaudodama notarinio aktu, teismo pranešimu, teismo nuosprendžiu ar teismo įsaky-
mu) gali vykdyti susitarimą tiesiogiai padedant antstoliui⁵³⁰.

Italijoje civilinės ir komercinės mediacijos reglamentavimas kito įvairiais etapais. 1990 –
2004 m. mediacija buvo savanoriška. Nuo 2004 m. iki 2011 m. savanoriška mediacijos kon-
cepcija išliko, tačiau sprendžiant įmonių ginčus galėjo tarpininkauti tik akredituoti mediaci-
jos paslaugų teikėjai⁵³¹. Nuo 2011 m. tam tikrose civilinėse ir komercinėse bylose mediacija
tapo privaloma⁵³², o savanoriška išliko daugumai kitų ginčų⁵³³. Mediacijų kiekis Italijoje žen-
kliai didėja – net iki 45 000 naujų mediacijų per metus⁵³⁴. 2012 m. spalį Italija atsigręžė į visi-
škai savanorišką verslo mediacijos modelį, tačiau nuo 2013 m. rugsėjo 20 d. iki dabar Italijos
įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į verslo mediacijų kiekio sumažėjimą ir į tai, kad vis daugiau
bylų perduodama teismui spręsti, įtvirtino privalomąją mediaciją darbo ir socialinės apsau-
gos kategorijų bylose⁵³⁵. Reikšmingą teisinę galią turi susitarimas dėl mediacijos, kuriam nėra
keliami griežti formos ir turinio reikalavimai. Esant šalių susitarimui teismas arba arbitražas
nukreipia šalis vykdyti susitarimą, o pasibaigus mediacijos procesui duoda 15 dienų terminą
teikti prašymus tęsti teisminiams procesams⁵³⁶.

Norvegijoje mediacijos vieta ginčų sprendimo sistemoje yra labai svarbi. Teisminės
mediacijos bandomasis projektas, kuriame dalyvavo šeši apylinkių teismai, buvo pradėtas
įgyvendinti 1997 m. ir jau 2006 m. mediacija buvo sėkmingai taikoma visuose Norvegijos
teismuose⁵³⁷. Norvegijos 2005 m. birželio 17d. Mediacijos ir civilinių ginčų proceso įstaty-
me (toliau – Ginčų įstatyme) išsamiai reglamentuojama tiek teisminė, tiek ir neteisminė
mediacija⁵³⁸. Vadovaujantis Ginčų įstatymu mediacija Norvegijoje taikoma tik iš privatinės
teisės reguliuojamo santykio kilusiems ginčams spręsti⁵³⁹.

Šveicarijoje mediacijos istorija prasidėjo vėlyvajame devintajame dešimtmetyje ne ko-
mercinės, bet šeimos teisės srityje, o jos sėkmingai plėtotei kitose srityse turėjo didelės

⁵³⁰ *Ibid.*, p. 47.

⁵³¹ Itals' Mediation Law: An Overview. 2017. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 06] <<http://globalpound.org/2017/06/22/italys-mediation-law-an-overview/>>.

⁵³² Įskaitant, bet neapsiribojant: nuomos, paskolos, kompanijų nuomos, sveikatos, sutarčių, draudimo, bankininkystės ir finansų teisiniuose ginčiuose. („Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs) *supra* note 1, p. 40).

⁵³³ Itals' Mediation Law: An Overview. 2017. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 06] <<http://globalpound.org/2017/06/22/italys-mediation-law-an-overview/>>.

⁵³⁴ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs) *op. cit.*, p. 8.

⁵³⁵ Conte, G. The Italian way of Mediation. *Arbitration Law Review*. 2014, Vol. 6(9): 180-203, p. 180,181.

⁵³⁶ Esplugues, C., Marquis, L. *supra* note 506, p. 351.

⁵³⁷ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. *supra* note 91, p. 1139.

⁵³⁸ Norvegijos Mediacijos ir civilinių ginčų proceso įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Norway_Legislation.pdf>.

⁵³⁹ *Ibid.* 6 skyriaus, 6-2(1) b, p.

reikšmės Šveicarijos organizacijos⁵⁴⁰. Komercinių ginčų kontekste pirmaujančios Šveicarijos organizacijos, kurios teikia mediacijos paslaugas ir turi sertifikuotų mediatorių sąrašus civiliniams ir komerciniams ginčams, būtų: Šveicarijos komercinės mediacijos rūmai⁵⁴¹, Šveicarijos mediacijos asociacijų federacija⁵⁴², Šveicarijos advokatūros asociacija⁵⁴³, kuri atestuoja Šveicarijos teisininkus ir mediatorius. Pagal Šveicarijos alternatyvaus ginčų sprendimo institucijų skelbiamus duomenis, ginčų išsprendimo mediacijos būdu dalis yra 70-80 proc.⁵⁴⁴

Lentelė Nr. 4. Verslo mediacija Europos valstybėse⁵⁴⁵

Valstybė	Teisinis reguliavimas	Savanoriška / Privaloma	Vyraujantis mediacijos stilius	Susitarimas dėl mediacijos	Mediacijos būdu pasiekto susitarimo pripažinimas ir vykdymas
Italija	Nėra reguliuojama atskiru teisės aktu.	Privaloma atskirų kategorijų verslo ginčiuose.	Problemos sprendimo.	Esant susitarimui dėl mediacijos teismas arba arbitražas nukreipia šalis ginčą bandyti spręsti mediacijos būdu. Teisminės procedūros, ginčo šalių prašymu, atnaujinamos pasibaigus mediacijos procesui.	Pripažįstamas privalomai vykdomu esant bet kurios iš šalies prašymui. Kitos ginčo šalies sutikimas nėra būtinas.

⁵⁴⁰ Kumpan, Ch., Bauer-Bulst, C. Mediation in Switzerland: A new Approach in a Conciliation-oriented Tradition. In: (ats. Red. Hopt, K., J., Steffek, F.). *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. Oxford University Press: United Kingdom, 2013. P. 1203.

⁵⁴¹ Oficialaus Šveicarijos komercinės mediacijos rūmų puslapiu pateikiama informacija <<https://skwm.ch>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09].

⁵⁴² Oficialaus Šveicarijos mediacijos asociacijų federacijos puslapiu pateikiama informacija <<http://www.infomediation.ch/cms2/was-ist-mediation/was-ist-mediation/>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09].

⁵⁴³ Oficialaus Šveicarijos advokatūros asociacijos puslapiu pateikiama informacija <<https://www.sav-fsa.ch/de/weiterbildung/mediation/ueber-den-mediator.html>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09].

⁵⁴⁴ Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. United Kingdom: Bloomsbury, *supra* note 26, p. 496.

⁵⁴⁵ Lentelė sudaryta disertacinio tyrimo autorės vadovaujantis šiais šaltiniais: Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. *op. cit.*; „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs), *supra* note 1.

Valstybė	Teisinis reguliavimas	Savanoriška / Privaloma	Vyraujantis mediacijos stilius	Susitarimas dėl mediacijos	Mediacijos būdu pasiekto susitarimo pripažinimas ir vykdymas
Lietuva	Nėra reguliuojama atskiru teisės aktu.	Savanoriška.	Vertinamasis.	Esant susitarimui dėl mediacijos teismas turi teisę atsisakyti priimti ieškinį arba palikti jį nenagrinėtą bei pareigą nukreipti verslo ginčų šalis vykdyti susitarimą.	Pripažįstamas privalomai vykdomu tik esant abiejų šalių sutikimui.
Olandija	Nėra reguliuojama atskiru teisės aktu.	Savanoriška.	Lengvinamasis.	Mediacijos susitarimo teisinės pasekmės nėra reglamentuojamos. Šalims atsisakius ginčą spręsti mediacijos būdu, byla gali būti perduodama teismui.	Susitarimas dėl ginčo esmės gali būti tvirtinamas teismo arba notaro. Jei viena iš šalių nesilaiko susitarime nustatytų įsipareigojimų, kita šalis (pasinaudodama notarinio akto, teismo pranešimu, teismo nuosprendžiu ar teismo įsakymu) gali vykdyti susitarimą tiesiogiai su antstolio pagalba.
Jungtinė Karalystė	Nėra reguliuojama atskiru teisės aktu.	Savanoriška.	Problemos sprendimo.	Esant mediacijos susitarimui šalys privalo jo laikytis. Vadovaudamiesi teismo precedentu, nepagrįstai mediacijoje atsisakusią dalyvauti šalį gali įpareigoti apmokėti teismo išlaidas, netgi jai palankaus teismo sprendimo atveju.	Pripažįstamas privalomai vykdomu tik esant įrodymams, kad abi šalys sutinka su pateiktu prašymu.
Vokietija	Nėra reguliuojama atskiru teisės aktu.	Savanoriška.	Lengvinamasis.	Esant mediacijos susitarimui teismas arba arbitražas atmeta ieškinį kaip laikinai nepriimtina.	Pripažįstami privalomai vykdomais teismo arba notaro patvirtinti susitarimai dėl ginčo esmės.

Analizuojant užsienio teisės aktus pastebėta, kad verslo mediacija nėra išskiriama kaip atskiras teisinio reguliavimo objektas (žr. 4 lent. Verslo mediacija Europos valstybėse). Užsienio valstybių vidaus teisėje verslo mediacija yra reguliuojama mediaciją reglamentuojančiomis teisės normomis ir tik nedaugelio valstybių vidaus teisėje įtvirtintas atskiras verslo mediacijos teisinis reguliavimas. Esminiai požymiai, skiriantys verslo mediaciją Lietuvos nacionalinėje teisėje nuo kitų Europos valstybių, yra ginčo šalims, nacionaliniams teismams ir kitiems suinteresuotiems teisės subjektams kylančios teisinės pasekmės dėl mediacijos susitarimo ir verslo ginčo esmės.

3.2.2. Verslo mediacija ir kitos mediacijos rūšys

Verslo mediacija nuo kitų mediacijos procesų reikšmingai skiriasi ne tik dėl ginčo, kuris yra sprendžiamas mediacijos būdu, subjektinės ir objektinės sudėties, bet ir savo turiniu. Žemiau pateiktoje lentelėje (žr. 5 lent. Verslo mediacija ir kitos mediacijos rūšys) išskiriami ir aprašomi verslo mediacijos ir kitų pasirinktų mediacijos procesų skirtumai.

Lentelė Nr. 5. Verslo mediacija ir kitos mediacijos rūšys⁵⁴⁶

Požymiai	Verslo ginčų mediacija	Vartojimo ginčų mediacija	Darbo ginčų mediacija	Šeimos ginčų mediacija	Bendruomenės ginčų mediacija
Ginčo dalykas	Verslo subjektų ginčai, kur šalių procesinės teisės yra lygios.	Vartojimo ginčai, kur viena iš ginčo šalių – verslo subjektas, kita – vartotojas. Vartotojai yra silpnesnė sutartinių santykių šalis.	Darbo ginčai, ginčai dėl diskriminavimo, ginčai kylantys darbovietėje (įskaitant šalių ginčus pasibaigus darbo sutartiniams santykiams), dažnai pasižymintys galių disbalansu tarp darbdavio ir darbuotojo.	Santuokos nutraukimo, separacijos, turto padalijimo ir kt. šeimos ginčai.	Daugiašaliai socialinių pokyčių projektų, kaimynystės ir bendruomenės narių konfliktai.

⁵⁴⁶ Lentelė sudaryta disertacinio tyrimo autorės, atsižvelgiant į Lietuvos nacionalinį teisinį reguliavimą bei vadovaujantis šiais teisės šaltiniais: Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. supra note 26; Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gegužės 21 d. direktyva 2013/11/ES dėl dėl alternatyvaus vartotojų ginčų sprendimo, kuria iš dalies keičiami Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2009/22/EB (Direktyva dėl vartotojų AGS). [2013]. 1 d., e) p.; Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, 94-1833; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141/2006; Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. gegužės 11 d. 2005/29/EB direktyva dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančia Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva) [2005]. OL L 149/22. 2 str., b) p.); Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Teisės aktų registras*. 2016, Nr. Nr. 23709; Okunevičiūtė Neverauskienė, L. Diskriminacijos apraiškos: aktuali būklė bei tendencijos antidiskriminacijos srityje Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*. 2011, 22(2): 115–128; Carbonneau, T. E., et al. *Handbook on Mediation*. New York: JurisNet, LLC, 2006, p. 309-312.

Požymiai	Verslo ginčų mediacija	Vartojimo ginčų mediacija	Darbo ginčų mediacija	Šeimos ginčų mediacija	Bendruomenės ginčų mediacija
Konfidencialumas	Iki mediacijos (aut. past. konfidencialumo pareiga), viso proceso metu ir jam pasibaigus.	Mediatorius turėtų nustatyti, kokio turinio šalių informacija turėtų būti skatinama atskleisti, arba priešingai, ribojama bendrame susitikime. Gali būti ribojamas siekiant apsaugoti silpnesnės ginčo šalies interesus.	Gali būti ribojamas siekiant apsaugoti silpnesnės ginčo šalies interesus.	Gali būti ribojamas siekiant apsaugoti vaikų interesus.	Daugiau svarbus privačių susitikimų metu.
Proceso ypatumai	Būdingi atskiri susitikimai su ginčo šalimis. Tam, kad juridiniai asmenys būtų tinkama mediacijos susitarimo šalimi teismo atžvilgiu, gali būti reikalingas jo valdymo organų sutikimas. Viešiesiems juridiniams asmenims svarbus specialusis teismumas, t. y. galimybė turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja juridinio asmens steigimo dokumentams ir veiklos tikslams. Procese dažnai dalyvauja teisininkai, juridinio asmens dalyviai, ekspertai.	Procesas gali būti inicijuojamas tik, jei mediacijos susitarimas sudarytas dėl jau kilusio ginčo. Proceso metu negali būti pažeidžiami vartotojo interesai, priimtamos stipraus kontrahento sutarties sąlygos. Tam, kad susitarimas dėl ginčo esmės galiotų, privalo būti tenkinamos dvi imperatyvios sąlygos: 1) išaiškintos ginčo sprendimo teisinės pasekmės; 2) aiškiai išreikštas vartotojo sutikimas dėl mediacijos taikymo.	Mediacijos procesas turi būti orientuojamas, atsižvelgiant į hierarchijos tarp šalių ir jų tarpusavio bendravimo galimybę. Psichologiniu požiūriu reikšminga įvertinti fizinės erdvės aspektą ginčo sprendimo proceso metu.	Retai pasižymi privačiais susitikimais. Kiti suinteresuoti asmenys – vaikai. Teisininkai dažnai nedalyvauja.	Būdinga komediacija. Kiti suinteresuoti dalyviai – asmenys gyvenantys kaimynystėje. Šalims teisiniškai mediacijos proceso metu neatstovauja.

Požymiai	Verslo ginčų mediacija	Vartojimo ginčų mediacija	Darbo ginčų mediacija	Šeimos ginčų mediacija	Bendruomenės ginčų mediacija
Mediatorius	Kvalifikuotas mediatorius gerai išmanantis mediacijos proceso specifiką. Ginčo dalyko ekspertas.	Įstatyme numatyti vartojimo ginčų neteismo sprendimo subjektai.	Mediatorius, gebantis ieškoti įvairių neverbalinio bendravimo būdų ir priemonių tarp skirtingomis savybėmis pasižyminčių ginčo šalių. Mediatoriams keliamas reikalavimas turėti specialių žinių, reikalingų kolektyviniams darbo ginčams dėl interesų spręsti.	Mediatorius – ne tik teisės profesionalas, bet ir išmanantis psichologijos sritį.	Kvalifikuotas, gerai išmanantis procesą mediatorius, tačiau ne ginčo dalyko ekspertas, įvairios profesinės patirties.
Mediacijos stilius	Orientuotas į problemas sprendimą (lengvinamasis, vertinamasis stilius).			Labiau vertinamasis nei lengvinamasis stilius.	Transformuojamasis, naratyvinis stilius (niekada direktyvaus ar vertinamojo pobūdžio).

Verslo mediacijoje nėra galių disbalanso tarp ginčo šalių, nes abi šalys – verslo subjektai, kurių procesinės teisės yra lygios. Konfidencialumas šio proceso metu yra labai plataus turinio, kur konfidencialumo pareiga ginčo šalims egzistuoja tiek inicijuojant mediaciją, mediacijos proceso metu, tiek ir jam pasibaigus. Tam, kad verslo subjektai būtų laikomi tinkama susitarimo dėl mediacijos šalimi ir (arba) tam, kad jų tarpusavio sudarytas susitarimas dėl verslo ginčo esmės galiotų, jis turi neprieštarauti juridinio asmens steigimo dokumentams ir veiklos tikslams. Verslo mediacijos procesas yra orientuotas į problemas sprendimą, kurio metu dažnai dalyvauja teisininkai ir juridinio asmens atstovai pagal įgaliojimus. Šie pirmiau išvardinti, ir kiti verslo mediacijos proceso ypatumai nėra būdingi kitiems, pavyzdžiui, vartojimo, darbo, šeimos ir bendruomenės ginčų mediacijos, procesams.

3.2.3. Tarptautinių verslo ginčų sprendimas mediacijos būdu

Mediatorių vykdomas tarptautinių verslo ginčų sprendimo procesas įvairiuose regionuose skiriasi. Tarptautinius verslo ginčus būdinga spręsti, derinant skirtingus ginčų sprendimų procesus, kurie gali apimti tiek viešąsias, tiek ir privačias ginčų sprendimo priemones. Tačiau trečiojo nešališko asmens ir (ar) kitų suinteresuotų asmenų suvokimo apie šiuos procesus turinys gali reikšmingai skirtis, priklausomai nuo jų kultūrinių ir teisinių tradicijų⁵⁴⁷. Šiandieną tarptautiniame versle susiduriama su globalizacijos tendencijoms ir neribotomis tarptautinės prekybos plėtros galimybėmis. Be kita ko, augančia patirtimi, susijusia su įvairiais ir dažnai sudėtingais konfliktų valdymo ir sprendimo būdais. Dideliu iššūkiu įgyvendinant verslo teisinius santykius tampa kultūros ir teisinių sistemų skirtumai. Atsižvelgiant į dabartines tendencijas, yra kritiškas ir didėjantis poreikis dialogui tarp skirtingų kultūrų ir teisės sistemų specialistų ir mąstytojų apie privačius ir viešuosius ginčų sprendimų procesus⁵⁴⁸. Dėl šių priežasčių IMI, Peperdino universiteto Strauso ginčų sprendimo instituto ir Komercinių arbitražų kolegijos⁵⁴⁹ iniciatyva įkurta Tarptautinė darbo grupė dėl skirtingo pobūdžio ginčų sprendimo⁵⁵⁰ (toliau – Tarptautinė skirtingų ginčų sprendimo grupė), vienijanti daugiau kaip 60 mokslininkų, teisininkų ir ginčų sprendimo profesionalų iš įvairių pasaulio šalių⁵⁵¹. 2018 m. ši grupė parengė „Siūlomą alternatyvaus ginčų sprendimo sąlygos skiriant vadovaujantį mediatorių komerciniams susitarimams“⁵⁵² projektą. Dėl vadovaujančio mediatoriaus (angl. *Guiding mediator*) verslo teisinių santykių dalyviai gali susitarti tiek dėl esamo, tiek ir dėl ateityje galinčio kilti ginčo. Tokiu būdu sudaromos sąlygos greitam ir efektyviam verslo ginčo sprendimo procesui⁵⁵³. Vadovaujantis mediatorius gali padėti ginčo šalims numatyti optimalų procesą tam, kad būtų pasiektas ankstyvas, abipusiai priimtinas ir į šalių santykius bei komercinius interesus nukreiptas ginčo sprendimas⁵⁵⁴.

Tarptautinė skirtingų ginčų sprendimo grupė taip pat siekia išnagrinėti įvairius komercinių ginčų sprendimo scenarijus, kurie apima viešojo ir privataus pobūdžio procesus, ir

⁵⁴⁷ Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *supra* note 83, p. 843.

⁵⁴⁸ International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution Memo on the Task Force and Project, 2016 [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-15] <https://www.imimmediation.org/wpcontent/uploads/2017/11/Memo_on_the_Mixed_Modes_Task_Force_and_Project_April_5_2016.pdf>.

⁵⁴⁹ Collage of Commercial Arbitrators. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-15]. <<https://www.ccaarbitration.org>>.

⁵⁵⁰ Mixed Mode Task Force. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-15]. <<https://www.imimmediation.org/about-imi/who-are-imi/mixed-mode-task-force/>>.

⁵⁵¹ Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *op. cit.*, p. 845.

⁵⁵² Proposed ADR clause for the Appointment of a Guiding Mediator for Commercial Agreements, 2018-12-28 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-12-15] <<https://www.imimmediation.org/about/who-are-imi/mixed-mode-task-force/>>.

⁵⁵³ Thomson, D., B. *The Guided Choice Process for Early Dispute Resolution*, 2018, June 4 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-08-15] <<http://fwhtlaw.com/briefing-papers/guided-choice-process-early-dispute-resolution/>>.

⁵⁵⁴ Proposed ADR clause for the Appointment of a Guiding Mediator for Commercial Agreements, 2018-12-28 d. *op. cit.*

skatinti supratimą tarp skirtingų grupių ir kultūrų⁵⁵⁵. Tokie komercinių ginčų sprendimo scenarijai apima situacijas, kuriose nešališki tretieji asmenys (mediatoriai, taikintojai ir kt.) arba ginčo sprendimo priėmimo galią turintys asmenys (teisėjai, arbitrai) ginčų sprendimo procesuose naudoja mišrias technikas. T. J. Stipanowich ir V. Fraser moksliniame darbe išskiriami tokie mišriomis technikomis pagrįsti tarptautinių verslo ginčų sprendimo scenarijai:

1. mediatoriai naudoja neįpareigojantį vertinimą arba mediatoriaus pasiūlymą, kaip priemonę, skatinančią ginčų šalių susitarimą;
2. mediatoriai mediaciją vykdo kaip šalių pasirengimą teisiąmojo pobūdžio procesams;
3. mediatoriai imasi arbitro vaidmens; arbitrai – mediatoriaus, taikintojo vaidmens;
4. arbitrai skatina ginčo šalis susitarti;
5. arbitrai priima sprendimus, pagrįstus taikiu ginčų išsprendimu;
6. taikomos mišraus ginčų sprendimo priemonės, pagrįstos mediatorių, arbitrų, taikintojų ir kt. sąveika⁵⁵⁶.

T. J. Stipanowich ir V. Fraser nuomone, Tarptautinės skirtingų ginčų sprendimo grupės pastangos palengvinti mokslinius tyrimus ir diskusijas, susijusias su verslo ginčų sprendimu įvairiose aplinkose ir kultūrose, gali padėti, kuriant naudingas praktines gaires, skatinančias pagerinti komercinių ginčų valdymą ir sprendimą visame pasaulyje⁵⁵⁷.

Minėta, kad tarptautinio mediacijos proceso ekspertai pažymi, jog tarptautinių verslo ginčų sprendime gali būti taikomos įvairios ir neįprastos mediacijos stiliaus variacijos⁵⁵⁸. Visgi vadovaujantis Tarptautinės mediatorių akademijos ir Peperdino universiteto Strauso ginčų sprendimo instituto tyrimo⁵⁵⁹ apie mediatorių praktiką ir suvokimą (toliau – Mediatorių praktikos tyrimas) rezultatų analize⁵⁶⁰, galima daryti tam tikras išvadas apie mediacijos praktiką ir šio proceso suvokimą bei mediatorių elgesio tendencijas verslo ginčų sprendime⁵⁶¹. Mediatorių praktikos tyrime dalyvavo 130 ilgametę patirtį turinčių Tarptautinės mediatorių akademijos narių, kurie sudarė 85 proc. visų apklausos dalyvių.⁵⁶² T. J. Stipanowich nurodo, kad, paklausti apie konkrečios taktikos taikymą ginčų sprendime, daugelis Mediatorių praktikos tyrime dalyvavusių respondentų nurodė, netaikantys vienos

⁵⁵⁵ Tarptautinė skirtingų ginčų sprendimo grupė buvo numaciusi iki 2018 m. parengti praktines gaires, skirtas ginčų sprendimo specialistams ir teisininkams, teismams, įstatymų leidėjams ir standartų kūrėjams, tačiau šiai dienai teisės šaltiniuose apie tai nėra jokių duomenų. Daugiau informacijos apie Tarptautinės skirtingų ginčų sprendimo grupės tikslus ir uždavinius žr. International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution Memo on the Task Force and Project, 2016. *op. cit.*

⁵⁵⁶ Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *op. cit.*, p. 847-862.

⁵⁵⁷ *Ibid.*, p. 846.

⁵⁵⁸ Kolkey, D., M., *et al. supra* note 415, p. 514.

⁵⁵⁹ Tarptautinės mediatorių akademijos ir Peperdino universiteto Strauso Instituto tyrimas apie mediatorių praktiką ir suvokimą, 2014. *Cituota pagal* Stipanowich, T., J. Insights on Mediator Practices and Perceptions. *Dispute Resolution Magazine*. 2016, Vol. 22, Issue 2: 6-11.

⁵⁶⁰ Tarptautinės mediatorių akademijos ir Peperdino universiteto Strauso Instituto tyrimo apie mediatorių praktiką ir suvokimą analizę atliko T., J., Stipanowich (Stipanowich, T., J. Insights on Mediator Practices and Perceptions. *Dispute Resolution Magazine*. 2016, Vol. 22, Issue 2: 6-11; Stipanowich, T., J. The International Evolution of Mediation: a Call for Dialogue and Deliberation. *supra* note 62, p. 1204).

⁵⁶¹ Stipanowich, T., J. Insights on Mediator Practices and Perceptions. *Dispute Resolution Magazine*. 2016, Vol. 22, Issue 2: 6-11.

⁵⁶² Stipanowich, T., J. Insights on Mediator Practices and Perceptions, *op. cit.*, p. 6, p. 11.

konkrečios taktikos, bet atsižvelgiantys į ginčo dalyką, šalį, situaciją ir kt.⁵⁶³. Tam tikri skirtinguose regionuose vykdomos mediacijos skirtumai buvo atskleisti tarp JAV mediatorių ir mediatorių, praktikuojančių ne JAV⁵⁶⁴. Dalis JAV mediatorių (41,9 proc.) ir dalis ne JAV praktikuojančių mediatorių (32,4 proc.) visada arba dažniausiai mediaciją pradeda atskirais susitikimais su šalimis⁵⁶⁵. Mediatorių praktikos tyrimo duomenimis, mediatoriai mediaciją labiau yra linkę pradėti bendra sesija, kurios metu dalyvauja mediatorius, ginčo šalys ir (ar) jų atstovai. Reikšmingai skyrėsi JAV mediatorių ir ne JAV praktikuojančių mediatorių atsakymai, susiję su pamatiniu verslo mediacijos konfidencialumo principu. Didžioji dauguma ne JAV praktikuojančių mediatorių (51,4 proc.) be konfidencialią informaciją jam patikėjusos šalies leidimo niekada jos neatskleidžia kitai ginčo šaliai. Ir priešingai, dalis JAV mediatorių (59,2 proc.) visada arba dažniausiai pasidalina bet kuria atskiro susitikimo su ginčo šalimi metu gauta informacija, jei mano tai esant tinkama, išskyrus atvejus, kai informaciją atskleidusi šalis aiškiai nurodo mediatoriui to nedaryti⁵⁶⁶. Atsakdami į klausimą, susijusį su mediatoriaus direktyvaus elgesio išraiška, 32,4 proc. ne JAV praktikuojančių mediatorių ir tik 4,4 proc. JAV atstovaujančių respondentų pažymėjo niekada nevertinantys ir neteikiantys savo nuomonės ginčo šalių ir jų teisinių atstovų atžvilgiu. Vadovaujantis Mediatorių praktikos tyrimo duomenis analizavusio T. J. Stipanowich įžvalgomis, ne JAV praktikuojantys mediatoriai padeda šalims kurti, apsvarstyti, teikti tarpusavio pasiūlymus, kurių pagrindu gali būti priimtas sprendimas, tačiau neteikia savo, kaip trečiojo asmens, nuomonės⁵⁶⁷. O Kalifornijoje mediatorių elgesys yra labiau vertinamojo pobūdžio, nes ten praktikuojantys mediatoriai labiau linkę kurti ir siūlyti šalims galimus ginčų sprendimų variantus bei įvardinti tikėtinas ginčo išsprendimo perspektyvas ginčiui pasiekus teismo ar arbitražo procesus⁵⁶⁸.

⁵⁶³ *Ibid.*, p. 6.

⁵⁶⁴ 94 arba (73,4 proc.) Mediatorių praktikos tyrimo respondentų buvo JAV praktikuojantys mediatoriai. Ne JAV praktikuojančių mediatorių skaičius ir jų atstovaujami regionai: Kanada – 14, Europa – 20, Australija – 4, Azija – 3, Vidurio Rytai – 3, Lotynų Amerika – 2, Afrika – 1. *Cituota pagal* Stipanowich, T., J. Insights on Mediator Practices and Perceptions. *Dispute Resolution Magazine*. 2016, Vol. 22, Issue 2: 6-11, p. 11.

⁵⁶⁵ Stipanowich, T., J. Insights on Mediator Practices and Perceptions, *op. cit.*, p. 7.

⁵⁶⁶ *Ibid.*, p. 9.

⁵⁶⁷ *Ibid.*, p. 10.

⁵⁶⁸ *Ibid.*, p. 9.

4. ESAMA VERSLO MEDIACIJOS PADĖTIS IR JOS VIETA LIETUVOS RESPUBLIKOS VERSLO GINČŲ SPRENDIMO SISTEMOJE

Ginčai inovatyvioje verslo veikloje vystosi itin sparčiai, jų daugėja⁵⁶⁹. Todėl šiandieną aktualūs yra jų efektyvūs sprendimo būdai. Tinkamai pasirinkus verslo ginčų sprendimo teisinę priemonę, galima juos išspręsti optimaliu būdu, išsaugant šalių tarpusavio verslo santykius ir (arba) nukreipiant jų vystymąsi pozityvia linkme.

Kiekvienoje teisinėje valstybėje egzistuoja ginčų sprendimo dėl asmens teisių ir laisvių pažeidimo mechanizmas, kuris suinteresuotoms šalims suponuoja teisę į teisingą, veiksmingą ir tinkamą savo pažeistų teisių gynimo procesą. Šiandieną verslo ginčų sprendimo galimybės yra neribotos. Ginčų sprendimo mechanizmų pažanga ir jų institucionalizavimas skatina įvairių ir plataus pobūdžio teisėtų ginčų sprendimo institutų formavimąsi.

Kadangi Lietuvoje verslo ginčai gali būti sprendžiami pasitelkiant tiek įvairias alternatyvaus ginčų sprendimo priemones, tiek ir tradicinį teismo procesą, šioje disertacinio darbo dalyje tikslinga aptarti keletą pagrindinių verslo ginčų sprendimo būdų: mediaciją, arbitražą ir teismines procedūras. Vadovaujantis LR įstatyminiu reguliavimu, tam tikriems su verslo teisiniais santykiais susijusiems ginčams yra nustatyta pareiga ginčą pirmiau bandyti išspręsti iki teismo. Todėl papildomai analizuojamas išankstinio ginčo sprendimo ne per teismą klausimas. Derybos, kaip verslo ginčų sprendimo būdas, nėra šios disertacijos tyrimo dalykas, todėl nebus analizuojamos. Ketvirtojoje disertacinio darbo dalyje taip pat nagrinėjama Lietuvos teisės aktuose įtvirtinta verslo ginčų sprendimo būdų sistema ir jos ypatumai. Pristatomi autorės atliktos anketinės apklausos rezultatai. Tai padės ištirti Lietuvos nacionalinėje teisėje prieinamus šio tipo ginčų sprendimo būdus, jų specifika, esamą verslo mediacijos koncepciją ir atliktos analizės pagrindu nustatyti, ar mediacija yra tinkama ir optimali verslo ginčų sprendimo priemonė.

4.1. Verslo ginčų sprendimo sistema Lietuvos Respublikoje

Lietuvos teisės mokslo šaltiniuose įvardijamos kelios reišmingos klasifikacijos, kurios apima esamas civilinių ginčų, taigi – ir su verslo teisiniais santykiais susijusių ginčų, sprendimo priemones. Pirmoji – tai ginčo sprendimo procesų grupavimas, vadovaujantis trečiojo nešališko asmens, dalyvaujančio sprendžiant ginčą, įgalinimų apimtimi ir ginčo šalių tarpusavio santykių pobūdžiu⁵⁷⁰, į:

1. teisiamojo pobūdžio procesus (pavyzdžiui, teismo, arbitražo procesai), kur ginčo išsprendimo kontrolė priklauso ginčą sprendžiančiai trečiajai šaliai, turinčiai teisę ir / arba pareigą priimti ginčo sprendimą.
2. taikinamojo pobūdžio procesus (pavyzdžiui, mediacija, derybos), kurių išskirtiniai požymiai yra tai, jog: ginčo šalių dalyvavimas procese pagrįstas autonomišku suti-

⁵⁶⁹ Išvada padaryta vadovaujantis LR civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitose pateiktais statistiniais duomenimis (I instancijos teismuose), 2018 m., 2017 m., 2016 m., 2015 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

⁵⁷⁰ Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas. supra* note 44, p. 106.

kimu ir susitarimo siekimu, ginčo sprendimo rezultato kontrolė priklauso pačioms šalims, o trečiojo nešališko asmens pagrindinė funkcija – padėti ginčo šalims spręsti ginčą, bet ne jį išspręsti; ir

3. antrinius (hibridinius) procesus, kurių išskirtinė savybė yra pirmiau nurodytų procesų elementų derinimas. Pavyzdžiui, ginčų sprendimas, pasitelkiant pirmiau taikiamojo, o vėliau teisiamojo pobūdžio procesus⁵⁷¹.

Svarbu pažymėti, kad teisiamojo pobūdžio procesai išsiskiria ne tik tuo, kad ginčo sprendimą šalių atžvilgiu priima tretysis nešališkas asmuo, bet ir priimto ginčo sprendimo teisine galia. Lietuvos kasacinio teismo nutartyse nurodomos trys įsiteisėjusio teismo sprendimo savybės. Pirmoji – tai ginčo sprendimo privalomumas, kuris reiškia, kad teismo sprendimai yra privalomi ir šalių turi būti vykdomi. Lietuvos valstybinio teisingumo vykdomo organų sprendimų privalomumo principas nustatytas CPK 18 str. LAT, aiškindamas teismo sprendimo privalomumo taisyklę, savo nutartyse yra ne kartą pažymėjęs, kad „esminė teisingumo vykdymo prielaida yra teismo sprendimo privalomumas <...>, kas nuspręsta teismo yra privaloma visiems teisės subjektams ir turi būti vykdoma“⁵⁷². Privalomumo taisyklė būdinga abiem – teismo ir arbitražo – procesams. Universalus arbitražo teismo sprendimo privalomumo principas įtvirtintas ne tik Lietuvos nacionalinės teisės normose⁵⁷³, bet ir tarptautiniuose teisės aktuose.⁵⁷⁴ Antroji teisiamojo pobūdžio procesų išskirtinė savybė yra teismo sprendimų *res judicata galia*, kuri reiškia, kad priimtas sprendimas sukuria teises pasekmes ginčo šalims ir joms turi įstatymo galią. Atitinkamai, įsiteisėjus teismo sprendimui, ginčo šalys, kurių ginčas yra teisėjo ar arbitro galutinai išspręstas, netenka teisės pareikšti ieškinį dėl to paties dalyko tuo pačiu pagrindu⁵⁷⁵. Na ir svarbiausia, kad teismo procesai išsiskiria teismo sprendimo prejudicine galia. Vadovaujantis CPK 182 straipsnio 2 d. įtvirtinta teisės norma, šalis ar kitas dalyvavęs byloje asmuo gali remtis teismo sprendimu, kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu, ir tų faktų jam nereikės įrodinėti.

Labai panaši į pirmiau nurodytą verslo ginčų sprendimo priemonių klasifikaciją, kita Lietuvos teisinėje literatūroje minima klasifikacija yra ginčų sprendimo priemonių skirstymas į teismines (teismo ar su teismu susijusias) ir neteismines, kurios pažymi ginčų sprendimą ne teisme⁵⁷⁶. Teisminėmis ginčų sprendimo priemonėmis įvardijamos tokios procedūros, kuriomis šalys gali pasinaudoti tik pradėjusios teismo procesą. Tai, pavyzdžiui, teisminis sutaikymas, teisminė mediacija, teisminis arbitražas ir, žinoma, tradicinio bylos nagrinėjimo teisme procesas. Lietuvos teisės aktai įtvirtina galimybę pasinaudoti tik kelio-

⁵⁷¹ *Ibid.*, p. 106.

⁵⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-419/2014.

⁵⁷³ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 3 str. 10 d. ir 41 str. 1 d. *Valstybės žinios*, 1996, 39–961.

⁵⁷⁴ 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo III str. (Oficialaus Niujorko konvencijos internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 02 01] <<http://www.newyorkconvention.org/english>>); 1985 m. UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinio įstatymo 35 str. 1 d. (Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 02 01] <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf>).

⁵⁷⁵ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 41 str. 3 d., Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 279 str. 4 d.

⁵⁷⁶ Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. *supra* note 44, p. 111.

mis teisminėmis verslo ginčų sprendimo priemonėmis – teisiniu sutaikymu ir teismine mediacija⁵⁷⁷. Be kita ko, šalims garantuojama ir teisė į teisminį verslo bylų nagrinėjimą civilinio proceso tvarka.

Neteismo verslo ginčų sprendimo mechanizmą sudaro įvairūs privataus pobūdžio alternatyvaus verslo ginčų sprendimo būdai, kurie nėra siejami su tradiciniu teismo procesu. Ideologiniu požiūriu, visos verslo ginčų sprendimo priemonės turėtų būti inicijuojamos ginčo šalių autonomiška valia ir būti nukreiptos į jų interesus. Kita vertus, verslo ginčų pobūdis gali skirtis, todėl jiems spręsti nevisada yra tinkamos neteismo priemonės, kurių teisinis taikymo pagrindas yra šalių susitarimas, kai išoriniai veiksniai joms nedaro įtakos. Specifinių verslo ginčų sprendimui sąlyga, prieš kreipiantis į teismą pirmiausia bandyti juos išspręsti neteisminiu būdu, gali būti numatyta ne tarpusavio sutartyje, bet įstatyme. Tokiu būdu galima išskirti du skirtingus neteismo verslo ginčų sprendimo taikymo teisinius pagrindus: sutartinį, kai ginčo šalys dėl neteismo verslo ginčo sprendimo būdo susitaria savo laisva valia ir nuožiūra, ir įstatyminį, kai sąlyga ginčo šalims taikyti neteismo ginčų sprendimo institutą yra nustatyta teisės aktuose. Disertacinio darbo autorės nuomone, šalys inicijuodamos neteismo verslo ginčų sprendimą šiais skirtingais teisiniais pagrindais taip pat gali turėti ir skirtingus tikslus: siekti įgyvendinti įstatyme nustatytą sąlygą vien tam, kad vėliau galėtų laisvai su ieškiniu kreiptis į teismą, arba priešingai – tikslingai siekti verslo ginčo išsprendimo neteisminiu būdu. Tyrimo autorės siūlomą klasifikaciją, apimančią visus Lietuvos teisėje egzistuojančius verslo ginčų sprendimo būdus, skirstant juos pagal procesų turinio ypatumus, šalių inicijavimo kontrolę ir teisinį taikymo pagrindą, sudaro:

- išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme priemonės, t. y. verslo ginčų sprendimo ne teisme tvarka ir (ar) nagrinėjimo procedūros, kuriomis teisę arba pareigą pasinaudoti prieš kreipiantis į teismą nustato įstatymas (šalys disponuoja fakultatyvia inicijavimo kontrolė);
- sutartinės neteismo verslo ginčų sprendimo priemonės, t. y. sutartinio pobūdžio verslo ginčų sprendimo būdai, kuriuos šalys inicijuoja nesikreipdamos į teismą, savo nuožiūra ir sąlygomis (šalys disponuoja absoliučia inicijavimo kontrolė);
- teismo verslo ginčų sprendimo priemonės, t. y. teismo procesas ir įvairios su teismu susijusios verslo ginčų sprendimo procedūros, kurios galimos tik verslo ginčo šalims pradėjus teisminį procesą (inicijavimo kontrolė ginčo šalių atžvilgiu yra mišraus pobūdžio).

Analizuojant Lietuvos verslo ginčų teisinę sistemą, toliau šiame disertaciniame darbe siūloma vadovautis verslo ginčų sprendimo būdų skirstymu į išankstinį, neteismo ir teisminį.

⁵⁷⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 231 str.

4.1.1. Išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme tvarka

Vadovaujantis LR teisės akty, teisminės praktikos ir teisinės literatūros šaltinių analize, keturios skirtingos sąvokos – išankstinis, ikiteisminis, neteisminis ginčų sprendimas bei išankstinis neteisminis bylos sprendimas⁵⁷⁸ – kartais naudojamos vienam procesui, vykstančiam iki teismo ir jam nepriklausančiam, pažymėti⁵⁷⁹. Lietuvos teisėje terminas „ikiteisminis“ labiau įprastas vartoti kitose, ne civilinės teisės šakose⁵⁸⁰, kur paprastai reiškia procesinį veiksma arba sąlyginę procedūrą, kuria būtina pasinaudoti prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą. Lietuvos administracinėje teisėje terminas „ikiteisminis“ siejamas su baudžiamuoju procesu ir ikiteisminio tyrimo institucijomis⁵⁸¹. Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje⁵⁸² žinomas ikiteisminio tyrimo institutas, kuris laikytinas baudžiamojo proceso stadija, kurios metu atliekami tik šiai stadijai būdingi procesiniai veiksmai. Iki teismo vykstantis tyrimas yra būtinas atlikti prieš antrąją baudžiamojo proceso stadiją – teisminį nagrinėjimą. Galima daryti išvadą, kad ikiteisminiai procesai, nors ir vyksta iki teismo, bet yra su juo susiję. Todėl nagrinėjant su teismu nesusijusius verslo ginčų sprendimo būdus, ikiteisminio ginčų sprendimo sąvokos rekomenduotina atsisakyti.

Išankstinio ir neteisminio ginčų sprendimo terminų sąvokų samplaika kelia daugiau nei aiškumų. Pagal N. Kaminskiene, visos alternatyvaus ginčų sprendimo procedūros, kurios vyksta neinicijavus teismo proceso, gali būti vadinamos neteisminėmis⁵⁸³. Vadovaujantis tokia mokslinė pozicija, neteisminis ginčų sprendimas apima įvairias alternatyvaus ginčų sprendimo procedūras, įskaitant išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarką, bet neapsiribojant tais, kurie nepriklauso teismui ir yra pasitelkiami nepradėjus teismo proceso. Kita vertus, išankstinis ginčų sprendimas ne per teismą gali būti dvejopas. Pirmas – neprivalomas, kai ginčo šalys turi pasirinkimo teisę pasinaudoti išankstinio ginčų sprendimo / nagrinėjimo ne per teismą tvarka arba ne⁵⁸⁴. Antras – privalomas, kai išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka nustatyta įstatymų numatytais atvejais⁵⁸⁵. Toks išankstinis ginčų sprendimas yra netiesiogiai susijęs su teismo institutu, nes suinteresuotas subjektas

⁵⁷⁸ G. Kavaliauskienė nagrinėdama įstatymų nustatyta tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarką vartoja „išankstinio neteisminio bylos sprendimo ne teisme“ pavadinimą, kuris disertacinio darbo autorės požiūriu painus ir perteklinis jį pažyminčiam procesui apibūdinti. Kavaliauskienė, G. *Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2010, p. 103.

⁵⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-206-6841/2017.

⁵⁸⁰ Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse terminas „ikiteisminis“ vartojamas tik 6.272 straipsnyje, kuriame reguluojama atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262.).

⁵⁸¹ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *Teisės aktų registras*, 2015-07-10, Nr. 11216.

⁵⁸² Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje vartojamas terminas „ikiteisminis tyrimas“, kuris pažymi tam tikrus valstybės įgaliotų pareigūnų atliekamus procesinius veiksmus iki bylos medžiagos perdavimo teismui, kuriam ta byla teisinga, momento (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 220 str. *Valstybės žinios*. 2002, 37-1341.).

⁵⁸³ Kaminskiene, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*, *supra* note 44, p. 159.

⁵⁸⁴ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 23 str. *Valstybės žinios*. 1994, 94-1833; išankstinė nagrinėjimo ne teisme tvarka netaikoma, išskyrus atvejus, kai šalys abipusiu susitarimu nusprendžia priešingai (Lietuvos Respublikos suskystintų gamtinių dujų terminalo įstatymo 12 str., 2 d. *Valstybės žinios*, 2012-06-19, Nr. 68-3466.).

⁵⁸⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 22 str., 1 d.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-206-6841/2017.

įgyja teisę kreiptis į teismą tik įgyvendinęs įstatyme nustatytą privalomąją ginčo sprendimo teisme sąlygą. Be to, įstatyme nustatytos privalomos išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos nesilaikymas sukuria teises pasekmes, numatytas CPK 412 str. Neteisminės verslo ginčų sprendimo priemonės Lietuvos vidaus teisėje yra pagrįstos savanoriškumo principu, kuris reiškia, kad verslo ginčų šalys dėl konkretaus neteisminio ginčo sprendimo būdo susitaria autonomiškai ir savarankiškai. Civiliniu teisiniu požiūriu, tik toks išankstinis verslo ginčų sprendimas, kuris yra savanoriško, bet ne privalomojo pobūdžio (t. y. nėra siejamas su teise pareikšti ieškinį teisme), gali būti įvardijamas neteisminiu verslo ginčų sprendimo būdu. Todėl įstatymuose nustatyta išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme tvarka reiškia papildomą privalomą teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tvarką, o neteisminio verslo ginčų sprendimo terminas pažymi konsensualinius verslo ginčų sprendimo procesus, dėl kurių šalys susitaria savo nuožiūra ir laisva valia. Tokiu būdu šiame disertaciniame darbe neteisminių verslo ginčų sprendimo ir išankstinio verslo ginčų sprendimo ne per teismą institutai nėra tapatinami.

Išankstinio ginčų sprendimo tvarka yra privaloma kai kuriems, tačiau ne visiems verslo ginčams. Štai, pavyzdžiui, CK X skyriuje įtvirtintos teisės normos reguliuoja ginčų dėl juridinio asmens veiklos tyrimo tvarką. Vadovaujantis CK 2.126 str. 2 d., asmenys, turintys teisę kreiptis į teismą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, šią teisę gali įgyvendinti tik tuo atveju, jei prieš tai kreipėsi į galimai netinkamą veiklą vykdančio juridinio asmens valdymo organą ar jo narį. Tokiu būdu įstatymų leidėjas nustato privalomą išankstinį ginčų dėl juridinio asmens veiklos tyrimo sprendimą ir reglamentuoja jo tvarką. LAT, aiškindamas tinkamą išankstinio juridinio asmens veiklos tyrimo stadijos įvykdymą, yra pažymėjęs, kad suinteresuota šalis turi atlikti du veiksmus: pirma, kreiptis į juridinį asmenį, reikalaujama nutraukti netinkamą veiklą ir, antra, suteikti protingumo kriterijus atitinkantį laikotarpį aplinkybėms pašalinti⁵⁸⁶. Vadovaujantis LAT suformuota praktika, „įstatymų leidėjas, suteikdamas juridinio asmens dalyviams teises priemones kontroliuoti juridinio asmens valdymą, nustatė privalomą išankstinę ikiteisminę ginčo sprendimo tvarką“⁵⁸⁷. Todėl nors vieno iš pirmiau nurodytų imperatyvaus pobūdžio reikalavimų nesilaikymas neužtikrina tinkamo išankstinio juridinio asmens veiklos tyrimo stadijos įvykdymo. Toks teisinis reglamentavimas apsaugo verslo subjektų bendruosius interesus, nepertraukia jų veiklos nesant pakankamo pagrindo, taip pat skatina tinkamą išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme įgyvendinimą.

Ypatingi su verslo teisiniais santykiais susiję ginčai, kurių viena iš šalių visada yra verslo

⁵⁸⁶ Kaip iliustruojantį pavyzdį galima pateikti kasacine tvarka nagrinėtą civilinę bylą Nr. 3K-3-207/2014, kurioje buvo keliami teisės klausimai, susiję su išankstine ginčų dėl juridinio asmens veiklos tyrimo sprendimo tvarka ir reikalavimais, keliamais ikiteisminiam kreipimuisi į juridinį asmenį. Ieškovas East China Automobile Association Ltd prašė teismo pradėti atsakovo UAB „ECAA Europe“ veiklos tyrimą. Pirmosios instancijos teismas, nustatęs, jog East China Automobile Association Ltd nesilaikė išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos, savo nutartimi atmetė ieškovo prašymą pradėti UAB „ECAA Europe“ veiklos tyrimą. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą. Kasacinis teismas savo nutartyje pažymėjo, kad pareiškimas dėl veiklos tyrimo gali būti paduodamas teismui tik tuo atveju jei suinteresuota šalis prieš tai: pirma, su savo reikalavimu kreipėsi į juridinį asmenį, kurio atžvilgiu norima inicijuoti veiklos tyrimą, antra, savo pareiškime nurodė konkrečią veiklą ar nesąžiningą pareigų vykdymą bei, trečia, išskyrė veiklos netinkamumą pagrindžiančius motyvus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2014.

⁵⁸⁷ *Ibid.*

subjektas ir kurių sprendimui LR galiojantys teisės aktai nustato išankstinę ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarką, yra vartojimo ginčai. Vartojimo ginčų neteisminio sprendimo procedūra yra apibūdinama, kaip vartojimo ginčų sprendimas ne teismo tvarka, kai vartojimo ginčą sprendžia vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektas⁵⁸⁸. Vadovaujantis LR vartotojų teisių apsaugos įstatymo (toliau – Vartotojų teisių apsaugos įstatymas) 20 str. 1 d., reikia išskirti pagrindinius vartotojų teisių gynimo būdus, kurie apima vartotojo teisę kreiptis į: 1) pardavėją ar paslaugų teikėją; 2) vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą *arba*⁵⁸⁹ 3) į teismą, kad būtų apgintos pažeistos ar ginčijamos jo teisės, ar teisėti interesai. To paties įstatymo 21 str. 1 d. reglamentuoja vartotojo *pareigą* pirmiausia raštu kreiptis į pardavėją ar paslaugų teikėją ir nurodyti savo reikalavimus, išskyrus atvejus, kai vartotojas tiesiogiai kreipiasi į teismą. Taigi, nėra aišku, ar ginčo atveju kreipimasis į pardavėją ar paslaugų teikėją yra laikomas vartotojo *teise* ar *pareiga*. Žvelgiant į Lietuvos teismų praktiką, teismai, spręsdami vartojimo ginčus, laikosi vieningos pozicijos, kad įstatymų nustatyta išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka yra privaloma, o jos nesilaikymas yra pagrindas teismui, vadovaujantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktu, bei atsakyti priimti ieškinį⁵⁹⁰. Galima daryti išvadą, kad Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 20 str. 1 d. įtvirtinta teisės normos tekstinė struktūra nesuformuoja konkrečios ir aiškios elgesio taisyklės, tačiau, atsižvelgiant į loginę šios normos struktūrą, yra neatsiejamai susijusi su įstatymo 21 str. 1 d. įtvirtinta teisinio reguliavimo priemone. Teisės sisteminguo požiūriu, Vartotojų teisių apsaugos įstatyme pirmiausia yra nustatyta privaloma išankstinio vartojimo ginčų sprendimo ne teisme tvarka, kurios nesilaikymas riboja suinteresuotos šalies teisę į bylos nagrinėjimą ginčo teiseną. Tik tinkamai įgyvendinęs įstatyminę išankstinio vartojimo ginčo sprendimo sąlygą vartotojas, kurio netenkina pardavėjo ar paslaugų teikėjo atsakymas, turi teisę dėl to paties ginčo dalyko kreiptis į vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą, į teismą, arba vartojimo ginčą spręsti kitais įstatymų nedraudžiamais būdais. Pažymėtina, kad vadovaujantis LAT praktika, ginčo sprendimas, pasitelkiant vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą, yra tik vienas iš vartotojo teisių gynimo būdų, kuris nėra privalomas ir neatima iš vartotojo teisės kreiptis į teismą, todėl nekonkuruoja su teisiniu ginčo nagrinėjimu⁵⁹¹. O išankstinio vartotojų ginčų sprendimo tvarka yra privaloma, kurios tinkamas įgyvendinimas gali būti siejamas su įstatyme nurodytomis būtinosiomis sąlygomis: 1) rašytiniu vartotojo kreipimusi į pardavėją ar paslaugų teikėją; 2) vartotojo reikalavimų nurodymą; 3) kreipimusi ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią vartotojas sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisių ar teisėtų interesų pažeidimą. Vadovaujantis teismine praktika, susijusia su tinkamu išankstinio ginčų sprendimo tvarkos įvykdymu, fakultatyviomis kreipimosi į pardavėją ar paslaugų teikėją sąlygomis taip pat galima išskirti ginčo esmės ir motyvų, pagrindžiančių pateiktus reikalavimus, nurodymą.

⁵⁸⁸ Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str., 17 d.

⁵⁸⁹ Vadovaujantis lietuvių kalbos žodynu terminas „arba“ naudojamas kitokiam *to paties dalyko ar reiškinio* pavadinimui žymėti.

⁵⁹⁰ Vilniaus apygardos teismo 2016 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-778-656/2016; Panevėžio apygardos teismo 2016 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-426-278/2016; Panevėžio apygardos teismo 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-683-544/2016.

⁵⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2013.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad tam tikriems verslo ir su verslo teisiniais santykiais susijusiems ginčams Lietuvos teisės aktai nustato būtinąją sąlygą prieš kreipiantis į teismą kilusį nesutarimą pirmiausia bandyti spręsti pasinaudojant ginčo sprendimo ne teisme tvarka. Toks verslo ginčų sprendimas neturėtų būti prilyginamas neteisminėms ginčų sprendimo priemonėms, kurias šalys inicijuoja nepriklausomai nuo trečiųjų asmenų valios, bet suprantamas kaip papildoma privaloma teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tvarka.

4.1.2. Neteisminis verslo ginčų sprendimas

Atsižvelgiant į tai, kad šio tyrimo tikslas nėra išskirti ir apibūdinti visus neteisminius ginčų sprendimo būdus, toliau bus nagrinėjamos pagrindinės neteisminės verslo ginčų sprendimo priemonės – mediacija bei arbitražas. Šie alternatyvaus verslo ginčų sprendimo būdai yra aktualūs ir taikomi šiuolaikinėje Lietuvos verslo teisės praktikoje. Be kita ko, mediacijos ir arbitražo procesai pasižymi tokiais bendrais pamatiniais funkciniais požymiais, kaip: šalių disponuojama procesų inicijavimo bei trečiojo nešališko asmens pasirinkimo kontrolė. Kita vertus, turi ir reikšmingų skirtumų – ginčo sprendimo rezultato turinio ir poveikio kontrolė yra būdinga išimtinai mediacijai, todėl gali būti suvokiama, kaip šio proceso privalumas, lyginant jį su arbitražu.

4.1.2.1. Komercinis arbitražas

Vadovaujantis KAJ, verslo ginčų šalys turi teisę susitarti tarpusavio ginčų sprendimui naudoti gerai žinomą alternatyvaus komercinių ginčų sprendimo būdą – arbitražą. Šalys, nusprendusios, kad esamus arba būsimus tarpusavio verslo ginčus spręsti arbitraže, sudaro arbitražinį susitarimą, kuris yra ginčo nagrinėjimo arbitraže pagrindas. Arbitraže, priešingai nei mediacijos procese, verslo ginčų šalių teisės ir pareigos bei pats arbitražinio nagrinėjimo dalykas yra griežtai reglamentuojami. Nagrinėjant arbitražo institutą, tiriamos esminės jo taikymo sąlygos ir negatyvūs šalių susitarimo dėl arbitražo padariniai, kurie ne tik pažymi arbitražo proceso formalumą, bet ir leidžia įvertinti jo tinkamumą verslo ginčų sprendimui.

Pagal Lietuvos teisės normas, arbitražu galima spręsti gana platų verslo ginčų spektrą, susijusį su veikla, kuria siekiama pelno, pavyzdžiui, ginčus dėl pirkimo – pardavimo, nuomos, paslaugų teikimo ar kitų sutarčių pažeidimų, jų nutraukimo, pripažinimo negaliojančiais dėl padarytos žalos atlyginimo. Tačiau ne visi verslo ginčai gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku, o tik tie, kurie kyla iš komercinių – ūkinių santykių⁵⁹². Pažymėtina, kad tarptautiniuose šaltiniuose nėra jokios užuominos apie arbitruotinumą kriterijus, nes ginčo arbitruotinumą nustato išimtinai valstybių nacionaliniai įstatymai. Lietuvoje ginčai,

⁵⁹² Pagal 1985 m. UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdiniame įstatyme pateikiamą išaiškinimą, terminas „komercinis“ apima komercinius santykius plačiausia prasme ir iš esmės sutapatina juos su bet kokiais ūkiniais santykiais (UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas, 1985. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 09 10] <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>).

kurie negali būti perduoti arbitražui, aiškiai ir tiksliai įvardijami KAĮ 12 str.⁵⁹³ Suinteresuotos verslo ginčų šalys gali susitarti tik dėl tokių ginčų nagrinėjimo arbitražu, kurie yra arbitražinio nagrinėjimo dalykas ir kurie minėtame straipsnyje nėra nurodyti, kaip nearbitruotini ginčai⁵⁹⁴. Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamento⁵⁹⁵ 2 straipsnis nurodo, kad arbitražo teismas priima nagrinėti ir spręsti komercinius ginčus, kylančius iš sutartinių ar nesutartinių teisinių santykių, išskyrus ginčus, kurie negali būti sprendžiami arbitražu.

Ginčo arbitruotinumą gali būti apribojamas tuo pagrindu, kad privačių ginčų sprendimas arbitražu gali pažeisti imperatyvias nacionalinės teisės normas, kurios nustatomos, siekiant apginti viešąjį interesą, ir valstybė turi teisę reikalauti, kad tam tikros ginčų kategorijos liktų nacionalinių teismų jurisdikcijoje. Tokį poreikį pripažįsta ir Niujorko konvencija, kurios V straipsnio 2 dalis numato, kad tuo pagrindu, jei ginčas yra nearbitruotinas arba užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šalies viešajai tvarkai, užsienio arbitražo sprendimas gali būti nepripažįstamas. Todėl akivaizdu, kad ginčo arbitruotinumą klausimai yra aktualūs ir arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo kontekste.

Tarpusavio verslo ginčus spręsti arbitražu gali fiziniai bei juridiniai asmenys, taip pat valstybė, savivaldybė ir kiti viešieji juridiniai asmenys, kurie perduoda spręsti arbitražo teismui ginčus, kylančius iš komercinių-ūkinių santykių. Tačiau arbitražinio susitarimo šalys, kaip ir bet kurios kitos sutarties šalys, turi turėti tam reikalingą teisnumą ir veiksnumą. Priešingu atveju, neveiksni šalis negalės sudaryti jokios sutarties, taip pat ir arbitražinės. Tačiau gali būti, kad teisės subjektams kai kurios nacionalinės teisės normos leis sudaryti beveik visus civilinius sandorius, išskyrus arbitražinį susitarimą. CK 3.188 straipsnio 1 dalies 4 punktą draudžia tėvams nepilnamečio vaiko vardu, be išankstinio teismo leidimo, sudaryti arbitražinį susitarimą. Pažymėtina, kad arbitražinio susitarimo galiojimas dėl šalių veiksnumo nustatomas, remiantis bendrosiomis tarptautinės privatinės teisės taisyklėmis (kitąpariant, pagal šalims „taikytiną“ teisę, t. y. nacionalines kolizines normas ir jų pagrindu taikytinus nacionalinius įstatymus)⁵⁹⁶. Tokią taisyklę formuoja ne tik LAT, bet ir užsienio teisės doktrina: „šalių galėjimas sudaryti arbitražinį susitarimą yra reguliuojamas pagal šalims taikytiną teisę“⁵⁹⁷.

Kalbant apie verslo subjektus, svarbu nurodyti, kad privačių juridinių asmenų teisnumas apima galimybę turėti ir įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas, o viešieji juridi-

⁵⁹³ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 12 str.

⁵⁹⁴ G. Dominas, V. Mikelėnas arbitruotinumą sąvoką apibrėžia kaip ginčo santykio savybių, kurioms esant įstatymai nedraudžia ginčą spręsti arbitražu, visumą. Jeigu ginčą galima spręsti arbitražiniame teisme, sakoma, kad ginčas yra arbitruotinas. Pagal G. Dominą, V. Mikelėną bendriausia taisyklė, kad tie ginčai, dėl kurių šalims leidžiama susitarti, yra laikomi arbitruotiniais (Dominas, G. Mikelėnas, V. *supra* note 501, p. 129, 130). Su tuo netiesiogiai sutinka ir J. Collier bei V. Lowe teigdami, kad tik tie ginčai, kurie gali būti išspręsti susitarimu tarp šalių, gali būti sprendžiami arbitražu. (Collier, J., Lowe, V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 262).

⁵⁹⁵ Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-08-28]. <http://www.arbitrazas.lt/failai/2017-07-01%20REDAKCIJA_VKAT%20AP%20Reglamentas.pdf>.

⁵⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

⁵⁹⁷ Lew J. D. M., Mistelis, L. A., Kroll, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 2003, p. 140.

niai asmenys turi specialųjį teisnumą, t. y. jie gali turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja jų steigimo dokumentams ir veiklos tikslams. Tam, kad juridiniai asmenys būtų tinkama arbitražinio susitarimo šalis teisnumo atžvilgiu, gali būti reikalingas tam tikrų jo organų (kai juridinis asmuo yra privatus) ar kitų institucijų (kai juridinis asmuo yra viešasis) sutikimas. Pastarasis reikalavimas įtvirtintas KAI 12 straipsnio 3 dalyje, kurioje numatyta, jog jei viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, prieš sudarant arbitražinį susitarimą, turi būti gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas, priešingu atveju ginčas arbitražui negali būti perduotas.

LAT praktikoje buvo nagrinėjama byla⁵⁹⁸, kurioje kasatorius nurodė, kad teismas *ex officio* turėjo vertinti šalių sudarytą arbitražinį susitarimą ir pripažinti jį niekiniu, nes jį sudariusi viena iš šalių yra Lietuvos juridinis asmuo – valstybės įmonė, kurios veiksnumas sudaryti tokio pobūdžio sandorį yra apribotas Lietuvos teisės normų, nustatančių, kad negavusi išankstinio steigėjo sutikimo, ši įmonė negalėjo sudaryti nurodyto arbitražinio susitarimo ir dėl to ginčas negalėjo būti perduotas arbitražui. Teisėjų kolegija sutiko su kasacinio skundo argumentu, kad įstatymo nuostatos, kuriose įtvirtinti nearbitruotini ginčai, yra imperatyviosios, todėl teismas, spręsdamas dėl šalių arbitražinio susitarimo galiojimo, turi įsitikinti, ar ginčas gali būti nagrinėjamas arbitraže. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad reikalavimas gauti išankstinį steigėjo sutikimą rodo, kad priešingai nei tam tikro pobūdžio ginčai, kurie *per se* negali būti nagrinėjami arbitraže, valstybės įmonei, įstaigai ar organizacijai civiliniuose santykiuose, kaip ir privatiems juridiniams asmenims, iš principo nėra draudžiama sudaryti arbitražinę išlygą; įstatyme įtvirtintu ribojimu, pagal kurį tam, kad ginčas galėtų būti perduodamas arbitražui, turi būti gautas išankstinis steigėjo sutikimas, yra įvedama tam tikra vidinė viešojo juridinio asmens veiksmų kontrolė⁵⁹⁹. Tokiu būdu KAI 12 str. 3 d., reguliuojanti nearbitruotinus ginčus, yra tiesiogiai susijusi su ginčo subjekto – viešojo juridinio asmens – civilinio veiksnumo ribojimu. Mediacijoje toks ribojimas nėra reguliuojamas imperatyviomis įstatymo normomis, todėl preziumuojama, kad viešieji juridiniai asmenys gali susitarti dėl mediacijos taikymo verslo ginčams spręsti, jeigu to nedraudžia jų steigimo dokumentai. Be kita ko, ginčai, kurie gali būti sprendžiami mediacijos būdu, yra reglamentuojami kur kas lanksčiau, nustatant, kad mediacija netaikoma tik dėl tokių civilinių teisių ir pareigų iškilusiems ginčams spręsti, dėl kurių sudarytos taikos sutartys pagal įstatymus yra laikomos negaliojančiomis⁶⁰⁰.

Poreikis arbitruotinumo kriterijus reguliuoti imperatyvaus pobūdžio teisės normomis kyla dėl kelių reikšmingų ir tik arbitražiniams susitarimams būdingų teisinių padarinių, kurių nesukuria šalių susitarimas dėl verslo mediacijos. Visų pirma, šalys, pasirinkdamos arbitražinį ginčų sprendimo būdą, kartu eliminuoja tarpusavio ginčus iš bet kurios valstybės teismų kompetencijos. Pagal G. Dominą, V. Mikelėną, svarbiausia arbitražinio susitarimo savybė yra ta, kad jis privalomas ne tik šalims, bet ir nacionaliniams teismams. Teismas turi priversti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti sutartinę prievolę – kilus ginčui kreiptis į arbi-

⁵⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2009.

⁵⁹⁹ *Ibid.*

⁶⁰⁰ LR Mediacijos įstatymo 1 str., 2 d.

tražą⁶⁰¹. Ši arbitražinio susitarimo savybė atskleidžiama ir nacionaliniuose teisės aktuose. KAIĮ 11 str. 1 d. ir CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkte numatyta, kad teismas privalo atsisakyti priimti ieškinį, jei šalys yra sudariusios susitarimą perduoti ginčą spręsti arbitraže ir viena iš arbitražinio susitarimo šalių reikalauja laikytis susitarimo. Vadovaujantis LAT formuojama praktika, galiojantis arbitražinis susitarimas reiškia, kad šalys atsisako teisės nagrinėti tarpusavio ginčus, patenkančius į arbitražinio susitarimo taikymo sritį, teisme⁶⁰². Kai yra arbitražinis susitarimas, pirma, teismas privalo atsisakyti savo jurisdikcijos ir, antra, šalims atsiranda sutartinė pareiga vykdyti arbitražinį susitarimą (*pacta sunt servanda*).

Teismo pareiga atsisakyti savo jurisdikcijos, esant arbitražiniam susitarimui, yra ribojama dviem išlygomis, kurios yra nurodomos Lietuvos teisės doktrinoje⁶⁰³ ir praktikoje⁶⁰⁴. Pirmoji išlyga reiškia, kad teismas atsisako savo jurisdikcijos tik tada, jeigu viena iš verslo ginčų šalių reikalauja, kad ginčą spręstų arbitražas. Kai viena iš šalių, nepaisydama arbitražinio susitarimo buvimo, kreipiasi dėl ginčo į teismą, o kita šalis dėl to neprieštarauja, laikoma, kad šalys atsisako arbitražinio susitarimo, ir tokiu atveju šalių ginčas gali būti sprendžiamas teisme. Akivaizdu, kad ši išlyga apima dvi skirtingas situacijas: šalims atsisakius arbitražinio susitarimo nacionaliniai teismai turi jurisdikciją nagrinėti jų ginčą ir priešingai – esant bent vienos iš šalių reikalavimui laikytis arbitražinio susitarimo, teismas privalo šalis nukreipti į arbitražą. Bet kuriuo atveju, šalių valia dėl arbitražinio susitarimo laikymosi turi atitinkamą procesinę reikšmę⁶⁰⁵. Priešingus interesus turinti ginčo šalis, savo požiūrį į ginčo priskirtinumą teismui ar arbitražui turi teisę pareikšti iki ieškinio padavimo teismui arba iki jo priėmimo klausimo išsprendimo, arba po bylos iškėlimo⁶⁰⁶. O teisėjas ieškinio priėmimo stadijoje turi teisę vertinti, ar arbitražinis susitarimas yra niekinis, t. y. ar neprieštarauja įstatymuose nustatytiems imperatyviems draudimams perduoti ginčą nagrinėti arbitražui. Jeigu toks susitarimas yra ir atsakovas reikalauja jo laikytis, tai, kol jis nenuginčytas, teisėjas (teismas) turi juo vadovautis⁶⁰⁷. Taigi, tuo atveju, kai šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, viena šalių ar teismas, nesant reikalavimo tokį susitarimą pripažinti negaliojančiu, negali jo pakeisti. Kol arbitražinis susitarimas galioja, tol ginčas iš esmės nenagrinėtinas teisme.

Antroji nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymo išlyga yra susijusi su arbitražinio susitarimo negaliojimu ir neįvykdomumu. Paprastai, susitarimas tarpusavio verslo ginčus spręsti arbitražu negalioja ir todėl nesukuria alternatyvios arbitražo jurisdikcijos, jeigu: 1) susitarimo šalys, pagal joms taikomą teisę, buvo tam tikru mastu neveiksnios; 2) susitarime nebuvo aiškiai ir / arba tinkamai išreikšta šalių valia dėl ginčų sprendimo arbitraže; 3) šalys nesilaikė susitarimui dėl ginčui taikytinos ginčų sprendimo priemonės nustatytos formos reikalavimo; ir 4) arbitražinis susitarimas buvo sudarytas dėl ginčo, kurio objektas

⁶⁰¹ Dominas, G., Mikelėnas, V. *supra* note 501, p. 105.

⁶⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428-690/2016.

⁶⁰³ Dominas, G., Mikelėnas, V. *op. cit.* p. 108, 109.

⁶⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

⁶⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76-421/2016.

⁶⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-61-186/2015.

⁶⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2010.

negali būti arbitražo teismo nagrinėjimo dalykas⁶⁰⁸. Nustačius, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, niekinis, neveikiantis (praradęs reikšmę) ar jo negalima įvykdyti pirmiau nurodytais pagrindais, teismas gali neatsisakyti savo jurisdikcijos. Pažymėtina, kad arbitražinis susitarimas gali būti pripažįstamas negaliojančiu, vadovaujantis kurios nors valstybės nacionalinės teisės normomis. Taigi, tam tikrais atvejais nacionaliniai teismai gali arbitražinio susitarimo nepripažinti dėl to, kad jis negalioja, ir imtis spręsti *šalių* tarpusavio ginčą.

Ilgainiui imta suvokti, kad arbitražinis susitarimas gali nulemti sudėtingus teisminius procesus, kuriuose sprendžiami arbitražinės sutarties dalyko, formos ir turinio klausimai. Toks *šalių* susitarimas nevisada sukuria pozityvius padarinius, susijusius su arbitražinio susitarimo privalomumu jį sudariusioms *šalims*, todėl arbitražas nėra ir visais atvejais negali būti labiausiai optimali priemonė verslo ginčams spręsti. Iš dalies tą parodo ir arbitražo institucijų bei arbitražo teisines paslaugas teikiančių teisės subjektų valia teikti ne tik arbitražo, bet ir mediacijos paslaugas. Dabartinės tarptautinės ir nacionalinės organizacijos, anksčiau savo praktikoje užsiėmusios tik arbitražu, priėmė ir į savo veiklą inkorporavo su mediacijos paslaugų teikimu susijusias taisykles⁶⁰⁹. Teisės subjektai, ilgus metus sprendimus dėl komercinių ginčų priimdavę arbitražinio nagrinėjimo metu, savo veiklą nukreipė ir į nešališko mediatoriaus funkcijų vykdymą. Kita vertus, arbitro ir mediatoriaus funkcijos reikšmingai skiriasi. Ginčo šalys arbitražo teismo teisėjui deleguoja specifinę funkciją – išspręsti tarpusavio verslo ginčą ir priimti šalims, tretiesiems asmenims ir nacionaliniams teismams privalomą ginčo sprendimą. O trečiasis nešališkas asmuo verslo ginčų mediacijoje padeda pačioms verslo ginčo šalims rasti labiausiai priimtina teisinio nesutarimo sprendimą, jo galia prilygsta sutarties galiai. Disertacinio tyrimo autorės požiūriu, teisės subjektai, teikiantys ir mediacijos, ir arbitražo paslaugas, balansuoja tarp skirtingams procesams būdingų principų ir jiems paskirtų kompetencijų. Todėl fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie vėrčiasi plačia alternatyvaus ginčų sprendimo praktika, kiekviename skirtingame ginčo sprendimo procese turėtų aiškiai šalims nurodyti neutralumo, nešališkumo ir ginčo sprendimo proceso rezultato principų turinį.

Pasirinkimas ginčą spręsti arbitražo būdo reiškia, kad šalys susitaria nesikreipti dėl ginčo sprendimo į valstybės teismą ir paveda jų ginčą spręsti privatiems asmenims – arbitrams. Arbitražinis susitarimas, viena vertus, panaikina teismo jurisdikciją, antra vertus, sukuria alternatyviąją jurisdikciją – arbitražo jurisdikciją⁶¹⁰. Vertinant prieinamą ir pateikiamą Lietuvos veikiančių arbitražo teismų statistiką⁶¹¹, Lietuvos nacionalinėje teisėje ar-

⁶⁰⁸ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 str., 2 d. *Valstybės žinios*. 1996, 39-961.

⁶⁰⁹ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times. *supra* note 3, p. 732.

⁶¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2010.

⁶¹¹ Pagal Vilniaus komercinio arbitražo teismo pateikiamus statistinius duomenis, bendras šiam teismui 2011-2016 m. laikotarpiu perduotų bylų skaičius – 149 bylos. Nuo 2013 m. šiam arbitražo teismui perduodamų bylų skaičius tendencingai mažėjo ir jau 2016 m. Vilniaus komercinio arbitražo teismui perduota tik 18 bylų. Išanalizavus statistiką galima apibendrinti, kad laikotarpiu nuo 2013 – 2016 m. arbitražo teismui perduodamų bylų skaičius sumažėjo net 48,6 proc. (Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika, 2016 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-08-28] <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20statistika%202016%20m._1.pdf.>); 2018 m. Vilniaus komercinio arbitražo teisme buvo gauta 21 byla (Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika, 2020 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-02] <http://www.arbitrazas.lt/failai/Statistika/VKAT%20statistika%202018%20m._upd1.pdf.>); Pagal Lietuvos arbitražo teismo pateikiamus statistinius duomenis, bendras šiai Lietuvoje registruotai nuolatinei arbitražo institucijai 2012-2016 m. laikotarpiu gautų bylų skaičius – 89 bylos (Lietuvos arbitražo teismo statistika, 2017 m. [interaktyvus] [žiūrėta: 2017-08-28 d.]. <http://arbitrazoteismas.lt/lt?s=statistika&submit=Search>>).

bitražo procesas išlieka nepopuliarus ir, atsižvelgiant į šalių tarpusavio verslo santykiams būdingą dispozityvumą ir (arba) ginčo atveju siekamą abipusį tikslą – išspręsti kilusį teisinį nesutarimą, kitos taikaus pobūdžio ginčų sprendimo priemonės gali būti laikomos tinkamesnėmis.

4.1.2.2. Privati verslo ginčų mediacija

Lietuvos mokslininkės V. Vėbraitės, tyrusios įvairių ginčų sprendimo būdų (civilinį teismo procesą, teisminį sutaikymą, teisminę ir privačią mediaciją) ypatumus, požiūriu, privačioji mediacija, kai apskritai išvengiama teismo proceso, turi didžiausius privalumus⁶¹². Kita vertus, Lietuvoje privati mediacija nėra dažniausiai taikoma verslo ginčų sprendimo priemonė, o savo populiarumu neprilygsta bylinėjimuisi teisme⁶¹³ ar kitoms teisminėms procedūroms⁶¹⁴. Kokybinis tyrimas, kaip dažnai verslo ginčų šalys taiko mediaciją, nebuvo atliktas, o subjektai, teikiantys mediacijos paslaugas, nepateikia oficialios mediacijos privačiuose ginčiuose statistikos. Atsižvelgiant į tai, kad mediacija yra konfidencialus procesas, teisės šaltinių, kuriuose būtų apibendrinti ir skelbiami praktiniai mediacijos taikymo atvejai, ar jų skaičius, taip pat nėra. Šalies atstovai, paprašyti įvertinti kiek mediacijos procesų kasmet apytiksliai vyksta Lietuvoje, nurodė tik bendro pobūdžio informaciją, kad ginčų mediacijos atvejų yra mažiau nei 500 per metus, kurių vidutinė vertė mažesnė nei 25 000 eurų⁶¹⁵. Dėl pirmiau nurodytų faktinių aplinkybių, nustatyti tikslų privataus mediacijos verslo ginčiuose taikymo atvejų kiekį per metus nėra įmanoma. Taip pat nėra jokių duomenų apie tai, ar privati verslo ginčų mediacija Lietuvoje apskritai yra taikoma. Todėl darbo autorės atliktas kokybinis tyrimas apie mediacijos taikymą versle suteikia reikšmingų žinių tiriamu klausimu. Privačios verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija Lietuvoje pristatoma šios disertacijos skyriaus 4.3 dalyje.

4.1.3. Teisminis verslo ginčų sprendimas

Teisminis verslo ginčų sprendimas apima keletą tik teismo procesui būdingų procedūrų ir įprastą verslo bylos nagrinėjimą civiliniame procese. Žemiau yra analizuojamos teismo sutaikymo ir teisminės mediacijos procedūros.

⁶¹² Vėbraitė, V. Šalių sutaikymas civiliam procese. *supra* note 47, p. 203.

⁶¹³ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose), 2019 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-15]. <<https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

⁶¹⁴ Teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita, 2019 m. kovo 29 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 23]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>.

⁶¹⁵ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs), *supra* note 1, p. 120, 122.

4.1.3.1. Verslo ginčų sprendimo Lietuvos teismuose ypatumai

LR teismuose yra sudaroma galimybė verslo ginčų šalims sudaryti taikos sutartį. Pasiekta socialinė taika yra labai svarbi verslo ginčų šalims, nes gali padėti išsaugoti jas siejusius ilgalaikius verslo santykius⁶¹⁶. Pagal CPK 159 str. 1 d., teismas imasi priemonių ginčo šalims sutaikyti. Kita vertus, teismo priemonių turinys LR įstatymuose nėra detalizuojamas. Todėl nenuostabu, kad, pagal A. Driuką, teismo sutaikymo procedūra išlieka formali, nesprendžianti labai daug klausimų ir pasižymi siauromis teisėjų aktyvumo ribomis⁶¹⁷. Šalių sutaikymo civiliniame procese ypatumus tyrusi Lietuvos mokslininkė V. Vėbraitė pažymi, kad šalių sutaikymas turi būti pripažįstamas civilinio proceso tikslu⁶¹⁸. Mokslininkė taip pat teigia, kad siekiant tinkamai įgyvendinti šį tikslą ir tokiu būdu palengvinti sutaikymo procesą, teismui turi būti leidžiama pateikti konkrečius siūlymus dėl sutaikymo sąlygų⁶¹⁹.

Teisminės verslo ginčų sprendimo procedūros reikšmingai skiriasi nuo pirmiau nagrinėtų neteismo verslo ginčų sprendimo būdų tuo atžvilgiu, kad šalys, norėdamos jomis pasinaudoti, turi būti pradėjusios teismo procesą. Be kita ko, jos ne tik reikšia įprastą bylos nagrinėjimą civilinio proceso tvarka, bet ir apima teisminių alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo procedūrų sampratą. LR civilinės justicijos sistemoje šiandieną prieinamos teisminės verslo ginčų sprendimo procedūros yra įtvirtintos CPK 231 straipsnyje. Teisminės verslo ginčų sprendimo procedūros yra taikomos šalių prašymu arba sutikimu. Toks šalių išreikštas sutikimas turi atitinkamą procesinę reikšmę.

Įprastomis aplinkybėmis tarp šalių kilus verslo ginčui šio ginčo šalys turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jų teisė arba įstatymų saugomas interesas. Tokia jų teisė yra absoliuti ir neginčijama, todėl teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal asmens (arba jo atstovo), kuris kreipėsi, kad būtų apginta jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, pareiškimą⁶²⁰. 2006 m. sausio 16 d. Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarime teigiama, jog „konstitucinis teisinės valstybės principas reikalauja, kad jurisdikcinės ir kitos teisės taikymo institucijos būtų nešališkos, nepriklausomos, siektų nustatyti objektyvią tiesą ir sprendimus priimtų tik teisės pagrindu“⁶²¹. Lietuvos kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad procesinė šalių teisė sudaryti taikos sutartį ir tokiu būdu baigti teisminį ginčą yra viena iš civiliniame procese galiojančio šalių dispozityvumo principo išraiškų⁶²². Vadovaujantis CPK 2 straipsniu, bylos šalims sudarant taikos sutartį pasiekiamas vienas iš civilinio proceso tikslų – atkuriamą teisinę taiką tarp ginčo šalių.

Civilinio proceso teisės normose įtvirtinta teismo sutaikymo procedūra, pagal kurią teismas, dar parengiamojo teismo posėdžio metu nustatęs ginčo esmę, pasiūlo šalims

⁶¹⁶ Vėbraitė, V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslo ir jo galimybės Lietuvoje. *supra* note 47, p. 110.

⁶¹⁷ Driukas, A. Teisminės mediacijos aktualijos. Konferencijos „Verslo ginčai 2018: bylynėjimosi mitai“ medžiaga, 2018 m. balandžio 12 d.

⁶¹⁸ Vėbraitė, V. *op. cit.*, p. 25.

⁶¹⁹ *Ibid.*, p. 202.

⁶²⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

⁶²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. sausio 16 d. nutarimas byloje Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05.

⁶²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-571/2010.

abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtina abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį.⁶²³ Pažymėtina, kad galimybė, net ir esant ginčui teisme sudaryti taikos sutartį, reiškia sutarties laisvės principo užtikrinimą bei įgyvendinimą⁶²⁴. Pagal įstatyme pateiktą taikos sutarties sampratą, šalys gali tarpusavio nuolaidomis išspręsti kilusį teisminį ginčą, užkirsti kelią teisminiam ginčui kilti ateityje, išspręsti teismo sprendimo įvykdymo klausimą arba kitus ginčytinus klausimus⁶²⁵.

Per pastaruosius penkis metus daugiausia civilinių bylų pirmosios instancijos teismus pasiekė 2015 m. – 206 127 ir 2016 m. – 206 498 civilinių bylų⁶²⁶. Mažiausias kiekis bylų fiksuotas 2019 m. – 159 655.⁶²⁷ O štai taikos sutartys civilinio proceso metu sudaromos retai. 2019 m. tik 5058 civilinių bylų buvo nutraukta sudarius taikos sutartis. Lyginant su tais pačiais metais gautų bylų skaičiumi I instancijos teismuose, tai sudaro labai nedidelį procentą – 3,2 proc. – bylų. Pastebima, kad teismų praktikoje ginčų dėl juridinių asmenų mažėja⁶²⁸. Labiausiai pastaraisiais metais mažėjusios verslo bylų grupės – ginčai susiję su prievolių teise, ginčai, kylantys iš daiktinių teisinių santykių, ginčai su tarptautiniu elementu ir ginčai dėl juridinių asmenų (Priedas E, 6 lent.).⁶²⁹ Verslo bylų mažėjimas I instancijos teismuose tiesiogiai siejamas su 2019 m. sumažėjusiu bendru gautų civilinių bylų kiekiu pirmos instancijos teismuose. Taip pat išvelgiamos netiesioginės sąsajos su teisminės mediacijos plėtra ir LR įstatymo leidėjo iniciatyvomis, skatinančiomis neteisminį verslo ginčų sprendimą. Nors verslo bylų pirmosios instancijos teisme kiekis išlieka gausus, pastebima akivaizdi verslo bylų mažėjimo tendencija I instancijos teismuose.

Teisminis sutaikymas ir tradicinis verslo ginčų sprendimas civiliniame procese yra laikytina teisminiu verslo ginčų sprendimu. Nors šalių sutaikymas civiliniame procese gali būti pripažįstamas vienu civilinio proceso tikslų, tik labai nedidelis procentas civilinių ginčų yra baigiama šalims sudarius taikos sutartį. Nepaisant gausaus civilinių bylų kiekio kasmet pasiekiančio I instancijos teismus, pastebima akivaizdi verslo bylų mažėjimo tendencija, kuri netiesiogiai siejama su teisminės mediacijos plėtra ir LR įstatymo leidėjo iniciatyvomis, skatinančiomis neteisminį verslo ginčų sprendimą.

⁶²³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 231 str., 1 d.

⁶²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.156 str.

⁶²⁵ LAT 3K-3-426/2008 2008-09-29, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.983 straipsnio 1 dalis.

⁶²⁶ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose), 2015 m., 2016 m., 2017 m., 2018 m., 2019 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

⁶²⁷ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose), 2019 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-15]. <<https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

⁶²⁸ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose), 2015 m., 2016 m., 2017 m., 2018 m., 2019 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

⁶²⁹ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose), 2013 m., 2014 m., 2015 m., 2016 m., 2017 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-05-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

4.1.3.2. Teisminė verslo mediacijos procedūra

Ginčo šalių taikinimo klausimus taip pat padeda spręsti teisminės mediacijos institutas. Pagal V. Vėbraitę, teisminė mediacija nepakeičia⁶³⁰ teismo taikymo teisme procedūros. Taigi, teisminė mediacija nėra tapatinama su teismo sutaikymo procedūra. Nors ši mediacijos forma ir sietina su teismo procesu – šalys norėdamos inicijuoti teisminę mediaciją turi būti pareiškusios ieškinį teismui, tačiau tai yra savarankiška taikaus pobūdžio verslo ginčų sprendimo procedūra, kuri, priešingai nei privačiai atliekama mediacija, yra labiau formalizuota.

Lietuvoje teisminė mediacija buvo teisiškai sureguliuota dar 2005 m., Teismų tarybai (dabar – Teisėjų taryba⁶³¹) priėmus nutarimą dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto.⁶³² O bandomasis teisminės mediacijos projektas pradėjo veikti 2005 m. gegužės 20 d. Teismų tarybos patvirtintų Teisminės mediacijos taisyklių⁶³³ pagrindu. Praėjus šešeriems metams – 2011 m., įgyvendinant teisminės mediacijos skatinimo ir rėmimo valstybės politiką, teisminė mediacija buvo įtvirtinta Lietuvos teisės normų, reguliuojančių civilinį procesą rinkinyje⁶³⁴. Iki 2011 m. spalio 1 d. galiojusi CPK 231 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma buvo pakeista ir papildyta trečiu ir ketvirtu sakiniais, ją išdėstant taip: „1. Teismas, parengiamojo teismo posėdžio metu nustatęs ginčo esmę, pasiūlo šalims pasiekti priimtina abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį. Teismas imasi priemonių šalims sutaikyti. Šalių prašymu arba sutikimu, laikantis Teisėjų tarybos nustatytos tvarkos, gali būti vykdomas teisminis taikinamasis tarpininkavimas. Taikinimo tarpininkas negali dalyvauti nagrinėjant bylą iš esmės.“⁶³⁵. Šiuo metu teisminė mediacija yra įgyvendinama 2019 m. kovo 29 d. patvirtintų naujos redakcijos Teisminės mediacijos taisyklių⁶³⁶, LR Mediacijos įstatymo įstatymo ir CPK pagrindais.

Analizuojant Lietuvos nacionalinės teismų administracijos⁶³⁷ pateikiamus statistinius duomenis, akivaizdu, kad praktikoje sparčiai populiarėja teisminė mediacija, kuriai kasmet perduodama vis daugiau įvairių civilinių bylų, tarp kurių ir juridinių asmenų bylos⁶³⁸. Lietuvoje aktyviai ieškoma būdų ir priemonių sudaryti platesnes ir efektyvesnes verslo me-

⁶³⁰ Vėbraitė, V. Šalių sutaikymas civiliam procese. *supra* note 47, p. 202.

⁶³¹ „Teismų tarybos“ pavadinimas pakeistas „Teisėjų tarybos“ pavadinimu po to, kai 2006 m. gegužės 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą byloje Nr. 13/04-21/04-43/04.

⁶³² Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 13P-348 „Dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto“. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-08-31]. <<http://www.teismai.lt/teismu-savivalda/nutarimai/?nr=&f=331&tipas=1&metai=2005&menuo=05&diena=20&metai1=2005&menuo1=05&diena1=21&pavadinimas=&criteria1=all&q=&criteria=all&type=0&search=1>>.

⁶³³ Teisminės mediacijos taisyklės patvirtintos 2005 m. gegužės 20 d. Teismų tarybos nutarimu, Nr. 13P-348.

⁶³⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. XI-1480, 2011 m. birželio 21 d. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4126.

⁶³⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

⁶³⁶ Teisminės mediacijos taisyklės patvirtintos 2019 m. kovo 29 d. Teisėjų tarybos nutarimu, Nr. 13P-54-(7.1.2) redakcija.

⁶³⁷ Nacionalinė teismų administracija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 12 23]. <www.teismai.lt>.

⁶³⁸ Iki 2018 m. teisminei mediacijai perduodamų bylų dėl juridinių asmenų skaičius augo. 2018 m. buvo inicijuoti 483 teisminės mediacijos procesai. 2018 m. bylų dėl juridinių asmenų skaičius buvo – 11 bylų. (Teisminės mediacijos komisijos 2019 m. veiklos ataskaita, 2018 m. kovo 29 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 02 05]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>).

diacijos taikymo galimybes. 2016 m. gegužės 26 d. užregistruotas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas⁶³⁹, kuriame buvo numatyta ginčo šalių pareiga ginčus dėl nedidelių sumų pirmiausia spręsti mediacijos būdu. Tačiau vėliau idėjos įtvirtinti privalomąją mediaciją ginčiuose dėl nedidelių sumų⁶⁴⁰, nagrinėjamuose LR CPK nustatyta tvarka, buvo atsisakyta. Įdomu tai, kad Teisėjų taryba, gavusi LR teisingumo ministerijos raštą „Dėl įstatymų projektų teikimo išvados ir nuomonėms gauti“, dar 2015 m. buvo pateikusi pastabą, jog „atsižvelgiant į teismo įsakymų, dokumentinio proceso specifiką, diskutuotina, ar racionalu ir tikslinga tokiuose ginčiuose nustatyti privalomąją mediaciją“⁶⁴¹. Atsižvelgiant į tai, kad verslo teisinių santykių dalyvių nuomone, verslo ginčai dėl sumų iki 2000 Eur pirmiausiai turi būti sprendžiami mediacijos būdu⁶⁴², neabejotina, kad ir ateityje kils diskusijų dėl verslo mediacijos skatinimo ir jos optimalumo gerinimo, tam, kad mediacija ne tik bendrosios teisės tradicijos šalyse⁶⁴³, bet ir Lietuvoje taptų prioritetine verslo ginčų sprendimo priemone.

Teisminės mediacijos civiliniuose ginčiuose Lietuvoje aspektus nagrinėjusi I. Saudargaitė teisminę mediaciją Lietuvos teisinėje sistemoje nurodo esant „ginčų sureguliuavimo procedūra, kurios paskirtis – padėti (po civilinės bylos teisme iškėlimo) šalims išspręsti taikiai jų civilinį ginčą (kaip jis apibrėžtas CPK), sudarant taikos sutartį, kuri pagal įstatymus būtų laikoma galiojančia, tarpininkaujant vienam ar keliems mediatoriams – specialiams subjektams, įtrauktiems į Teismo mediatorių sąrašą“⁶⁴⁴. Šiame apibrėžime yra aiškiai nurodoma, kad teisminė mediacija yra ginčų *sureguliuavimo procedūra*. Tokia teisminės mediacijos sąvoka yra pateikiama naujosios redakcijos Teisminės mediacijos taisyklėse⁶⁴⁵. Be kita ko, LR Mediacijos įstatyme numatomas įstatyminis reguliavimas taip pat apima teisminės mediacijos, kaip ginčų sprendimo procedūros, koncepciją: „teisminė mediacija – ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti šį ginčą teisme nagrinėjamoje byloje“⁶⁴⁶. Kita vertus, vadovaujantis disertacijos au-

⁶³⁹ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas, 2016, XIIP-4439.

⁶⁴⁰ Teisėjų tarybos 2015 m. gruodžio 7 d. pastaba Nr. 36P-260-(7.1.10) „Dėl pastabų Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo ir kitų su mediacija susijusių įstatymų pakeitimo projektams“.

⁶⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas, 2017, XIIP-44399(2).

⁶⁴² Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo ginčai dėl nedidelių sumų (<2000 Eur) turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu, pasirinko 60 proc. (N=115) respondentų (14 klausimas).

⁶⁴³ JAV valstybės ir federaliniuose teismuose, mediacija yra dažniausiai taikomas alternatyvus ginčų sprendimo procesas. Juridiniai asmenys, beveik visiems kilusiems ginčams spręsti naudoja mediaciją ir tik tam tikrų kategorijų ginčus perduoda arbitražinio teismo kompetencijai (Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times. *supra* note 3, p. 733, 734). Pagal kasmet Europos valstybėse vykdomų mediacijų skaičių pirmaujanti šalis – bendrosios teisės valstybė – Jungtinė Karalystė ir kai kurios civilinės teisės tradicijos šalys, tokios kaip, Vokietija, Italija ir Olandija („Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs) *supra* note 1).

⁶⁴⁴ Saudargaitė, I. *supra* note 46, p. 226.

⁶⁴⁵ Pagal Teisėjų tarybos patvirtintų Teisminės mediacijos taisyklių 3 p., teisminė mediacija yra civilinių bei administracinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli teismo mediatoriai taikiai spręsti šį ginčą teisme nagrinėjamoje byloje. *supra* note 634.

⁶⁴⁶ LR Mediacijos įstatymo 2 str., 9 d.

torės pirmiau jau atliktos analizės rezultatais⁶⁴⁷, kurie parodo, kad sureguliuojami gali būti konfliktai, o teisiniams ginčams yra būdingas jų sprendimas, pasitelkiant teisiamojo pobūdžio arba taikinamuosius procesus, ir į tai, kad nūdienos teisinis reguliavimas mediacijos taikymo galimybę įtvirtina išimtinai tik civiliniuose ginčiuose, teisminę mediaciją tiksliau būtų įvardinti civilinių ginčų *sprendimo priemone*.

Privati ir teisminė mediacija yra bendrą klasikinės mediacijos pagrindą turintys procesai⁶⁴⁸. Kita vertus, vadovaujantis galiojančiomis Teisminės mediacijos taisyklėmis išskirtini šie teisminės mediacijos, lyginant ją su privačios mediacijos procesu, ypatumai:

- teisminėje mediacijoje inicijavimo kontrolė teisės subjektų atžvilgiu yra mišraus pobūdžio. Ginčo perdavimą teisminei mediacijai gali inicijuoti: a) bylą nagrinėjantis teisėjas, b) bet kuri iš ginčo šalių. Tinkamam teisminės mediacijos inicijavimui įgyvendinti yra būtinas abiejų šalių sutikimas arba prašymas perduoti ginčą teisminei mediacijai ir teismo mediatoriaus, kuriam teismas deleguoja mediacijos vykdymo funkciją, sutikimas⁶⁴⁹. Privačioje mediacijoje taip pat būdinga abipusio akceptavimo taisyklė, tačiau proceso inicijavimo kontrolė priklauso ginčo šalims;
- ginčo sprendimo proceso autonomiškumo turinys teisminėje mediacijoje yra ribojamas procedūrinėmis taisyklėmis. Teisminės mediacijos vykdymo tvarka yra ne tokia lanksti ir dinamiška, kaip privačios verslo mediacijos. Didesnį teisminės mediacijos formalumą lemia privalomas Teisminės mediacijos taisyklių laikymasis, kuriose reguliuojama pareiga laikytis teisminės mediacijos termino pabaigos ir kitų procedūrinių aspektų⁶⁵⁰. Tokiu būdu privačiai mediacijai būdingas šalių laisvas susitarimas dėl mediacijos vykdymo tvarkos ir pobūdžio savo nuožiūra ir sąlygomis teisminėje mediacijoje yra ribojamas. Kita vertus, šalys dėl kai kurių teisminės procedūros klausimų (pavyzdžiui, mediacijoje dalyvaujančių asmenų, mediacijos eigos, mediacijos vykdymo patalpos) turi teisę pareikšti prašymą ar išreikšti sutikimą.
- teisminę mediaciją vykdo išimtinai tik specialiai apmokyti ir į teismo mediatorių sąrašą teisės aktų nustatyta tvarka įtraukti specialūs subjektai – teismo mediatoriai. Mediatoriaus skyrimo ir pakeitimo klausimus sprendžia teisėjas (teisėjų kolegija). Verslo ginčus sprendžiant privataus mediacijos būdu mediatorių ir jų kiekį renkami ginčo šalys tarpusavio susitarimu. Mediacijos įstatymu priimtos naujovės teismo ir privačių mediatorių statusą suvienodino tuo atžvilgiu, kad jiems abiems bus keliamas reikalavimas būti įtrauktais į mediatorių sąrašą⁶⁵¹.
- teisminės mediacijos metu pasiekti taikūs susitarimai yra tvirtinami teismo⁶⁵². Kita vertus, taikos sutarties sudarymas neįpareigoja teismo ją tvirtinti⁶⁵³. Vadovaujantis LAT 2006 m. birželio 14 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2006, teismas

⁶⁴⁷ Žr. Disertacinio darbo 1.4 poskyrį „Verslo ginčų ypatumai ir jų apibrėžimo problema“.

⁶⁴⁸ Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. *supra* note 44, p. 159.

⁶⁴⁹ Teisminės mediacijos taisyklių 12 p. *supra* note 634.

⁶⁵⁰ Teisminės mediacijos taisyklių 20 p. *supra* note 634.

⁶⁵¹ LR Mediacijos įstatymo 2 str., 5 d.

⁶⁵² Teisminės mediacijos taisyklių 32 p. *op. cit.*

⁶⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2007.

privalo patikrinti, ar šalių pateiktos taikos sutarties, sudarytos jų laisva valia, sąlygos neprieštarauja imperatyviosioms įstatymo nuostatoms, ar nepažeidžia viešojo intereso⁶⁵⁴. O privataus verslo ginčų mediacijoje pateikiant taikos sutartį tvirtinti teismui turi būti gautas išankstinis kitos šalies sutikimas⁶⁵⁵.

Tam tikras išvadas apie verslo ginčų mediacijos taikymą sprendžiant verslo ginčus galima daryti išnagrinėjus Teisminės mediacijos komisijos veiklos ataskaitas. 2015 m. iš 114 teisminei mediacijai perduotų bylų tik 1 jų buvo susijusi su juridinio asmens veiklos tyrimu⁶⁵⁶.

2016 m. bendras teisminei mediacijai perduodamų bylų kiekis gerokai augo. Pagal 2016 m. Teisminės mediacijos komisijos veiklos ataskaitą⁶⁵⁷, iš visų 313 teisminei mediacijai perduotų civilinių bylų, 6 bylos buvo dėl juridinių asmenų⁶⁵⁸. 2017 m. teisminės mediacijos taikymo atvejų kiekis su verslo teisiniais santykiais susijusiose bylose taip pat didėjo. Daugiausia teisminė mediacija taikyta su prievolintais teisiniais santykiais susijusiose bylose (236 bylos), ginčiuose dėl juridinių asmenų taikyta du kartus daugiau nei ankstesniais metais – 11 bylų dėl juridinių asmenų. Teisminę mediaciją tais metais taip pat pasiekė 11 bylų dėl darbo teisinių santykių, 2 bylos dėl konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo, 3 bylos iš asmeninių neturtinių teisių ir intelektualinės nuosavybės teisinių santykių⁶⁵⁹. 2018 m. teisminės mediacijos metu spęstų bylų dėl juridinių asmenų skaičius nekito – 11 bylų, kas sudarė tik 2 proc. visų tais metais teisminei mediacijai perduotų bylų⁶⁶⁰.

Verta atkreipti dėmesį, kad teisminės mediacijos komisijos veiklos ataskaitose nėra išskiriama verslo arba komercinių bylų kategorija. Nacionalinė teismų administracija⁶⁶¹, atsižvelgdama į tai, kad CPK nėra apie apibrėžta sąvoka „komercinis ginčas“, nurodė neturinti kompetencijos vertinti konkrečių ginčų ir jų turinio bei identifikuoti juos kaip komercinius ginčus. Taip pat papildomai pažymėjo, kad nėra galimybės komercinių ginčų, perduodamų teisminei mediacijai, statistikos gauti struktūrizuotose LITEKO ataskaitų formose automatizuotu būdu⁶⁶².

Teisminė verslo mediacija taikoma iškėlus civilinę bylą, todėl yra neatsiejamai susijusi su teismo procesu. Priešingai nei privati verslo mediacija, teisminė mediacijos procedūra yra labiau formalizuota ir turi būti vykdoma, vadovaujantis specialiu teisės aktu įtvirtinto-

⁶⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2006.

⁶⁵⁵ LR Mediacijos įstatymo 16 str., 3 d.

⁶⁵⁶ Teisminės mediacijos komisijos 2015 m. veiklos ataskaita [interaktyvus] 2017 m. kovo 31 d. [žiūrėta 2017 08 23]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2016/03/teismines-mediacijos-komisijos-2015-m.-veiklos-apibendrinimas.pdf>>.

⁶⁵⁷ Teisminės mediacijos komisijos 2016 m. veiklos ataskaita [interaktyvus] 2017 m. kovo 31 d. [žiūrėta 2017 08 23]. <<http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/04/teismines-mediacijos-komisijos-2016-m.-ataskaita.pdf>>.

⁶⁵⁸ *Ibid.*, p. 6.

⁶⁵⁹ Teisminės mediacijos komisijos 2017 m. veiklos ataskaita, 2017 m. kovo 30 d., p. 6. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 23]. <<http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/2018-03-30-2017-m-tmk-veiklos-ataskaita.pdf>>.

⁶⁶⁰ Teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita, 2019 m. kovo 29 d., p. 8. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 03]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>.

⁶⁶¹ Nacionalinė teismų administracija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 08 23]. <www.teismai.lt>.

⁶⁶² Nacionalinės teismų administracijos disertacinio darbo autorei pateikta informacija „dėl komercinių ginčų perduodamų teisminei mediacijai statistikos“, 2017 m. rugpjūčio 28 d.

mis Teisminės mediacijos taisyklėmis. Vadovaujantis teisminės mediacijos komisijos veiklos ataskaitomis, galima daryti tam tikras išvadas apie teisminei mediacijai perduodamų ir verslo bylų kategorijai priskirtinų civilinių bylų kiekį bei tendencingą jo didėjimą kiekvienais ataskaitiniais metais. Tačiau bylos dėl juridinių asmenų sudaro tik labai mažą dalį teisminės mediacijos būdu sprendžiamų civilinių bylų.

4.2. Verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kiekybinis tyrimas

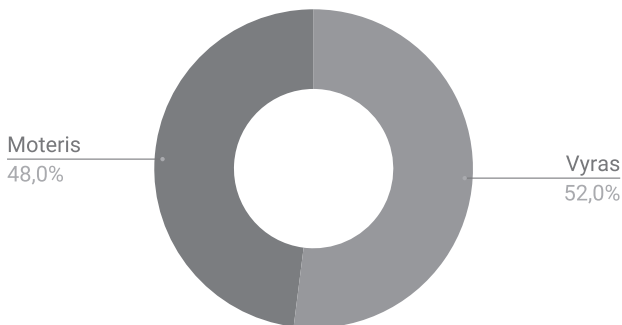
Siekiant užsibrėžto tyrimo tikslo, buvo sukurta atviroji anketinė apklausa – autorinis klausimynas, kurį sudarė 17 klausimų. Prie kiekvieno klausimo buvo pateikti atsakymų variantai. Visi atsakymų variantai pagrįsti mokslinės literatūros analize. Taip pat prie kiekvieno klausimo buvo nustatytas atsakymo variantas „Kita“, siekiant respondentams sudaryti sąlygas išsakyti savo nuomonę, kai anketoje pateikti atsakymų variantai neatspindi jų nuomonės.

Tyrimo pradžia – 2018 m. vasario 26 d., išsiuntus apklausą respondentams. Dalyvavimas buvo savanoriškas, konfidencialus. Tyrimo pabaiga – 2018 m. balandžio 30 d. Tyrimas buvo atliktas elektroninių ryšių priemone – „Google“ apklausos forma. Papildomai tyrimų rezultatai pateikti atitinkamuose grafikuose (tekste žemiau).

4.2.1. Tyrimo imtis ir rezultatai

Disertacinio tyrimo anketinėje apklausoje dalyvavo 191 atstovų iš 2017 m. Lietuvos TOP 1000 verslo įmonių. Vyrai sudarė 52 proc. respondentų (N=99), o moterys – 48 proc. respondentų (N=92).

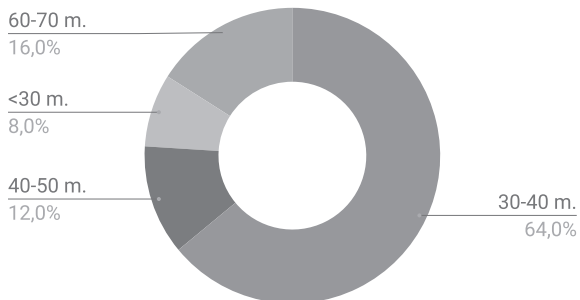
Kokia Jūsų lytis?

4.1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Didžiausią tyrimo imties dalį sudarė asmenys tarp 30-40 m. (64 proc., N=122), mažiausią – iki 30 m. (8 proc., N=15). Respondentų, kurių amžius nuo 40 iki 50 metų, buvo 12 proc. (N=22) ir nuo 60 iki 70 metų – 16 proc. (N=30) (4.2 pav.)

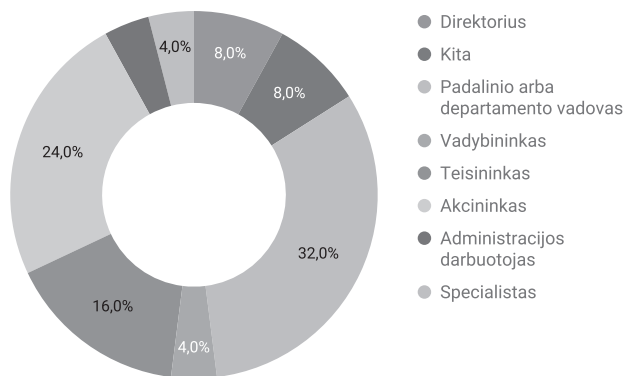
Koks Jūsų amžius?

4.2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Analizuojant užimamas pareigas (4.3 pav.), dauguma respondentų eina įmonės padalinio vadovo pareigas (32 proc., N=61), o 24 proc. respondentų užima įmonės aukščiausios vadovybės pareigas (N=45). Pažymėtina, kad 16 proc. respondentų nurodė, jog užsiima teisininko praktine veikla (N=30). Mažiausia dalis respondentų nurodė specialisto ir vadybininko pareigas (4 proc., N=8), 8 proc. respondentų nurodė direktoriaus (N=15) ir kitas pareigas (N=15).

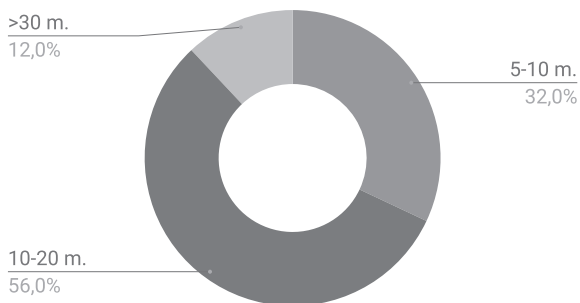
Koks Jūsų vaidmuo įmonėje (versle)?

4.3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pareigas

Vertinant praktinę veiklą (4.4 pav.), daugiausia buvo respondentų, kurių darbo patirtis yra nuo 10 iki 20 metų (56 proc., N=107), ir tų, kurių verslo patirtis yra nuo 5 iki 10 metų (32 proc., N=61). Mažiausią dalį respondentų sudarė tie, kurių darbo patirtis yra daugiau kaip 30 metų (12 proc., N=22).

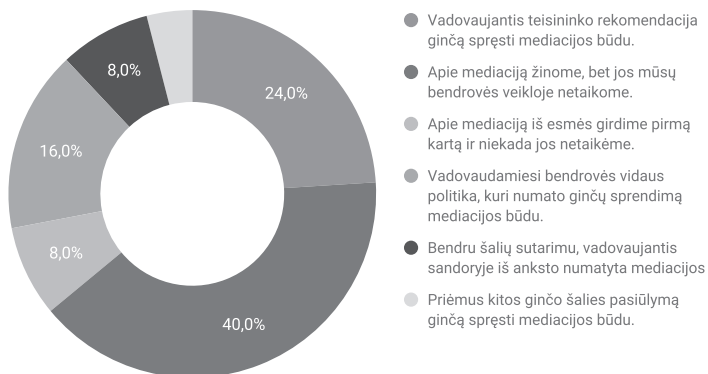
Kokia Jūsų profesinė (verslo) patirtis?

4.4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal patirtį

Remiantis respondentų požiūriu į mediaciją (4.5 pav.), dauguma respondentų pasinaudotų praktine galimybe spręsti verslo ginčus, taikant mediaciją (40 proc., N=76). Vadovaujantis teisininko rekomendacija arba įmonės vidaus politika, kuri numato ginčų sprendimą mediacijos būdu, atitinkamai pasinaudotų 24 proc. (N=45) ir 16 proc. (N=31) respondentų. Nors 8 proc. apklaustųjų apie mediaciją girdėjo pirmą kartą (N=15), galima daryti išvadą, jog respondentams pateikti klausimai suteikia teigiamas prognozes dėl mediacijos taikymo verslo santykiuose.

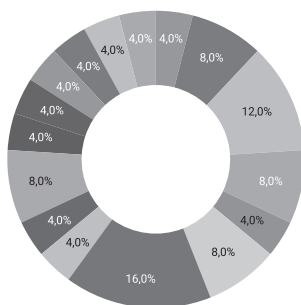
Kaip verslo praktikoje dažniausiai inicijuojate mediaciją?

4.5 pav. Mediacijos inicijavimas tarp respondentų

Vertinant respondentų atsakymus reikalingos (būtinosis) išankstinės informacijos kontekste (4.6 pav.), 16-ai proc. respondentų (N=30) yra svarbu, kad mediacijos išlygoje būtų aptarti: mediatoriaus skyrimo procedūra; mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija; mediacijos stilius. Taip pat 12 proc. respondentų (N=23) papildomai yra reikalinga informacija dėl konkrečios institucijos, kuri teiks mediacijos paslaugas bei dėl baudos ir jos dydžio mediacijos susitarimo nesilaikymo metu. Vertinant atsakymų variantus, visgi tik 8-iems proc. respondentų (N=15) yra reikalingi visi galimuose atsakymuose pasirinktini klausimai (visa susijusi informacija), todėl galima daryti išvadą, kad visuomenės informuotumas nėra esminis trūkumas mediacijos taikymui verslo santykiuose.

Kokius esminius klausimus numatote arba norėtumėte aptarti mediacijos išlygoje? (pažymėti visus Jums tinkamus)

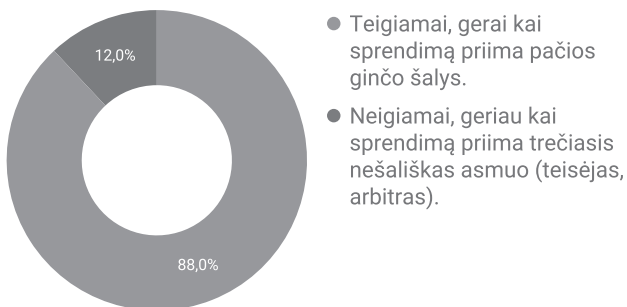

- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą, Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą, Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos stilių., Mediacijos vietą., Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju., Kita.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą, Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos stilių.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos stilių.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos stilių.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą, Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos vietą.
- Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos stilių.
- Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos vietą.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą, Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas., Mediacijos stilių., Mediacijos vietą., Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju.
- Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos vietą., Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju.
- Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos stilių., Mediacijos vietą.
- Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą., Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Mediacijos stilių., Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju.
- Mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija., Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju.

4.6 pav. Esminių klausimų mediacijos išlygoje pasirinkimo variacija tarp respondentų

Kita dalis respondentų (8 proc., N=15) nurodė, kad taikant mediaciją versle yra pakankama žinoti tik mediacijos taisyklės, kaip bus vykdoma mediacija bei mediacijos stilius. Kita dalis (8 proc., N=15) teigia, kad vietoj mediacijos taisyklių yra svarbiau žinoti mediatoriaus skyrimo procedūrą.

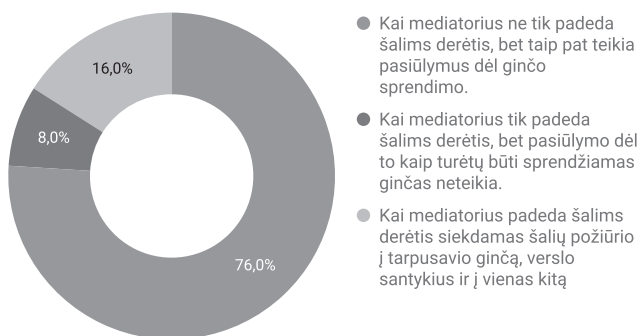
Kaip vertinate galimybę šalims pačioms priimti sprendimą dėl tarpusavio ginčo sprendimo rezultato?

4.7 pav. Respondentų vertinimas dėl galimybės priimti sprendimą

Respondentų požiūris į galimybę jiems patiems priimti sprendimą dėl ginčo sprendimo rezultato yra pozityvus (88 proc., N=168), tačiau visgi ne visi respondentai (12 proc., N=22) teigiamai vertina šią galimybę t. y. teigia, kad geriau, kai sprendimą priima trečiasis nešališkas asmuo (4.7 pav.).

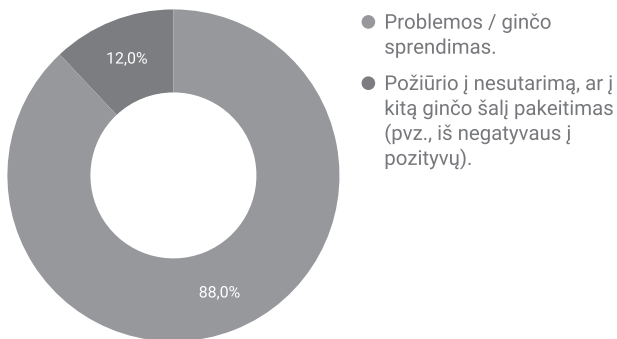
Kokio pobūdžio mediacija Jums būtų priimtinesnė?

4.8 pav. Respondentų pasirinkimo pasiskirstymas dėl mediacijos pobūdžio

Pažymėtina, kad didžioji dalis respondentų (76 proc., N=145) mano, jog taikant mediaciją svarbiausia yra, kai mediatorius ne tik padeda šalims derėtis, bet ir teikia pasiūlymus dėl ginčo sprendimo (4.8 pav.). Kita dalis (16 proc., N=30) pabrėžia mediatoriaus pagalbą derybose, siekiant šalių požiūrio į tarpusavio ginčą, verslo santykius ir į vienas kitą pasikeitimo. Tik maža dalis (8 proc., N=15) respondentų mano, kad mediatoriaus vaidmuo turėtų apsiriboti pagalba šalims derėtis be pasiūlymo dėl to, kaip turėtų būti sprendžiamas ginčas.

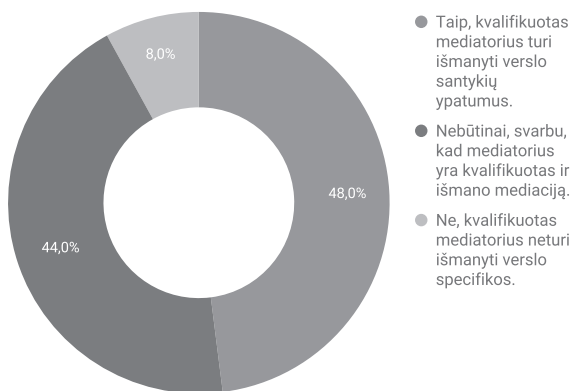
Koks yra (būtų), Jūsų, kaip ginčo šalies, esminis

4.9 pav. Respondentų pasirinkimo pasiskirstymas dėl tikslo taikant mediaciją

Verta pažymėti, kad didžioji dalis respondentų kaip ginčo šalies esminį mediacijos tikslą nurodo esant problemos arba ginčo sprendimą (88 proc., N=168), o likusi dalis respondentų (12 proc., N=22) teigia, kad pagrindinis mediacijos tikslas yra požiūrio į nesutarimą ar kitą ginčo šalį pakeitimas.

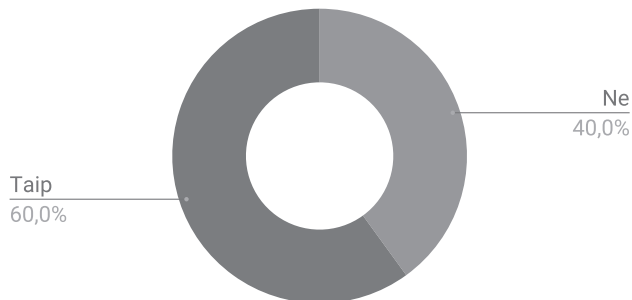
Ar, Jūsų nuomone, verslo ginčų mediatorius turėtų išmanyti sritį su kuria susijęs kilęs ginčas

4.10 pav. Mediatoriaus kvalifikacijos svarba

Vertinant mediatoriaus kompetencijas, pastebėtina, kad didesnė dalis respondentų (48 proc., N=92) mano, jog mediatorius turėtų išmanyti sritį, su kuria susijęs kilęs ginčas. Kita dalis respondentų (44 proc., N=84) mano, kad mediatoriui yra nebūtina išmanyti sritį, tačiau yra svarbi mediatoriaus kvalifikacija mediacijos srityje. Mažoji dalis respondentų (8 proc., N=15) teigia, jog kvalifikuotas mediatorius neturi išmanyti verslo specifikos (4.10 pav.)

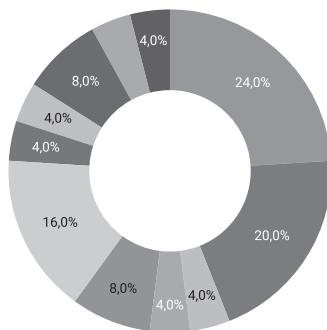
Kaip manote, ar verslo ginčai dėl nedidelių sumų (<2000 Eur) turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu?

4.11 pav. Mediacijos taikymas priklausomai nuo ginčų sumos

Vertinant ginčų sumą, dėl kurios būtų privaloma pasitelkti mediacijos būdą, pažymėtina, kad didžioji dalis respondentų (60 proc., N=115) mano, jog verslo ginčiuose dėl nedidelių sumų (iki 2000 Eur) mediaciją taikyti yra privaloma, tačiau likusi dalis respondentų (40 proc., N=76) mano priešingai (4.11 pav.).

Kodėl Jūs nesirenkate arba nesirinktumėte mediacijos? (pažymėti visus Jums tinkamus)

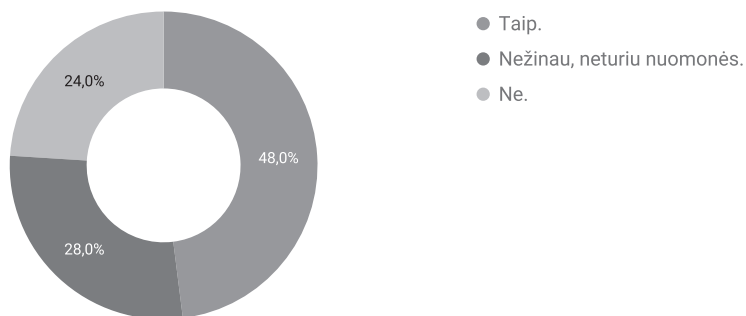

- Nežinome kur galėtume rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus., Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėse., Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas.
- Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas.
- Bijome atskleisti tam tikrą informaciją ir (ar) bylinėjimosi strategiją kitai ginčo šaliai., Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas.
- Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėse., Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas.
- Nežinome kur galėtume rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus.
- Nežinome kur galėtume rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus., Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas.
- Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėse., Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas.
- Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas., Kita.
- Kita.
- Nežinome kur galėtume rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus., Bijome atskleisti tam tikrą informaciją ir (ar) bylinėjimosi strategiją kitai ginčo šaliai., Nežinome ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas.
- Nežinome kur galėtume rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus., Bijome atskleisti tam tikrą informaciją ir (ar) bylinėjimosi strategiją

4.12 pav. Kliūtys ribojančios mediacijos taikymą versle

Pažymėtina, kad 24 proc. respondentų (N=46) nurodė, jog mediacijos taikymą riboja 3 esminės priežastys: nežinojimas, kur galima rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus; ar mediacijoje priimtas susitarimas bus pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėse; ar mediacijoje priimtas susitarimas apskritai bus vykdomas. Nežinojimą, ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas, kaip esminę priežastį, kuri riboja mediacijos pasirinkimą, nurodė 20 proc. respondentų (N=38). Dvi priežastis – nežinojimą, kur galima rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties, sprendžiant verslo ginčus; ir nežinojimą, ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas, išskyrė 16 proc. respondentų (N=30) (4.12 pav.).

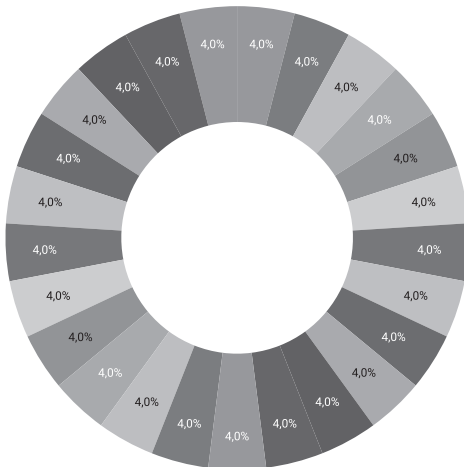
Jeigu mediacijoje pasiektas susitarimas būtų galimas įvykdyti priverstine tvarka (pvz., per antstolį), ar tai paskatintų verslą naudotis mediacija?

4.13 pav. Priverstine tvarka vykdomo pasiekto susitarimo įtaka mediacijos taikymui versle

Didžioji dalis respondentų (48 proc., N=92) mano, kad, jeigu mediacijoje pasiektas susitarimas būtų galimas įvykdyti priverstine tvarka, tai paskatintų verslą naudotis mediacija. Tačiau 24 proc. respondentų (N=46) mano priešingai ir 28 proc. respondentų (N=53) neturėjo nuomonės šiuo klausimu (4.12 pav.).

Kokie verslo ginčai, Jūsų nuomone, yra labiausiai tinkami spręsti mediacijos būdu? (pažymėti visus Jums tinkamus)

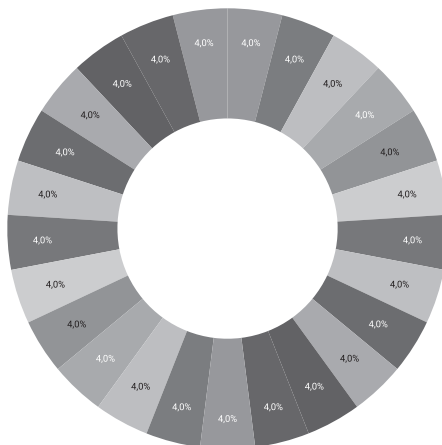

- Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių.
- Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių, Kita.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių, Nacionaliniai ginčai, Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur).
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur).
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Nacionaliniai ginčai, Tarptautiniai ginčai, Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių, Nacionaliniai ginčai, Tarptautiniai ginčai.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių.
- Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Tarptautiniai ginčai.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur).
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Ginčai tarp dviejų šalių, Tarptautiniai ginčai, Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių.
- Ginčai tarp dviejų šalių.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Nacionaliniai ginčai.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Ginčai tarp dviejų šalių, Nacionaliniai ginčai, Tarptautiniai ginčai, Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Nesudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Nacionaliniai ginčai.
- Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių, Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur), Ginčai tarp dviejų šalių, Kita.
- Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių, Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur), Nacionaliniai ginčai, Tarptautiniai ginčai, Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybės, kur yra įprasta

4.14 pav. Respondentų pasirinkimo pasiskirstymas dėl verslo ginčų labiausiai tinkamų spręsti mediacijos būdu

Pažymėtina, kad 16 proc. respondentų (N=31) nurodė, jog mediacijos būdu spręsti labiausiai tinkami ginčai yra tarp dviejų šalių bei sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų – >2000 Eur (4.14 pav.).

Kodėl pasirinkote arba pasirinktumėte verslo ginčą (-us) spręsti mediacijos būdu? (pažymėti visus Jums tinkamus)

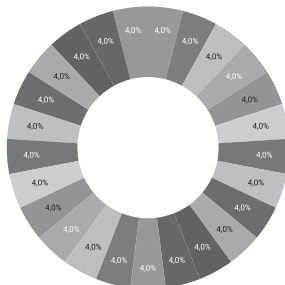

- Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius.
- Dėl mediatoriaus teikiamo vertinimo (į) ginčo (-ų) sprendimo klausimais, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme arba arbitraže), Dėl ginčo (-ų) specifškumo arba sudėtingumo, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) specifškumo arba sudėtingumo, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme arba arbitraže), Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti pinigų.
- Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme arba arbitraže), Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Dėl mediatoriaus teikiamo vertinimo (į) ginčo (-ų) sprendimo klausimais, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Dėl mediatoriaus teikiamo vertinimo (į) ginčo (-ų) sprendimo klausimais, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) specifškumo arba sudėtingumo, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme arba arbitraže), Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme arba arbitraže), Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme arba arbitraže), Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme arba arbitraže), Dėl mediatoriaus teikiamo vertinimo (į) ginčo (-ų) sprendimo klausimais, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) specifškumo arba sudėtingumo, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) specifškumo arba sudėtingumo, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.
- Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Dėl mediatoriaus teikiamo vertinimo (į) ginčo (-ų) sprendimo klausimais, Siekiant taupyti laiką.
- Dėl mediatoriaus teikiamo vertinimo (į) ginčo (-ų) sprendimo klausimais, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso, Siekiant taupyti laiką, Kita.
- Dėl ginčo (-ų) specifškumo arba sudėtingumo, Dėl ginčo (-ų) paprastumo arba nesudėtingumo, Dėl galimybės priimti labiau kūrybinius sprendimus, Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius, Siekiant taupyti laiką, Siekiant taupyti pinigų.

4.15 pav. Pagrindinės priežastys verlo ginčų sprendimui mediacijos būdu

Atsižvelgiant į pagrindines priežastis, kurios skatintų respondentus pasirinkti verslo ginčus spręsti mediacijos būdu, 16 proc. respondentų (N=31) nurodė tokius motyvus, kaip i) galimybę priimti labiau kūrybinius sprendimus; ii) dėl ginčo šalims labiau pritaikyto/ lankstaus ginčo proceso; iii) siekiant išsaugoti esamus verslo santykius; iv) dėl neigiamos patirties kituose procesuose, pavyzdžiui, teisme arba arbitraže (4.15 pav.).

Kokius verslui svarbius mediacijos požymius išskirtumėte? (pažymėti visus Jums tinkamus)

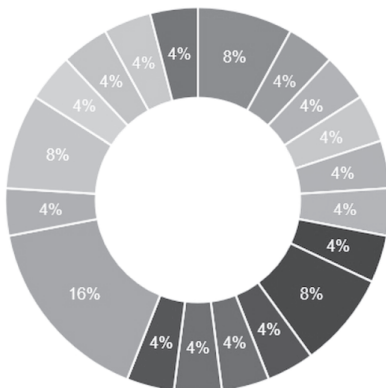

- Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Konfidencialumas, Savanoriškumas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Konfidencialumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Komercinių santykių aptarnimas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Konfidencialumas, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą), Konfidencialumas, Savanoriškumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą), Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Konfidencialumas, Savanoriškumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Komercinių santykių aptarnimas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą), Konfidencialumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Konfidencialumas, Savanoriškumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą), Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Konfidencialumas, Savanoriškumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Komercinių santykių aptarnimas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme.
- Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą), Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Savanoriškumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą), Konfidencialumas, Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas.
- Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą), Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios pirmą sprendimą dėl ginčo esmės), Konfidencialumas, Savanoriškumas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai, Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.
- Šalis siejanti ryšius išsaugojimas / sustiprinimas, Komercinių santykių aptarnimas, Mėžesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis, Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme, Kūrybingi, patvarūs sprendimai.

4.16 pav. Mediacijos požymių svarba verslui

Vertinant mediacijos svarbą, 16 proc. respondentų (N=31) išskyrė šiuos pagrindinius mediacijos požymius, svarbius verslui: mežesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis; trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme; kūrybingi, patvarūs sprendimai; ginčo sprendimas kuo ankstesnėje stadijoje, jam dar nevirtus teisiniu ginču (4.16 pav.).

Kas Jus labiausiai skatintų rinktis mediaciją ateityje? (pažymėti visus Jums tinkamus)

- Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vykdančius mediatorius., Mediatoriaus – ginčo dalyko eksperto pasirinkimo galimybė., Tam tikros ekonominio pobūdžio lengvatos taikom
- Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Mediatoriaus – ginčo dalyko eksperto pasirinkimo galimybė., Tam tikros ekonominio pobūdžio lengvatos taikomos teisme, šalims nepavykus priimti susitarimo mediacijos metu.
- Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Tam tikros ekonominio pobūdžio lengvatos taikomos teisme, šalims nepavykus priimti susitarimo mediacijos metu.
- Išsamesnė informacija apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime.
- Išsamesnė informacija apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vykdančius mediatorius.
- Išsamesnė informacija apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Mediatoriaus – ginčo dalyko eksperto pasirinkimo galimybė.
- Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime.
- Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vykdančius mediatorius., Mediatoriaus – ginčo dalyko eksperto pasirinkimo gal
- Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vykdančius mediatorius., Mediatoriaus – ginčo dalyko eksperto pasirinkimo gal
- Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vykdančius mediatorius., Tam tikros ekonominio pobūdžio lengvatos taikomos te
- Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą., Išsamesnė informacija apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime.
- Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą., Išsamesnė informacija apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vyk
- Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą., Išsamesnė informacija apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą., Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas verslo ginčų sprendime., Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vyk

4.17 pav. Respondentų pasiskirstymas dėl mediacijos taikymo ateityje

Pažymėtina, kad 16 proc. respondentų (N=31) išskyrė išsamesnės informacijos poreikį, kuris skatintų mediacijos pasirinkimą ateityje: i) apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą; ii) dėl mediacijos sėkmės istorijų verslo ginčų sprendime; iii) apie verslo mediaciją vykdančius mediatorius (4.17 pav.).

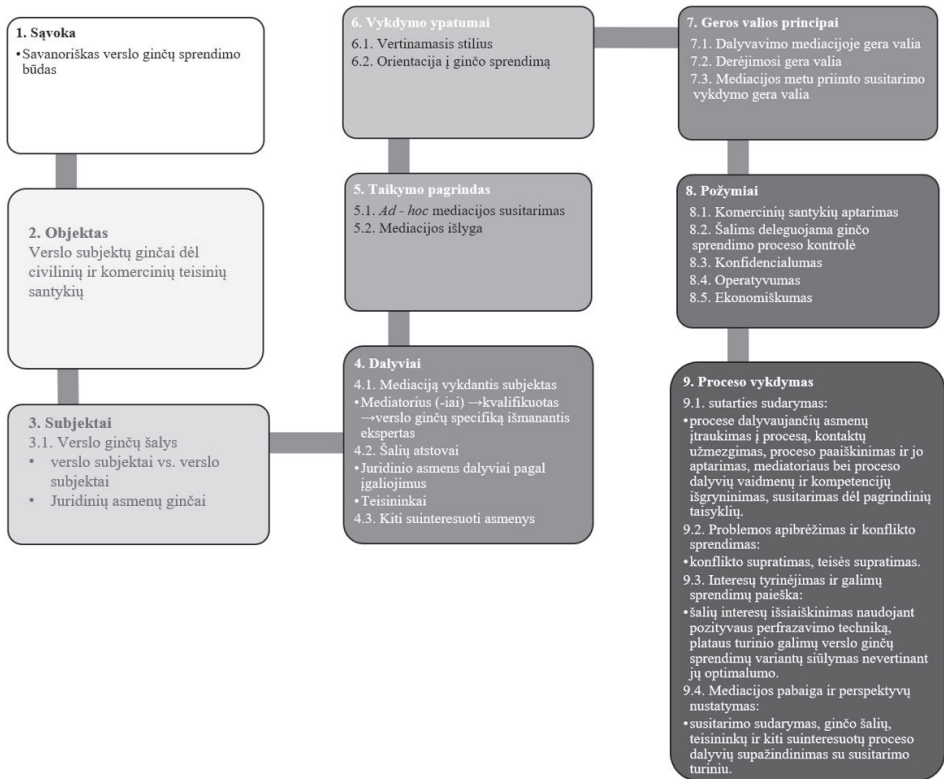
Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad visuomenės informuotumas nėra esminis trūkumas mediacijos taikomumui verslo santykiuose. Dalis respondentų nurodė, kad mediacijos taikymą riboja 3 esminės priežastys: nežinojimas, kur galima rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus; ar mediacijoje priimtas susitarimas bus pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėse; ar mediacijoje priimtas susitarimas apskritai bus vykdomas. Didžioji dalis respondentų mano, kad jeigu mediacijoje pasiektas susitarimas būtų galimas įvykdyti priverstine tvarka, tai paskatintų verslą naudotis mediacija. Vertinant mediatoriaus kompetencijas, pastebėtina, kad didesnė dalis respondentų mano, jog mediatorius turėtų išmanyti sritį, su kuria susijęs kilęs ginčas. Kita dalis respondentų mano, kad mediatoriui yra nebūtina išmanyti sritį, tačiau yra svarbi mediatoriaus kvalifikacija mediacijos srityje. Mažoji dalis respondentų teigia, jog kvalifikuotas mediatorius neturi išmanyti verslo specifikos.

4.3. Verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija Lietuvos Respublikoje

Vadovaujantis disertacijos metu gautais tyrimo rezultatais, galima daryti tam tikras išvadas apie verslo ginčų mediaciją ir jos vystymo koncepciją LR (pavaizduota 4.18 pav.). Verslo mediacija Lietuvoje yra savanoriškas procesas. Jokie LR teisės aktai ar dokumentai neįpareigoja verslo ginčo šalis kilusį ginčą spręsti mediacijos būdu. Sutartinė prievolė pirmiausia tarpusavio verslo ginčų sprendimui taikyti mediaciją kyla verslo ginčų šalims, kurios yra sudariusios susitarimą dėl mediacijos arba į tarpusavio parašais tvirtinamą sandorį įtraukusios mediacijos išlygą. Kita vertus, pagal kiekybinio tyrimo rezultatus, didžioji dalis respondentų mano, kad verslo ginčų mediacija turėtų būti privaloma tais atvejais, kai verslo ginčo suma neviršija 2000 Eur. Todėl ateityje savanoriškos verslo ginčų mediacijos koncepcija gali keistis priklausomai nuo LR įstatymo leidėjo valios.

Nustatyta, kad verslo mediacijos būdu yra sprendžiami verslo ir su verslo teisiniais santykiais susiję ginčai. Verslo ginčų kilimo šaltiniai egzistuoja civiliniuose ir komerciniuose teisiniuose santykiuose. Verslo mediacijos objektu gali būti ne tik komerciniai ginčai, bet ir kiti tiesiogiai arba netiesiogiai su pelno ir pajamų siekimu susiję ginčai. Verslo subjektų nuomonė dėl labiausiai tinkamų ginčų spręsti mediacijos būdu nėra vienareikšmiška. Labiausiai tinkami verslo ginčai mediacijai, jų požiūriu, yra ginčai tarp dviejų šalių ir sudėtingi ginčai, kurių suma viršija 2000 Eur.

Verslo mediacijos dalyviai pasižymi tam tikra specifika. Visų pirma, verslo mediacijos subjektai yra verslo ginčų šalys. Verslo ginčų mediacijos šalims būdingos savybės, išskiriančios jas iš kitų civilinių teisinių santykių dalyvių, yra jų profesionalumas, specifinės žinios ir patirtis.

4.18 pav. Pasiūlyta verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija

Verslo mediacija taip pat galima tarp verslo subjektų ir kitų savarankiškų civilinių ir komercinių teisinių santykių dalyvių, kai ginčas yra kilęs iš privatinės teisės reguliuojamo santykio. Antra, verslo ginčų mediacijoje šalims talkina kvalifikuotas mediatorius, kuris, ginčo šalių nuomone, turėtų išmanyti verslo ginčų specifiką ir jų sprendimo ypatumus. Verslo ginčų mediacija beveik visais atvejais yra pagrįsta teisinių atstovų dalyvavimu, kurių dalyvavimas mediacijoje yra vertinamas pozityviai. Juridinio asmens dalyvių vaidmuo privalo būti pagrįstas juridinio asmens organų kompetencija.

Verslo ginčų mediacijos tikslas – problemos sprendimas. Verslo teisinių santykių dalyviams labiausiai priimtinas vertinamasis stilius, kai ginčo mediatorius ne tik padeda šalims derėtis, bet ir teikia pasiūlymų dėl ginčo sprendimo.

Verslo mediacijos ypatumai apima, bet neapsiriboja, tokiais verslui svarbiais požymiais, kaip: operatyvumu, ekonomiškumu, kūrybingais ir patvariais sprendimais, ginčo šalims labiau pritaikytu / lanksčiu procesu, galymybės išsaugoti verslo santykius ir išspręsti ginčą kuo ankstesnėje stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču. Verslininkams taip pat gerai žinomi tarptautiniai geros valios principai, kurie būdingi mediacijos procesui: derėjimosi gera valia, dalyvavimo mediacijoje gera valia, mediacijoje priimto susitarimo vykdymo gera valia.

Verslo mediacijos procesas pasižymi tam tikromis ypatybėmis, kurios apima keturis reikšmingus mediacijos vykdymo etapus. Pirmasis – sutarties sudarymas, kurio metu į mediacijos procesą įtraukiami dalyvaujantys asmenys, užmezgami kontaktai, paaiškinama proceso esmė, išgryninamas mediatoriaus ir proceso dalyvių vaidmuo bei susitariama dėl mediacijos metu taikytinų pagrindinių taisyklių. Antrasis etapas – problemos apibrėžimas ir konflikto sprendimas. Šiame etape stengiamasi suprasti konflikto esmę ir su ginčo sprendimo procesu susijusius teisinius aspektus. Trečiasis etapas – interesų tyrinėjimas ir galimų sprendimų paieška, kurios metu siekiama išsiaiškinti šalių interesus, naudojant pozityvaus perfrazavimo techniką. Taip pat siūlomi įvairūs ir plataus turinio galimų verslo ginčų sprendimų variantai, šiame etape nevertinant jų optimalumo. Ketvirtasis ir paskutinis mediacijos etapas – mediacijos pabaiga ir perspektyvų nustatymas. Jo metu verslo ginčų šalys sudaro susitarimą dėl ginčo esmės ir supažindina mediacijos proceso dalyvius.

Pagal LR teisės aktus, mediacijos susitarimas dėl ginčo esmės yra vykdomas išimtinai šalių gera valia, tačiau verslo santykių dalyvių manymu, galimybė mediacijoje pasiektą susitarimą įvykdyti priverstine tvarka paskatintų verslą naudotis mediacija.

Išanalizavus galimą verslo mediacijos koncepciją LR, tikslinga apibendrinti tyrimo metu gautus duomenis apie tai, kada mediacija yra netaikoma, neefektyvi ir kokie yra esminiai mediacijos verslo ginčų sprendimo metu (7 lent. Atvejai, kai verslo mediacija nėra tinkama ginčams tarp šalių spręsti).

Lentelė Nr. 7. Atvejai, kai verslo mediacija nėra tinkama ginčams tarp šalių spręsti⁶⁶³

Trūkumai	Netaikoma	Neefektyvi
Sutartinės prievolės verslo ginčą spręsti mediacijos būdu vykdymas	Kai ginčų sprendimas taikant mediaciją gali pažeisti imperatyvias nacionalinės teisės normas.	Šalies nenoras daryti kompromisus, nesugebėjimas reaguoti į racionalius argumentus.
Interesų atskleidimas kitai šaliai, kaip negatyvus veiksnys nesėkmingos mediacijos atveju.	Kai yra būtina apginti viešąjį interesą.	Ryškus galių disbalansas tarp ginčo šalių
Mediacijos metu priimto susitarimo dėl verslo ginčo esmės vykdymas. Vykdomas išimtinai šalių gera valia.	Kai yra būtina laikytis privalomos išankstinio verslo ginčo sprendimo ne teisme tvarkos.	Daugiašalis verslo ginčas.

⁶⁶³ Lentelė sudaryta disertacinio tyrimo autorės, vadovaujantis disertacijoje nagrinėtais mokslo šaltiniais.

IŠVADOS

1. Verslo ginčų sąvoką tikslinga aiškinti privatinės teisės kontekste, vadovaujantis verslo ginčų turinį modeliuojančiais kriterijais: i) subjektinė ginčo sudėtis – verslo subjektai; ii) ginčo objektas – nesutarimai dėl bendrosiose civilinės ir komercinės teisės normose bei verslo sandoriuose nustatytų teisių ir pareigų įgyvendinimo; iii) teisinio santykio, iš kurio yra kilęs ginčas, specifiškumas – ginčas kilęs iš privatinės teisės reguliuojamo santykio; iv) teisinio santykio, iš kurio yra kilęs ginčas, reguliavimo metodas – dispozityvusis; v) pažeistų subjektinių teisių gynimo mechanizmai – teismojo pobūdžio arba taikinamosios ginčų sprendimo priemonės; vi) pažeistų subjektinių teisių gynimo teisme specifiškumas – ginčas sprendžiamas bendrosios kompetencijos teisme, taikant civilinio proceso normas.
2. Tiriant verslo teisinių santykių dalyvių nuomonę dėl mediacijos taikymo nustatyta, kad verslo mediacija aktuali kaip operatyvi ginčo sprendimo priemonė, kai ginčas sprendžiamas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču, o ginčo sprendimo mediacijoje trukmė yra trumpesnė, lyginant ją su teismo ar arbitražo procesais.
3. Konfidencialumas verslo mediacijoje, priešingai nei kitų ginčų mediacijoje, yra labai plataus turinio: iki mediacijos proceso, viso mediacijos proceso metu ir jam pasibaigus. Verslo mediacijos metu ginčo šalys gali atskleisti ypatingai slaptą informaciją ir (ar) komercines paslaptis. Verslo ginčų šalims pareiga neatskleisti konfidencialios informacijos ar jos nenaudoti savo tikslams neteisėtu būdu egzistuoja nepaisant to, ar susitarimas dėl mediacijos sudarytas, ar ne. Subjektams, kuriems draudžiama atskleisti informaciją, konfidencialumo nesilaikymas sukelia neigiamas teises pasekmes: civilinės teisinės atsakomybės arba teisminių priemonių taikymą konfidencialumo pareigą pažeidusio asmens atžvilgiu.
4. Savanoriškumo principas iš esmės lemia tai, kad mediacijos susitarimas gali būti laikytinas pagrindine ir pamatine verslo ginčų mediacijos inicijavimo forma. Teisminės praktikos analizė parodė, kad šalis, turinti autonomiją apsispręsti netaikyti mediacijos verslo ginčo sprendimo atžvilgiu, gali būti teismo įpareigota vykdyti teismo jai paskirtas procesines sankcijas. Pareiga informuoti ginčo šalis apie teises pasekmes, galinčias kilti atsisakius verslo ginčą spręsti mediacijos būdu, turi būti deleguojama verslo ginčų mediatoriui. Tokios pareigos atsiradimo teisiniu pagrindu galėtų būti laikomi: rašytinis šalies pareiškimas dėl nesutikimo spręsti ginčą mediacijos būdu ir šalies rašytinis pareiškimas dėl pasitraukimo iš mediacijos.
5. Disertacinio darbo autorės atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai parodė, kad verslo teisinių santykių dalyviams svarbu, jog verslo ginčų mediatorius būtų verslo ginčo dalyko ekspertas arba gerai išmanytų mediacijos procesą. Mediatorius, būdamas verslo mediacijos proceso ekspertu, turi pareigą įsitikinti ar mediacijos proceso tikslas mediatoriaus ir verslo ginčo šalių atžvilgiu sutampa, ar taikant konkretų mediacijos stilių nėra pažeidžiami šalių interesai, susiję su verslo ginčo sprendimo rezultatu.
 - 5.1. Didžioji dauguma verslo ginčų šalių prioritetą teikia mediatoriams, taikantiems vertinamąjį stilių. Atsižvelgiant į tai, kad: i) verslo mediacijos procesinis

objektas yra verslo ginčai; ii) verslo mediacija yra orientuota į ginčo sprendimą, kas verslo ginčų šalims yra labiau priimtina, nei proceso nukreipimas į santykių transformaciją; iii) verslo teisinių santykių dalyvių nuomone, verslo ginčų mediacijoje labiausiai tinkami vertinamąjį mediacijos stilių taikantys mediatoriai, galima daryti išvadą, kad tokio tipo mediacijos procese labiau tinkama vadovautis lengvinamuoju ir (ar) vertinamuoju stiliumi.

- 5.2. Taikant vertinamąjį ir (ar) lengvinamąjį mediacijos stilių verslo ginčų sprendime, santykių tarp verslo ginčų šalių pasikeitimas yra suprantamas ne kaip proceso tikslas, bet kaip šalutinis rezultatas tam tikrų (bet ne visų) verslo mediacijos procesų.
6. Verslo mediacijoje ginčo šalys nėra skirstomos į teisės subjektus, iš kurių vienam priklauso reikalavimo teisė, o kitam pareiga gintis nuo pareikštų reikalavimų. Verslo mediacijos ginčo šalys – galių disbalansu nepasizymintys, abu turintys specifinių žinių ir patirties verslo subjektai, kurių procesinės teisės yra lygios. Verslo ginčų šalims yra gerai žinomi *pacta sunt servanda* ir geros valios visuotiniai principai, kurie pripažįstami tiek komercinėje teisėje, tiek ir verslo mediacijoje. Tokiu būdu verslo mediacijos procese šalims sudaromos tinkamos prielaidos tarpusavio ginčą bandyti išspręsti savarankiškai, išlaikant tęstinumo pobūdį, bendradarbiaujant, apsvarstant ekonominius aspektus ir vadovaujantis universaliais komercinės teisės principais.
7. Verslo ginčų šalių atstovų (teisininkų) vaidmuo mediacijos procese svarbus ne tik užtikrinant, kad nebūtų pažeistos kliento teisės ir teisėti interesai, bet ir siekiant efektyviau vykdyti verslo ginčų sprendimo procesą. Verslo ginčų šalių atstovai, prižiūrėdami, jog ginčo šalys savo teises įgyvendintų tokiais būdais ir priemonėmis, kurie nepažeidžia kitų asmenų teisių bei imperatyviosios teisės normomis nustatyto draudimų, prisideda prie tinkamo mediacijos dispozityvumo principo įgyvendinimo. Teisininkai taip pat gali prisidėti siekiant tinkamai nustatyti verslo mediacijos proceso dalyvius, rengiant susitarimų dėl verslo ginčų esmės projektus ir vertinant kokią teisinę reikšmę mediacijos metu pasiektas taikus susitarimas gali turėti suinteresuotų trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms.
8. Verslo ginčo šalių sudarytas susitarimas dėl mediacijos ir verslo mediacijos metu priimtas susitarimas dėl ginčo esmės sukuria teises pasekmes.
 - 8.1. Juridinių asmenų sudarytas mediacijos susitarimas turi būti sudaromas nepažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetencijos. Tam, kad juridiniai asmenys būtų tinkama mediacijos susitarimo šalimi teismo atžvilgiu, gali būti reikalingas tam tikrų jo valdymo organų sutikimas. Reikšminga aplinkybė, sprendžiamą klausimą dėl sutikimo būtinumo, gali būti verslo ginčo suma, dėl kurio sudaromas mediacijos susitarimas.
 - 8.1.1. Sutartinė šalių valios išraiška dėl jų tarpusavio verslo ginčų sprendimo būdo turi įtakos nacionalinių teismų jurisdikcijai dėl kelių reikšmingų ir Lietuvos nacionalinėje bei tarptautinėje teisėje galiojančių formaliai apibrėžtų elgesio taisyklių. Pirma, esant verslo ginčų šalių susitarimui, prioritetas turi būti teikiamas sutartinei ginčo sprendimo priemonei. Antra, teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo ga-

- lią. Trečia, kiekviena įsigaliojusi sutartis jos šalims yra privaloma ir šalys privalo sąžiningai ją vykdyti.
- 8.1.2. Nustatant pareigą mediacijos susitarimą sudariusioms verslo ginčų šalims pirmiausia bandyti ginčą išspręsti sutartu būdu, yra įtvirtinamas ginčo sąlyginis nepriimtino spęsti teisme kriterijus. Kai į Lietuvos nacionalinius teismus kreipiasi verslo ginčų šalys, kurių teisės ir pareigos dėl ginčų sprendimo būdo apibrėžia jų sudarytas ir galiojantis mediacijos susitarimas, teismai turi tiek *teisę* atsisakyti priimti ieškinį arba palikti jį nenagrinėtu, tiek ir *pareigą* nukreipti verslo ginčų šalis vykdyti susitarimą.
 - 8.1.3. Atsižvelgiant į tai, kad vienos iš verslo ginčo šalių atsisakymas taikyti mediaciją daro mediacijos susitarimą negalimu ir yra pagrindas nepradėti mediacijos, nacionalinių teismų *teisė* atsisakyti priimti ieškinį arba palikti jį nenagrinėtu gali būti įgyvendinama šiais atvejais: 1) jei šalys yra sudariusios susitarimą verslo ginčą spręsti mediacijos būdu ir 2) jei viena iš tokio susitarimo šalių reikalauja laikytis mediacijos susitarimo.
- 8.2. Mediacijoje pasiekto taikaus susitarimo vykdymas nepakankamai užtikrinamas.
 - 8.2.1. Lietuvos nacionalinės teisės aktų analizė leidžia teigti, kad mediacijos susitarimas dėl ginčo esmės yra vykdomas išimtinai šalių gera valia.
 - 8.2.2. Galimybė mediacijoje pasiektą susitarimą įvykdyti priverstine tvarka pakatintų verslą naudotis mediacija.
9. Esminiai požymiai, skiriantys verslo mediaciją Lietuvos nacionalinėje teisėje nuo kitose Europos valstybėse, yra susitarimu dėl mediacijos sukuriamos teisinės pasekmės ginčo šalims, nacionaliniams teismams ir kitiems suinteresuotiems teisės subjektams, ir mediacijos būdu pasiekto susitarimo pripažinimo bei vykdymo tvarka. Tarp tautinių komercinių ginčų sprendime būdingi įvairūs komercinių ginčų sprendimo scenarijai, kurie apima viešojo ir privataus pobūdžio procesus, kai mediatoriai ginčų sprendimo procesuose naudoja mišrias technikas (įskaitant, bet neapsiribojant: naudoja neįpareigojantį vertinimą arba mediatoriaus pasiūlymą, mediaciją vykdo kaip šalių pasirengimą teisiamojo pobūdžio procesams, imasi arbitro vaidmens).
 10. Tam tikriems verslo teisinių santykių dalyvių ginčams Lietuvos teisės aktais nustato būtinąją sąlygą prieš kreipiantis į teismą kilusį nesutarimą pirmiausia bandyti spręsti laikantis išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos. Toks verslo ginčų sprendimas neturėtų būti prilyginamas konsensualiniams neteisminiems verslo ginčų sprendimo būdams, bet suprantamas kaip papildoma privaloma teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tvarka.
 11. Verslo mediaciją LR galima suprasti kaip savanorišką verslo ginčų sprendimo būdą, inicijuojamą *ad hoc* arba mediacijos išlygos pagrindu, kurios objektas yra ginčai dėl civilinių ir komercinių teisinių santykių, kilusių tarp verslo subjektų, vykdomą vadovaujantis mediacijai būdingais ir kartu visuotinai pripažįstamais komercinės teisės principais. Verslo mediacijai būdingi požymiai apima komercinių santykių aptarimą, operatyvumą, ekonomiškumą ir šalims, gebančioms tinkamai pasirūpinti savo inte-

resais, deleguojamą ginčo sprendimo proceso kontrolę. Verslo mediacijos procesas pagrįstas verslo subjektų atstovų, veikiančių pagal juridinio asmens įgaliojimus, teisininkų ir mediatoriaus išmanančio verslo specifiką arba mediatoriaus – mediacijos proceso eksperto, dalyvavimu.

12. Verslo mediacijos trūkumai yra: i) sutartinės prievolės verslo ginčą spręsti mediacijos būdu vykdymas; ii) interesų atskleidimas kitai šaliai, kaip negatyvus veiksnys nesėkmingos mediacijos atveju; iii) mediacijos metu priimto susitarimo dėl verslo ginčo esmės vykdymas, kai susitarimas vykdomas išimtinai šalių gera valia. Verslo mediacija gali būti neefektyvi, kai yra: i) šalies nenoras daryti kompromisus, nesugebėjimas reaguoti į racionalius argumentus; ii) ryškus galių disbalansas tarp ginčo šalių; iii) daugiašalis verslo ginčas.

PASIŪLYMAI ĮSTATYMŲ LEIDĖJUI DĖL VERSLO MEDIACIJOS TEISINIO REGULIAVIMO

Atlikto tyrimo rezultatų pagrindu teikiami pasiūlymai dėl galiojančių Lietuvos teisės normų, kurie gali būti reikšmingi tobulinant verslo mediacijos teisinį reguliavimą.

1. Iki šios dienos verslo ginčų mediacija LR yra savanoriška ir galima tik tais atvejais, kai verslo ginčo šalys išreiškia sutikimą tarpusavio nesutarimą bandyti spręsti gera valia. Toks įstatyminis reguliavimas nevysiškai atitinka verslo subjektų valią, kurių požiūriu, Lietuvoje ginčai dėl nedidelių sumų pirmiausiai turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu. Siūloma įstatymų leidėjui įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti privalomąją mediaciją juridinių asmenų ginčiuose dėl nedidelių sumų, nagrinėjamuose CPK nustatyta tvarka ir LR Mediacijos įstatymo 20 straipsnį išdėstyti taip:

„20 straipsnis. Privalomosios mediacijos atvejai

Privalomoji mediacija taikoma sprendžiant šiuos ginčus:

1. šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teiseną Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka;
 2. **juridinių asmenų ginčus dėl nedidelių sumų, nagrinėjamus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka;**
 3. kitais įstatymų nustatytais atvejais“.
2. LR Mediacijos įstatymo 12 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta byla nagrinėjančio teisėjo teisė pasiūlyti teisminę mediaciją ir, esant šalių sutikimui, atidėti bylos nagrinėjimą. Atsižvelgiant į tai, kad CPK 231¹ str. 1 d. yra reguliuojamas ginčo perdavimas spręsti teisminės mediacijos būdu, LR Mediacijos įstatymo 12 straipsnyje reguliuojančiame susitarimą dėl mediacijos siūloma pirmiau minėtos teisės normos atsisakyti ir papildyti įstatymine nuostata, kurioje įtvirtinta teismo arba arbitražo pareiga nukreipti šalis vykdyti sutartinį įsipareigojimą dėl ginčo sprendimo būdo, kai į teismą arba arbitražą kreipiasi dėl ginčo, kuris yra mediacijos susitarimo dalykas, ir LR Mediacijos įstatymo 12 straipsnį išdėstyti taip:

„12 straipsnis. Susitarimas dėl mediacijos

1. Mediacija taikoma ginčo šalių rašytiniu susitarimu. Ginčo šalys dėl mediacijos gali susitarti tiek kilus ginčui, tiek iš anksto, kai ginčo dar nėra. Gali būti susitariaama taikyti mediaciją tik dėl tokio ginčo, dėl kurio pagal įstatymus leidžiama ginčo šalims sudaryti taikos sutartį.
2. Ginčo šalys, kurios yra susitarusios ginčą spręsti mediacijos būdu, turi prieš kreipdamosi į teismą arba arbitražą bandyti ginčą išspręsti šiuo būdu. Jei susitarime dėl mediacijos nustatytas mediacijos pabaigos terminas, ginčo šalis gali kreiptis į teismą arba arbitražą tik suėjus šiam terminui. Kai mediacijos pabaigos terminas susitarime dėl mediacijos nenustatytas, ginčo šalis gali kreiptis į teismą arba arbitražą praėjus penkiolikai darbo dienų po to, kai raštu pasiūlė kitai ginčo šaliai išspręsti ginčą mediacijos būdu. Ginčo šalis gali kreiptis į teismą, nesilaikydama šioje dalyje nustatytų terminų, jei mediacija pasibaigia pagal šio įstatymo 19 straipsnį.

3. **Teismas arba arbitražas, gavęs ieškinį dėl ginčo, kuris yra šalių sudaryto susitarimo dėl mediacijos dalykas, turi pareigą nukreipti ginčo šalis pirmiausia vykdyti sutartinį įsipareigojimą dėl ginčo sprendimo būdo.**
3. Atsižvelgiant į susitarimo dėl verslo ginčų esmės vykdymo problematiką ir į disertacijos tyrimo autorės atlikto empirinio tyrimo rezultatus, kad mediacijoje pasiekto susitarimo vykdymas priverstine tvarka paskatintų verslą naudotis mediacija, **siūloma ratifikuoti Jungtinių Tautų 2018 m. gruodžio 20 d. priimtą konvenciją, reguliuojančią tarptautinės mediacijos būdu pasiektų susitarimų dėl komercinių ginčų esmės vykdymo klausimus, žinomą kaip Singapūro konvencija.**

PASIŪLYMAI DĖL VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS PLĖTROS

1. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai, tvarkančiai LR teismo mediatorių sąrašą, surinkti ir pateikti informaciją apie verslo mediatorius ir jų patirtį teismo mediatorių sąrašo „Specializacija“ skiltyje. Atnaujinti LR mediatorių, teikiančių ne-teisminės mediacijos paslaugas, sąrašą, į jį įtraukiant verslo ginčų mediatorius.
2. Lietuvos mediatorius vienijančiai profesinei organizacijai (Lietuvos mediatorių rū-mams), kurios tikslas yra formuoti vieningą mediacijos taikymo praktiką, sukurti veiksmingas verslo mediacijos vykdymo instrukcijas mediatoriams.
3. Administraciniuose teritoriniuose vienetuose skatinti grupių diskusijas apie verslo mediaciją.
4. Sukurti trumpus praktinio pritaikymo leidinius apie verslo mediaciją mediatoriams ir kitiems suinteresuotiems asmenims, pagrįstus mokslinių tyrimų rezultatais, verslo mediatorių patirtimi ir žiniomis.

PRIEDAI

PRIEDAS A

ANKETA

APIE MEDIACIJOS TAIKYMO PERSPEKTYVAS VERSLE

Gerbiamas Respondente,

Esu Mykolo Romerio universiteto teisės mokslo krypties doktorantė Eglė Atutienė, rengianti disertaciją tema „Verslo ginčų mediacija: teoriniai pagrindai, taikymo ypatumai ir perspektyvos Lietuvoje“. Mano mokslinio tyrimo tikslas – atskleisti ir išnagrinėti išskirtinius verslo mediacijos požymius bei jos taikymo ypatumus Lietuvoje. Norint empiriškai pažinti ir kompleksiška išnagrinėti tiriamą sritį, Jūsų, kaip verslo teisinių santykių dalyvio, nuomonė bei požiūris į verslo mediaciją yra ypač reikšmingas.

Anketos klausimyno atsakymai bus panaudoti formuluojant mokslines išvagas dėl verslo mediacijos ypatumų, esminių verslo mediacijos privalumų, mediatoriaus vaidmens verslo mediacijoje ir kitų klausimų bei teikiant pasiūlymus dėl labiausiai optimalaus mūsų šaliai verslo ginčų mediacijos modelio ir tolimesnės verslo mediacijos raidos Lietuvos teisinėje sistemoje.

Anketos klausimai yra uždari, todėl prie kiekvieno klausimo prašome pažymėti vieną pasirinktą atsakymą. Kai nurodyta, jog galima pažymėti keletą atsakymo variantų, prašome pažymėti visus savo atsakymus, kurie atspindi Jūsų nuomonę.

Užtikrinu Jūsų dalyvavimo tyrime konfidencialumą. Iš anksto dėkoju už Jūsų nuomonę ir laiką, skirtą teikiant atsakymus į anketos klausimus.

1. Kokia Jūsų lytis?

- 1) Vyras
- 2) Moteris

2. Koks Jūsų amžius?

- 1) <30 m.
- 2) 30 – 40 m.
- 3) 40 – 50 m.
- 4) 50 – 60 m.
- 5) 60 – 70 m.
- 6) >70 m.

3. Koks Jūsų vaidmuo įmonėje (versle)?

- 1) Akcininkas
- 2) Valdybos narys
- 3) Direktorius

- 4) Padalinio arba departamento vadovas
- 5) Teisininkas
- 6) Vadybininkas
- 7) Inžinierius
- 8) Administracijos darbuotojas
- 9) Specialistas

4. Kokia Jūsų profesinė (verslo) patirtis?

- 1) <5 m.
- 2) 5–10 m.
- 3) 10–20 m.
- 4) >30 m.

5. Kaip verslo praktikoje dažniausiai inicijuojate mediaciją?

- 1) Bendru šalių sutarimu, vadovaujantis sutartyje iš anksto numatyta mediacijos išlyga.
- 2) Vadovaujantis bendrovės vidaus politika, kuri numato ginčų sprendimą mediacijos būdu.
- 3) Vadovaujantis teisininko rekomendacija ginčą spręsti mediacijos būdu.
- 4) Priėmus kitos ginčo šalies pasiūlymą, ginčą spręsti mediacijos būdu.
- 5) Teismui pasiūlus/nurodžius ginčą spręsti mediacijos būdu.
- 6) Apie mediaciją žinome, bet jos mūsų bendrovės veikloje netaikome.
- 7) Apie mediaciją iš esmės girdime pirmą kartą ir niekada jos netaikėme.

6. Kokius esminius klausimus numatote arba norėtumėte aptarti mediacijos išlygoje? (pažymėti visus Jums tinkamus)

- 1) Mediatorių arba jo skyrimo procedūrą.
- 2) Konkrečią instituciją, kuri teiks mediacijos paslaugas.
- 3) Mediacijos taisykles, kaip bus vykdoma mediacija.
- 4) Mediacijos stilių.
- 5) Mediacijos vietą.
- 6) Baudą ir jos dydį mediacijos susitarimo nesilaikymo atveju.
- 7) Kita.

7. Kokie verslo ginčai, Jūsų nuomone, yra labiausiai tinkami spręsti mediacijos būdu? (pažymėti visus Jums tinkamus)

Ginčai dėl tarpusavio verslo santykių.
 Sudėtingi ginčai, dėl didelių sumų (>2000 Eur).
 Nesudėtingi ginčai, dėl nedidelių sumų (<2000 Eur).
 Ginčai tarp dviejų šalių.
 Ginčai tarp daugiau nei dviejų šalių.
 Nacionaliniai ginčai.
 Tarptautiniai ginčai.
 Ginčai, kai kita šalis yra iš užsienio valstybė, kur yra įprasta pirmiausia ginčus spręsti mediacijos būdu.
 Kita.

8. Kodėl pasirinkote arba pasirinktumėte verslo ginčą (-us) spręsti mediacijos būdu? (pažymėti visus Jums tinkamus)
<p>Dėl neigiamos patirties kituose procesuose (teisme / arbitraže).</p> <p>Dėl ginčo (-ų) specifškumo / sudėtingumo.</p> <p>Dėl ginčo (-ų) paprastumo / nesudėtingumo.</p> <p>Dėl mediatoriaus teikiamo vertinimo (-ų) ginčo (-ų) sprendimo klausimais.</p> <p>Dėl galimybės priimti labiau kūrybiškus sprendimus.</p> <p>Dėl ginčo šalims labiau pritaikyto / lankstaus ginčo sprendimo proceso.</p> <p>Siekiant išsaugoti esamus verslo santykius.</p> <p>Siekiant taupyti laiką.</p> <p>Siekiant taupyti pinigus.</p> <p>Kita.</p>
9. Kokius verslui svarbius mediacijos požymius išskirtumėte? (pažymėti visus Jums tinkamus)
<p>Šalims deleguojama ginčo sprendimo proceso kontrolė (ginčo šalys kontroliuoja procesą).</p> <p>Šalims deleguojama ginčo sprendimo rezultato kontrolė (ginčo šalys pačios priima sprendimą dėl ginčo esmės).</p> <p>Konfidencialumas.</p> <p>Savanoriškumas.</p> <p>Šalis siejančių ryšių išsaugojimas / sustiprinimas.</p> <p>Komercinių santykių aptarimas</p> <p>Mažesnės išlaidos, kurios kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo išlaidomis.</p> <p>Trumpesnė ginčo sprendimo trukmė, kuri kontrastuoja su teismo ir (ar) arbitražo trukme.</p> <p>Kūrybiški, patvarūs sprendimai.</p> <p>Ginčo sprendimas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču.</p> <p>Kita.</p>
10. Kaip vertinate galimybę šalims pačioms priimti sprendimą dėl tarpusavio ginčo sprendimo rezultato?
<p>Teigiamai, gerai kai sprendimą priima pačios ginčo šalys.</p> <p>Neigiamai, geriau kai sprendimą priima trečiasis nešališkas asmuo (teisėjas, arbitras).</p>
11. Kokio pobūdžio mediacija Jums būtų priimtinesnė?
<p>Kai mediatorius tik padeda šalims derėtis, bet pasiūlymo dėl to, kaip turėtų būti sprendžiamas ginčas, neteikia.</p> <p>Kai mediatorius ne tik padeda šalims derėtis, bet ir teikia pasiūlymus dėl ginčo sprendimo.</p> <p>Kai mediatorius padeda šalims derėtis siekdamas šalių požiūrio į tarpusavio ginčą, verslo santykius ir į vienas kitą pasikeitimo.</p>
12. Koks yra (būtų), Jūsų, kaip ginčo šalies, esminis tikslas mediacijoje?
<p>Problemos / ginčo sprendimas.</p> <p>Požiūrio į nesutarimą ar į kitą ginčo šalį pakeitimas (pvz., iš negatyvaus į pozityvų).</p>

13. Ar, Jūsų nuomone, verslo ginčų mediatorius turėtų išmanyti sritį, su kuria susijęs kilęs ginčas (mediatorius – ginčo dalyko ekspertas)?
Taip, kvalifikuotas mediatorius turi išmanyti verslo santykių ypatumus. Ne, kvalifikuotas mediatorius neturi išmanyti verslo specifikos. Nebūtina, svarbu, kad mediatorius yra kvalifikuotas ir išmano mediaciją.
14. Kaip manote, ar verslo ginčai dėl nedidelių sumų (<2000 Eur) turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu?
Taip Ne
15. Kodėl Jūs nesirenkate arba nesirinktumėte mediacijos? (pažymėti visus Jums tinkamus)
Nežinome, kur galėtume rasti mediatorių, kuris išmano verslo ypatybes ir turi patirties sprendžiant verslo ginčus. Bijome atskleisti tam tikrą informaciją ir (ar) bylinėjimosi strategiją kitai ginčo šaliai. Nežinome, ar mediacijoje priimtas susitarimas bus pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėse. Nežinome, ar mediacijoje priimtas susitarimas bus vykdomas. Kita.
16. Jeigu mediacijoje pasiektas susitarimas būtų galimas įvykdyti priverstine tvarka (pvz., per antstolį), ar tai paskatintų verslą naudotis mediacija?
Taip. Ne. Nežinau, neturiu nuomonės.
17. Kas Jus labiausiai skatintų rinktis mediaciją ateityje? (pažymėti visus Jums tinkamus)
Išsamesnė informacija apie verslo mediacijos procesą. Išsamesnė informacija apie verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu kainą. Išsamesnė informacija apie mediacijos sėkmės istorijas sprendžiant verslo ginčus. Išsamesnė informacija apie verslo mediaciją vykdančius mediatorius. Mediatoriaus – ginčo dalyko eksperto pasirinkimo galimybė. Tam tikros ekonominio pobūdžio lengvatos taikomos teisme, šalims nepavykus priimti susitarimo mediacijos metu. Kita.

PRIEDAS B

Lentelė Nr. 1. *Ginčo atitikimas būtiniesiems verslo ginčų požymiams*

Eil. Nr.	Požymio pavadinimas	Požymio reikšmė
1.	Subjektinė ginčo sudėtis	Ūkinės komercinės veiklos dalyviai, kai ginčo šalys yra verslo subjektai.
2.	Ginčo objektas	Ginčas dėl bendrosiose civilinės ir komercinės teisės normose ir verslo sandoriuose nustatytų teisių ir pareigų įgyvendinimo.
3.	Teisinio santykio, iš kurio yra kilęs ginčas, specifiškumas	Ginčas, kilęs iš privatinės teisės reguliuojamo santykio.
4.	Teisinio santykio, iš kurio yra kilęs ginčas, reguliavimo metodas	Dispozityvusis teisinio reguliavimo metodas.
5.	Pažeistų subjektinių teisių gynimo mechanizmai	Ginčo sprendimas, pasitelkiant teisiamojo pobūdžio arba taikinamuosius procesus, kuris siejamas su verslo konflikto transformacija į teisinį verslo ginčą.
6.	Pažeistų subjektinių teisių gynimo teisme specifiškumas	LR ginčas sprendžiamas bendrosios kompetencijos teisme, taikant civilinio proceso normas.

PRIEDAS C

Lentelė Nr. 2. *Vidutinė mediacijos ir bylinėjimosi trukmė dienomis santykiu civilinėse ir komercinėse bylose*⁶⁶⁴

ES valstybė	Mediacijos trukmė, dienų sk.	Bylinėjimosi trukmė, dienų sk.
Italija	66	1185
Lietuva	30	300
Olandija	36	514
Jungtinė Karalystė	42	437
Vokietija	43	394

⁶⁶⁴ Lentelė sudaryta disertacinio tyrimo autorės, vadovaujantis Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių ir konstitucinių reikalų direktorato tyrimu dėl Mediacijos direktyvos taikymo, kuriame pateikiami duomenys apie mediacijos ir bylinėjimosi trukmės santykį ES valstybėse („Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs) *supra* note 1, p. 124).

PRIEDAS D

Lentelė Nr. 3. Vidutinis mediacijos ir bylinėjimosi kainos santykis civilinėse ir komercinėse bylose⁶⁶⁵

ES valstybė	Bylinėjimosi kaina, Eur	Mediacijos kaina, Eur	Teisinio atstovo teisme kaina, Eur	Teisinio atstovo mediacijoje kaina, Eur	Iš viso bylinėjimosi kaina, Eur	Iš viso mediacijos kaina, Eur
Italija	1541	1231	11 582	1847	15885	3078
Lietuva	1108	290	1588	844	4358	1134
Olandija	3739	2000	10 245	3150	17 873	5150
Jungtinė Karalystė	1477	1306	11 931	1518	14 101	2824
Vokietija	3571	3167	4352	2583	9510	5750

PRIEDAS E

Lentelė Nr. 6. Gautų bylų kiekis pirmosios instancijos teisme pagal kategorijas⁶⁶⁶

Bylos kategorija	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Pokytis ⁶⁶⁷
Ginčai dėl juridinių asmenų	3836	4655	4152	3110	3017	-93
Ginčai, susiję su prievolių teise	83 294	87 044	67 479	58 888	50 920	-7968
Ginčai, kylantys iš daiktinių teisinių santykių	3947	3009	3132	3741	2886	-855
Ginčai dėl konkurencijos ir vartotojų teisių pažeidimo	159	236	67	86	92	+6
Ginčai dėl darbo teisinių santykių	966	1005	862	768	724	-44
Ginčai dėl asmenų neturtinių teisių ir intelektinės nuosavybės	208	275	332	310	268	-42
Ginčai, kylantys iš tarptautinių teisinių santykių	968	1089	1440	1744	1539	-205

⁶⁶⁵ Lentelė sudaryta disertacinio tyrimo autorės, vadovaujantis Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliiečių ir konstitucinių reikalų direktorato tyrimu dėl Mediacijos direktyvos taikymo, kuriame pateikiami duomenys apie civilinių ir komercinių ginčų kainos santykį („Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs). *op. cit.*, p. 126).

⁶⁶⁶ Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose), 2015 m., 2016 m., 2017 m., 2018 m., 2019 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-15]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>; Judickienė, J. Teisminės mediacijos aktualijos. Konferencijos „Verslo ginčai 2017“ medžiaga, 2017 m. balandžio 27 d.

⁶⁶⁷ Pokytis apskaičiuotas lyginant 2018 m. ir 2019 m. statistinius duomenis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. TEISĖS AKTAI

Europos Sąjungos teisės aktai ir dokumentai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, preambulės 13 sk. [2008] OL L136 24/05/ p. 0003–0008.
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gegužės 21 d. direktyva 2013/11/ES dėl alternatyvaus vartotojų ginčų sprendimo, kuria iš dalies keičiami Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2009/22/EB (Direktyva dėl vartotojų AGS). [2013].
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. gegužės 11 d. 2005/29/EB direktyva dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančia Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva) [2005], OL L 149/22.
4. Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) 2007 m. gruodžio 7 d. Gairės dėl geresnio rekomendacijų „Dėl šeimos mediacijos“ ir „Dėl mediacijos civilinėse bylose“ įgyvendinimo. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 09 10] <http://www.tm.lt/dok/CEPEJ_pasiulymai_EN.pdf>.
5. The Principles of European Contract Law (PECL), article 1:201 (ex art. 1.106). [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 28] <<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/1.201.html>>.

Tarptautiniai teisės aktai ir dokumentai

1. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*. 2002, 15-557.
2. 2018 m. UNCITRAL pavyzdinis mediacijos įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 10] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/annex_ii.pdf>.
3. 1985 m. UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 02 01] <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.
4. United Nations Guidance for Effective Mediation, 2012. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-15]. <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_0.pdf>.
5. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018) (the „Singapore Convention on Mediation“) [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09] <<https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/medi->

adocuments/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf>.

6. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Oficialaus Niujorko konvencijos internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 02 01]<<http://www.newyorkconvention.org/english>>.
7. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002-02-06, Nr. 13-480.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Kalifornijos valstijos Civilinio proceso kodeksas, 1775.1 (a). [interaktyvus] [žiūrėta 2016-06-15]. <<http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/CP/pdf/CP.154.pdf>>.
2. Kanados Ontarijo provincijos Komercinės medicijos įstatymas, 2010 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 10]. <<https://www.ontario.ca/laws/statute/10c16a>>.
3. Kanados Naujosios Škotijos provincijos Komercinės medicijos įstatymas, 2005 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 19]. <<https://www.ontario.ca/laws/statute/10c16a>>.
4. Medicijos konfidencialumo ir privilegijų aktas. Floridos statutai, V knyga, 44 skyrius. <<http://www.flsenate.gov/Laws/Statutes/2019/44.406>>.
5. Norvegijos Medicijos ir civilinių ginčų proceso įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Norway_Legislation.pdf>.
6. Prancūzijos civilinio proceso kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 18] <<http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=39&r=7439>>.
7. Teksaso valstijos Civilinio proceso kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2016-06-15]. <<http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/CP/pdf/CP.154.pdf>>.
8. Vašingtono kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-09-02] <<http://apps.leg.wa.gov/rcw/default.aspx>>.
9. Vieningas medicijos įstatymas, 2001, C(4) [interaktyvus] [žiūrėta 2016-06-15]. <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/mediation/mediat_am00.pdf>.
10. Vokietijos Federacijos medicijos įstatymas, 2012 m. liepos 21 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 01 18] <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_mediationsg/englisch_mediationsg.pdf>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *Teisės aktų registras*, 2015-07-10, Nr. 11216.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *Valstybės žinios*. 2002, 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, 2011 m. birželio 21 d. Nr. XI-1480. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4126.

7. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 64-2569.
8. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Teisės aktų registras*, 2016-09-19, Nr. 23709.
9. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 112-4991.
10. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.
11. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.
12. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1998-07-24, Nr. 66-1909.
13. Lietuvos Respublikos suskystintų gamtinių dujų terminalo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-06-19, Nr. 68-3466.
14. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 2 str. 23 p. *Valstybės žinios*. 1999, 52-1672.
15. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. rugsėjo 17 d. įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015 m. rugsėjo 17 d. Nr. 13939.
16. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas 2016 m. kovo 2 d. „Dėl sutikimo spręsti ginčą valstybės užtikrinamo neteisminio taikinamojo tarpininkavimo būdu formos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2016 m. kovo 2 d., Nr. 1R-83.
17. Mokymų mediacijos tema minimalių reikalavimų sąrašas patvirtintas 2018 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu, Nr. 1R-289.
18. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, 94-1833.
19. Teisminės mediacijos taisyklės patvirtintos 2005 m. gegužės 20 d. Teismų tarybos nutarimu, Nr. 13P-348.
20. Teisminės mediacijos taisyklės patvirtintos 2019 m. kovo 29 d. Teisėjų tarybos nutarimu, Nr. 13P-54-(7.1.2) redakcija.
21. Teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita, 2019 m. kovo 29 d., p. 8. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 03]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>.
22. Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 13P-348 „Dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto“. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-08-31]. <<http://www.teismai.lt/teismu-savivalda/nutarimai/?nr=&f=331&tipas=1&metai=2005&menuo=05&diena=20&metai1=2005&menuo1=05&diena1=21&pavadinimas=&criteria1=all&q=&criteria=all&type=0&search=1>>.
23. Teisėjų tarybos 2018 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. 13P-122-(7.1.2) „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“. TAR, 2018-12-04, Nr. 19675.
24. Teisėjų tarybos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr. 13P-124-(7.1.2) patvirtintas Teismo mediatoriaus statuso suteikimo ir jo panaikinimo asmenims tvarkos aprašas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-05-05] <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/18f52c404d2f11e48ab9ed2ded7f9767/OTIUHICGFh>>.

II. TEISMŲ PRAKTIKA

Europos Žmogaus teisių teismo praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. sausio 17 d. sprendimas byloje Ryakib Biryukov v. Rusija, pareiškimo Nr. 14810/02, pastr. 30. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 22]. <<http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4533047>>.

Užsienio valstybių teismų praktika

1. District Court of Appeal of Florida, Fourth District Case of *Paranzino v. Barnett Bank of South FLA*, No. 95-0577 (1997).
2. United States District Court, N.D. Ohio, *Garrett v. Hooters-Toledo*, 295 F.Supp.2d 774 (2003).
3. *PGF II SA v. OMES Company 1 Limited*, Case No: A2/2012/0373 & 0465 (2013) England and Wales Court of Appeal (Civil Division).
4. *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust*, Case No: EWCA Civ 576 (2004) England and Wales Court of Appeal (Civil Division).

Lietuvos Respublikos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445/2001.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141/2006.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2006.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2007.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445/2008.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2009.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2010.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2010.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-159/2010.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-571/2010.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2013.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164/2013.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-666/2013.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-419/2014.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2014.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2014.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316-687/2015.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76-421/2016.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-431-701/2016.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428-690/2016.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72-421/2017.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-206-6841/2017.
25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364/2007.
26. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1495/2011.
27. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1226/2014.
28. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-636/2014.
29. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-849-241/2015.
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-61-186/2015.
31. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-113-464/2016.

32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutartis byloje Nr. 13/04-21/04-43/04
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimas byloje Nr. 33/2009.
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. sausio 16 d. nutarimas byloje Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05.
35. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. spalio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-881-552/2017.
36. Kauno apygardos teismo 2016 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1014-259/2016.
37. Panevėžio apygardos teismo 2016 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-426-278/2016.
38. Panevėžio apygardos teismo 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-683-544/2016.
39. Vilniaus apygardos teismo 2016 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-778-656/2016.
40. Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1699-520/2010.
41. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-18396-466/2017.

III. SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Abramson, H., I. Time to Try Mediation of International Commercial Disputes. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 1998, Vol. 4, Issue 2:(323-328).
2. Albalah, D., C., Steele, J., D. For Business Dispute Solutions, Process Matters. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. 2010, Vol. 11:385, (385-410).
3. Andrews, N. Mediation in England: Organic Growth and Stately Progress. *Revista Eletrônica de Direito Processual*. 2012, Vol. 9: (571-589). [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 10] <<http://www.e-publicacoes.uerj.br/index.php/redp/issue/view/597>>.
4. Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements. *Social transformations in contemporary society (STICS): proceedings of an international scientific conference for young researchers*. 2016, 4(5-17).
5. Baron, D., P. *Business and its Environment*. 5th edition. Pearson Education-Hall, Upper Saddle River: United States of America, 2006.
6. Baruch Bush, R., A. Efficiency and Protection, or Empowerment and Recognition: the Mediator's Role and Ethical Standards in Mediation. *Florida Law Review*. Vol. 41(2), 1989: 253-286.
7. Baruch Bush, R., A., Pope, S., G. Changing the Quality of Conflict Interaction: the Principles and Practice of Transformative Mediation. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*. Vol. 3(1), 2002: 67-96.
8. Berger, K., P. *Private Dispute Resolution in International Business. Negotiation, Mediation, Arbitration*. Kluwer Law International, 2006.

9. Bitė, V. Akcijų pirkimo-pardavimo pripažinimas verslo perleidimu: diagnozavimo kriterijai ir reikšmė akcijų pardavėjo atsakomybei. *Jurisprudencija*. 2010, 2(120): 357-378.
10. Bitė, V. Uždarosios bendrovės akcijų pardavimas, kaip verslo perleidimo būdas. *Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.
11. Brooker, P. *Mediation Law – Journey Through Institutionalism to Juridification*. USA and Canada: Routledge, 2013.
12. Budreckienė, V. *Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2016.
13. Carbonneau, T., E., et al. *Handbook on Mediation*. New York: JurisNet, LLC, 2006.
14. Clark, B. *Lawyers and Mediation*. eBook: Springer, 2012.
15. Cheung, S., O., Yiu, K., T., W. A Study of Construction Mediator Tactics—Part I: Taxonomies of Dispute Sources, Mediator Tactics and Mediation Outcomes. *Elsiever: Building and Environment*. 2007, 42:752-761.
16. Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2002.
17. Collins English Dictionary – Complete and Unabridged. 12th Edition. Glasgow: HarperCollins Publishers, 2014.
18. Condlin, J., R. The Curious Case of Transformative Dispute Resolution: an Unfortunate Marriage of Intransigence, Exclusivity, and Hype. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 14(3), 2013: 621-682.
19. Conte, G. The Italian way of Mediation. *Arbitration Law Review*. 2014, Vol. 6(9): 180-203.
20. Cortes, P. The Promotion of Civil and Commercial Mediation in the UK. University of Leicester School of Law Research Paper, 2015, Vol. 15-23.
21. Coulson, R. *Business Mediation: What You Need to Know*. New York: American Arbitration, 1987.
22. Crowe, R. Mediation of Business and Insurance Disputes. *St. Louis Bar Journal*. 1986, Vol. 32, Issue 4: 29-33.
23. Curtis, D., L. Reconciliation and the Role of Empathy, 1998. In: (ats. Red. Alfini, J., J., Galton, E., R.) *ADR Personalities and Practice Tips*. Washington: American Bar Association Section on Dispute Resolution, 53-63.
24. Dalhuisen, J., H. *Dalhuisen on Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade Law*. 6th edition. Hart Publishing: North America, 2016.
25. Davidson, A., et. al. *1000 CEOs*. Great Britain: Dorling Kindersley, 2009.
26. Davis, B., G. Pathological Clauses: Frédéric Eisemann's Still Vital Criteria. *Arbitration International*, 1991(4).
27. Deason, E., E. Enforcement of Settlement Agreements in International Commercial Mediation: a New Legal Framework? *Dispute Resolution Magazine*. 2015, Fall. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 03 01]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/dispute_resolution_magazine/fall-2015/8_deason_enforcements_of_settlement.authcheckdam.pdf>.
28. Delvolvé J. - L., Pointon G., Rouche J. *French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration*, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009.

29. Dominas, G., Mikelėnas, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995.
30. Douglas, S. Neutrality in Mediation: A Study of Mediator Perceptions. *Queensland University of Technology Law and Justice Journal*. Vol. 8(1), 2008: 139-157.
31. Drahozal Ch. R., Naimark R. W. *Towards a Science of International Arbitration – Collected Empirical Research*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 2005.
32. Durand, M., Boarini, R. Well-Being as a Business Concept. *Humanistic Management Journal*. 2016, 1: 127-137.
33. Esplugues, C., Marquis, L. *New Developments in Civil and Commercial Mediation. Global Comparative Perspectives*. Springer International Publishing: Switzerland, 2015.
34. Folger, J. Harmony and Transformative Mediation Practice: Sustaining Ideological Differences in Purpose and Practice. *North Dakota Law Review*. Vol. 84(3), 2008: 823-860.
35. Foster, T., N., Prentice, S. The Promise of Confidentiality in Mediation: Practitioners' Perceptions. *Journal of Dispute Resolution*. Vol. 2009(1), 2009: 163-174.
36. Frey, M., A. *Alternative Methods of Dispute Resolution*. Hart Publishing: Oxford. 2002.
37. Friedman, G., Himmelstein, J. *Challenging Conflict: Mediation Through Understanding*. United States of America: American Bar Association, 2008.
38. Genn, H. What is Civil Justice For? Reform, ADR, and Access to Justice. *Yale Journal of Law & the Humanities*. 2012, Vol. 24, Issue 1: (397-417).
39. Gren, N., M. The Principles of Mediation. *The Journal of Eastern European Law*. 2016, 75(24): 75-79.
40. Hanks, M. Perspectives on Mandatory Mediation. *UNSW Law Journal*. 2012, 35(3): 929-952.
41. Herbert, W., A. *et al.* International Commercial Mediation. *International Lawyer*. 2011, Vol. 45, Issue 1:(111-124).
42. Hinchy, R. Commercial Mediators: Do They Have a Style? *ADR Bulletin*. Vol. 2, No. 6 (1), 1999: 53-56, p. 55. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 12]. <<https://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1070&context=adr>>.
43. Hoffman, D. A. Confessions of a Problem-Solving Mediator. *Society of Professionals in Dispute Resolution News*. Vol. 23(3), 1999: 1-4, p. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 25] <<https://blc.law/wp-content/uploads/2016/12/2005-07-problem-solving-mediator-branchmainlanguagedefault-1.pdf>>.
44. Holtzman, H., M. Value of Arbitration and Mediation in Resolving Community and Racial Disputes Affecting Business: an Overview. *Business Lawyer*. 1974, Vol. 29, Issue 3: 1005-1998.
45. Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. Oxford University Press: United Kingdom, 2013.
46. Hutchings, R., C. Defining Good Faith Participation in Mediation. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 20]. <http://www.acctm.org/docs/Defining%20Good%20Faith%20Participation%20in%20Mediation%20_LAIT-Hutchings_.pdf>.

47. Johnson, L., M. The Key to Effective Mediation of Business Disputes. *Dispute Resolution Journal*. 2012, Vol. 66, Issue 4: 1-8.
48. Junwei, F. Freedom of Contract in the EU and China. *Journal of International Commercial Law & Technology*. 2013, Vol. 8, Issue 4:(274-280).
49. Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Monografija. Vilnius: Valsybės įmonė Registrų centras, 2011.
50. Kaminskienė, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*. 2013, 20(2): 683-705.
51. Kaminskienė, N. *et al. Mediacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
52. Kaminskienė, N., Tvaronavičienė, A., Čiuladienė, G. Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas. *Socialinių mokslų studijos*. 2016, 8(1): 44-62.
53. Kavaliauskienė, G. *Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2010.
54. Kazlauskienė, R. Teisės skirstymo į viešąją ir privatinę idėja bei jos reikšmė Lietuvos Statutų sistemai. *Jurisprudencija*. 2008, 1(103): 72-78.
55. Kiršienė, J., Kerutis, K. Verslo perdėjimas akcijų ar įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė. *Jurisprudencija*. 2008, 3(81): 24-31.
56. Kolkey, D., M., *et al. Practitioner's Handbook on International Mediation and Arbitration*. Third edition. US: JurisNet, 2012.
57. Kovach, K., K. Good Faith in Mediation – Requested, Recommended, or Required – a New Ethic. *South Texas Law Review*. 1997, Vol. 38(2): 577-624.
58. Kressel, K. How Do Mediators Decide What to Do: Implicit Schemas of Practice and Mediator Decisionmaking. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. Vol. 28(3), 2013: 709-736.
59. Kuhn, S. T. *Mokslo revoliucijų struktūra*. Vilnius: prada, 2003.
60. Kumpan, Ch., Bauer-Bulst, C. Mediation in Swizerland: A new Approach in a Conciliation-oriented Tradition. In: (ats. Red. Hopt, K., J., Steffek, F.). *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. Oxford University Press: United Kingdom, 2013.
61. Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. P. 354-380.
62. Langys, E., Tvaronavičienė, A. Mediacijos taikymas ginčiuose tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų. *Jurisprudencija*. 2016, 23(1): 108-125.
63. Lastauskienė, G. Ekonominiai argumentai teisėje: jų vieta ir ribos. *Teisė*. 2013, 89: 20-36.
64. Lavi, D. Three is Not a Crowd: Online Mediation-Arbitration in Business to Consumer Internet Disputes. *University of Pennsylvania Journal of International Law*. 2016, Vol. 37, Issue 3: 871-940.
65. Lee, J., Lim, M. *Contemporary Issues in Mediation*. Singapore: World Scientific Publishing, 2016.
66. Lew, J. D. M., Mistelis, L. A., Kroll, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 2003.

67. Lisnek, P., M. Mediation: Untangling Business Disputes through ADR. *Commercial Law Bulletin*. 1993, Vol. 8, Issue 4: 12-19.
68. Lovenheim, P., Guerin, L. *Mediate don't Litigate: Strategies for Successful Mediation*. USA: Nolo Press, 2004.
69. Menkel-Meadow, C., J., 2015. Mediation, Arbitration, and Alternative Dispute Resolution (ADR). In: James D. Wright (ats. Red.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, Vol. 15. Oxford: Elsevier.
70. Menkel-Meadow, C. The Case for Mediation: the Things That Mediators Should be Learning and Doing. *Arbitration: International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*. 2016, Vol. 82, No. 1: 22-33.
71. Mikelėnas, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga*. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2001.
72. Mikelėnas, V., Nekrošius, V., Zemlytė, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016.
73. Mikuckienė, V. Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese. *Jurisprudencija*. 2007, 5(95): 57-63.
74. Mnookin, R., H. Alternative Dispute Resolution. *Center for Law, Economics, and Business, Harvard Law School, Discussion Paper*. Vol. 232, 1998: 1-10.
75. Moses, M., L. *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*. Second ed. Cambridge University Press: United States of America, 2012.
76. Nolan-Haley, J., M. Mediation: the Best and Worst of Times. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. 2015, Vol. 16:731, (731-740).
77. Nolan-Haley, J.M. Mediation: the „New Arbitration“. *Harvard Negotiation Law Review*. 2012, Vol. 17(61): 61-95.
78. Okunevičiūtė Neverauskienė L. Diskriminacijos apraiškos: aktuali būklė bei tendencijos antidiskriminacijos srityje Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*. 2011, 22(2): 115–128.
79. Petkuvienė, R. Teisingumas ir nešališkumas civiliniame procese. *Jurisprudencija*. 2013, 20(3): 1061-1080.
80. Petrauskas, F. *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos*. Monografija. Registrų centras: Vilnius, 2015.
81. Petrauskas, F. Alternatyvios vartotojų ir verslininkų ginčų bei konfliktų teisinio nagrinėjimo formos ir jų charakteristika. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122): 295-318.
82. Petrylaitė, D. Vientiso darbo ginčo instituto perspektyvos Lietuvos darbo teisėje. *Jurisprudencija*. 2008, 8(110): 50-56.
83. Petrylaitė, D. *Kolektyvinių darbo ginčų instituto teorinės ir praktinės problemos*. Doktoro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004.
84. Philip, R. Private Dispute Resolution in International Business: Negotiation, Mediation, Arbitration. *Arbitration International*. 2016, Vol. 32, Issue 2: 388-[ii].
85. Player, J. Making Mediation Work for Business. In: (ats. Red. Margellos, T. et. al). *Mediation: Creating Value in International Intellectual Property Disputes*. Kluwer Law International, 2016.
86. Poon, G., P. *The Corporate Counsel's Guide to Mediation*. USA: ABA Publishing, 2010.

87. Poitras, J., Stimec, A., Roberge, J., F. The Negative Impact of Attorneys on Mediation Outcomes: a Myth or a Reality? 2010 [interaktyvus] [žiūrėta 2017-09-15]. <<http://onlinelibrary.wiley.com.skaitlykla.mruni.eu/doi/10.1111/j.1571-9979.2009.00251.x/full>>.
88. Quek, D. Mandatory Mediation: an Oxymoron? Examining the Feasibility of Implementing a Court-Mandated Mediation Program. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 11, 2010: 479-509.
89. Ralph, J., M. Unconscionable Mediation Clauses: Garrett v. Hooters-Toledo. *Harvard Negotiation Law Review*. 2005, Vol. 10:(383-400).
90. Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. United Kingdom: Bloomsbury, 2015.
91. Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*. United Kingdom: Blackwell Publishing, 2008.
92. Sander, F., E., A. Multi-Door Courthouse. *Barrister*. 1976, Vol. 3, Issue 3: 18-42.
93. Saudargaitė, I. *Judicial Mediation in Civil Disputes in Lithuania*. Doktoro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.
94. Schonewille, M., Schonewille, F. *The Variegated Landscape of Mediation: a Comparative Study of Mediation Regulation and Practices in Europe and the World*. Eleven International Publishing: The Netherlands, 2014.
95. Simaitis, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*. 2007, 2(64).
96. Sondaitė, J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė. *Socialinis darbas*. 2004, 3(2): 114-118.
97. Spencer D., Brogan, M. *Mediation law and practice*. New York: Cambridge University Press, 2006, p. 49.
98. Stanislovaitis, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
99. Steele, B., L. Enforcing International Commercial Mediation Agreements as Arbitral Awards Under the New York Convention. *Ucla Law Review*. 2007, Vol. 54: (1385-1412).
100. Steffek, F. Principled Regulation of Dispute Resolution: Taxonomy, Policy, Topics. *Journal of Conflict Management*. 2013, Vol. 5: 33-61.
101. Steffek, F. Guide for Regulating Dispute Resolution (GRDR): Principles. In *Regulating Dispute Resolution – ADR and Access to Justice at the Crossroads* (ats. Red. Steffek, F., Unberath, H.). Oxford: Hart Publishing, 2013.
102. Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *Pepperdine University Legal Studies Research Paper*. 2004, p. 11. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 20]<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2423097>.
103. Stipanowich, T., J. Insights on Mediator Practices and Perceptions. *Dispute Resolution Magazine*. 2016, Vol. 22, Issue 2: 6-11.
104. Stipanowich, T., J. The International Evolution of Mediation: a Call for Dialogue and Deliberation. *Victoria University of Wellington Law Review*. 2015, Vol. 46, Issue 4: 1191-1244, p. 1194, 1195.

105. Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *Fordham International Law Journal*. 2017, Vol. 40, Issue 3: 839-886.
106. Stipanowich, T., J., Lamare, R. Living with ADR: Evolving Perceptions and Use of Mediation, Arbitration and Conflict Management in Fortune 1000 Corporations. *Harvard Negotiation Law Review*. 2014, Vol. 19:1, (1-68).
107. Strong, S., I. Realizing Rationality: An Empirical Assessment of International Commercial Mediation. *Washington and Lee Law Review*. 2016, 2016-07: 1-71.
108. Strong, S., I., Applying the Lessons of International Commercial Arbitration to International Commercial Mediation: A Dispute System Design Analysis (January 4, 2018). In *Mediation in International Commercial and Investment Disputes* (Oxford University Press, Catharine Titi and Katia Fach Gomez , eds.) 2018 Forthcoming; University of Missouri School of Law Legal Studies Research Paper No. 2018-01 <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3096668> [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 10].
109. Stonys, A. Viešoji ir privatinė teisė: pamatinės klasifikacijos problemos. *Teisė*. 2012, 82: 120-132.
110. Šatas, J. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas: Technologija, 1998.
111. Štaraitė-Barsulienė, G. *Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2018.
112. Tagor, R. Dragomir, C., B. Mediation as an Alternative to Conflict Settlement. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*. 2012, Vol. 4, Issue 1.
113. Taylor, K. When BATNA Equals the Unthinkable: Business Mediations and Provocation. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, 28(3): 549-556.
114. Tan, K., W., T. Bridging the Concepts of Neutrality and Power Imbalance, 2016. In: (ats. Red. , J., Lim, M.) *Contemporary Issues in Mediation*. Singapore: World Scientific Publishing.
115. Taraškevičius, R. Could Mediation as One of the Most Important ADR Forms Exist Under Today's Law in Lithuania? *Journal of Baltic Law*. 2001, Vol 1, p. 147.
116. *The American Heritage Dictionary of the English Language*. Fifth Edition. Boston: Houghton Mifflin, 2011.
117. Thomson, D., B. *The Guided Choice Process for Early Dispute Resolution*, 2018, June 4 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-08-15] <<http://fwhtlaw.com/briefing-papers/guided-choice-process-early-dispute-resolution/>>.
118. Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
119. Tvarnavičienė, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.
120. Vaišvila, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004.
121. Vėbraitė, V. *Šalių sutaikymas civiliam procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.

122. Vėbraitė, V. Šalių sutaukymas kaip civilinio proceso tikslo ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, 69: (106-116).
123. Vileita, A. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
124. Vitkus, S. *Sutarties pažeidimo atveju mokėtinos sutartos sumos: iš anksto aptarti nuostoliai ir netesybos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2019.
125. Zhao, Y. Revisiting the Issue of Enforceability of Mediation Agreements in Hong Kong. *China-EU Law Journal*. 2013, Vol. 1, Issue 3: 115–133.
126. Zumeta, Z. A Facilitative Mediators Responds. *Journal of Dispute Resolution*. Vol. 2, 2000: 335-341.
127. Zumeta, Z. Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation, 2000. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 10] <http://www.rchss.sinica.edu.tw/cibs/law/1.%20Monthly%20Seminar%20Since%202008/Papers/2009/20090211/Chen-Chieh%20Ting_Styles%20of%20Mediation_%20Facilitative,%20Evaluative,%20and%20Transformative%20Mediation.pdf>.

IV. KITI ŠALTINIAI

1. Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose), 2013 m., 2014 m., 2015 m., 2016 m., 2017 m., 2018 m. [interaktyvus]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.
2. Collage of Commercial Arbitrators. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-15]. <<https://www.ccaarbitration.org>>.
3. Didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2017 m. pardavimo pajamas. *Verslo žinios*, 2018. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-07-15]. <<https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/07/09/10-didziausiu-lietuvos-bendroviu-pagal-2017-m-pajamas>>.
4. Driukas, A. Teisminės mediacijos aktualijos. Konferencijos „Verslo ginčai 2018: bylynėjimosi mitai“ medžiaga, 2018 m. balandžio 12 d.
5. Europos Komisija. *Lygios teisės praktikoje. Pagrindinės 2005 m. nuomonės: teisė į teisingumą*. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2005.
6. ES teisingumo suvestinė, 2017 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-15]. <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2017_en.pdf>.
7. Goldberg, S., B. The Dynamic of Mediation: is Creative Genius the Key to Successful Mediation? *Conference on Mediation – Geneva, March 29, 1996*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 1996.
8. Goodman, K. Mediating Between the Mediation Models, part II, 2012. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 25] <<https://www.mediate.com/articles/GoodmanK2.cfm>>.
9. Harvardo teisės mokyklos Derybų programos „Ginčų mediacija“ kurso medžiaga (lektoriai: Mnookin, R., Friedman, G., Curtis, D.), 2016 m.
10. IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results. Oficialaus Tarptautinio mediacijos instituto internetinio puslapio pateikiama informacija. <https://imimediation.org/private/downloads/rU11KF-oKnwppwHisL_IPYA/2015_Biennial_Census_Survey_Report_Results.pdf>. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 20].
11. International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution Memo on the Task

- Force and Project, 2016 [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-15] <https://www.immediation.org/wpcontent/uploads/2017/11/Memo_on_the_Mixed_Modes_Task_Force_and_Project_April_5_2016.pdf>.
12. Interview with Chris Moore. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 12]. <<https://www.mediate.com/articles/MooreCompleteInterview.cfm>>.
 13. Italys's Mediation Law: An Overview. 2017. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 06] <<http://globalpound.org/2017/06/22/italys-mediation-law-an-overview/>>.
 14. Judickienė, J. Teisminės mediacijos aktualijos. Konferencijos „Verslo ginčai 2017“ medžiaga, 2017 m. balandžio 27 d.
 15. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 14 d. Teismo mediatorių ir teisėjų susitikimo medžiaga.
 16. Kornelio universitetas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <<https://www.cornell.edu>>.
 17. Lietuvos arbitražo teismo statistika, 2017 m. [interaktyvus] [žiūrėta: 2017-08-28 d.]. <http://arbitrazoteismas.lt/?s=statistika&submit=Search>.
 18. Lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 01 18]. <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>>.
 19. Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus 2017 m. veiklos ataskaita, 2017 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-27]. <<http://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/03/lygiu-galimybiu-kontrolieriaus-2017-m.-veiklos-ataskaita.pdf>>.
 20. Mediation Market grows 5%: the 2016 Mediation Audit. Oficialaus Efektyvaus ginčų sprendimo centro internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 01 19]. <<https://www.cedr.com/news/?item=Mediation-Market-grows-by-5-percent-The-CEDR-2016-Mediation-Audit>>.
 21. Mixed Mode Task Force. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-15]. <<https://www.immediation.org/about-imi/who-are-imi/mixed-mode-task-force/>>.
 22. Nacionaliniai akreditavimo standartai šeimos medicinos paslaugai, patvirtinti 2016 m. vasario 22 d. Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus įsakymu, Nr. T1-233.
 23. Nacionalinė teismų administracija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 08 23]. <www.teismai.lt>.
 24. Nacionalinės teismų administracijos disertacinio darbo autorei pateikta informacija „dėl komercinių ginčų perduodamų teisminei mediacijai statistikos“, 2017 m. rugpjūčio 28 d.
 25. Oficialaus EEOC puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-09]. <<http://www.eeoc.gov/eeoc/mediation/studies.cfm>>.
 26. Oficialaus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-08-27]. <<http://www.lygybe.lt/lt/skundai>>.
 27. Oficialaus Jungtinių Tautų puslapio pateikiama informacija [interaktyvus] [žiūrėta 2019 11 09] <https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status>.
 28. Oficialaus Šveicarijos komercinės mediacijos rūmų puslapio pateikiama informacija <<https://skwm.ch>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09].

29. Oficialaus Šveicarijos mediacijos asociacijų federacijos puslapiu pateikiama informacija <<http://www.infomediation.ch/cms2/was-ist-mediation/was-ist-mediation/>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09].
30. Oficialaus Šveicarijos advokatūros asociacijos puslapiu pateikiama informacija <<https://www.sav-fsa.ch/de/weiterbildung/mediation/ueber-den-mediator.html>>. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09].
31. Peperdino universitetas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <<https://www.pepperdine.edu>>.
32. Pynchon, V. Can Transformative Mediation Work In Commercial Litigation? A Conversation With Joseph P. Folger And Robert A. Baruch Bush. 2005. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 10] <<https://mediate.com/articles/pynchonv1.cfm>>.
33. „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs, 2014 [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 10]. <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/ join/2014/493042/IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.
34. Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-fifth session (DRAFT), A/CN.9/896 -. Oficialaus UNCITRAL puslapiu pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 03 01]. <http://www.uncitral.org/pdf/english/workinggroups/wg_arb/acn9-896_draft_report_as_submitted.pdf>.
35. Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) mediacijos taisyklės. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-04-15]. <<https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/mediation/mediation-rules/>>.
36. Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) organizacijos rekomenduojamų tipinių mediacijos išlygų pavyzdžiai. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-15]. <<http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/mediation/suggested-clauses/>>.
37. Tarptautinis konfliktų prevencijos ir sprendimo institutas (CPR) [interaktyvus] [žiūrėta 2018 04 18] <<https://www.cpradr.org>>.
38. Teisminės mediacijos komisijos 2017 m. veiklos ataskaita, 2017 m. kovo 30 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 23]. <<http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/2018-03-30-2017-m-tmk-veiklos-ataskaita.pdf>>.
39. Teisėjų tarybos 2015 m. gruodžio 7 d. pastaba Nr. 36P-260-(7.1.10) „Dėl pastabų Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo ir kitų su mediacija susijusių įstatymų pakeitimo projektams“.
40. The European Commission for the Efficiency of Justice. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 09 10] <https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/presentation/cepej_en.asp>.
41. The Eighth Mediation Audit. A Survey of Commercial Mediator Attitudes and Experience in the United Kingdom. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 10]. <https://www.cedr.com/docslib/The_Eighth_Mediation_Audit_2018.pdf>.
42. Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-08-28]. <http://www.arbitrazas.lt/failai/2017-07-01%20REDAKCIJA_VKAT%20AP%20Reglamentas.pdf>.
43. Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika, 2016 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-08-28] <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20statistika%202016%20m._1.pdf>.

44. Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika, 2017 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-08-28] <<http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20statistika%202017%20m..pdf>>.
45. Vilniaus komercinio arbitražo teismo rekomenduojama tipinė mediacijos išlyga. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-15]. <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/VKAT_Mediacijos%20ir%20Med-Arb%20i%C5%A1lygos_2014%2003%2019.pdf>.
46. Who's Who Legal, 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2015 05 12]. <<http://whoswholegal.com/>>.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Eglė Atutienė

VERSLO GINČŲ MEDIACIJA:
TEORINIAI PAGRINDAI
IR TAIKYMO YPATUMAI

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2020

Daktaro disertacija rengta 2011–2019 metais Mykolo Romerio universitete, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Moksliniai vadovai:

doc. dr. Natalija Kaminskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001), 2016-2019 m.;

doc. dr. Rokas Uscila (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001), 2011-2016 m.

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. Agnė Tvaronavičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Nariai:

doc. dr. Ivars Kronis (Rygos Stradins universitetas, Latvija, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

doc. dr. Salvija Mulevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

doc. dr. Rimantas Simaitis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. dr. Jolanta Sondaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, S 006).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2020 m. gegužės 13 d. 11 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, Vilnius, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2020 m. balandžio 13 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius), Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

VERSLO GINČŲ MEDIACIJA: TEORINIAI PAGRINDAI IR TAIKYMO YPATUMAI

SANTRAUKA

Temos problematika ir aktualumas

Viena iš mediacijos taikymo sričių Europos valstybėse yra verslo ginčai⁶⁶⁸. Pasitelkiant teisinės priemonės siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas tam, kad mediacija taptų labiau prieinama ir dažniau naudojama priemone ginčams tarp verslo subjektų spręsti⁶⁶⁹. Pagal Jacqueline Nolan-Haley⁶⁷⁰, šiandieną mediacija tiek viešajame, tiek ir privačiame sektoriuje yra plačiai žinoma ginčų sprendimo priemonė, o tam tikrų ginčų sprendime metu netgi pakeičia arbitražą⁶⁷¹. Bendrosios teisės tradicijos šalyse verslo mediacija dažnai yra pagrindinis alternatyvus ginčų sprendimo būdas⁶⁷². Civilinės teisės tradicijos šalyse, įskaitant Lietuvą, verslo ginčų mediacija sparčiai populiarėja⁶⁷³. Užsienio šalių statistikos duomenimis, net 89 proc. verslo mediacijos atvejų pasiekiamas taikus susitarimas tarp ginčo šalių⁶⁷⁴. Mediacijos proceso operatyvumas leidžia verslo ginčų šalims taupyti pinigus. Efektyvus ginčų sprendimo centro (CEDR)⁶⁷⁵ atlikto tyrimo duomenimis, 2018 metais Jungtinėje Karalystėje dėl komercinės mediacijos verslas sutaupė apie 3 milijardus svaro sterlingų, kuriuos verslo ginčų šalys būtų iššvaisčiusios dėl bylynėjimosi, jo metu sugadintų

⁶⁶⁸ Vadovaujantis Europos Sąjungos vidaus politikos generalinio direktorato atlikto tyrimo rezultatais įvairios Europos Sąjungos valstybės (įskaitant, bet neapsiribojant: Olandija, Bulgarija, Lenkija, Slovėnija ir kt.) nurodo, kad jų teisinėje praktikoje mediacija yra arba gali būti taikoma verslo, komercinių ginčų sprendime, o tam yra siekiama sudaryti kuo palankesnes teisinės sąlygas. „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 01 10]. 2014, p. 21, 44, 49, 62.

⁶⁶⁹ *Ibid.*, p. 48-49.

⁶⁷⁰ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. 2015, Vol. 16:731, (731-740).

⁶⁷¹ *Ibid.*, p. 731, 732.

⁶⁷² JAV valstybės ir federaliniuose teismuose, mediacija yra dažniausiai taikomas alternatyvus ginčų sprendimo būdas. Juridiniai asmenys, beveik visiems kilusiems ginčams spręsti naudoja mediaciją ir tik tam tikrų kategorijų ginčus perduoda arbitražinio teismo kompetencijai (Nolan-Haley, J., *op. cit.*, p. 733, 734).

⁶⁷³ 2018 metais teisminei mediacijai perduodamų bylų dėl juridinių asmenų skaičius augo (teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita, 2019 m. kovo 29 d., p. 8. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 03]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>.).

⁶⁷⁴ Efektyvus ginčų sprendimo centro (CEDR) atlikto tyrimo duomenimis, 2018 metais komercinės mediacijos sėkmės rodiklis Anglijoje ir Velse buvo 89 proc. (2016 m.: 86 proc.). The Eighth Mediation Audit. A Survey of Commercial Mediator Attitudes and Experience in the United Kingdom. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 10]. <https://www.cedr.com/docslib/The_Eighth_Mediation_Audit_2018.pdf>.

⁶⁷⁵ Efektyvus ginčų sprendimo centras (CEDR). [interaktyvus] [žiūrėta 2019 05 10] <<https://www.cedr.com>>.

verslo santykių, prarasto produktyvumo ir teisinių išlaidų⁶⁷⁶. Todėl mediacija tampa vis patrauklesne priemone spręsti ginčus verslą vykdančioms subjektams, kurie savo veikloje vadovaujasi operatyvumo ir efektyvumo principais.

Atlikti šį tyrimą disertacijos autorė paskatino kelios priežastys. Pirma, disertacijoje analizuojama tema Lietuvoje moksliniu lygiu yra praktiškai netyrinėta. Todėl šiandieninis supratimas apie tai, kas yra verslo ginčų mediacija Lietuvos nacionalinės teisės kontekste, nėra pakankamas. Užsienio mokslo darbuose verslo ginčų mediacijai skiriamas vis didesnis dėmesys. Ypač šiandieną, kai yra ieškoma optimalių būdų ir priemonių palengvinti mediacijos susitarimų dėl komercinių ginčų esmės vykdymą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.

Pirmi požymiai, leidžiantys atskirti verslo ginčų mediaciją nuo mediacijos kitose srityse – ypatingas verslo ginčų mediacijos objektas (verslo ginčai) ir ginčo šalys (verslo subjektai). Tačiau iki šios dienos Lietuvos teisės šaltiniuose nėra apibrėžta verslo ginčų sąvoka. Nors iš teismų praktikos tendencijų akivaizdu⁶⁷⁷, kad ši sąvoka yra ir bus vartojama tiek teisės šaltiniuose, tiek praktikos metu. Deja, teisę taikantys subjektai nedetalizuoja verslo ginčų sąvokos turinio, todėl ne visada aišku, kokie ginčai yra priskiriami verslo ginčų kategorijai. Dėl to šios disertacijos tyrimo kontekste yra reikšminga ir verslo ginčų sąvokos problematika.

Antra, Lietuvoje nėra atliktas verslo požiūrio į mediaciją tyrimas. Jo pagrindu būtų galima daryti tam tikras išvadas apie verslo mediaciją⁶⁷⁸, jos vystymo koncepciją ir taikymo perspektyvas Lietuvoje. Atsižvelgiant į verslo mediacijos proceso ginčo dalyką ir vadovaujantis verslo teisinių santykių dalyvių nuomone⁶⁷⁹, yra tikslinga išskirti keletą pamatinių verslo ginčų mediacijos principų, be kurių šis procesas yra neišsivaizduojamas. Tai – mediacijos konfidencialumas, savanoriškumas, operatyvumas, ginčo proceso kontrolė ir orientacija į jo sprendimą. Kadangi tai yra bendrieji mediacijos principai, disertacinio tyrimo autorė atliko empirinį tyrimą⁶⁸⁰, kuriuo siekiama išsiaiškinti verslo atstovų požiūrį į šiuos mediacijos pagrindus ir jų svarbą verslo mediacijoje.

Atsižvelgiant į tai, kad verslo ginčų šalys praktikos metu mediaciją inicijuoja vadovaudamosios sandoryje iš anksto numatyta mediacijos išlyga⁶⁸¹, disertaciniame darbe dėmesys skiriamas mediacijos susitarimo ištyrimui. Remiantis užsienio mokslinėje literatūroje pri-

⁶⁷⁶ The Eighth Mediation Audit. A Survey of Commercial Mediator Attitudes and Experience in the United Kingdom, *op. cit.*

⁶⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-113-464/2016; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-849-241/2015; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1226/2014.

⁶⁷⁸ Šiame darbe terminai „verslo mediacija“ ir „verslo ginčų mediacija“ vartojami kaip sinonimai, kurie pažymi teisinių verslo ginčų (ne konfliktų) sprendimą mediacijos būdu.

⁶⁷⁹ Autorės atliktas tyrimas apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle, 2019.

⁶⁸⁰ *Ibid.*

⁶⁸¹ Autorės atliktoje anketinėje apklausoje atsakymo variantą, kad verslo praktikoje mediacija dažniausiai inicijuojama bendru šalių sutarimu, vadovaujantis sutartyje iš anksto numatyta mediacijos išlyga, pasirinko 8 proc. (N=15) respondentų (5 klausimas).

statytais tyrimų rezultatais⁶⁸², siekiama atsakyti į praktinius klausimus, susijusius su mediacijos metu pasiekto taikaus susitarimo teisine reikšme. Atlikus Tarptautinio mediacijos instituto (IMI) empirinio tyrimo⁶⁸³ rezultatų analizę, pastebėta, kad didžioji dauguma tyri-
me dalyvavusių respondentų (53 proc.)⁶⁸⁴ pažymėjo, jog ypatingai svarbus yra mediacijos metu pasiekto susitarimo vykdymo klausimas.⁶⁸⁵

Pagal Ellen E. Deason⁶⁸⁶, dabartinis mediacijos metu pasiektų susitarimų pripažinimo ir vykdymo reguliavimas, pagrįstas sutarčių teisės nuostatomos, yra problema, kurios spren-
dimui reikalinga efektyvi tarptautinė teisinė struktūra⁶⁸⁷. Su tuo sutinka Yun Zhao⁶⁸⁸, kuris
pažymi, jog būtina ieškoti optimalių būdų ir priemonių, palengvinančių mediacijos būdu
pasiektų taikių susitarimų vykdymą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu⁶⁸⁹. Šioje srityje inici-
atyvos ėmėsi Jungtinės Tautos ir 2018 m. gruodžio 20 d. priėmė konvenciją, reguliuojančią
tarptautinės mediacijos būdu pasiektų susitarimų dėl komercinių ginčų esmės vykdymo
klausimus, žinomą kaip Singapūro konvencija (toliau – Singapūro konvencija)⁶⁹⁰. Iki šios
dienos Singapūro konvenciją pasirašė net 51 užsienio valstybė, tačiau nė viena jų minėto
tarptautinės teisės dokumento neratifikavo⁶⁹¹. Taigi, mediacijos metu pasiekto susitarimo
vykdymo problema išlieka aktuali.

Visapusiškam pasirinkto tyrimo dalyko atskleidimui nuspręsta ne tik išanalizuoti fun-
damentaliuosius požymius, nusakantiems kas yra verslo ginčų mediacija ir kokie ginčai yra
laikomi verslo ginčiais, bet ir atsakyti į klausimą, kodėl LR teisinėje sistemoje turėtų atsirasti
vietos verslo ginčų mediacijai. Analizuojant LR taikomus taikaus verslo ginčų sprendimo
būdus, tyrime keliami klausimai: ar šie būdai apima ikiteisminio verslo ginčų sprendimo
procedūras, ar iki teismo vykstantys savanoriški taikaus verslo ginčų sprendimo procesai

⁶⁸² Steele, B., L. Enforcing International Commercial Mediation Agreements as Arbitral Awards Under the New York Con-
vention. *Ucla Law Review*. 2007, Vol. 54: (1385-1412), p. 1387; Deason, E., E. Enforcement of Settlement Agreements in
International Commercial Mediation: a New Legal Framework? *Dispute Resolution Magazine*. 2015, Fall, p. 34. [interak-
tyvus] [žiūrėta 2017 03 01]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/dispute_resolution_magazine/fall-2015/8_deason_enforcements_of_settlement.authcheckdam.pdf>. Daugiau apie naudotus užsienio literatūros
šaltinius žr. „Tyrimų apžvalga“.

⁶⁸³ IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results. The 2016 Census of Conflict Management Stakeholders
and Trends. Oficialaus Tarptautinio mediacijos instituto internetinio puslapio pateikiama informacija. <https://imimediation.org/private/downloads/rU11KF-oKnwpwHisL_IPYA/2015_Biennial_Census_Survey_Report_Results.pdf>. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 20].

⁶⁸⁴ Išskyrus mediatorius ir mediaciją tyrinėjantiems mokslininkus.

⁶⁸⁵ IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results., *op. cit.*, p. 5, 25. IMI atliktas tyrimas buvo nukreiptas pir-
miausia į verslo subjektus ir į kitus mediacijos naudotojus: „The survey highlights this dilemma, from the proportionate
pool of business (“User”) respondents to the, at times, vastly differing views of these respondents from all other stake-
holders in the survey“. (IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results, p. 2).

⁶⁸⁶ Deason, E., E., *supra* note 15.

⁶⁸⁷ *Ibid.*, p. 34.

⁶⁸⁸ Zhao, Y. Revisiting the Issue of Enforceability of Mediation Agreements in Hong Kong. *China-EU Law Journal*. 2013,
Vol. 1, Issue 3: 115–133.

⁶⁸⁹ *Ibid.*, p. 117.

⁶⁹⁰ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018)
(the „Singapore Convention on Mediation“) [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 09] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf>.

⁶⁹¹ Oficialaus Jungtinių Tautų puslapio pateikiama informacija [interaktyvus] [žiūrėta 2019 11 09] <https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status>.

laikytini išankstiniu verslo ginčų sprendimu? Tokiu būdu formuojamas naujas požiūris į LR prieinamus išankstinio verslo ginčų sprendimo ne per teismą, neteisminį ir teisminį sprendimo būdus. Taip pat ieškoma atsakymo į klausimą, ar mediacija, atsižvelgiant į LR prieinamus verslo ginčų sprendimo būdus, jų teisinį reglamentavimą ir praktinį taikymą, yra optimali teisinė taikaus verslo ginčų sprendimo priemonė.

Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytas temos aktualumą pagrindžiančias aplinkybes, formuluojama ši **mokslinio tyrimo problema** – kokie yra medicijos, kaip verslo ginčų sprendimo būdo, požymiai ir ypatumai? Kaip šalutinė problema yra keliami šie klausimai; kokie verslo ginčai yra medicijos proceso objektas, kodėl verslo teisinių santykių dalyvių tarpusavio ginčų sprendimui reikalinga mediacija, kokia verslo ginčų medicijos koncepcija yra susiformavusi arba formuojasi Lietuvoje?

Mokslinio tyrimo objektas – atsižvelgiant į pagrindinę mokslinio tyrimo problemą, disertacinio tyrimo objektas yra verslo ginčų mediacija, jos ypatumai. Lietuvos ir užsienio teismuose spęstų verslo bylų pavyzdžiai, kuriuose atskleidžiami reikšmingi verslo medicijai būdingi požymiai ir kiti įvairūs civilinių ginčų medicijos taikymo praktikoje aspektai, yra šio mokslinio tyrimo šaltinis ir naudojami siekiant pagrįsti arba papildyti disertacinio darbo teiginius.

Darbu nėra keliamas tikslas atlikti alternatyvių verslo ginčų sprendimo būdų lyginamąją analizę. Tam tikri teisminiai sutaukymai, komerciniam arbitražui ar teismo procesams būdingi požymiai darbe nusakomi turint tikslą ne kritikuoti minėtus procesus, bet įvertinti medicijos optimalumą sprendžiant verslo ginčus.

Mokslinio tyrimo tikslas – remiantis moksline analize, atskleisti medicijos, kaip verslo ginčų sprendimo būdo, teorinius pagrindus, taikymo ypatumus ir vystymosi tendencijas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti prielaidas verslo ginčų sprendimui medicijos būdu ir atskleisti verslo ginčų, kaip verslo medicijos objekto, sąvoką, galimas tokių ginčų rūšis bei požymius.
2. Išanalizuoti verslo ginčų medicijos specifiškumą pagrindžiančius principus ir nustatyti verslo ginčų medicijos proceso dalyvių vaidmenį šiame ginčo sprendimo procese.
3. Išnagrinėti verslo ginčų medicijos specifiką užsienio valstybėse ir tarptautinių verslo ginčų sprendimo medicijos būdu ypatybes bei ištirti susitarimo dėl medicijos ir susitarimo dėl ginčo esmės medicijoje sampratą. Tokių susitarimų vykdymo problematiką, teisinę galią verslo ginčų šalims ir kitiems teisės subjektams.
4. Nustatyti verslo medicijos vietą LR taikaus ginčų sprendimo sistemoje ir išsiaiškinti verslo teisinių santykių dalyvių požiūrį į mediciją, jos taikymą versle bei pasiūlyti verslo ginčų medicijos Lietuvoje vystymo koncepciją.

Disertacinio darbo naujumas ir reikšmė

Mokslininkų teigimu, dėmesys į mediaciją, kaip alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo būdą, buvo atkreiptas daugiau nei prieš tris dešimtmečius.⁶⁹² Taigi, tai nėra nauja ir mokslo šaltiniuose neanalizuota ginčų sprendimo priemonė. Tačiau mediacija verslo ginčų sprendimo kontekste iki šiol mažai tyrinėta. Pažymėtina, kad užsienio mokslininkų atliktų tyrimų rezultatų, kurie būtų visapusiškai nukreipti į pasirinktą disertacinio darbo temą, nėra daug⁶⁹³. Iki šiol Lietuvos ir tarptautiniai mokslo tiriamieji darbai buvo orientuoti į mokslinę mediacijos ir jos teisinio reguliavimo analizę. O Lietuvos akademinėje literatūroje mediacija verslo ginčiuose apskritai nebuvo analizuojama. Yra vos keli lietuvių literatūros šaltiniai, kuriuose nagrinėjami tik kai kurie su verslo ginčų mediacijos tematika susiję klausimai⁶⁹⁴. Lietuvos nacionalinėje teisėje taip pat stinga mokslinių tyrimų ne tik atskleidžiančių verslo ginčų mediacijos sampratą, bet ir pagrindžiančių mediacijos tinkamumą verslo ginčams spręsti.

Mokslinis temos naujumas grindžiamas tuo, kad šiame darbe buvo išsamiai nagrinėjami mediacijos, kaip verslo ginčų sprendimo būdo, proceso ypatumai, pateikta verslo ginčų sampratos teorinė analizė, išnagrinėta LR egzistuojanti teisinė tokių ginčų sprendimo sistema, atliktas empirinis tyrimas apie mediacijos ypatumus ir jos taikymą versle, ir pasiūlyta Lietuvos verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija. Disertacinio darbo autorės žiniomis, iki šiol Lietuvos ir užsienio teisės moksle nebuvo atliktas kompleksinis mokslinis tyrimas, kuriame analizuota tiek verslo ginčų samprata, nusakant tokių ginčų objektyviusius, subjektyviusius požymius (įskaitant verslo ginčo šalių sampratą, jų atstovavimo problematiką), tiek mediacijos taikymo verslo ginčiuose sąlygos bei kiti pasirinkti ir teisėje numatyti mediacijos verslo teisiniuose santykiuose ypatumai. Šis mokslinis tyrimas bus **reikšmingas** teoriniu lygmeniu, nes juo užpildomos mokslinės literatūros spragos. Tyrimas, kuriame teikiama pasiūlymai verslo mediacijos reguliavimui optimizuoti, gali turėti reikšmę ir įstatymų leidėjui. Darbe keliamų praktinių probleminių situacijų sprendimų paieška neabejotinai bus naudinga praktiniame lygmenyje tiek mediacijos paslaugas teikiantiems subjektams, tiek ir verslo ginčų šalims. Atsižvelgiant į tai, kad viena iš mediatorių kvalifikacinio egzamino programoje numatytų temų yra susijusi su atskirų kategorijų civilinių ginčų mediacijos ypatumais⁶⁹⁵, disertacija gali būti naudinga asmenims, kurie ruošiasi mediatorių kvalifikaciniam egzaminui. Disertacinį darbą, kuriame analizuojami

⁶⁹² Zumeta, Z. A Facilitative Mediators Responds. *Journal of Dispute Resolution*. 2000, Vol. 2000, Issue 2: 335-341.

⁶⁹³ Įskaitant, bet neapsiribojant: Herbert, W., A. et. al. International Commercial Mediation. *The International Lawyer*. 2010, Vol. 45, Issue 1:(111-124); Abramson, H., I. Time to Try Mediation of International Commercial Disputes. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 1998, Vol. 4, Issue 2:(323-328); Johnson, L., M. The Key to Effective Mediation of Business Disputes. *Dispute Resolution Journal*. 2012, Vol. 66, Issue 4: 1-8; Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*. United Kingdom: Blackwell Publishing, 2008; Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. United Kingdom: Bloomsbury, 2015.

⁶⁹⁴ Nurodyti klausimai iš dalies buvo nagrinėjami šiuose šaltiniuose: Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements. *Social transformations in contemporary society (STICS): proceedings of an international scientific conference for young researchers*. 2016, 4(5-17); Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. P. 354-380.

⁶⁹⁵ Mokymų mediacijos tema minimalių reikalavimų sąrašas patvirtintas 2018 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu, Nr. 1R-289, 12 p.

verslo ginčų mediacijos vykdymo pobūdžio ir tvarkos klausimai, praktikoje gali panaudoti mediacijos mokymų paslaugas Lietuvoje teikiantys subjektai ar kiti suinteresuoti asmenys, siekdami sukurti veiksmingas verslo mediacijos vykdymo instrukcijas mediatoriams. Taip pat šio disertacijos autorės atlikto tyrimo analizės rezultatus galima naudoti pedagoginėje veikloje – kaip universitetinių studijų šaltinį.

Ginamieji disertacijos teiginiai

Atsižvelgiant į pirmiau pagrįstą tiriamos problemos aktualumą, naujumą bei reikšmę, formuluojami ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Verslo ginčų mediacijos specifiskumui reikšmės turi mediacijos proceso objektas, kuris apima verslo ginčus, ir subjektinė tokių ginčų sudėtis: abi ginčo šalys – verslo subjektai, kurių procesinės teisės yra lygios.
2. Lietuvoje verslo ginčų šalims priimtinas vertinamasis mediacijos stilius.
3. Verslo ginčų sprendimą galima skirstyti į išankstinį, neteisminį ir teisinį. Toks skirstymas apima ne tik tradicinio teismo ir arbitražo, alternatyvaus ginčų sprendimo, bet ir išankstinio verslo ginčų sprendimo ne per teismą sampratas.
4. Verslo ginčų mediacija gali būti laikoma optimalia taikaus ginčų sprendimo priemone, kai atitinka (tenkina) šias sąlygas: pirma – yra operatyvi ir ekonomiška, antra – yra vykdoma kompetentingo ir verslo specifiką išmanančio mediatoriaus, trečia – yra nukreipta į ginčo sprendimą.

Mokslinio tyrimo struktūra

Atsižvelgiant į Lietuvos mokslininkų tiriamiesiems darbams keliamus reikalavimus, mokslinio tyrimo objektą, tikslą ir jam pasiekti iškeltus uždavinius bei tyrimo eigą, disertacija susideda iš: įvado, dėstomosios dalies, išvadų, pasiūlymų įstatymų leidėjui dėl verslo mediacijos teisinio reguliavimo, pasiūlymų dėl verslo ginčų mediacijos plėtros, disertacijos priedų ir literatūros sąrašo, santraukų lietuvių bei anglų kalbomis.

Įvadiniame skyriuje formuluojama tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai, aptariamas darbo aktualumas, naujumas ir rezultatų praktinė reikšmė. Nurodomi žinių įgyjimo, vertinimo būdai ir priemonės.

Pirmame skyriuje „*Verslo ginčų mediacijos samprata ir jos teisinė raida*“ apžvelgiama verslo mediacijos teisinė raida, nagrinėjama jos sąvoka, reikšmė. Tiriamos teisinės mediacijos taikymo verslo ginčų sprendime prielaidos ir verslo ginčų tinkamumo spręsti mediacijos būdu problema. Keliami klausimai, ar teisės aktai nustato mediacijos būdu nespręstinių verslo ginčų sąrašą, ar galima išskirti verslo ginčus, kurie nėra tinkami spręsti mediacijos būdu. Šiame skyriuje taip pat identifikuojami verslo ginčų požymiai ir pateikiamas galimas verslo ginčų apibrėžimas. Analizuojamas verslo mediacijos vykdymo pobūdis ir tvarkos ypatybės.

Antrame skyriuje „*Verslo ginčų mediacijos principai ir jos dalyvių vaidmuo*“ atsižvelgiama į verslo teisiniams santykiams ir verslo mediacijai būdingus konfidencialumo ir savarankiškumo principus. Savarankiškumą, kuris versle pirmiausia pasireiškia veikimu savo vardu

ir savo rizika⁶⁹⁶, verslo ginčų mediacijos metu ginčų šalys išreiškia kontroliuojamos ginčo sprendimo procesą ir būdamos atsakingos už ginčo sprendimo rezultatą. Nagrinėjamas konfidencialumo turinys verslo ginčų mediacijos metu, komercinės paslapties reikšmė ir konfidencialumo nesilaikymo teisinės pasekmės. Analizuojama mediacijos proceso dalyvių procesinė reikšmė ir jų vaidmuo verslo ginčų mediacijos metu. Tiriant koks mediacijos stilius būdingas sprendžiant verslo ginčus, kaip sudėtiniai mokslinio tyrimo elementai, apžvelgiami mediacijos stiliai. Analizuojant problemas sprendimo ir transformuojamosios mediacijos stiliaus sampratas per verslo ginčų mediacijos prizmę, siekiamia atsakyti į klausimą, koks mediatoriaus vaidmuo labiau atitinka verslo ginčų mediacijos principus. Disertacinio darbo autorės atliktos analizės ir empirinio tyrimo pagrindu, formuluojamos išvados dėl reikšmingų verslo ginčų mediatoriaus savybių, verslo mediacijos principų, Lietuvos verslo subjektams priimtinausio mediacijos stiliaus ir kitų klausimų.

Trečiame skyriuje „*Verslo ginčų mediacijos ypatumai*“ analizuojama mediacijos susitarimo samprata, apimanti mediacijos išlygos ir kilusio ginčo atžvilgiu sudaromo mediacijos susitarimo sąvokas. Tiriami esminiai mediacijos išlygų turinio kriterijai, kurie gali būti reikšmingi tinkamam mediacijos susitarimu siekiamų tikslų įgyvendinimui. Tai lemia ir praktinį tyrimo aktualumą – tik išnagrinėjus pirmiau nurodytus klausimus, galima rasti efektyvių priemonių ir tinkamai jas pritaikyti praktikoje.⁶⁹⁷ Išskiriami ir nagrinėjami mediacijos susitarimo teisiniai padariniai bei susitarimo dėl verslo ginčų esmės vykdymo problematika. Apžvelgiama verslo mediacijos padėtis užsienio valstybėse, nagrinėjamos tarptautinių verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu ypatybės. Atliktos mokslinės analizės pagrindu nurodoma verslo ginčų mediacijos, lyginant ją su kitomis mediacijos rūšimis, specifika.

Ketvirtame skyriuje „*Esama verslo mediacijos padėtis ir jos vieta Lietuvos Respublikos verslo ginčų sprendimo sistemoje*“ nagrinėjama esama verslo mediacijos padėtis ir jos vieta LR verslo ginčų sprendimo sistemoje. Analizuojant LR esamus taikaus verslo ginčų sprendimų būdus siekiama nustatyti, kokie yra prieinami taikaus verslo ginčų sprendimo būdai Lietuvos teisinėje sistemoje ir kodėl joje turėtų atsirasti vietos mediacijai. Šiuo tikslu išskiriamos ir tiriamos teisminės verslo ginčų procedūros: teisminis sutaikymas ir teisminė mediacijos procedūra. Neteisminis verslo ginčų sprendimas analizuojamas išankstinio verslo ginčų ne teisme tvarkos ir privataus verslo ginčų mediacijos kontekste. Pristatomi disertacijos autorės atlikto kiekybinio tyrimo apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle rezultatai. Pateikiama disertacijos autorės siūloma verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija.

Disertacijos pabaigoje pateikiamas tyrimo metu padarytos išvados ir pasiūlymai dėl verslo ginčų mediacijos teisinio reguliavimo tobulinimo bei siūlymai dėl verslo ginčų mediacijos plėtros.

⁶⁹⁶ V. Budreckienė išskiria verslui būdingus požymius, kurie apima konfidencialumą ir savarankiškumą. Budreckienė, V. *Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2016. P. 33.

⁶⁹⁷ Pavyzdžiui, rengiant sutarčių projektus, kuriuose be kitų sutarties sąlygų kartu susitariama ir dėl tarpusavio ginčų sprendimo mediacijos būdu.

Mokslinio tyrimo metodologija

Pagal profesorių Alfonsą Vaišvilą, visada vienas iš kiekvienos mokslinės teorijos struktūrinių elementų yra metodologija. Tai – objektyvių žinių įgijimo ir vertinimo būdai bei priemonės⁶⁹⁸. Lietuvos moksliniuose tiriamuosiuose darbuose yra būtina nurodyti, kokias priemones pasitelkdamas tyrėjas įgijo žinių apie jo nagrinėjamą tyrimo objektą. Atsižvelgiant į tiriamojo klausimo specifiką, pasirinkta kokybinių metodų tyrimo strategija, dėl kurios buvo gauta įvairiapusė informacija apie mokslinio tyrimo objektą ir, kaip mąstymo rezultatas, sukurtos naujos idėjos⁶⁹⁹. Taikant kokybinius metodus, duomenys buvo renkami ir tuo pačiu metu analizuojami, siekiant gauti duomenų apie mažai ištirtą objektą, išnagrinėti esamą verslo ginčų mediacijos koncepciją bei tolesnio vystymosi perspektyvas.

Vienas iš dažniausiai pasitelkiamų metodų mokslo darbuose, kuris buvo naudojamas ir šiame disertaciniame darbe, – *sisteminės analizės* metodas. Šio metodo pasirinkimą lėmė tai, kad vienas iš mokslinio tyrimo uždavinių – išnagrinėti esamą verslo ginčų sprendimo sistemą Lietuvoje ir atliktos analizės pagrindu atsakyti į klausimą, kodėl joje turėtų atsirasti vietos verslo ginčų mediacijai. Kitu reikšmingu ir teisės moksle plačiai naudojamu *lyginamuoju* metodu buvo nagrinėjama mokslinė jurisprudencija, joje išsakytos mokslininkų nuomonės atskirais nagrinėjamais klausimais. Lyginamasis metodas taikytas nagrinėjant verslo mediaciją ir kitas mediacijos rūšis, mediacijos metu pasiekto taikaus susitarimo vykdymo klausimus. Lyginamosios analizės pagrindu buvo siekiama nustatyti pagrindinius Lietuvos teisinio reguliavimo ypatumus, lyginant juos su Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktuose įtvirtintu bei tam tikrų atskirų užsienio valstybių teisiniu reguliavimu.

Dar vienas šio tyrimo elementas – *istorinis* metodas, pasitelktas apžvelgiant verslo ginčų mediacijos raidą, taip pat siekiant atskleisti teisminės mediacijos teisinio reguliavimo prielaidas. *Alternatyvų* metodas buvo naudojamas tiriant mediacijos stilių problematiką, lyginant ir abipusiai kritikuojant konkuruojančias problemas sprendimo ir transformuojamąją mediacijos doktrinas.

Rezultatai, gauti analizuojamo teksto forma, buvo apdoroti taikant *apibendrinimo metodą*. Metodas naudotas analitiškai ne tik apibendrinant disertacinio darbo dėstomojoje dalyje nagrinėtus atskirus klausimus, bet ir formuluojant išvadas. Apibendrinus mokslinės literatūros šaltinius ir juose pristatytas įvairias mokslininkų nuomones, teisinę mediacijos verslo ginčiuose reglamentavimą ir praktinio taikymo atvejus bei vadovaujantis atlikto tyrimo pagrindu padarytomis išvadomis, buvo pateikti pasiūlymai.

Be pirmiau nurodytų teorinių metodų, buvo naudojamas ir empirinis – teisiųjų *dokumentų analizės* metodas. Naudojant šį metodą, analizuoti Europos Sąjungos teisės aktai ir dokumentai, LR, tarptautiniai norminiai aktai, nacionalinės Lietuvos ir užsienio teisminės bylos ir jose priimti teismų sprendimai, taip pat įvairūs literatūros šaltiniai, įskaitant, bet neapsiribojant – mokslinius straipsnius, daktaro disertacijas, monografijas ir kitus mokslo darbus.

Taip pat atliktas *kiekybinis tyrimas apie verslo mediaciją Lietuvoje*. Disertacinio tyrimo anketinėje apklausoje dalyvavo 191 atstovų iš 2017 m. Lietuvos TOP 1000 verslo įmonių

⁶⁹⁸ Vaišvila, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 32.

⁶⁹⁹ Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 369.

sąrašo⁷⁰⁰. Vertinant respondentų atsakymus lyčių kontekste, vyrai sudarė 52 proc. respondentų (N=99), o moterys – 48 proc. respondentų (N=92). Didžiausią tyrimo imties dalį sudarė asmenys tarp 30-40 m. (64 proc., N=122), mažiausią – iki 30 m. (N=15). Respondentų, kurių amžius nuo 40 iki 50 m., buvo 12 proc. (N=22). Nuo 60 iki 70 m. – 16 proc. (N=30). Dauguma respondentų užėmė įmonės padalinio vadovo pareigas (32 proc., N=61). 24 proc. respondentų aukščiausia vadovybė (N=45). Pažymėtina, kad 16 proc. respondentų nurodė, jog užsiima teisininko praktine veikla (N=30). Mažiausiai buvo tų respondentų, kurie nurodė specialisto ir vadybininko pareigas (4 proc., N=8), 8 proc. respondentų nurodė direktoriaus (N=15) ir kitas pareigas (N=15). Vertinant praktinę veiklą, daugiausia buvo respondentų, kurių darbo patirtis yra nuo 10 iki 20 metų (56 proc., N=107), ir tų, kurių verslo patirtis yra nuo 5 iki 10 metų (32 proc., N=61). Tyrimo apklausa parodė, kad mažiausią dalį respondentų sudarė tie, kurių darbo patirtis yra daugiau kaip 30 metų (12 proc., N=22).

Tyrimų apžvalga

Disertaciniu lygmeniu Lietuvoje verslo ginčų sprendimas mediacijos būdu dar nebuvo nagrinėtas. Šis disertacinis darbas yra pirmas mokslinis tyrimas, kuriame visapusiškai analizuojama verslo ginčų mediacija. Teoriniu lygmeniu, nagrinėjant verslo ginčų mediacijos ypatumus: mediacijos susitarimą, kaip teisinį verslo mediacijos taikymo pagrindą, konkrečią Lietuvoje egzistuojančią verslo ginčų sprendimo sistemą, kuri apima neteisminius ir teisminius tokių ginčų sprendimo būdus. Ir praktiniu lygmeniu, atliekant kiekybinį tyrimą apie verslo mediaciją Lietuvoje, kuriame apklaustos didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2017 m. pardavimų pajamas. Atsižvelgiant į mokslinio tyrimo objektą ir siekiant jį išnagrinėti kompleksiskai, šiame disertaciniame darbe remiamasi moksline literatūra, kurioje pristatomi Lietuvos ir užsienio mokslinių tyrimų rezultatai: pirma, susiję su verslo ginčų samprata, antra, susiję su verslo ir (arba) komercinės mediacijos specifika ir, trečia, susiję su atskirais mediacijos teisinio reguliavimo ir taikymo klausimais verslo ginčų kontekste.

Išanalizavus mokslinius šaltinius, susijusius su verslo ginčų samprata, galima teigti, kad Lietuvos teisės moksle verslo ginčų temai dėmesio skirta nebuvo. Siekiant atskleisti verslo ginčų sampratą, suformuluoti galima šios sąvokos apibrėžimą ir išskirti jos turinį formuojančius kriterijus, nuspręsta nagrinėti tuos mokslinius darbus, kuriuose nusakomi požymiai būdingi verslui, kaip veiklai, ir komercinių teisinių santykių ypatumai. Taip pat buvo atsižvelgta į atskiras „verslo“, „ginčo“ ir „komercinių ginčų“ sąvokas bei jų reikšmę. Komercinės teisės pagrindai ir komercinių teisinių santykių subjektų bei komercinės ūkinės veiklos požymiai aptinkami Romualdo Stanislovaičio⁷⁰¹ ir Juozo Šato⁷⁰² darbuose. Virginijaus Bitės⁷⁰³ darbai reikšmingi tuo atžvilgiu, kad juose nagrinėjama teisinė verslo samprata ir esminiai

⁷⁰⁰ Didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2017 m. pardavimo pajamas. *Verslo žinios*, 2018. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-07-15]. <<https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/07/09/10-didziausiu-lietuvos-bendroviu-pagal-2017-m-pajamas>>.

⁷⁰¹ Stanislovaitis, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 26-27.

⁷⁰² Šatas, J. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas: Technologija, 1998.

⁷⁰³ Bitė, V. Akcijų pirkimo-pardavimo pripažinimas verslo perleidimu: diagnostavimo kriterijai ir reikšmė akcijų pardavėjo atsakomybei. *Jurisprudencija*. 2010, 2(120): 357-378; Bitė, V. Uždarosios bendrovės akcijų pardavimas, kaip verslo perleidimo būdas. *Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.

verslo veiklos požymiai. Vienas iš naujausių mokslo šaltinių, kuriame buvo nagrinėjami komercinės teisės ypatumai bei komercinės veiklos požymiai – Viktorijos Budreckienės⁷⁰⁴ disertacija. V. Budreckienė minėtus klausimus nagrinėjo komercinių sutartinių santykių kontekste, todėl juose verslo ginčų samprata nebuvo analizuojama. Giedrė Lastauskienė⁷⁰⁵ išskyrė ekonominio turinio ginčų sąvoką – juos apibūdino, kaip su laisvos ūkinės veiklos vykdymu ir pelno siekimu susijusius ginčus, kurių sprendimui yra būtinos verslo, jo apskaitos organizavimo ir kitokios ekonominės žinios⁷⁰⁶. Taip pat aktualūs šaltiniai: vienas iš naujausių leidinių komercinio arbitražo tema – Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo komentaras⁷⁰⁷, Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo⁷⁰⁸ nuostatos, įtvirtinančios komercinių ginčų apibrėžimą, bei CK⁷⁰⁹ teisės normos, kuriose reglamentuojami tam tikri verslo teisės subjektų požymiai. Išskirtinas Agnės Tvaronavičienės⁷¹⁰ darbas ir jame pateiktos žinios apie teisinio santykio kvalifikavimo kriterijus, kurių analizė disertacinio darbo autorei padėjo formuluojant ginčo atitikimo būtiniesiems verslo ginčų požymiams kriterijus. Vis dėlto, reikia pažymėti, kad pirmiau išvardintuose literatūros šaltiniuose buvo analizuojami tik kai kurie su verslo ginčų samprata susiję klausimai.

Lietuvos teisės šaltiniuose randama nemažai publikacijų, skirtų būtent mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, analizei. Natalijos Kaminskienės⁷¹¹ monografijoje mediacija nagrinėjama kaip neteisminė ir teisminė procedūra, taip pat išskiriami alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo pagrindiniai bruožai, kurie bendriausiu požiūriu nesiskiria nuo verslo ginčų mediacijos procesui būdingų principų. Kituose šios mokslininkės ir bendraautorių darbuose⁷¹² tiriami atskiri atliktam moksliniam tyrimui aktualūs klausimai, susiję su šalių atstovavimu mediacijos procese ir mediacijos taikymu specifinėse srityse. Tiriant teismines verslo ginčų sprendimo priemones, remtasi naujausiu teisminės mediacijos civiliniuose ginčiuose aspektus nagrinėjusios Ievos Saudargaitės⁷¹³ moksliniu darbu. Taip pat apžvelgti Vigitos Vėbraitės⁷¹⁴ moksliniai darbai šalių sutaikymo tematika. Felikso

⁷⁰⁴ Budreckienė, V. *supra* note 29.

⁷⁰⁵ Lastauskienė, G. Ekonominiai argumentai teisėje: jų vieta ir ribos. *Teisė*. 2013, 89: 20-36.

⁷⁰⁶ *Ibid.*, p. 20.

⁷⁰⁷ Mikelėnas, V., Nekrošius, V., Zemlytė, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016.

⁷⁰⁸ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, 39-961.

⁷⁰⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, 74-2262.

⁷¹⁰ Tvaronavičienė, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.

⁷¹¹ Kaminskienė N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Monografija. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011; Kaminskienė, N. *et al. Mediacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

⁷¹² Kaminskienė, N., Tvaronavičienė, A., Čiuladienė, G. Lietuvos advokatų požiūriu į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas. *Socialinių mokslų studijos*. 2016, 8(1): 44-62.

⁷¹³ Saudargaitė, I. *Judicial Mediation in Civil Disputes in Lithuania*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.

⁷¹⁴ Vėbraitė, V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslo ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, 69: (106-116); Vėbraitė, V. Šalių sutaikymas civiliam procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.

Petrausko⁷¹⁵ darbuose didesnis dėmesys skiriamas su verslo teisiniais santykiais susijusiems – vartotojų ir verslininkų ginčams bei alternatyvioms šių ginčų teisinio nagrinėjimo formoms, kurios apima ir mediaciją. A. Tvaronavičienės ir Egidijaus Langio⁷¹⁶ publikacijoje tiriamas mediacijos taikymas kitoje specifinėje, su verslo teisiniais santykiais susijusių ginčų kategorijoje – tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų.

Jolanta Sondaitė⁷¹⁷ atliko mediacijos stilių lyginamąją analizę. O Rimanto Simaičio⁷¹⁸ publikacijoje buvo apžvelgtos mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. Pastarosios publikacijos nėra naujos, jomis buvo remiamasi ankstesniuose lietuvių autorių darbuose mediacijos tematika⁷¹⁹, todėl detaliau šiame tyrime neanalizuotos.

Įdomu tai, kad vienintelis literatūros šaltinis, kur kiti autoriai verslo mediaciją nagrinėja nedaug ir fragmentiškai, yra mokymo priemonė⁷²⁰. Kiti šaltiniai – disertacijos autorės parengti moksliniai straipsniai verslo mediacijos tema, parašyti lietuvių⁷²¹ ir anglų kalbomis⁷²².

Atskiri klausimai, kaip antai, mediatoriaus kompetencija ir savanoriškumo principas, buvo nagrinėjami Gerdos Štaraitės-Barsulienės disertacijoje⁷²³ – viename naujausių mokslo darbų mediacijos tema. Savo disertacijoje G. Štaraitė-Barsulienė fragmentiškai apžvelgė ir mediacijos išlygos klausimą. Gitanos Kavaliauskienės disertacijoje⁷²⁴ tiriama įstatymo nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio neteisminio bylos sprendimo ne teisme tvarkos reikšmė, kuri buvo reikšminga disertacijos autorei, analizuojant išankstinio verslo ginčų sprendimo ne teisme klausimą.

Vykdamas tyrimą buvo remiamasi ir užsienio literatūros šaltiniais bei teisės specialistų mokslo tiriamaisiais darbais, kuriuose nagrinėjami įvairūs mediacijos taikymo civiliniuose ir komerciniuose ginčiuose aspektai. David Richbell⁷²⁵ nemažai dėmesio skyrė komercinei ir statybų ginčų mediacijai. Laurence M. Johnson⁷²⁶ savo straipsnyje nagrinėjo efektyvios

⁷¹⁵ Petrauskas, F. Alternatyvios vartotojų ir verslininkų ginčų bei konfliktų teisinio nagrinėjimo formos ir jų charakteristika. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122): 295-318; Petrauskas, F. *Alternatyvus ginčų susijusių su vartotojų teisių apsauga sprendimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2014; Petrauskas, F. *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos*. Monografija. Registrų centras: Vilnius, 2015.

⁷¹⁶ Langys, E., Tvaronavičienė, A. Mediacijos taikymas ginčiuose tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų. *Jurisprudencija*. 2016, 23(1): 108–125.

⁷¹⁷ Sondaitė, J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė. *Socialinis darbas*. 2004, 3(2): 114–118.

⁷¹⁸ Simaitis, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*. 2007, 2(64).

⁷¹⁹ Kaminskienė, N. et al. *Mediacija*. *supra* note 44.

⁷²⁰ Nurodyti klausimai iš dalies buvo nagrinėjami mediacijos vadovėlyje. Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) *op. cit.*, p. 354-380.

⁷²¹ Atutienė, E. Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose. *Jurisprudencija*. 2018, 1:279-299.

⁷²² Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements, *supra* note 27.

⁷²³ Štaraitė-Barsulienė, G. *Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2018.

⁷²⁴ Kavaliauskienė, G. *Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2010.

⁷²⁵ Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*; Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*, *supra* note 26.

⁷²⁶ Johnson, L., M., *supra* note 26.

verslo ginčų mediacijos sąlygas. William A. Herbert⁷²⁷ susidomėjimo objektas – tarptautinė komercinė mediacija. Thomas J. Stipanowich⁷²⁸ nagrinėjo kodėl verslui reikalinga mediacija, taip pat savo moksliniuose darbuose pažymėjo, kad verslo subjektai ginčams, kylantiems iš verslo teisinių santykių, spręsti dažniau nei kitus alternatyvaus ginčų sprendimo būdus pasitelkia mediaciją⁷²⁹. Manon Schonewille ir Fred Schonewille⁷³⁰ atliko kompleksinio pobūdžio analizę, kurios pagrindu surinko ir apibendrino 60 pasaulio šalių egzistuojančių mediacijos teisinį reglamentavimą ir teisminę praktiką. Kim Taylor⁷³¹ analizavo kai kuriuos savo mediatorės praktikoje kilusius verslo ginčų atvejus ir dažniausias jų sprendimo metu kylančias problemas. Ši autorė išskyrė „provokacijos“⁷³² terminą, kartu nurodydama, kad nors „provokacijos“ atvejų gali pasitaikyti bet kuriame mediacijos procese, vis dėlto, jie labiau būdingi sprendžiant verslo ginčus, kur šalys galimą mediacijos baigtį daugiausia sieja su objektyviais tikslais⁷³³.

Tiriam mediacijos nedažno taikymo priežastis vadovautasi Carrie Menkel-Meadow⁷³⁴ publikacija, Stacie Strong⁷³⁵ atliko ir apibendrintu tarptautinės komercinės mediacijos empiriniu vertinimu. Klaus Peter Berger⁷³⁶, Sai On Cheung ir Kenneth T. W. Yiu⁷³⁷ nurodė pagrindinius verslo ginčų kilimo šaltinius. Fu Junwei⁷³⁸, T. Noble Foster ir Selden Prentice⁷³⁹ savo darbuose įvardijo kai kuriuos fundamentinius mediacijos proceso principus.

⁷²⁷ Herbert, W. A., et. al. *supra* note 26.

⁷²⁸ Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *Pepperdine University Legal Studies Research Paper*. 2004, p. 11. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 11 20]<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2423097>.

⁷²⁹ Stipanowich, T., J. The International Evolution of Mediation: a Call for Dialogue and Deliberation. *Victoria University of Wellington Law Review*. 2015, Vol. 46, Issue 4: 1191-1244, p. 1194, 1195.

⁷³⁰ Schonewille, M., Schonewille, F. *The Variegated Landscape of Mediation: a Comparative Study of Mediation Regulation and Practices in Europe and the World*. Eleven International Publishing: The Netherlands, 2014.

⁷³¹ Taylor, K. When BATNA Equals the Unthinkable: Business Mediations and Provocation. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, 28(3): 549-556.

⁷³² Autorė K. Taylor, laikosi nuomonės, kad verslo mediacijose pasitaiko atvejų, kai ginčo šalys patiria stiprias neigiamas emocines būsenas, kurių mediatoriumi neįmanoma palengvinti teiravimosi ar jų atskleidimo būdu. Neigiamos emocijos slepia kur kas labiau problematiškesnį emocinį konfliktą, kurį išgyvenanti verslo ginčo šalis jaučiasi „išprovokuota“. Pagal K. Taylor, „provokacija“ iš esmės reiškia, būseną, kai ginčo šalys jaučia pozicijų susipriešinimą, bendrų interesų nebuvimą ir nenorą juos identifikuoti. „Provokacija“ iš dalies įtakoja verslo ginčo šalių susitelkimas į mediacijos proceso tikslą (pavyzdžiui, sudaryti sandorį ir (ar) susitarti dėl finansinių klausimų), dėl ko, šalys dažnai lieka nepasiruošusios problemoms galinčioms kilti emociniame lygmenyje. Tam, kad verslo ginčų mediacijose būtų galima išvengti aklavietės, tokiose situacijose, K. Taylor mediatoriams pataria pasitelkti empatiško supratimo metodus. (Taylor, K., *op. cit.*, p. 550-551.).

⁷³³ *Ibid.*, p. 550-551.

⁷³⁴ Menkel-Meadow, C. The Case for Mediation: the Things That Mediators Should be Learning and Doing. *Arbitration: International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*. 2016, Vol. 82, No. 1: 22-33, p. 27, 28.

⁷³⁵ Strong, S., I. Realizing Rationality: An Empirical Assessment of International Commercial Mediation. *Washington and Lee Law Review*. 2016, 2016-07: 1-71, p. 7.

⁷³⁶ Berger, K., P. *Private Dispute Resolution in International Business. Negotiation, Mediation, Arbitration*. Kluwer Law International, 2006.

⁷³⁷ Cheung, S., O., Yiu, K., T., W. A Study of Construction Mediator Tactics—Part I: Taxonomies of Dispute Sources, Mediator Tactics and Mediation Outcomes. *Elsiever: Building and Environment*. 2007, 42:752-761.

⁷³⁸ Junwei, F. Freedom of Contract in the EU and China. *Journal of International Commercial Law & Technology*. 2013, Vol. 8 Issue 4:(274-280), p. 274.

⁷³⁹ Foster, T., N., Prentice, S. The Promise of Confidentiality in Mediation: Practitioners' Perceptions. *Journal of Dispute Resolution*. Vol. 2009(1), 2009: 163-174, p. 164.

Brette L. Steele⁷⁴⁰, Yun Zhao⁷⁴¹, Ellen E. Deason⁷⁴² atliktuose tyrimuose buvo analizuojami aktualūs mediacijos būdu pasiekto susitarimo (susitarimo dėl ginčo esmės) vykdymo klausimai. Mediatoriaus stiliaus ir mediatoriaus vaidmens verslo ginčų sprendimo mediacijos procese tema aktualūs Kenneth Kressel⁷⁴³, Robert A. Baruch Bush ir Joseph P. Folger⁷⁴⁴, Robert J. Condlin⁷⁴⁵, David A. Hoffman⁷⁴⁶ moksliniai darbai. Susitarimo dėl mediacijos klausimai nagrinėti Gary Poon⁷⁴⁷, Jennifer M. Ralph⁷⁴⁸, Harold I. Abramson⁷⁴⁹ darbuose. Tarptautinių verslo ginčų sprendimo ypatumus, praktines gaires ir perspektyvas analizavo T. Stipanowich, Véronique Fraser⁷⁵⁰.

Vadovaujantis užsienio literatūros apžvalga, akivaizdu, kad verslo mediacija nėra nauja ir visiškai nenagrinėta tema. Vis dėlto, pirmieji kompleksinio pobūdžio darbai, skirti tik verslo mediacijos temai, yra sąlyginai nauji. Įdomu ir tai, kad daugelio užsienio autorių darbuose nėra aiškinama verslo mediacijos koncepcija, nėra išskiriamos verslo ginčų rūšys ir daugeliu atveju nėra identifikuojami specifiniai verslo ginčų mediacijos požymiai. Pastebima tendencija didesnę dėmesį skirti atskiriems komercinės mediacijos aspektams, kurie apima bendruosius mediacijos požymius ir dabar aktualius mediacijos susitarimų dėl ginčų esmės vykdymo problematikos klausimus. Žvelgiant į Lietuvos mokslinės literatūros šaltinius, matyti, kad moksliniu lygmeniu verslo ginčų mediacija nebuvo nagrinėjama visapusiškai.

Tikslinga pažymėti, kad atliekant disertacinį darbą buvo nuspręsta apriboti mokslinį tyrimą LR teisės normas analizuojant Europos Sąjungos teisės aktų ir Tarptautinės teisės institucijų iniciatyva rengtų *soft law* bei kitų teisės dokumentų kontekste. Toks pasirinkimas grindžiamas keliomis teisinėmis aplinkybėmis. Pirma, dalis Europos Sąjungos institucijų priimtų teisės aktų nuostatų buvo perkelta į Lietuvos nacionalinę teisę arba joms yra būdingas tiesioginio taikymo pobūdis. Antra, mediacija yra ir tarptautinės privatinės teisės reguliavimo dalykas. 2018 m. UNCITRAL priėmė Tarptautinės komercinės mediacijos ir jos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų pavyzdinį įstatymą (iš dalies keičiantį 2002 m.

⁷⁴⁰ Steele, B., L., *supra* note 15.

⁷⁴¹ Zhao, Y., *supra* note 21.

⁷⁴² Deason, E., E., *supra* note 15.

⁷⁴³ Kressel, K. How Do Mediators Decide What to Do: Implicit Schemas of Practice and Mediator Decisionmaking. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. Vol. 28(3), 2013: 709-736, p. 721.

⁷⁴⁴ Baruch Bush, R., A, Folger, J., P. *The Promise of Mediation – the Transformative Approach to Conflict*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005.

⁷⁴⁵ Condlin, J., R. The Curious Case of Transformative Dispute Resolution: an Unfortunate Marriage of Intransigence, Exclusivity, and Hype. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 14(3), 2013: 621-682.

⁷⁴⁶ Hoffman, D., A. Confessions of a Problem-Solving Mediator. *Society of Professionals in Dispute Resolution News*. Vol. 23(3), 1999: 1-4, p. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 25] <<https://blc.law/wp-content/uploads/2016/12/2005-07-problem-solving-mediator-branchmainlanguagedefault-1.pdf>>.

⁷⁴⁷ Poon, G., P. *The Corporate Counsel's Guide to Mediation*. 2010. USA: ABA Publishing, P 16.

⁷⁴⁸ Ralph, J., M. Unconscionable Mediation Clauses: Garrett v. Hooters-Toledo. *Harvard Negotiation Law Review*. 2005, Vol. 10:(383-400), p. 395.

⁷⁴⁹ Abramson, H., I., *supra* note 26, p. 325.

⁷⁵⁰ Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *Fordham International Law Journal*. 2017, Vol. 40, Issue 3: 839-886.

UNCITRAL Tarptautinio komercinio taikinimo pavyzdinių įstatymų)⁷⁵¹ (toliau – UNCITRAL pavyzdinis mediacijos įstatymas), kuriame reguliuojamas mediacijos procedūrų vykdymas ir pabaigos atvejai, mediatorių skyrimo tvarka, pamatiniai principai, reikalavimai susitarimo dėl ginčo esmės turiniui ir formai, ir kiti komercinės mediacijos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų aspektai⁷⁵².

Disertacinio darbo įvade taip pat tikslinga aptarti, kokių užsienio valstybių teisės sistemose galiojančiomis teisės normomis bei teismų praktika pasirinkta vadovautis atliekant tyrimą, ir tokio pasirinkimo priežastis. Akivaizdu, kad analizuoti visų užsienio valstybių teisinį reguliavimą ir formuojamą teismų praktiką verslo mediacijos srityje nėra įmanoma. Manytina, kad mokslininkas, vadovaudamasis subjektyviais kriterijais, tokiais, kaip – informacijos prieinamumas, šaltinių kalba ir, kaip nurodo G. Štaraitė-Barsulienė, išvengdamas lingvistinių kliūčių⁷⁵³, turi teisę pasirinkti kokių užsienio šalių pavyzdžiais papildyti savo mokslinį tyrimą. Šiame tyrime nuspręsta pasirinkti keletą skirtingų teisės tradicijų šalių. Atsižvelgiant į verslo mediacijos istoriją, kuri prasidėjo JAV⁷⁵⁴, į tai, kad JAV yra gilių verslo mediacijos taikymo tradicijos, ir į disertacinio darbo autorės identitetą, kuri mokslinę stažuotę atliko Harvardo universitete, Derybų institute, daugiausia remiamasi JAV pavyzdžiu. JAV valstybės ir federaliniuose teismuose juridiniai asmenys beveik visiems kilusiems ginčams spręsti naudoja mediaciją ir tik tam tikrų kategorijų ginčus perduoda arbitražinio teismo kompetencijai⁷⁵⁵. Vadovaujantis T. Stipanowich, J. Ryan Lamare⁷⁵⁶, moksliniame straipsnyje paskelbtais JAV ginčų sprendimo praktikos tyrimo apibendrintų duomenų analizės rezultatais⁷⁵⁷, pastebima, kad verslo ginčų šalys tarpusavio ginčą pirmiausiai bando išspręsti mediacijos būdu. Kitoje bendrosios teisės tradicijos šalyje – Jungtinėje Karalystėje – mediacija gali būti įvardijama pirmine priemone, kuri pasitelkiama verslo ginčams spręsti⁷⁵⁸, todėl šio tyrimo kontekste Anglijos ir Velso pavyzdys taip pat aktualus.

Civilinės teisės tradicijos šalyse mediacijos taikymas yra tik pradedamas skatinti⁷⁵⁹, todėl darbe pasirinktos tos civilinės teisės tradicijos šalys, kurios pirmauja pagal kasmet Europos valstybėse vykdomų mediacijų skaičių. Vadovaujantis Europos Parlamento Vidaus

⁷⁵¹ 2018 m. UNCITRAL pavyzdinis mediacijos įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 09 10] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/annex_ii.pdf>.

⁷⁵² UNCITRAL buvo įsipareigojusi parengti įgyvendinimo priemones dėl komercinės mediacijos būdu pasiektų tarptautinių susitarimų vykdymo (Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-fifth session (DRAFT), A/CN.9/896 - Oficialaus UNCITRAL puslapio pateikiama informacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 03 01]. <http://www.uncitral.org/pdf/english/workinggroups/wg_arb/acn9-896_draft_report_as_submitted.pdf>. Šį tikslą Jungtinės Tautos taip pat įgyvendino priimdamos Singapūro konvenciją.

⁷⁵³ Štaraitė-Barsulienė, G. *supra* note 56, p. 10.

⁷⁵⁴ Goldberg, S., B. The Dynamic of Mediation: is Creative Genius the Key to Successful Mediation? *Conference on Mediation – Geneva, March 29, 1996*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 1996, p. 11.

⁷⁵⁵ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times, *supra* note 3, p. 733, 734.

⁷⁵⁶ Stipanowich, T., J., Lamare, R., J. Living with ADR: Evolving Perceptions and Use of Mediation, Arbitration and Conflict Management in Fortune 1000 Corporations. *Harvard Negotiation Law Review*. 2014, Vol. 19:1, (1-68).

⁷⁵⁷ *Ibid.*, p. 34.

⁷⁵⁸ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. Oxford University Press: United Kingdom, 2013. P. 367, 368; Clark, B. *Lawyers and Mediation*. eBook: Springer, 2012. P. 9, 10.

⁷⁵⁹ Nolan-Haley, J., *op. cit.*, p. 733.

politikos generalinio direktorato Piliečių ir konstitucinių reikalų direktorato atliktu tyrimu⁷⁶⁰ dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo aspektų civilinėse ir komercinėse bylose⁷⁶¹ direktyvos (toliau – Mediacijos direktyva) taikymo, daugiausia mediacijų vyko Italijoje, Olandijoje bei Vokietijoje. Šios šalys atrinktos atsižvelgiant ir į tai, kad jose mediacijos vystymosi tendencijos yra skirtingos.

Siekiant pagrįsti ir papildyti disertacinio darbo teiginius bei iširti užsienio šalių verslo mediacijos modelius, tyrime taip pat fragmentiškai remiamasi ir kitų užsienio valstybių pavyzdžiais. Vadovaujamosi tais pasirinktų užsienio šalių literatūros šaltiniais, kurie disertacinio darbo autorei yra prieinami lingvistinio turinio atžvilgiu⁷⁶².

IŠVADOS

1. Verslo ginčų sąvoką tikslinga aiškinti privatinės teisės kontekste, vadovaujantis verslo ginčų turinį modeliuojančiais kriterijais: i) subjektinė ginčo sudėtis – verslo subjektai; ii) ginčo objektas – nesutarimai dėl bendrosiose civilinės ir komercinės teisės normose bei verslo sandoriuose nustatytų teisių ir pareigų įgyvendinimo; iii) teisinio santykio, iš kurio yra kilęs ginčas, specifiškumas – ginčas kilęs iš privatinės teisės reguliuojamo santykio; iv) teisinio santykio, iš kurio yra kilęs ginčas, reguliavimo metodas – dispozityvusis; v) pažeistų subjektinių teisių gynimo mechanizmai – teisiamojo pobūdžio arba taikinamosios ginčų sprendimo priemonės; vi) pažeistų subjektinių teisių gynimo teisme specifiškumas – ginčas sprendžiamas bendrosios kompetencijos teisme, taikant civilinio proceso normas.
2. Tiriant verslo teisinių santykių dalyvių nuomonę dėl mediacijos taikymo nustatyta, kad verslo mediacija aktuali kaip operatyvi ginčo sprendimo priemonė, kai ginčas sprendžiamas kuo ankstesnėje jo stadijoje, jam dar nevirtus sudėtingu teisiniu ginču, o ginčo sprendimo mediacijoje trukmė yra trumpesnė, lyginant ją su teismo ar arbitražo procesais.
3. Konfidencialumas verslo mediacijoje, priešingai nei kitų ginčų mediacijoje, yra labai plataus turinio: iki mediacijos proceso, viso mediacijos proceso metu ir jam pasibaigus. Verslo mediacijos metu ginčo šalys gali atskleisti ypatingai slaptą informaciją ir (ar) komercines paslaptis. Verslo ginčų šalims pareiga neatskleisti konfidencialios informacijos ar jos nenaudoti savo tikslams neteisėtu būdu egzistuoja nepaisant to, ar susitarimas dėl mediacijos sudarytas, ar ne. Subjektams, kuriems draudžiama atskleisti informaciją, konfidencialumo nesilaikymas sukelia neigiamas teisines pasekmes: civilinės teisinės atsakomybės arba teisminių priemonių taikymą konfidencialumo pareigą pažeidusio asmens atžvilgiu.

⁷⁶⁰ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs, *supra* note 1.

⁷⁶¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [2008] OL L136 24/05/ p. 0003–0008.

⁷⁶² Šaltiniai angl., liet., kalbomis.

4. Savanoriškumo principas iš esmės lemia tai, kad mediacijos susitarimas gali būti laikytinas pagrindine ir pamatine verslo ginčų mediacijos inicijavimo forma. Teisminės praktikos analizė parodė, kad šalis, turinti autonomiją apsispręsti netaikyti mediacijos verslo ginčo sprendimo atžvilgiu, gali būti teismo įpareigota vykdyti teismo jai paskirtas procesines sankcijas. Pareiga informuoti ginčo šalis apie teises pasekmes, galinčias kilti atsakius verslo ginčą spręsti mediacijos būdu, turi būti deleguojama verslo ginčų mediatoriui. Tokios pareigos atsiradimo teisiniu pagrindu galėtų būti laikomi: rašytinis šalies pareiškimas dėl nesutikimo spręsti ginčą mediacijos būdu ir šalies rašytinis pareiškimas dėl pasitraukimo iš mediacijos.
5. Disertacinio darbo autorės atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai parodė, kad verslo teisiųjų santykių dalyviams svarbu, jog verslo ginčų mediatorius būtų verslo ginčo dalyko ekspertas arba gerai išmanytų mediacijos procesą. Mediatorius, būdamas verslo mediacijos proceso ekspertu, turi pareigą įsitikinti ar mediacijos proceso tikslas mediatoriaus ir verslo ginčo šalių atžvilgiu sutampa, ar taikant konkretų mediacijos stilių nėra pažeidžiami šalių interesai, susiję su verslo ginčo sprendimo rezultatu.
 - 5.1. Didžioji dauguma verslo ginčų šalių prioritetą teikia mediatoriams, taikantiems vertinamąjį stilių. Atsižvelgiant į tai, kad: i) verslo mediacijos procesinis objektas yra verslo ginčai; ii) verslo mediacija yra orientuota į ginčo sprendimą, kas verslo ginčų šalims yra labiau priimtina, nei proceso nukreipimas į santykių transformaciją; iii) verslo teisiųjų santykių dalyvių nuomone, verslo ginčų mediacijoje labiausiai tinkami vertinamąjį mediacijos stilių taikantys mediatoriai, galima daryti išvadą, kad tokio tipo mediacijos procese labiau tinkama vadovautis lengvinamuoju ir (ar) vertinamuoju stiliumi.
 - 5.2. Taikant vertinamąjį ir (ar) lengvinamąjį mediacijos stilių verslo ginčų sprendime, santykių tarp verslo ginčų šalių pasikeitimas yra suprantamas ne kaip proceso tikslas, bet kaip šalutinis rezultatas tam tikrų (bet ne visų) verslo mediacijos procesų.
6. Verslo mediacijoje ginčo šalys nėra skirstomos į teisės subjektus, iš kurių vienam priklauso reikalavimo teisė, o kitam pareiga gintis nuo pareiškštų reikalavimų. Verslo mediacijos ginčo šalys – galių disbalansu nepasižymintys, abu turintys specifinių žinių ir patirties verslo subjektai, kurių procesinės teisės yra lygios. Verslo ginčų šalims yra gerai žinomi *pacta sunt servanda* ir geros valios visuotiniai principai, kurie pripažįstami tiek komercinėje teisėje, tiek ir verslo mediacijoje. Tokiu būdu verslo mediacijos procese šalims sudaromos tinkamos prielaidos tarpusavio ginčą bandyti išspręsti savarankiškai, išlaikant tęstinumo pobūdį, bendradarbiaujant, apsvarstant ekonominius aspektus ir vadovaujantis universaliais komercinės teisės principais.
7. Verslo ginčų šalių atstovų (teisininkų) vaidmuo mediacijos procese svarbus ne tik užtikrinant, kad nebūtų pažeistos kliento teisės ir teisėti interesai, bet ir siekiant efektyviau vykdyti verslo ginčų sprendimo procesą. Verslo ginčų šalių atstovai, prižiūrėdami, jog ginčo šalys savo teises įgyvendintų tokiais būdais ir priemonėmis, kurie nepažeidžia kitų asmenų teisių bei imperatyviosios teisės normomis nustatytų draudimų, prisideda prie tinkamo mediacijos dispozityvumo principo įgyvendinimo. Teisininkai taip pat gali prisidėti siekiant tinkamai nustatyti verslo mediacijos procesą.

so dalyvius, rengiant susitarimų dėl verslo ginčų esmės projektus ir vertinant kokią teisinę reikšmę mediacijos metu pasiektas taikus susitarimas gali turėti suinteresuotų trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms.

8. Verslo ginčo šalių sudarytas susitarimas dėl mediacijos ir verslo mediacijos metu priimtas susitarimas dėl ginčo esmės sukuria teisines pasekmes.
 - 8.1. Juridinių asmenų sudarytas mediacijos susitarimas turi būti sudaromas nepažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetencijos. Tam, kad juridiniai asmenys būtų tinkama mediacijos susitarimo šalimi teismo atžvilgiu, gali būti reikalingas tam tikrų jo valdymo organų sutikimas. Reikšminga aplinkybė, sprendžiant klausimą dėl sutikimo būtinumo, gali būti verslo ginčo suma, dėl kurio sudaromas mediacijos susitarimas.
 - 8.1.1. Sutartinė šalių valios išraiška dėl jų tarpusavio verslo ginčų sprendimo būdo turi įtakos nacionalinių teismų jurisdikcijai dėl kelių reikšmingų ir Lietuvos nacionalinėje bei tarptautinėje teisėje galiojančių formaliai apibrėžtų elgesio taisyklių. Pirma, esant verslo ginčų šalių susitarimui, prioritetas turi būti teikiamas sutartinei ginčo sprendimo priemonei. Antra, teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Trečia, kiekviena įsigaliojusi sutartis jos šalims yra privaloma ir šalys privalo sąžiningai ją vykdyti.
 - 8.1.2. Nustatant pareigą mediacijos susitarimą sudariusioms verslo ginčų šalims pirmiausia bandyti ginčą išspręsti sutartu būdu, yra įtvirtinamas ginčo sąlyginis nepriimtumo spręsti teisme kriterijus. Kai į Lietuvos nacionalinius teismus kreipiasi verslo ginčų šalys, kurių teisės ir pareigos dėl ginčų sprendimo būdo apibrėžia jų sudarytas ir galiojantis mediacijos susitarimas, teismai turi tiek *teisę* atsisakyti priimti ieškinį arba palikti jį nenagrinėtu, tiek ir *pareigą* nukreipti verslo ginčų šalis vykdyti susitarimą.
 - 8.1.3. Atsižvelgiant į tai, kad vienos iš verslo ginčo šalių atsisakymas taikyti mediaciją daro mediacijos susitarimą negalimu ir yra pagrindas nepradėti mediacijos, nacionalinių teismų *teisė* atsisakyti priimti ieškinį arba palikti jį nenagrinėtu gali būti įgyvendinama šiais atvejais: 1) jei šalys yra sudariusios susitarimą verslo ginčą spręsti mediacijos būdu ir 2) jei viena iš tokio susitarimo šalių reikalauja laikytis mediacijos susitarimo.
 - 8.2. Mediacijoje pasiekto taikaus susitarimo vykdymas nepakankamai užtikrinamas.
 - 8.2.1. Lietuvos nacionalinės teisės aktų analizė leidžia teigti, kad mediacijos susitarimas dėl ginčo esmės yra vykdomas išimtinai šalių gera valia.
 - 8.2.2. Galimybė mediacijoje pasiektą susitarimą įvykdyti priverstine tvarka pakstatintų verslą naudotis mediacija.
9. Esminiai požymiai, skiriantys verslo mediaciją Lietuvos nacionalinėje teisėje nuo kitose Europos valstybėse, yra susitarimu dėl mediacijos sukuriama teisinė pasekmė ginčo šalims, nacionaliniams teismams ir kitiems suinteresuotiems teisės subjektams, ir mediacijos būdu pasiekto susitarimo pripažinimo bei vykdymo tvarka. Tarptautinių komercinių ginčų sprendime būdingi įvairūs komercinių ginčų sprendimo

scenarijai, kurie apima viešojo ir privataus pobūdžio procesus, kai mediatoriai ginčų sprendimo procesuose naudoja mišrias technikas (įskaitant, bet neapsiribojant: naudoja neįpareigojantį vertinimą arba mediatoriaus pasiūlymą, mediaciją vykdo kaip šalių pasirengimą teisiame pobūdžio procesams, imasi arbitro vaidmens).

10. Tam tikriems verslo teisinių santykių dalyvių ginčams Lietuvos teisės aktai nustato būtinąją sąlygą prieš kreipiantis į teismą kilusį nesutarimą pirmiausia bandyti spręsti laikantis išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos. Toks verslo ginčų sprendimas neturėtų būti prilyginamas konsensualiniams neteisminiems verslo ginčų sprendimo būdams, bet suprantamas kaip papildoma privaloma teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tvarka.
11. Verslo mediaciją LR galima suprasti kaip savanorišką verslo ginčų sprendimo būdą, inicijuojamą *ad hoc* arba mediacijos išlygos pagrindu, kurios objektas yra ginčai dėl civilinių ir komercinių teisinių santykių, kilusių tarp verslo subjektų, vykdomą vadovaujantis mediacijai būdingais ir kartu visuotinai pripažįstamais komercinės teisės principais. Verslo mediacijai būdingi požymiai apima komercinių santykių aptarimą, operatyvumą, ekonomiškumą ir šalims, gebančioms tinkamai pasirūpinti savo interesais, deleguojamą ginčo sprendimo proceso kontrolę. Verslo mediacijos procesas pagrįstas verslo subjektų atstovų, veikiančių pagal juridinio asmens įgaliojimus, teisininkų ir mediatoriaus išmanančio verslo specifiką arba mediatoriaus – mediacijos proceso eksperto, dalyvavimu.
12. Verslo mediacijos trūkumai yra: i) sutartinės prievolės verslo ginčą spręsti mediacijos būdu vykdymas; ii) interesų atskleidimas kitai šaliai, kaip negatyvus veiksnys nesėkmingos mediacijos atveju; iii) mediacijos metu priimto susitarimo dėl verslo ginčo esmės vykdymas, kai susitarimas vykdomas išimtinai šalių gera valia. Verslo mediacija gali būti neefektyvi, kai yra: i) šalies nenoras daryti kompromisus, nesugebėjimas reaguoti į racionalius argumentus; ii) ryškus galių disbalansas tarp ginčo šalių; iii) daugiašalis verslo ginčas.

PASIŪLYMAI ĮSTATYMŲ LEIDĖJUI DĖL VERSLO MEDIACIJOS TEISINIO REGULIAVIMO

Atlikto tyrimo rezultatų pagrindu teikiami pasiūlymai dėl galiojančių Lietuvos teisės normų, kurie gali būti reikšmingi tobulinant verslo mediacijos teisinį reguliavimą.

1. Iki šios dienos verslo ginčų mediacija LR yra savanoriška ir galima tik tais atvejais, kai verslo ginčo šalys išreiškia sutikimą tarpusavio nesutarimą bandyti spręsti gera valia. Toks įstatyminis reguliavimas nevysiškai atitinka verslo subjektų valią, kurių požiūriu, Lietuvoje ginčai dėl nedidelių sumų pirmiausiai turėtų būti privalomai sprendžiami mediacijos būdu. Siūloma įstatymų leidėjui įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti privalomąją mediaciją juridinių asmenų ginčiuose dėl nedidelių sumų, nagrinėjamuose CPK nustatyta tvarka ir LR Mediacijos įstatymo 20 straipsnį išdėstyti taip:

„20 straipsnis. Privalomosios mediacijos atvejai

Privalomoji mediacija taikoma sprendžiant šiuos ginčus:

1. šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teiseną Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka;
 2. **juridinių asmenų ginčus dėl nedidelių sumų, nagrinėjamus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka;**
 3. kitais įstatymų nustatytais atvejais“.
2. LR Mediacijos įstatymo 12 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta byla nagrinėjančio teisėjo teisė pasiūlyti teisminę mediaciją ir, esant šalių sutikimui, atidėti bylos nagrinėjimą. Atsižvelgiant į tai, kad CPK 231¹ str. 1 d. yra reguliuojamas ginčo perdavimas spręsti teisminės mediacijos būdu, LR Mediacijos įstatymo 12 straipsnyje reguliuojančiame susitarimą dėl mediacijos siūloma pirmiau minėtos teisės normos atsisakyti ir papildyti įstatymine nuostata, kurioje įtvirtinta teismo arba arbitražo pareiga nukreipti šalis vykdyti sutartinį įsipareigojimą dėl ginčo sprendimo būdo, kai į teismą arba arbitražą kreipiasi dėl ginčo, kuris yra mediacijos susitarimo dalykas, ir LR Mediacijos įstatymo 12 straipsnį išdėstyti taip:

„12 straipsnis. Susitarimas dėl mediacijos

1. Mediacija taikoma ginčo šalių rašytiniu susitarimu. Ginčo šalys dėl mediacijos gali susitarti tiek kilus ginčui, tiek iš anksto, kai ginčo dar nėra. Gali būti susitariaama taikyti mediaciją tik dėl tokio ginčo, dėl kurio pagal įstatymus leidžiama ginčo šalims sudaryti taikos sutartį.
2. Ginčo šalys, kurios yra susitarusios ginčą spręsti mediacijos būdu, turi prieš kreipdamosi į teismą arba arbitražą bandyti ginčą išspręsti šiuo būdu. Jei susitarime dėl mediacijos nustatytas mediacijos pabaigos terminas, ginčo šalis gali kreiptis į teismą arba arbitražą tik suėjus šiam terminui. Kai mediacijos pabaigos terminas susitarime dėl mediacijos nenustatytas, ginčo šalis gali kreiptis į teismą arba arbitražą praėjus penkiolikai darbo dienų po to, kai raštu pasiūlė kitai ginčo šaliai išspręsti ginčą mediacijos būdu. Ginčo šalis gali kreiptis į teismą, nesilaikydama šioje dalyje nustatytų terminų, jei mediacija pasibaigia pagal šio įstatymo 19 straipsnį.

3. **Teismas arba arbitražas, gavęs ieškinį dėl ginčo, kuris yra šalių sudaryto susitarimo dėl mediacijos dalykas, turi pareigą nukreipti ginčo šalis pirmiausia vykdyti sutartinį įsipareigojimą dėl ginčo sprendimo būdo.**
3. Atsižvelgiant į susitarimo dėl verslo ginčų esmės vykdymo problematiką ir į disertacijos tyrimo autorės atlikto empirinio tyrimo rezultatus, kad mediacijoje pasiektas susitarimo vykdymas priverstine tvarka paskatintų verslą naudotis mediacija, **siūloma ratifikuoti Jungtinių Tautų 2018 m. gruodžio 20 d. priimtą konvenciją, reguliuojančią tarptautinės mediacijos būdu pasiektų susitarimų dėl komercinių ginčų esmės vykdymo klausimus, žinomą kaip Singapūro konvencija.**

PASIŪLYMAI DĖL VERSLO GINČŲ MEDIACIJOS PLĖTROS

1. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai, tvarkančiai LR teismo mediatorių sąrašą, surinkti ir pateikti informaciją apie verslo mediatorius ir jų patirtį teismo mediatorių sąrašo „Specializacija“ skiltyje. Atnaujinti LR mediatorių, teikiančių ne-teisminės mediacijos paslaugas, sąrašą, į jį įtraukiant verslo ginčų mediatorius.
2. Lietuvos mediatorius vienijančiai profesinei organizacijai (Lietuvos mediatorių rūmams), kurios tikslas yra formuoti vieningą mediacijos taikymo praktiką, sukurti veiksmingas verslo mediacijos vykdymo instrukcijas mediatoriams.
3. Administraciniuose teritoriniuose vienetuose skatinti grupių diskusijas apie verslo mediaciją.
4. Sukurti trumpus praktinio pritaikymo leidinius apie verslo mediaciją mediatoriams ir kitiems suinteresuotiems asmenims, pagrįstus mokslinių tyrimų rezultatais, verslo mediatorių patirtimi ir žiniomis.

TYRIMO REZULTATŲ APROBAVIMAS IR SKLAIDA

Disertacija svarstyta ir aprobuota Mykolo Romerio universiteto Privatinės teisės instituto posėdyje 2019 m. spalio 21 d. Disertacinio darbo autorė atliko mokslinę stažuotę Harvardo universiteto Derybų institute, kur 2016 m. sėkmingai baigė Harvardo teisės mokyklos derybų programą „Ginčų mediacija“.

Autorės mokslinių publikacijų sąrašas

1. Atutienė, E. Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose. *Jurisprudencija*. 2018, 1:279-299;
2. Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements. *Social transformations in contemporary society (STICS): proceedings of an international scientific conference for young researchers*. 2016, 4:5-17;
3. Atutienė, E. *Mediacija darbo santykiuose*. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 318-336;

4. Atutienė, E. *Mediacijos etapai*. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 98-112.

Autorės skaityti pranešimai konferencijose, mokslo renginiuose

1. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Whose Justice? Global Perspective in Dialogue“ (LCC International University), 2013 m. balandžio 5 d. Pranešimo tema „Mediation – a Peaceful Way to Resolve Business Disputes“;
2. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Social Transformations in Contemporary Society 2013“ (Mykolo Romerio universitetas), 2013 m. birželio 5 d. Pranešimo tema „Mediation of Business Disputes“;
3. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Social Innovations: Theoretical and Practical Insights (2016)“ (Mykolo Romerio universitetas), 2016 m. rugsėjo mėn. 29 d. „Possibilities of Mediation Application in Business Disputes“.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Asmeninė informacija

Vardas, pavardė Eglė Atutienė

Gimimo data 1987 m. kovo 12 d.

Kontaktinė informacija e.atutiene@gmail.com

Išsilavinimas

2005 – 2009 m. Teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis,
Mykolo Romerio universiteto
Teisės fakultetas (Vilnius, Lietuva)

2009 – 2011 m. Teisės magistro kvalifikacinis laipsnis,
Mykolo Romerio universiteto
Teisės fakultetas (Vilnius, Lietuva)

2011 – 2019 m. Doktorantūros studijos, Mykolo Romerio universiteto
Teisės fakultetas (Vilnius, Lietuva)

Darbo patirtis

2007 – 2012 m. Vilniaus rajono 4-asis notaro biuro notaro padėdėja

2011 – 2012 m. Lietuvos Respublikos Notarų rūmų kandidatė į notarus
(asesorė)

2013 – iki šiol UAB Plungės sveikatos centro vyriausioji teisininkė

2016 – iki šiol Teismo mediatorė

Mokslinės stažuotės

2016 m. birželis Harvardo universiteto teisės akademija, derybų institutas
(Kembriđžas, JAV)

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Eglė Atutienė

**BUSINESS DISPUTE MEDIATION:
THEORETICAL GROUNDS
AND PECULIARITIES**

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (S 001)

Vilnius, 2020

Doctoral dissertation was prepared at Mykolas Romeris University in 2011–2019, defended at Mykolas Romeris University according to the right to carry out doctoral studies provided to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by the order of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania No. V-160 dated on 22nd February, 2019.

Scientific supervisors:

Assoc. Prof. Dr. Natalija Kaminskienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001), 2016–2019;

Assoc. Prof. Dr. Rokas Uscila (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001), 2011–2016.

The doctoral thesis will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairman:

Prof. Dr. Agnė Tvaronavičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

Members:

Assoc. Prof. Dr. Ivars Kronis (Ryga Stradins University, Latvia, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Salvija Mulevičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Rimantas Simaitis (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Dr. Jolanta Sondaitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Psychology, S 006).

The public defence of the doctoral thesis will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on 13th May, 2020 at 11.00 in the auditorium I-414 of Mykolas Romeris University. Address: Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral thesis was sent out on 13th April, 2020.

The doctoral thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius,) and the libraries of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52, Kaunas).

**BUSINESS DISPUTE MEDIATION:
THEORETICAL GROUNDS AND PECULIARITIES**

SUMMARY

Problem of the research

One of the areas of mediation application in European countries is business disputes⁷⁶³. With the help of legal instruments, there is an aim to create more favorable conditions for mediation to become more accessible and more commonly used means of resolving disputes between businesses⁷⁶⁴. According to Jacqueline Nolan-Haley⁷⁶⁵, today, both in public and private sectors mediation is a well-known dispute resolution tool and, in some cases, even replaces arbitration⁷⁶⁶. In common law countries, mediation is often the most commonly used alternative dispute resolution process⁷⁶⁷. Meanwhile, in the countries with civil law tradition, including Lithuania, the mediation process is rapidly gaining in popularity⁷⁶⁸. Business disputes are usually resolved quickly through mediation, and according to foreign statistics, in as much as 89 percent of business mediation cases, the most common outcome is a settlement agreement between the disputing parties⁷⁶⁹. The expedition of the mediation process enables the disputing business' parties to save money. Based on the study carried out by the Centre for Effective Dispute Resolution (CEDR), in the UK in 2018 commercial mediation saved businesses about £ 3 billion which the disputing parties would have spent for litigation and due to upset business relations, lost productivity and legal costs⁷⁷⁰. As a result, the mediation process is becoming increasingly attractive to business entities that are guided by the principles of expedition and efficiency.

The author of the dissertation was encouraged to carry out this research for several reasons. First, Lithuanian scholarly works do not dedicate enough attention to the analysis

⁷⁶³ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>. [interactive] [visited 2018 01 10]. 2014, p. 21, 44, 49, 62.

⁷⁶⁴ *Ibid.*, p. 48-49.

⁷⁶⁵ Nolan-Haley, J. Mediation: the Best and Worst of Times. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. 2015, Vol. 16:731, (731-740).

⁷⁶⁶ *Ibid.*, p. 731, 732.

⁷⁶⁷ Nolan-Haley, J., *op. cit.*, p. 733, 734.

⁷⁶⁸ Judicial Mediation Commission Report. 29 March 2019 d., p. 8. [interactive] [visited 2019 05 03]. <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf>>.).

⁷⁶⁹ The Eighth Mediation Audit. A Survey of Commercial Mediator Attitudes and Experience in the United Kingdom. [interactive] [visited 2019 05 10]. <https://www.cedr.com/docslib/The_Eighth_Mediation_Audit_2018.pdf>.

⁷⁷⁰ *Ibid.*

of the business dispute mediation. Therefore, today's understanding of what is mediation in business disputes, especially in the context of Lithuanian national law, is not sufficient. The particular subject matter of a dispute resolved via mediation and the disputing parties, which are the participants in legal business relations, allow the separation of mediation in business disputes from mediation in other specific areas. The object of such mediation process is the disputes between legal persons. However, there is currently no definition of business disputes in Lithuanian legal sources. It is clear from the trends of case law that, the concept of business disputes is and will continue to be used both in legal sources and practice⁷⁷¹. Unfortunately, the subjects practicing law do not elaborate on the content of the concept of business disputes, therefore it is not always clear what disputes fall under the category of business disputes. Therefore, the problem of the concept of business disputes is also significant in the context of the research.

Secondly, there was no study on business' attitudes towards mediation in Lithuania that would lead to some conclusions about business mediation, its conception, and prospects of application in Lithuania. Given the subject matter of the process of business dispute mediation and the opinion of the participants in legal business relations, it is appropriate to highlight some of the basic principles of business dispute mediation without which this process is inconceivable. These include the confidentiality of mediation, voluntarism, expedition, control of the dispute process and orientation to its resolution. As these are the general principles of mediation, the author of this dissertation has conducted an empirical study to elucidate the attitudes of business representatives to these general fundamentals of mediation and their importance in business mediation.

Given that the parties in business disputes in practice initiate mediation by following the mediation clause prefigured in the agreement, the dissertation focuses on examining the mediation agreement. Based on the research results presented in the foreign academic literature⁷⁷², the aim is to answer practical questions related to the legal significance of a settlement agreement. According to Ellen E. Deason⁷⁷³, the current regulation of recognition and enforcement of the agreement reached via mediation, based on contract law, is an issue that requires an effective international legal framework⁷⁷⁴. Yun Zhao⁷⁷⁵ agrees, stressing the need for search for optimal ways and means to facilitate the implementation of the settlement agreements on a national and international level⁷⁷⁶. The fact that the issue of imple-

⁷⁷¹ Judgment of the Chamber of Appeals of the Civil Cases Division of the Lithuanian Court of Appeal 23 March 2016 order in civil case no. 2A-113-464 / 2016; Judgment of the Chamber of Appeals of the Civil Cases Division of the Lithuanian Court of Appeal 29 June 2015 order in civil case no. e2-849-241 / 2015; Judge Chamber of Civil Cases Division of the Lithuanian Court of Appeal 20 October 2014 order in civil case no. 2A-1226/2014.

⁷⁷² Steele, B., L. Enforcing International Commercial Mediation Agreements as Arbitral Awards Under the New York Convention. *Ucla Law Review*. 2007, Vol. 54: (1385-1412), p. 1387; Deason, E., E. Enforcement of Settlement Agreements in International Commercial Mediation: a New Legal Framework? *Dispute Resolution Magazine*. 2015, Fall, p. 34. [interactive] [visited 2017 03 01]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/dispute_resolution_magazine/fall-2015/8_deason_enforcements_of_settlement.authcheckdam.pdf>.

⁷⁷³ Deason, E., E., *supra* note 15.

⁷⁷⁴ *Ibid.*, p. 34.

⁷⁷⁵ Zhao, Y. Revisiting the Issue of Enforceability of Mediation Agreements in Hong Kong. *China-EU Law Journal*. 2013, Vol. 1, Issue 3: 115–133.

⁷⁷⁶ *Ibid.*, p. 117.

mentation of the settlement agreement is relevant not only in legal theory but also in practice is evident after analyzing the results of the International Institute of Mediation's (IMI) empirical study⁷⁷⁷. The overwhelming majority of respondents (53%) noted that the issue of settlement agreement implementation was of particular importance to them⁷⁷⁸. Recognizing the value of mediation as a method of amicably settling disputes arising in the context of international commercial relations the United Nations General Assembly has recently adopted the United Nations Convention on International Settlement Agreements resulting from Mediation⁷⁷⁹, also known as the "Singapore Convention on Mediation" which applies to international settlement agreements resulting from mediation ("settlement agreement"). It establishes a harmonized legal framework for the right to invoke settlement agreements as well as for their enforcement.

In order to fully disclose the chosen research subject, it was decided to not only analyze the fundamental features of business dispute mediation and what disputes are regarded as business disputes but also to answer the question of why the Lithuanian legal system should make some room for a business dispute mediation. Analyzing the existing ways to settle business disputes in an amicable way in the Republic of Lithuania raises a question: do they include the pre-trial business dispute resolution procedures? Are pre-trial voluntary peaceful business dispute resolution processes to be considered a preliminary business dispute resolution? In this way, a new approach to ways (available in the Republic of Lithuania) of precedent business dispute resolution without court involvement, extrajudicial and judicial, is being formed. The researcher also seeks an answer to the question of whether mediation, according to the ways of business dispute resolution available in the Republic of Lithuania, their legal regulation and practical application, is an optimal and legal measure of a peaceful settlement.

In light of the aforementioned circumstances that substantiate the relevance of the topic, **a research problem** can be shaped - what are the features and peculiarities of mediation as a measure of business dispute resolution? As a secondary issue, these questions are raised: what are business disputes as an object in terms of the mediation process? Why is mediation necessary for the resolution of disputes between participants in legal business relations? What concept of business dispute mediation has been or is being formed in Lithuania?

The object of the scientific research. Taking into account the main research problem of the thesis, the dissertation's object of study is the mediation of business disputes and its peculiarities. Examples of business cases resolved in Lithuanian and foreign courts that reveal significant features of business mediation and other various aspects of applying civil

⁷⁷⁷ IMI 2016 International Mediation & ADR Survey Results. The 2016 Census of Conflict Management Stakeholders and Trends. <https://imimediation.org/private/downloads/rU11KF-oKnwPwHisL_IPYA/2015_Biennial_Census_Survey_Report_Results.pdf>. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 10 20].

⁷⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁷⁹ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018) (the „Singapore Convention on Mediation“) [interaktyvus] [visited 2019 09 09] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf>.

dispute mediation in practice are the source of this research and are used to substantiate or complement the statements.

The dissertation does not aim at carrying out a comparative analysis of alternative ways of business dispute resolution. Certain features of judicial conciliation, commercial arbitration, and litigation processes are defined in the thesis without the intention to criticize the aforementioned processes but in order to assess the optimality of mediation in the resolution of business disputes.

The purpose of the research – to reveal the theoretical basics of mediation - as a way of solving business disputes - and peculiarities of its application.

The objectives of the research:

1. To investigate the prerequisites for solving business disputes through mediation and to reveal the concept of business disputes as an object of business mediation alongside the types and peculiarities of such disputes.
2. To analyze the principles underlying the specificity of business dispute mediation and to determine the role of the participants in the business dispute mediation.
3. To investigate international business dispute mediation as well as business mediation in foreign countries and to examine the conceptions of the mediation agreement as a contractual basis of business dispute mediation and agreement over the heart of the dispute, their particular characteristics, and legal power over business parties and other legal persons.
4. To analyze the business dispute settlement system in the Republic of Lithuania and to find out about the attitudes of participants in legal business relations towards mediation, its application in business, and to propose the development concept of business dispute mediation in Lithuania.

The novelty and significance of the research

According to the researchers, mediation, as an alternative way to settle civil disputes, was addressed more than three decades ago⁷⁸⁰. Therefore, it is not a new or previously unexamined tool of dispute resolution. However, mediation in the context of business dispute resolution has so far been little researched. It is noteworthy that the results of research carried out by foreign academics, which would be fully focused on the chosen topic of the dissertation, are limited⁷⁸¹. So far, both national Lithuanian and foreign international academic research was focused on the scientific analysis of mediation and its legal regulation. Meanwhile, Lithuanian academic literature did not analyze mediation in business

⁷⁸⁰ Zumeta, Z. A Facilitative Mediators Responds. *Journal of Dispute Resolution*. 2000, Vol. 2000, Issue 2: 335-341.

⁷⁸¹ For example: Herbert, W., A. et. al. International Commercial Mediation. *The International Lawyer*. 2010, Vol. 45, Issue 1:(111-124); Abramson, H., I. Time to Try Mediation of International Commercial Disputes. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 1998, Vol. 4, Issue 2:(323-328); Johnson, L., M. The Key to Effective Mediation of Business Disputes. *Dispute Resolution Journal*. 2012, Vol. 66, Issue 4: 1-8; Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*. United Kingdom: Blackwell Publishing, 2008; Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*. United Kingdom: Bloomsbury, 2015.

disputes at all. There are only a few Lithuanian sources that deal with some of the issues related to business mediation⁷⁸². There is a lack of research in Lithuanian national law that would reveal the conception of business dispute mediation or substantiate the suitability of mediation in resolving business disputes.

The scholarly novelty of the topic is based on the fact that in this work the author thoroughly examined the peculiarities of mediation's process, as a method of solving business disputes, provided the theoretical analysis of the conception of business disputes, explored the legal system of settling such disputes in the Republic of Lithuania, presented her empirical research on peculiarities of mediation and its application in business and proposed the development concept of Lithuanian business dispute mediation. To the knowledge of the dissertation's author, no complex scientific research has been carried out so far in Lithuanian and foreign law, where the concept of business disputes would be analyzed by defining the objective and subjective features of such disputes, including the conception of parties to a business dispute, the problem of their representation, analyzing the conditions of applying mediation to business disputes and other peculiarities selected and legally foreseen in legal relations of business mediation. This research will be significant at a theoretical level because it fills in the gaps in the scientific literature. A study that makes suggestions to optimize the regulation of business mediation may also be of interest to the legislator. Finding solutions to practical work-related problematic situations at work will undoubtedly be beneficial on a practical level to both mediators and businesses. Given that one of the topics provided in the program of mediation qualification exam is related to the specifics of mediation in certain categories of civil disputes, the dissertation may be useful to individuals preparing for the mediation qualification exam. The dissertation, which analyzes issues of business mediation implementation and order, can be used in practice by mediation training services in Lithuania or other interested parties striving to develop instructions for effective business mediation execution for mediators. Finally, the results of the research analysis carried out by the author of this dissertation can be used in the pedagogical work as a source for university studies.

The statements to be defended:

Taking into account the relevance, novelty, and significance of the research problem, the following statements are formulated:

1. The specificity of mediation in business disputes is determined by the subject matter of the mediation process, which includes business disputes and legal features characteristic of the parties to a business dispute: both parties to the dispute are business entities with equal procedural rights.
2. In Lithuania, business dispute parties find the evaluative mediation style most acceptable.

⁷⁸² Some questions related with the research topic were presented in: Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements. *Social transformations in contemporary society (STICS): proceedings of an international scientific conference for young researchers*. 2016, 4(5-17); Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. P. 354-380.

3. Business dispute resolution can be divided into pre-litigation, extrajudicial and judicial. Such division includes not only the conceptions of traditional court and arbitration, alternative dispute resolution but also the conception of resolving business disputes before litigation, not through the court.
4. Business dispute mediation can be considered as an optimal means of peaceful dispute resolution when it matches (meets) the following conditions: first - it is operative and economical, second - it is conducted by a competent mediator who is well-acquainted with business specifics and third - it is directed to dispute resolution.

Structure of the research

Taking into account the requirements for the research work prepared by Lithuanian scholars, the object of the research, the goal, and objectives raised to reach the goal as well as the course of the research, the dissertation consists of an introduction, discussion, conclusion, suggestions for the legislator on legal mediation regulation, suggestions on the development of business dispute mediation, thesis appendixes and bibliography, and Lithuanian and English summaries.

The introductory chapter frames the research problem, aim and objective. The relevance and novelty of the work and practical significance of the results are discussed. Ways and means of acquiring and assessing knowledge are indicated.

The first chapter, “The Concept of Business Dispute Mediation and its legal development”, deals with the concept of business mediation and its meaning. The premises of applying mediation in business dispute resolution and an issue of suitability of business disputes to be solved by mediation are examined. The categories of disputes related to legal business relations existing in the Republic of Lithuania are highlighted, the characteristics of business disputes are identified and a definition of business disputes is provided and the nature and order of exercising business mediation are analyzed.

Chapter Two, “Principles of Business Dispute Mediation and the Role of its Participants”, addresses the principles of confidentiality and independence inherent in legal business relations and business mediation. Independence, which, in business firstly manifests itself in acting on your own behalf and at your own risk⁷⁸³, in business mediation is expressed by parties controlling the dispute resolution process and being responsible for the outcome of the dispute. The content of business mediation confidentiality, the significance of commercial secret and the legal consequences of failure to observe confidentiality are examined. The procedural meaning of the participants in the mediation process and their role in business dispute mediation is analyzed. When looking for the answer to the question of what kind of mediation style is characteristic in solving business disputes, mediation styles are examined as constitutive elements of scientific research. Analyzing the conceptions of problem-solving and transformative mediation style through the lens of business dispute mediation, the research seeks to answer the question of what role of a mediator is

⁷⁸³ Budreckienė, V. *Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2016. P. 33.

more in line with the principles of business dispute mediation. In this way, the problems of mediation styles are investigated in the dissertation by comparing and mutually criticizing competing doctrines of problem-solving and transformative mediation. Finally, on the basis of the analysis and empirical research carried out by the author of the dissertation, conclusions about the mediation style most acceptable to Lithuanian businessmen are formulated.

The third section, “Features of Business Dispute Mediation” analyzes both: the conception of a mediation clause and *ad hoc* mediation agreement. The legal consequences of the mediation agreement and the problems of implementing the settlement agreement are distinguished and analyzed. The substantive criteria for the content of mediation clauses that may be relevant to the proper achievement of the objectives of the mediation agreement are investigated. This also determines the practical relevance of the study - only by examining the above questions can we find effective measures and properly apply them in practice. The peculiarities of mediation in when a different category dispute is being resolved, business mediation in other countries and the mediation in the resolution of international commercial disputes are discussed.

The fourth chapter “The Current Situation of Business Mediation and its Place in the System of Business Dispute Resolution in the Republic of Lithuania” examines the current situation of business mediation and its place in the system of business dispute resolution in Lithuania. Legal proceedings of business disputes are analyzed and the issue of extrajudicial settlement of business disputes is investigated. Legal proceedings of business disputes are distinguished and investigated: judicial conciliation and judicial mediation procedure. The issue of extrajudicial business dispute resolution is also being investigated. Extrajudicial resolution of business disputes is analyzed following the order of precedent out-of-court resolution of business disputes and in the context of private business dispute mediation. The results of quantitative research on the peculiarities of mediation carried out by the author of the dissertation and its application in business are presented. The development concept of business dispute mediation proposed by the author of the dissertation is presented.

The dissertation ends with conclusions made during the research and suggestions on the improvement of legal regulation of business dispute mediation and the concept of an optimal model of the business dispute mediation and its practical implementation in Lithuania.

The methodology of the research

According to professor Alfonsas Vaišvila, one of the structural elements of every scientific theory is always methodology - the ways and means of acquiring and evaluating objective knowledge⁷⁸⁴. In Lithuanian research, it is necessary to indicate what means the researcher used to gain knowledge about his/her research object. Taking into account the specifics of the research question, qualitative methods were chosen as the research strategy, which helped to obtain comprehensive information about the research object and new

⁷⁸⁴ Vaišvila, A. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 32.

ideas emerged during the process of contemplation⁷⁸⁵. When using the qualitative methods, the data was collected and analyzed at the same time in order to obtain data on the under-explored object and to formulate the current conception of business dispute mediation and its prospects for further development.

One of the most commonly used methods in scientific work, which was also used in this dissertation, is the method of systemic analysis. The choice of this method was determined by the fact that one of the tasks of the research is to analyze the existing system of business dispute resolution in Lithuania and - based on the analysis - to answer the question of why it should include business dispute mediation. Scholarly jurisprudence and scholars' views on different issues were analyzed with the help of another significant comparative method widely used in legal studies. The comparative method was used to examine the definition of business dispute mediation and the implementation of the settlement agreement reached via mediation. The aim of the comparative analysis was to identify the main features of the Lithuanian legal regulation, comparing it with the legal regulation of the European Union, the one embedded in international legal acts and one existing in certain separate foreign states.

Another element of this study is the historical approach used to review the evolution of mediation in business disputes as well as to uncover the preconditions for the legal regulation of judicial mediation. Method of alternatives was used to investigate the issues of mediation styles, comparing and mutually criticizing the competing doctrines of problem-solving and transformative mediation.

The results obtained in the form of the analyzed text were processed using the generalization method. The method was used analytically not only to summarize the individual issues analyzed in the dissertation part but also to formulate conclusions. After summarizing the sources of academic literature and different scholarly opinions, legal regulation of mediation in business disputes and cases of practical application, and based on the conclusions made on the basis of the research, proposals were made.

In addition to the aforementioned theoretical methods, an empirical method of analyzing legal documents was used. This method was applied to analyze the legal acts and documents of the European Union, international normative acts of the Republic of Lithuania, national and foreign legal cases and their court rulings, various sources of literature, including but not limited to scientific articles, doctoral dissertations, monographs, and other scientific works.

Quantitative research on business mediation in Lithuania was also carried out. The doctoral thesis' survey was taken by 191 business representatives from the 2017 list of TOP 1000 Lithuanian companies⁷⁸⁶. In terms of the respondents' gender, men accounted for 52,0 % (N=99) and women made up 48 % (N=92). The largest part of the research sample consisted of persons aged 30-40 years (64,0 %, N=122) and the smallest - up to 30 years

⁷⁸⁵ Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 369.

⁷⁸⁶ The largest Lithuanian companies based on their 2017 sales revenue. *Verslo žinios*, 2018. [interactive] [visited 2018-07-15]. <<https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/07/09/10-didziausiu-lietuvos-bendroviu-pagal-2017-m-pajamas>>.

(N=15). Respondents whose ages ranged from 40 to 50 years made up 12 % (N=22) and the ones who were from 60 to 70 years old made up 16 % (N=30). In terms of their position, most respondents hold a directorial position in their company (32 %, N=61), while 24% hold senior management positions (N = 45). It is noteworthy that 16% of respondents indicated that they are practicing law (N = 30). The lowest number of respondents indicated the position of specialist and manager (4%, N = 8), 8% of the respondents indicated the position of director (N = 15) and other positions (N = 15). In terms of practical experience, the majority of respondents had work experience between 10 and 20 years (56%, N = 107) and then business experience between 5 and 10 years (32%, N = 61). The survey found that the lowest portion of respondents were those with more than 30 years of work experience (12%, N = 22).

The overview of the research

So far in Lithuania, the concept of business disputes and their resolution through mediation have not been studied at the dissertation level. Therefore, this dissertation is the first such study to fully analyze business dispute mediation both from a theoretical point of view, analyzing the peculiarities of business dispute mediation, and the mediation agreement as a basis for legal business mediation application, as well as Lithuania-specific business dispute resolution system which includes extrajudicial and judicial resolutions of such disputes, and on a practical level - through a quantitative analysis about business mediation in Lithuania, which includes interviews with the largest Lithuanian companies based on their 2017 sales revenue. Taking into account the research object and seeking to analyze it in a complex way, this dissertation is based on scientific literature presenting the results of Lithuanian and foreign research. Firstly - the results related to the conception of business disputes and secondly, the results related to separate issues of mediation application in the context of business.

After analyzing the academic sources related to the conception of business disputes, it can be stated that not much attention was paid to the topic of business disputes in the studies of Lithuanian law. In order to reveal the conception of business disputes, to formulate a possible definition of this concept and to distinguish the criteria that form its content, it was first decided to examine those scientific works, which describe features characteristic of business, as an activity, including peculiarities of commercial legal relations. It also looked at the separate concepts of “business”, “dispute”, “commercial dispute” and their meaning. The basics of commercial law, the features of subjects of commercial legal relations and commercial-economic activity are found in the works of Romualdas Stanislovaitis⁷⁸⁷ and Juozas Šatas⁷⁸⁸. Virginijus Bitė⁷⁸⁹ work is significant in that it deals with the legal conception

⁷⁸⁷ Stanislovaitis, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 26-27.

⁷⁸⁸ Šatas, J. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas: Technologija, 1998.

⁷⁸⁹ Bitė, V. Akcijų pirkimo-pardavimo pripažinimas verslo perleidimu: diagnostavimo kriterijai ir reikšmė akcijų pardavėjo atsakomybei. *Jurisprudencija*. 2010, 2(120): 357-378; Bitė, V. Uždarosios bendrovės akcijų pardavimas, kaip verslo perleidimo būdas. *Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.

of business and its essential features. One of the most recent academic sources dealing with the peculiarities and features of commercial law is Viktorija Budreckienė⁷⁹⁰ dissertation. She analyzed the abovementioned issues in the context of commercial contractual relations; therefore, she did not explore the conception of business disputes. Giedrė Lastauskienė⁷⁹¹ singled out the concept of economic disputes and described them as disputes related to free economic activity and profit-making, the resolution of which requires business knowledge, insight into how its accounting is organized and another economic knowledge⁷⁹². Also relevant is one of the most recent publications on commercial arbitration - Commentary on Commercial Arbitration of the Republic of Lithuania⁷⁹³, the provisions of Lithuanian commercial arbitration's law consolidating the definition of commercial disputes and civil code⁷⁹⁴ norms regulating certain features of business law's subjects. Agnė Tvaronavičienė⁷⁹⁵ work and the information it features about the qualifying criteria of the legal relationship should be mentioned as well. Their analysis helped the author of this dissertation to formulate the criteria of the dispute's congruence with the essential features of business disputes. However, it should be noted that the literature cited above only analyzed some issues related to the conception of business disputes.

There are a number of publications in Lithuanian legal literature specifically devoted to the analysis of mediation as an alternative method for dispute resolution. The monograph of Natalija Kaminskienė⁷⁹⁶ explores mediation as extrajudicial and judicial procedures also distinguishing the main features of alternative civil dispute resolution, which in the most general sense do not differ from the principles that are characteristic of the business dispute mediation process. Other work by this researcher and co-authors⁷⁹⁷ investigates individual issues relevant to the research, related to the representation of parties in the mediation process and the application of mediation in specific areas. The investigation of the legal means of solving business disputes was based on the latest academic work of Ieva Saudargaitė⁷⁹⁸, who analyzed the aspects of judicial mediation in civil disputes. Vigita Vėbraitė⁷⁹⁹ academic

⁷⁹⁰ Budreckienė, V. *supra* note 29.

⁷⁹¹ Lastauskienė, G. Ekonominiai argumentai teisėje: jų vieta ir ribos. *Teisė*. 2013, 89: 20-36.

⁷⁹² *Ibid.*, p. 20.

⁷⁹³ Mikelėnas, V., Nekrošius, V., Zemlytė, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016.

⁷⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, 74-2262.

⁷⁹⁵ Tvaronavičienė, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.

⁷⁹⁶ Kaminskienė N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Monografija. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011; Kaminskienė, N. *et al. Mediacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

⁷⁹⁷ Kaminskienė, N., Tvaronavičienė, A., Čiuladienė, G. Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas. *Socialinių mokslų studijos*. 2016, 8(1): 44-62.

⁷⁹⁸ Saudargaitė, I. *Judicial Mediation in Civil Disputes in Lithuania*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2015.

⁷⁹⁹ Vėbraitė, V. Šalių sutaukimas kaip civilinio proceso tikslo ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, 69: (106-116); Vėbraitė, V. Šalių sutaukimas civiliam procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2009.

works on the topic of litigant reconciliation were also reviewed. Feliksas Petrauskas⁸⁰⁰ works focuses more on a specific type disputes - consumer and businessmen disputes and alternative forms of their litigation involving mediation. A. Tvaronavičienė ir Egidijus Langys⁸⁰¹ publication investigates the use of mediation in another specific dispute category related to legal business relations between health care institutions and patients.

Jolanta Sondaitė⁸⁰² performed a comparative analysis of mediation styles and Rimantas Simaitis⁸⁰³ publication reviewed tendencies of legal regulation in privately mediated disputes in Lithuania. The latter publications are not new, they have been used in previous works of Lithuanian authors on the topic of mediation, therefore they are not analyzed in detail in this research.

Interestingly, the only source of literature where other authors deal with business mediation in a small and fragmented way is the teaching aid⁸⁰⁴. Academic articles about business mediation written by the author of the dissertation both in Lithuanian⁸⁰⁵ and English⁸⁰⁶ should also be mentioned.

Certain issues, such as the competence of the mediator and the principle of voluntarism, were analyzed in Gerda Štaraitė-Barsulienė⁸⁰⁷ dissertation, which is one of the most recent academic works on mediation. In her thesis, G. Štaraitė-Barsulienė also provides a fragmentary overview of the mediation clause. Gitana Kavaliauskienė⁸⁰⁸ dissertation investigates the significance of the pre-trial extrajudicial settlement procedure established by law for that category of cases, which was important for the author of the dissertation in analyzing the issue of pre-court settlement of business disputes.

The study also draws on foreign literature and legal scholars' work on various aspects of mediation in civil and commercial disputes. David Richbell⁸⁰⁹ has focused on the aspects of commercial and construction dispute mediation. Laurence M. Johnson⁸¹⁰ addressed the conditions for effective mediation in business disputes and William A. Herbert's⁸¹¹ focus

⁸⁰⁰ Petrauskas, F. Alternatyvios vartotojų ir verslininkų ginčų bei konfliktų teisinio nagrinėjimo formos ir jų charakteristika. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122): 295-318; Petrauskas, F. *Alternatyvus ginčų susijusių su vartotojų teisių apsauga sprendimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2014; Petrauskas, F. *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos*. Monografija. Registrų centras: Vilnius, 2015.

⁸⁰¹ Langys, E., Tvaronavičienė, A. Mediacijos taikymas ginčiuose tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų. *Jurisprudencija*. 2016, 23(1): 108–125.

⁸⁰² Sondaitė, J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė. *Socialinis darbas*. 2004, 3(2): 114–118.

⁸⁰³ Simaitis, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*. 2007, 2(64).

⁸⁰⁴ Langys, E. Verslo ginčų mediacija. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) *op. cit.*, p. 354-380.

⁸⁰⁵ Atutiene, E. Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose. *Jurisprudencija*. 2018, 1:279-299.

⁸⁰⁶ Atutiene, E. Business Dispute Mediation Agreements, *supra* note 27.

⁸⁰⁷ Štaraitė-Barsulienė, G. *Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2018.

⁸⁰⁸ Kavaliauskienė, G. *Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius, 2010.

⁸⁰⁹ Richbell, D. *Mediation of Construction Disputes*; Richbell, D., et. Special Contributors. *How to Master Commercial Mediation: an Essential Three-Part Manual for Business Mediators*, *supra* note 26.

⁸¹⁰ Johnson, L., M., *supra* note 26.

⁸¹¹ Herbert, W. A., et. al. *supra* note 26.

lies in international commercial mediation. Thomas J. Stipanowich⁸¹² examined why business needs mediation, and in his academic works also noted that business entities use mediation more often than other forms of alternative dispute resolution to resolve disputes arising from legal business relations⁸¹³. Manon Schonewille ir Fred Schonewille⁸¹⁴ conducted a complex analysis based on which they collected and summarized the legal regulation and case-law of mediation existing in 60 countries and regions of the world. Kim Taylor⁸¹⁵ has analyzed some of the business disputes she has encountered in her practice as a mediator and the most common issues that arise in resolving them. This author singled out the term “provocation” while stating that, although “provocation” can occur in any mediation process, it is more common in business disputes, where the parties are likely to associate the possible outcome of mediation with objective goals⁸¹⁶.

When exploring the reasons behind the infrequent application of mediation, the author used Carrie Menkel-Meadow’s⁸¹⁷ publication and Stacie Strong’s⁸¹⁸ empirical assessment of commercial mediation, which she carried out and summarized. Klaus Peter Berger⁸¹⁹, Sai On Cheung, and Kenneth T. W. Yiu⁸²⁰ indicated the main sources from which business disputes emerge. Fu Junwei⁸²¹, T. Noble Foster, and Selden Prentice⁸²² have identified some fundamental principles of the mediation process in their works. Studies conducted by Brette L. Steele⁸²³, Yun Zhao⁸²⁴, and Ellen E. Deason⁸²⁵ analyzed relevant issues of implementing the mediation settlement agreement. The research of Kenneth Kressel⁸²⁶, Robert

⁸¹² Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. *Pepperdine University Legal Studies Research Paper*. 2004, p. 11. [interactive] [visited 2017 11 20]<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2423097>.

⁸¹³ Stipanowich, T., J. The International Evolution of Mediation: a Call for Dialogue and Deliberation. *Victoria University of Wellington Law Review*. 2015, Vol. 46, Issue 4: 1191-1244, p. 1194, 1195.

⁸¹⁴ Schonewille, M., Schonewille, F. *The Variegated Landscape of Mediation: a Comparative Study of Mediation Regulation and Practices in Europe and the World*. Eleven International Publishing: The Netherlands, 2014.

⁸¹⁵ Taylor, K. When BATNA Equals the Unthinkable: Business Mediations and Provocation. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, 28(3): 549-556.

⁸¹⁶ *Ibid.*, p. 550-551.

⁸¹⁷ Menkel-Meadow, C. The Case for Mediation: the Things That Mediators Should be Learning and Doing. *Arbitration: International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*. 2016, Vol. 82, No. 1: 22-33, p. 27, 28.

⁸¹⁸ Strong, S., I. Realizing Rationality: An Empirical Assessment of International Commercial Mediation. *Washington and Lee Law Review*. 2016, 2016-07: 1-71, p. 7.

⁸¹⁹ Berger, K., P. *Private Dispute Resolution in International Business. Negotiation, Mediation, Arbitration*. Kluwer Law International, 2006.

⁸²⁰ Cheung, S., O., Yiu, K., T., W. A Study of Construction Mediator Tactics—Part I: Taxonomies of Dispute Sources, Mediator Tactics and Mediation Outcomes. *Elsiever: Building and Environment*. 2007, 42:752-761.

⁸²¹ Junwei, F. Freedom of Contract in the EU and China. *Journal of International Commercial Law & Technology*. 2013, Vol. 8 Issue 4:(274-280), p. 274.

⁸²² Foster, T., N., Prentice, S. The Promise of Confidentiality in Mediation: Practitioners’ Perceptions. *Journal of Dispute Resolution*. Vol. 2009(1), 2009: 163-174, p. 164.

⁸²³ Steele, B., L., *supra* note 15.

⁸²⁴ Zhao, Y., *supra* note 21.

⁸²⁵ Deason, E., E., *supra* note 15.

⁸²⁶ Kressel, K. How Do Mediators Decide What to Do: Implicit Schemas of Practice and Mediator Decisionmaking. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. Vol. 28(3), 2013: 709-736, p. 721.

A. Baruch Bush, and Joseph P. Folger⁸²⁷, Robert J. Condlin⁸²⁸, and David A. Hoffman⁸²⁹ is relevant in terms of mediation style and mediator's role in the mediation process of business disputes. The issues pertinent to the mediation agreement were addressed in the works of Gary Poon⁸³⁰, Jennifer M. Ralph⁸³¹, Harold I. Abramson⁸³². The peculiarities, practical guidelines and prospects of international business dispute resolution were analyzed by T. Stipanowich, Véronique Fraser⁸³³.

According to the foreign literature review, it is clear that business mediation is not a new and completely unstudied topic. However, the first complex works exclusively on the topic of business mediation are relatively new. It is also interesting that the works of many foreign authors do not offer an explanation of the conception of business mediation; they do not distinguish between the types of business disputes and, in many cases, do not identify specific features of business mediation. There is a tendency to focus more on the individual aspects of commercial mediation, which include the general features of mediation and the current issues of implementing mediation agreements. Looking at the Lithuanian academic literature, it is clear that the mediation of business disputes has not been comprehensively addressed at the academic level.

It is worth noting that during this research, it was decided to limit it by analyzing the legal norms of the Republic of Lithuania in the context of European Union legal acts and soft law and other documents prepared by International law institutions. This choice is based on several legal conditions. Firstly, some of the provisions of the legal acts adopted by the institutions of the European Union have been transferred into Lithuanian law or they are characteristic of direct application. Secondly, commercial mediation is also a matter of regulation by private international law. UNCITRAL adopted UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, 2018 (amending the UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation, 2002)⁸³⁴ (thereinafter, UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation) which regulates mediation in international commercial disputes,

⁸²⁷ Baruch Bush, R., A, Folger, J., P. *The Promise of Mediation – the Transformative Approach to Conflict*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005.

⁸²⁸ Condlin, J., R. The Curious Case of Transformative Dispute Resolution: an Unfortunate Marriage of Intransigence, Exclusivity, and Hype. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol. 14(3), 2013: 621-682.

⁸²⁹ Hoffman, D., A. Confessions of a Problem-Solving Mediator. *Society of Professionals in Dispute Resolution News*. Vol. 23(3), 1999: 1-4. p. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 05 25] <<https://blc.law/wp-content/uploads/2016/12/2005-07-problem-solving-mediator-branchmainlanguagedefault-1.pdf>>.

⁸³⁰ Poon, G., P. *The Corporate Counsel's Guide to Mediation*. 2010. USA: ABA Publishing, P 16.

⁸³¹ Ralph, J., M. Unconscionable Mediation Clauses: Garrett v. Hooters-Toledo. *Harvard Negotiation Law Review*. 2005, Vol. 10:(383-400), p. 395.

⁸³² Abramson, H., I., *supra* note 26, p. 325.

⁸³³ Stipanowich, T., J., Fraser, V. The International Task Force on Mixed Mode Dispute Resolution: Exploring the Interplay Between Mediation, Evaluation and Arbitration in Commercial Cases. *Fordham International Law Journal*. 2017, Vol. 40, Issue 3: 839-886.

⁸³⁴ UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, 2018 (amending the UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation, 2002) [interactive] [visited 2019 09 10] <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/annex_ii.pdf>.

the implementation of its procedures and the closing cases, the procedure of appointing mediators, fundamental principles, requirements for reliance on settlement agreements, grounds for refusing to grant relief and other aspects of commercial mediation.

In the dissertation's introduction, it is appropriate to discuss the legal norms and jurisprudence of the foreign legal systems that were chosen to be followed in the research process as well as the reasons for this choice. It is obvious that it is not possible to analyze the legal regulation and case law - in the field of business mediation of all the countries. It is presumed that a researcher, based on subjective criteria such as access to information, the language of the sources and, as G. Štaraitė-Barsulienė points out, by avoiding the linguistic barriers⁸³⁵, has the right to choose the specific countries' examples to supplement her research. In terms of this study, it was decided to select several countries with different legal traditions. Given the history of business mediation that began in the US⁸³⁶, the fact that the US has a long tradition of business mediation and the author's identity (she carried out her research at Harvard University's Negotiation Institute) the research is mostly based on the US example. In the US state and federal courts, legal entities use mediation to resolve almost all disputes and refer only certain categories of disputes to arbitration. Based on the results of the summarized data analysis of the US dispute resolution practices published in T. Stipanowich's, J. Ryan Lamare's⁸³⁷ scientific article, it is observable that business parties first try to resolve their dispute through mediation⁸³⁸. In another country with a common law tradition - the United Kingdom - mediation can be identified as a primary means of resolving business disputes, therefore, the examples of England and Wales are also relevant in this study⁸³⁹.

In countries with a civil law tradition, the promotion of mediation has only started recently⁸⁴⁰, therefore, the author had chosen to include those countries with a tradition of civil law that take the lead in the number of mediations conducted in European countries each year. According to the study carried out by the European Parliament's General Directorate of Internal Policies⁸⁴¹ in the light of the Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters⁸⁴² (thereinafter, Mediation directive) application, the most mediations took place in Italy, the Netherlands and Germany. These countries were also selected in view of the fact that they have different trends in the development of mediation.

⁸³⁵ Štaraitė-Barsulienė, G. *supra* note 56, p. 10.

⁸³⁶ Goldberg, S., B. The Dynamic of Mediation: is Creative Genius the Key to Successful Mediation? *Conference on Mediation - Geneva, March 29, 1996*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 1996, p. 11.

⁸³⁷ Stipanowich, T., J., Lamare, R., J. Living with ADR: Evolving Perceptions and Use of Mediation, Arbitration and Conflict Management in Fortune 1000 Corporations. *Harvard Negotiation Law Review*. 2014, Vol. 19:1, (1-68).

⁸³⁸ *Ibid.*, p. 34.

⁸³⁹ Hopt, K., J., Steffek, F. *Mediation: Principles And Regulation In Comparative Perspective*. Oxford University Press: United Kingdom, 2013. P. 367, 368; Clark, B. *Lawyers and Mediation*. eBook: Springer, 2012. P. 9, 10.

⁸⁴⁰ Nolan-Haley, J., Mediation: the Best and the Worst of Times, *supra* note 3, p. 733.

⁸⁴¹ „Rebooting“ the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU (Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. *supra* note 1.

⁸⁴² The Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, 21 May 2008.

In order to substantiate and supplement the statements of the dissertation and to investigate the business mediation models of other countries, the study also draws on fragmentary examples from other countries. The scholar uses foreign academic literature based on linguistic accessibility.

CONCLUSIONS

1. It is appropriate to interpret the notion of business disputes in the context of private law in accordance with the following criteria modeling the content of business disputes: (i) the subjective constitution of the dispute is business entities; (ii) the object of the dispute is disagreement over the implementation of rights and obligations set in the general civil and commercial law and commercial transactions; (iii) the specificity of the legal relationship from which the dispute originates - the dispute originating from a relationship governed by private law; (iv) the method of regulating the legal relationship giving rise to the dispute is the dispositive method; the defense mechanisms of infringed subjective rights are the means of judicial nature or conciliatory dispute resolution; (vi) the specificity of infringed subjective rights' defense in court: the dispute is settled in the court of general jurisdiction in accordance with the rules of civil procedures.
2. Investigating the views of participants in legal business relations on the use of mediation, it was determined that business mediation is relevant as an expeditious means of resolving disputes at the earliest possible stage before any complex legal dispute has arisen and also the duration of dispute resolution via mediation is shorter compared to a court or arbitration processes.
3. Confidentiality in business mediation, unlike other mediation processes, is very broad in content: before, during and after the mediation process. During business mediation, the parties to the dispute may disclose highly sensitive information and/or trade secrets. The obligation of parties to a business dispute not to disclose or use confidential information for their own benefit unlawfully exists whether or not a mediation agreement is in place. Noncompliance with confidentiality has negative legal consequences for subjects who are prohibited from disclosing information: civil liability or legal action against the person who has breached the obligation of confidentiality.
4. The principle of voluntarism determines that a mediation agreement can be considered as the main and fundamental form of initiating mediation in business disputes. Analysis of the case-law has shown that a party having the autonomy to decide not to apply mediation in the resolution of a business dispute may be obliged by a court to enforce court-imposed procedural sanctions. The obligation to inform the parties to the dispute of the legal consequences of a mediation refusal to settle a business dispute must be delegated to the mediator. The legal basis for such an obligation could be: a written statement of the party not to accept mediation and a written statement by the party to withdraw from mediation.
5. The results of the quantitative research carried out by the author of the disserta-

tion showed that it is important for the participants of legal business relations that the mediator of the business dispute should be an expert in the subject of business dispute or have good knowledge of the mediation process. As an expert in business mediation, the mediator has a duty to ascertain whether the purpose of the mediation process is the same between the mediator and the parties to the business dispute and whether the use of particular mediation style doesn't infringe on the interests of the parties related to the outcome of the business dispute resolution.

- 5.1. The vast majority of the parties to a business dispute give priority to mediators who apply the evaluative style. Given that (i) the procedural object of business mediation is business disputes, (ii) the fact that business mediation is focused on dispute resolution, which is more acceptable to parties to a business dispute than directing the process to the transformation of relations and (iii) that according to parties to a business dispute, mediators who apply the most appropriate evaluative mediation style in business disputes are the most fitting, it follows that this type of mediation process calls for facilitative and (or) evaluative styles.
- 5.2. Applying the evaluative and (or) facilitative mediation style in business dispute resolution, the change in the relationship between the parties to a business dispute is perceived not as an aim of the process but as a by-product of some (but not all) business mediation processes.
6. In business mediation, the parties to a dispute shall not be subdivided into legal entities, one of which has a claim and the other an obligation to defend itself against the claims. The parties to the business mediation dispute are business entities without power imbalances; they both have specific knowledge and experience and their procedural rights are equal. Parties to a business dispute are well aware of the *pacta sunt servanda* and the universal principles of a good faith which are recognized in both commercial law and business mediation. In this way, the business mediation process provides the parties with the right prerequisites for trying to resolve the dispute independently while maintaining the nature of continuity, cooperation, considering economic aspects and following the universal principles of commercial law.
7. The role of the legal representatives (lawyers) of the parties to a business dispute is important in the mediation process not only in terms of ensuring that the client's rights and legitimate interests are not violated but also to be able to more effectively conduct the business dispute resolution process. Representatives of parties to a business dispute, by ensuring that the parties to the dispute exercise their rights in a manner that does not infringe on the rights of others, and the prohibitions imposed by mandatory rules of law, contribute to the proper implementation of the principle of mediation dispositionality. Lawyers can also contribute to properly identify the participants in the business mediation process, to prepare settlement agreement projects and to assess the legal significance of the settlement agreement reached during the mediation process for the rights and obligations of interested third parties.
8. The mediation agreement between the parties to a business dispute as well as the signed settlement agreement creates legal consequences.

- 8.1. The mediation agreement between legal persons must be made without infringing on the competence of the governing bodies of the legal person. In order for legal persons to be eligible parties to a mediation agreement in terms of legal capacity, the consent of its certain governing bodies may be required. An important consideration in deciding whether consent is required is the number of business disputes that result in the mediation agreement.
 - 8.1.1. The contractual expression of the will of the parties regarding the manner in which their business disputes are resolved affects the jurisdiction of the national courts over a number of significant rules of conduct, formally defined in Lithuanian national and international law. Firstly, in the case of an agreement between the parties to a business dispute, priority must be given to a contractual dispute resolution mechanism. Secondly, a legally made and valid contract has the power of law over its parties. Thirdly, each contract in effect is binding on its parties and must be implemented in good faith by the parties.
 - 8.1.2. By imposing an obligation on the parties to a business dispute, which have entered into a mediation agreement, to first try to resolve the dispute by means of an agreed method, the criterion of conditional inadmissibility of solving the dispute in court is embedded. When parties to a business dispute, whose rights and obligations on the method of dispute resolution are defined by valid mediation agreement they made apply to the Lithuanian courts, the courts have both the right to refuse or take on the case or leave it unexamined as well as an obligation to refer the parties to a business dispute to exercise the agreement.
 - 8.1.3. Given that the waiver of mediation by one of the parties to a business dispute renders the mediation agreement inapplicable and constitutes a ground for non-commencement of mediation, the national courts' right to refuse or leave the case may be exercised if (1) the parties have made an agreement to resolve a business dispute via mediation and (2) if one of the parties to such agreement requires compliance with the mediation agreement.
- 8.2. The implementation of the settlement agreement reached via mediation is not sufficiently enforced.
 - 8.2.1. An analysis of Lithuania's national law suggests that the mediation agreement on the nature of the dispute is conducted exclusively by the parties in good faith.
 - 8.2.2. The possibility of enforcing the agreement reached via mediation would encourage the business to use mediation.
9. The essential features distinguishing business mediation in Lithuanian national law and other European countries are the procedure for the recognition and enforcement of the mediation settlement agreement and the legal consequences for the parties to the dispute, national courts, and other interested legal entities created by mediation agreement and agreement over the nature of the dispute. International commercial

dispute resolution is characterized by a variety of commercial dispute resolution “mixed mode scenarios” in which mediators use mixed techniques during the dispute resolution processes (including but not limited to: using some form of nonbinding evaluation as a means of encouraging settlement, “setting the stage” for a tailored dispute resolution process, “switching hats” by shifting from the role of mediator to that of adjudicator).

10. For certain business related disputes, Lithuanian law designates a necessary condition for a dispute to be first settled out of court before filing a lawsuit to court. Such business dispute resolution should not be equated with an extrajudicial dispute resolution which are autonomous and consensual but should be understood as an additional mandatory way of implementing their infringed rights and interests.
11. Business mediation in the Republic of Lithuania can be understood as a voluntary way of resolving business disputes, which is initiated on an *ad hoc* or mediation clause basis and deals with disputes over civil and commercial legal relations between business entities and which is implemented following the mediation-specific and generally accepted commercial law principles. Business mediation features include discussion of commercial relationships, expediency, cost-effectiveness, and delegated control of the dispute resolution process for parties capable of properly looking after their interests. The business mediation process is based on the participation of representatives of business entities acting under the authority of a legal person, lawyers and a mediator, who is knowledgeable in the specifics of the business, or a mediator - an expert in the mediation process.
12. The disadvantages of business mediation are: (i) the fulfillment of a contractual obligation to mediate a business dispute; (ii) disclosing the interests to another party as a negative factor in the event of unsuccessful mediation; (iii) the implementation of a mediation agreement on the nature of a business dispute, where the agreement is executed exclusively in good faith of the parties. Business mediation can be ineffective when there is: (i) a party’s unwillingness to compromise, its inability to respond to rational arguments; (ii) severe power imbalances between the parties to the dispute; (iii) multilateral business dispute.

PROPOSALS TO THE LEGISLATOR ON THE LEGAL REGULATION OF BUSINESS MEDIATION

Based on the results of the research, suggestions are made on the existing Lithuanian legal norms, which may be significant in improving the legal regulation of business mediation.

1. Business dispute mediation in the Republic of Lithuania is voluntary to date and is only available in cases where the parties to the business dispute express their consent to attempt to resolve the disagreement in good faith. Such legal regulation is not fully in line with the will of business entities, according to which disputes regarding small amounts of money should firstly and compulsorily be resolved through mediation. It

is proposed that the legislator should establish compulsory mediation in disputes between legal persons concerning small amounts of money at the statutory level, which are dealt with according to the procedure established by the Code of Civil Procedure and to lay out the Article 20 of the Lithuanian law on mediation as follows:

“Article 20. Cases of Compulsory Mediation

Compulsory mediation applies to the following disputes:

1. family disputes, which are resolved by dispute proceeding according to the order established by the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania;
 2. **disputes between legal persons regarding small amounts of money examined by following the order established by the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania;**
 3. in other cases, determined by law.”
2. Article 12 (3) of the Law on Mediation of the Republic of Lithuania establishes the right of the trial judge to offer judicial mediation and, with the consent of the parties, to adjourn the trial. The article regulating the mediation agreement proposes to abolish this rule and to add a statutory provision imposing an obligation on the court or arbitrator to direct the parties to fulfill their contractual obligation over the method of dispute resolution when they have applied to court or arbitration due to the dispute which should be dealt by mediation agreement and to lay out the Article 12 of the Lithuanian law on mediation as follows:

“Article 12. Agreement on mediation

1. The mediation will be applied under the written agreement of both parties to the dispute. The parties to the dispute may agree on mediation, both in the case of arising dispute and in advance, before its emergence. It can be agreed to apply mediation only to deal with a dispute, which, by law, permits the parties to the dispute to enter into a settlement agreement.
 2. Parties to the dispute which have agreed to mediate the dispute should try to resolve it in an aforementioned manner before going to court or arbitration. If the mediation agreement sets a time limit for the mediation, the party to the dispute may apply to a court or arbitration only at maturity. When the mediation deadline is not fixed in the mediation agreement, the party to the dispute may apply to the court or arbitration fifteen working days after having given written notice to the other party to the dispute to settle the dispute through mediation. A party to a dispute may apply to the court breaching the set terms if mediation ends in accordance with Article 19 of this Law.
 3. **The court or arbitration, having received a complaint regarding the dispute which is the subject of a mediation agreement between the parties, has the obligation to direct the parties to the dispute in the first place to perform their contractual obligation to settle the dispute.”**
3. In view of the issue of implementing the agreement on the nature of the business disputes and the results of an empirical study carried out by the author of the dissertation - that the enforcement of an agreement reached via mediation would encourage a business to use mediation - **the ratification of the Singapore Convention on**

Mediation adopted on December 20, 2018, which regulates the implementation issues of the agreements on the nature of commercial disputes reached via international mediation, also known as the Singapore Convention, is suggested.

PROPOSALS FOR THE DEVELOPMENT OF BUSINESS DISPUTE MEDIATION

1. To collect and provide information on business mediators and their experience in the “specialization” section of court mediators’ list to the state-guaranteed legal aid service, which manages the list of court mediators in the Republic of Lithuania.
2. For organisations, which aims to promote a unified practice of mediation in Lithuania (Lithuanian Chamber of Mediators) to develop effective business mediation instructions for mediators.
3. To encourage group discussions about business mediation in administrative units.
4. To produce brief practical publications based on scientific research results and the experiences and knowledge of business mediators for mediators and other interested persons.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS BY THE AUTHOR ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION

Publications in the Reviewed Scientific Journals

1. Atutiene, E. *Application of Mediation in Business Disputes. Jurisprudencija*. 2018, 1:279-299 (in Lithuanian);
2. Atutienė, E. Business Dispute Mediation Agreements. *Social transformations in contemporary society (STICS): proceedings of an international scientific conference for young researchers*. 2016, 4:5-17;
3. Atutienė, E. *Mediation in Labor Relations*. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 318-336 (in Lithuanian);
4. Atutienė, E. *Stages of Mediation*. In *Mediacija* (aut. Kaminskienė, N. et al.) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 98-112 (in Lithuanian).

Research results presented at scientific conferences

1. International scientific conference „Whose Justice? Global Perspective in Dialogue“ (LCC International University), 4th April 2013. Topic of the presentation „Mediation – a Peaceful Way to Resolve Business Disputes“;
2. International scientific conference „Social Transformations in Contemporary Society 2013“ (Mykolo Romerio universitetas), 5th June 2013. Topic of the presentation „Mediation of Business Disputes“;
3. International scientific conference „Social Innovations: Theoretical and Practical Insights (2016)“ (Mykolo Romerio universitetas), 29th September 2016. Topic of the presentation „Possibilities of Mediation Application in Business Disputes“.

The approbation and dissemination of research results

The author of the dissertation has done an internship at Harvard University, Negotiation Institute where, in 2016, she successfully completed the Harvard Negotiation Institute's course Mediating Disputes held in Cambridge, MA, USA. At the Negotiation Institute, the doctoral student has acquired knowledge shaping the scientific approach to a business dispute resolution via mediation and practical skills necessary for mediation.

CURRICULUM VITAE

Personal information

Name, surname Eglė Atutienė

Date of birth March 12, 1987

Contact information e.atutiene@gmail.com

Education

2005 – 2009 Bachelor of Law,
Mykolas Romeris University,
Faculty of Law (Vilnius, Lithuania)

2009 – 2011 Master of Law,
Mykolas Romeris University
Faculty of Law (Vilnius, Lithuania)

2011 – 2019 Doctoral studies, Mykolas Romeris University, Faculty of Law
(Vilnius, Lithuania)

Work Experience

2007 – 2012 Notary assistant of Vilnius district 4th Notary Office

2011 – 2012 Candidate Notary (Assessor)

2013 – *till now* Plungės sveikatos centras, Ltd., Lawyer

2016 – *till now* Court Mediator

Academic Traineeships

2016, *June* Harvard Negotiation Institute (HNI), Harvard Law School
(Cambridge, MA.)

Atutienė, Eglė

VERSLO GINČŲ MEDIACIJA: TEORINIAI PAGRINDAI IR TAIKYMO YPATUMAI:
daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020. 224 P.

Bibliogr. 159-174 p.

Šio disertacinio tyrimo tikslas – remiantis moksline analize, atskleisti mediacijos, kaip verslo ginčų sprendimo būdo, teorinius pagrindus, taikymo ypatumus ir vystymosi tendencijas. Visapusiškam pasirinkto tyrimo dalyko atskleidimui nuspręsta išanalizuoti fundamentaliuosius požymius, nusakančius kas yra verslo ginčų mediacija ir kokie ginčai yra laikomi verslo ginčais, bei atsakyti į klausimą, kodėl Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje turėtų atsirasti vietos verslo ginčų mediacijai. Disertacijoje išskiriami ir nagrinėjami mediacijos susitarimo teisiniai padariniai bei susitarimo dėl verslo ginčų esmės vykdymo problematika. Apžvelgiama verslo mediacijos padėtis užsienio valstybėse, nagrinėjamos tarptautinių verslo ginčų sprendimo mediacijos būdu ypatybės. Atliktos mokslinės analizės pagrindu nurodoma verslo ginčų mediacijos, lyginant ją su kitomis mediacijos rūšimis, specifika. Pristatomi atlikto kiekybinio tyrimo apie mediacijos ypatybes ir jos taikymą versle rezultatai ir pateikiama disertacijos autorės siūloma verslo ginčų mediacijos vystymo koncepcija Lietuvoje.

The purpose of the research - to reveal the theoretical basics of mediation - as a way of solving business disputes - and peculiarities of its application. In order to fully disclose the chosen research subject, it was decided to analyze the fundamental features of business dispute mediation and the concept of business disputes. The author of the dissertation seeks to answer the question of why the Lithuanian legal system should make some room for a business dispute mediation? The dissertation deals with the investigation of the peculiarities of mediation in when a different category dispute is being resolved, mediation in the resolution of international commercial disputes and business mediation characteristics in other countries. The conceptions of the mediation agreement as a contractual basis of business dispute mediation as well as the agreement over the heart of the dispute are discussed. The dissertation presents the results of quantitative research on the peculiarities of mediation its application in business carried out by the author. Finally, the development concept of business dispute mediation in the Republic of Lithuania, proposed by the author of the dissertation, is presented.

Eglė Atutienė

VERSLO GINČŲ MEDIACIJA:
TEORINIAI PAGRINDAI IR TAIKYMO YPATUMAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz.

Parengė spaudai Aurelija Sukackė

Spausdino BĮ UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, 09109 Vilnius
spauda@kopija.lt
<http://kopija.lt>